AL DVS

John Carter Brown.

[illegible]
[illegible]

L. ANNEI SENECAE NATVRA-LIVM QVAESTIONVM LIBRI VII.

Matthæi Fortunati in eoſdem libros annotationes.

Index rerum notatu dignarum in calce operis appoſitus.

AL DVS

Antoni Zeno.

IO. LVDOVICO SALVTIO PRINCIPI ILLVSTRISS. MATTHAEVS FORTVNATVS S.

JOHN CARTER BROWN

C Vm nuper Stephanus Brodaricius Præpoſitus Quinquecceleſienſis, & à Secretis clariſſimi Regis Hungariæ, conſilio, linguáq; princeps, atque omnis diuini, humaniq; iuris conſultiſſimus, in legationem ad Senatum V. & ad Max. Pont. mitteretur, LVDOVICE SAluti PRinceps Iucundiſs. atque omnibus naturæ fortunæq; bonis illuſtriſs. nos comitibus eius adhæſimus. ut in ipſo ſaltem itinere, quando aliàs per ſumma eius in Rep. negotia non licet, conſuetudine iucundiſſima uiri ſapientiſſimi frueremur, utq; miratores pariter & cultores eſſemus tum aliarum eius uirtutum, quæ ſummæ in eo elucent, tum præſertim humanitatis, conſtantiæ, integritatis, & eminentiſſimæ ſapientiæ, cum ſumma eloquentia coniunctæ. Poſtquam uero Patauium urbem uiris & ſtudijs utriuſque facundiæ florentiſſimam uenimus, iuſſit me intereatemporis, quoad ipſe peracta legatione ab Vrbe rediret, Patauij Græcarum Latinarumq; literarum profeſſoribus operam dare. multa benigne, ut eſt eximius uirtutis ingeniorumq; patronus, conferens, plura pollicitus ad ſumptum meorum ſtudiorum. Quamuis inuitus ab eius diuellebar latere, authoritatem tamen, uoluntatemq; hominis & ſapientiſſimi, & beneuolentiſſimi negligere non fas mihi putaui. Acquieui itaque eius conſilio, deſediq; Patauij. Deinde haud ita multo poſt, aliquot Pannonij iuuenes ornatiſſimi, qui hic cultum ingenij capiunt, in maximam me admirationem tui, laudum tuarum, uirtutumq; teſtimonio excitauerunt, & præcipue humanitatis, comitatis, & beneuolentiæ, qua tu omnes quidem, in quibus aliqua opinio uirtutis eſſet, ſed maxime Pannonios complectereris. Cum autem ego ipſe oculatus (ut dici ſolet) teſtis tui animi, & uoluntatis honeſtiſſimo quoque officio incenſæ, humanitatisq; & fidei plenæ factus eſſem, facile intellexi meos Pannonios longe minora de te, quàm pro tuis meritis prædicare. Nam uel me ignotum, nec unquam ante tibi uiſum, Dij immortales, quanta humanitate, comitate, & affabilitate, quàm ſerena fronte, quàm hilari uultu excepiſti. quàm benigne, ut tua uterer beneuolentia

in omneis Pannonios peculiari; hortatus es, in nulla re nobis te deſuturum pollicitus. Hunc autem tibi & hæreditarium quidem eſſe, auitumq́; in nos amorem, & beneuolentiam. neque enim recens tantum eſſe Salutiæ gentis in Pannonios meritum. Teſtari æternis probatiſſimæ fidei annalibus, multis ante ſeculis principes, heroësq́; Salutios Hungaris contra hoſteis Chriſtiani nominis auxilio ueniſſe, communibusq́; armis hoſteis repuliſſe. Hoc tamen præcipue te debere aiebas LVDOVICO *Regi noſtro Sereniſſimo, hic enim tibi ſemper in animo, plurimus in ore eſt. Hunc unum prædicas, laudas, ueneraris. Illi proſpera omnia, ac fauſta, feliciaq́; ominaris. Illi deum propitium (qui niſi præſens, uolensq́; humanis interſit rebus, ludibrium eſt quicquid homo cogitat, non conſilium) in omnia uota precaris. Nullum deniq; tempus nec agendi, nec cogitandi prætermittis, ut tuum erga illum animum officiumq́; declares. nec id iniuria. cui enim aut magis affectus eſſe, aut plus boni optare debeas, quàm Regi clariſſimo, ſummæ ſpei, ſummæ uirtutis, tibi autem & beneuolentiſſimo, & uena alti ſanguinis propinquo? Vterque Gaſtonem Candalæ principem, bellicis ac domeſticis rebus, & inſignibus clariſſimum, tu auunculum, ille auum agnoſcitis. Ille Gaſtonis ex filia, tu ex ſorore nepos. Quid mirum itaque ſi & illi ſumma omnia exoptas, & nobis tanquam tuis faues? Nos quoque profectò ingrati, & inhumani, indigniq́; tuo fauore uideremur, niſi te & priuato, & publico nomine, per omneis occaſiones, omnibus officijs ueneraremur, tum propter ſummam animi ingeniјq́; tui uirtutem, ſummasq́; & naturæ, & fortunæ dotes, quæ in te plurimum elucent. tum propter ſingularem in nos beneuolentiam, & humanitatem. ſed præſertim, quod te ſanguinis propinquitas iungit Regi noſtro generoſiſſimo, cuius etiam prima cunabula nos omnibus fauſtis precationibus, acclamationibus, & plauſibus uenerati ſumus. nunc quoq; ab eo, poſtquam felicibus adoleuit auſpicijs, omnes noſtræ ſpes, omnes fortunæ, omnia uota pendent. Quamobrem dari iampridem mihi aliquam occaſionem uotis exoptabam, ut tibi poſſem oſtendere aliquo pignore, ac monimento mei erga te animi, & obſeruantiæ, me quoque unum eſſe è multis, qui te magno animi fauore uenerer. Præterea ne paterer exoleſcere tuæ tam inſignis erga nos beneuolentiæ & humanitatis memoriam, ſed aliquo opere officioſo apud omneis teſtatum relinquerem, hortabatur me etiam* VRba-

nus

nus BA*tianus iuuenis magnanimus, tuæ dignitatis ſtudioſiſſimus. cui, ut ſcis, nam illi tecum plurima eſt conſuetudo, omnes* Libentiæ Gratiæq; *felici quodam moderamine, & temperamento maturæ grauitati coniunctæ, permiſtæq; fauent. eſt enim perquamhoneſti, atq; amœni ingenij.* Morum *uero, quos uel grauiſſimus cenſor non improbet, grauitate, tum aliarum uirtutum ornamentis, literarumq; ſplendore honeſtat, ac illuſtrat nobilitatem* Batianæ *domus. quæ & alioqui clariſſima eſt, & de patria ſemper benemerita.* Tantum *enim earum diſciplinarum ſtudijs, quæ ingenuo, & liberaliter educato dignæ ſunt, animum hoc breui tempore excoluit, & quotidie magis ac magis excolit, ut eius ardens ſtudium, eximia docilitas, acre ingenium, uiuax, ſingularisq; memoria iam præceptoris quoque, quem ſummum in utraque facundia ſibi delegit, diligentiam ſolicitam fecerint.* A*ccedit ad hanc egregiam bonarum literarum peritiam magnitudo animi, conſtantia, fides, prudentia, & conſiliorum rara, atque in iſta præſertim ætate mira felicitas.* Q*uarum uirtutum fama & opinione in maximam ſui expectationem totam patriam iampridem erexit, quæ mox eum omnibus honoribus, & dignitatibus, ſumma uirtute, ſummoq; ingenio dignis exceptura eſt.* Cum *itaque & uoluntati iuuenis nobiliſſimi, cuius authoritas apud me iure magna eſt, nihil negare, & meo animo, quem iandudum magnitudo, & admiratio tuarum uirtutum inuitabat, & toties teſtata beneuolentia, humanitasq; prouocabat, conſultum iri uellem, tuumq; fauorem omnibus occaſionibus demereri plus nimio cuperem, idq; ſi contigiſſet, non ſolum utile, ſed etiam abunde pulchrum & glorioſum mihi fore exiſtimarem. hæc unica occaſio uidebatur maxime omnium apta & ad referendam tibi publico nomine* Pannoniorum *gratiam, & priuatim ad tuum animum mihi comparandum, ſi aliquid tui nominis auſpicijs in publicum ederem. dabat ſpem etiam tua humanitas, quam boni conſulturam non dubitabam, quicquid ab homine officioſo proficiſceretur.* Cogitabundus *ergo cum apud me quærerem, quid potiſſimum edendum eſſet, opportune in iſtas* Senecæ *de naturalibus rebus quæſtiones incidi. quas ſi ab innumeris erroribus, quibus temporum uitio ſcatebant, noſtro labore, & induſtria uindicatas, ac genuino nitori reſtitutas, tuo nomini auguſtiſſimo dicarem, tuisq; auſpicijs, ac tuo patrocinio in lucem publicam, ad communem ſtudioſæ iuuentutis utilitatem, cum noſtris an-*

notationibus emitterem, arbitratus ſum neque ineptum, neque tibi ingratum hoc munus fore. Cui enim aptius Philoſophiæ patrocinium commendari poteſt, quàm tibi, quem à prima ætate omnis ars, & doctrina liberalis delectauit, ſed in primis arcanum ſtudium ſanctiſſimæ Philoſophiæ? qua nec dari melius à deo munus mortalibus poterat, nec optari maius ab hominibus. Hæc enim ſola eſt, quæ format, & componit uitam, actionem regit, agenda & omittenda demonſtrat. ſola deniq; homini dat humanitatem. Nemo poteſt bene beatéq; uiuere, ac ne tolerabiliter quidem ſine Philoſophiæ ſtudio. quicunque autem in Philoſophia proficit, in uita proficiat neceſſe eſt. Quod uiuimus deo debemus, quod bene uiuimus Philoſophiæ. tantò plus ergo Philoſophiæ deberemus, quantò eſt nobilior, præſtantiorq; bona uita, quàm uita, niſi ipſa quoque Philoſophia munus dei eſſet. Huic tu prima fundamenta fideliter, peculiari quodam dono naturæ, eximia docilitate Lucetiæ in urbe Pariſiorum omnibus liberalibus ſtudijs florentiſſima iecisti. Déinde creſcentibus annis in Italiam artium parentem, ſuperatis Alpium difficultatibus ueniſti, ut pluribus locis tuæ uirtutis ueſtigia imprimeres, ſummumq; faſtigium ſtudiorum diuinæ Philoſophiæ imponeres, atquæ abſolutam omnibus numeris uirtutem referres. Tanta tibi eſt colendi per omneis uirtutes ingenij, quærendiq; decoris cura, ut nulla te regionum longinquitas, nulla iniquitas locorum, nulla tempeſtatis aſperitas ab inquirenda uirtute, quod eſt rariſſimum in iſta fortuna, deterreat. Adeo non ſatiatur perceptæ uirtutis cupido, atque

» Inflammata ſemel neſcit miteſcere uirtus.

Apud antiquos innumeri reges honore artium colebantur, & in oſtentatione has proferebant, ſuæq; dignitatis & exiſtimationis fundamenta non tam in congeſtis opibus, aut in exterarum gentium iniuria, & ruina ponebant, quàm in liberalitate, innocentia, manſuetudine, & literarum ſplendore. nec quiſquam dignus imperio publicaq; adminiſtratione cenſebatur, niſi uſu, & peritia multarum rerum calleret, ac totius uetuſtatis facta, dicta, inſtituta, denique omnia uitæ officia teneret. Ille enim optime de futuris conſulit, qui de præteritis exempla petit. Hinc fortunatas eſſe reſp. Socrates & Plato atteſtantur, quarum reges ſapiunt, uel in quibus ſapientes regnant. Sapientia enim habenas tenente omnia conſultiſſime geruntur. illa duce nihil temere, nihil inconſulte agitur.

Quápropter

Quàpropter neminem plura ſcire oportere, quàm principem, qui ſicut pluribus præeſt dignitate, ita & ſcientia eũ antecellere debere. Sed rarum profectò & uiſendum noſtro æuo ſpectaculum, feliciter naſci, atque optime inſtitui, uirtutiſq; luce natalium ſplendorem illuſtrari. Nihil pulchrius, nihil iucundius, nihil magis plauſibile, ac fauorabile, quàm ſi cum uirtute & ſapientia, placidoq; ingenio magna dignitas coniungatur, cum uiciſſim & ſapientia fortunam, & fortuna ſapientiam illuſtrat. Quod tibi quamfeliciter dono diuũ contigit, nemo non uidet, qui te nouit. Tanto enim amore ſacroſanctæ Philoſophiæ ſtudia, rectamq; uiuendi rationem ſectaris, ut omnia una uirtute minora exiſtimes. Virtus ſiquidem eſt ſummum firmumq; contra omnes Fortunæ inſultus præſidium. Lubrica, fluxa & deſultoria ſunt omnia Fortunæ munera, Virtus autem firma & ſtabilis, ex alta arce ſecura deſpicit inſidiantis Fortunæ impetus. Te quidem & natalium ſplendor (quorum originem utrinq; ſerie ſtemmatum longiſſima, illuſtriumq; imaginum à regibus clariſſimis, cæſaribuſq; rerum potitis ducis) plurimum illuſtrat, & paterna domi, belliq; parta gloria ornatiſſimum reddit. Nam parens tuus LVDOVICVS Salutiarum Marchio (ut auos, proauoſq;, & alios Salutiæ gentis principes, quorum illuſtria facinora orbis terræ iudicio ac teſtimonio comprobantur, prætercam) heros ſapientia, uirtute, authoritate, gloria longe omnium clariſſimus. cui neque in deliberando conſilium, neque in agendo induſtria unquam defuit. Nulla rerum ſublimitas eius ingenium ſuperare, nulla uarietas confundere, nulla multitudo obruere potuit. Quàpropter illum, ut par erat, LVdouicus XII. Gallorum Rex ſapientiſſimus, uirtute, & gloria rerum geſtarum omnis memoriæ facile princeps, ſicut alterum parentem & obſeruabat, & diligebat. quin etiam paternæ uenerationis nomine dignabatur. Illius enim tum conſilijs, tum etiam ductu & auſpicijs maximum imperium & protulit & confirmauit. Quare ſiue ille bella, ſiue pacem gerebat, Ludouico patri maxima rerum, uerborumq; fides habebatur. Tanta erat domi, foriſq; toties probatæ, atque ſpectatæ uirtutis fiducia. Hic ergo regiorum titulorum, & uictoriarum, quibus ille tot loca illuſtrauit, ac triumphorum inſignium, deniq; omnis gloriæ regiæ particeps celebratur & à ſcriptoribus regiarum rerum, & priuatis Salutiæ gentis annalibus. Huius inquam uel unius, patris dico, decora, & inſignia cum te ſecurum lau-

dis, & gloriæ reddere poſſent, magis tamen ſolicitum fecerunt, & æmulatione eximiæ uirtutis inflammauerunt, atque tam acre ſubdiderunt calcar, ut nihil te magis inquietum habeat, quàm natalium ſplendor, quàm auitum, paternumq́; decus, ut illa tueri, ut ſuperare poſſis.

» *Vt tibi maiores, maius decus ipſe futuris.*

Neque enim domeſtica tantum maiorum tuorum exempla ſequeris, quorum præclara facinora, æterna annalium, hiſtoriarumq́; ſerie condita, ſatis te admonere egregiæ laudis poterant, poterat uel unius patris memoria. ſed totam uetuſtatem exemplorum plenam reuoluis, multasq́; imagines fortiſſimorum uirorum & à Græcis, & à Latinis ſcriptoribus uiuo, loquentiq́; penicillo expreſſas, & ad intuendum, & ad imitandum tibi proponis. In multis, quorum nomen per orbem celebre uiget, teipſum agnoſcis, & cum te in illis probari à rerum ſcriptoribus intelligas, tacitam quandam delectationem capis. Plurimorũ uirtutes ſuperaſſe gaudes. Si uero aliquos, quorum ueſtigia nondum impleueris, anteire uides, illi tibi ſomnum rumpunt, & ſolicitum tantæ laudis faciunt. Thucydides olim auditis Herodoti Muſis collacrymaſſe dicitur. Demoſthenem fabrorum antelucana diligentia excitare ſolebat. Themiſtocli Miltiadis trophæa ſomnum rumpebant. Alexander Achillis tumulo, Cæſar Alexandri titulis conſpectis, laudis æmulatione ingemuiſſe feruntur. Ita eſt profectò natura comparatum, ut optimus quiſq; alienæ uirtutis & gloriæ æmulatione ad ſimile decus petendum maxime incitetur & inflammetur. Hæc ſunt uera generoſi animi argumenta, cuius fidem princeps generoſiſſime tu manifeſtam facis, dum optimum quenque ueterum ita imitaris, ut uel effingas, uel ſuperes. Quocirca multorum uirtutes in te unum, miro quodam temperamento, coiere, ut nihil ſeueritati hilaritas, nihil grauitati candida ſimplicitas, nihil dignitati detrahat humanitas. ita enim te amamus, ut ſimul ueneremur. Tu quidem omneis, præſertim bonarum artium ſtudioſos ſic amas, & complecteris, ut æque cunctis tuæ dignitatis quaſi faſceis ſubmittas, & te principem obliuiſcaris, ut amicum præſtare poſſis. uel potius principem, & amicum temperas. nobis tamen tua humanitas non ſolum iucunda, uerumetiam admirabilis, & ueneranda uidetur. quoq́; magis ad noſtram humilitatem deſcendis, eò nobis maior exoreris. Illa mihi uidetur in te uera & incomparabilis generoſi animi ſublimitas (ut cæteras

uirtutes, quibus enumerandis non ſufficimus, relinquam) quod indignus etiam, & aduerſarijs omne genus humanitatis, & beneuolentiæ oſtendis, nec cuiuſquam improbitate, aut inhumanitate quicquam ab illa animi tui manſuetudine (tantus tibi inoleuit bonitatis affectus) demittis. nec quid illi mereantur, ſed quid te deceat, reſpicis. ita fit ut quenque etiam peſſimum quamprimum ſuæ improbitatis pœniteat, & admiratio tuæ humanitatis ſubeat. Tantum tibi ad promerendam omnium uoluntatem uel naturæ, & ingenij, uel artis, uel fortunæ ſupereſt. Titus ſe perdidiſſe aiebat illum diem, quo nihil cuiquam præſtitiſſet. Memoranda ſanè, meritóq; laudanda omni æuo uox principis optimi, qui propter hanc animi benignitatem deliciæ humani generis, amorq; orbis eſt appellatus. Scipio non ante redibat à foro, quàm ſibi aliquem amicum comparaſſet. his enim artibus, non numeroſa armatorum ſtipatione paratur tutela fideliſſima. Illius ſiquidem uirtus, & gloria minimum inuidiæ habitura eſt, qui plurimum humanitatis habet. Alexandri Macedonis ut infinitam gloriam bellica uirtus, ita præcipuum amorem humanitas meruit. Tu quoque Princeps clariſſ. ad conciliandam tibi omnium uoluntatem nullum genus nec humanitatis, nec beneficij prætermittis. maiora defers multis, quàm uelint, plura quàm ſperare poſſint. quod etiam uelle magnitudinis eſſet, poſſe felicitatis. at uelle et poſſe perfectæ abſolutæq; uirtutis eſt. Sed hæc ſicut æterna ſunt memoria digna, ita epiſtolari anguſtia, meóq; ingenio longe ampliora. Reliquum eſt Princeps ſapientiſſ. ut Philoſophiæ eximius à pueritia cultor, Senecæ philoſophi ſanctiſſimi, ideſt Romani Socratis tutelam & patrocinium ſuſcipias. quem nos labore non exiguo, collatione diligenti ueterum exemplarium, paucis diebus non ut uoluimus, ſed ut potuimus emendatum, nitidioremq;, quàm ab hinc trecentis fuerit annis, in lucem, cum noſtris annotationibus nudis, & raptim inter legendum excerptis, tui nominis auſpicijs, pleni bonæ ſpei emittimus. tu dabis felix exordium primæ noſtræ fœturæ. Senecæ quidem magna eſt & ex ſe apud homines eruditos authoritas, & gratia, ſed illa quoque non parum acceſſionis ſibi fore tuo fauore, & patrocinio ſperat. Noſtræ uero in illum annotationes boni conſulent, ſi ſummam, tui nominis umbra tectæ, euaſerint reprehenſionem. Nam præclare ſcio non defuturos, qui me operam male locaſſe clamitent. multi enim auidiores ſunt inueniendi quæ reprehendant, quàm quæ probent. Si autem aliquid

gratiæ conſequentur, id totum tibi acceptum relaturæ. quam nec ſperare alioqui auderent, niſi tibi nominatim inſcriptæ eſſent. Multa etiam uilia templis conſecrata, æſtimationem à numinum maieſtate accipiunt. Nihil ſiquidem eſt, unde aut fauorem, aut æſtimationem, niſi à tui nominis dignitate, hæc noſtra lucubratiuncula ſperet. quippe in qua nec ſunt res ſecretiores, nec ubertas orationis, nec ulla ornamenta dicendi. nudis tantum uerbis apertius, & indoctius, atque, ut Græci dicunt, παχυτέρᾳ μόνον cuncta quaſi in tranſitu q̃ breuiſſime notauimus. Nãq;, ut eleganter ait Manilius,

» Ornari res ipſa negat, contenta doceri.

Neq; patiebatur hoc bimeſtre tempus, quo hæc inter alia ſtudia per otium curauimus, uerba elegantiora exquirere, pluresq́; ad hoc authores reuoluere. quorũ alioqui nobis maxima erat penuria, unicum enim Pliniũ comitem itineris mecum habebam, et forſitan coacti fuiſſemus hoc fructu, quiſquis eſt, ſtudioſos defraudare, niſi nobis tum Græcorũ, tum Latinorum aliquot authorum copiam feciſſet hoſpes meus Philippus Phoſcarus Patritius Venetus, Marci Phoſcari clariſſimi Senatoris filius, adoleſcens incipientis Iuuentæ, à teneris honeſte educatus, diſciplinis liberalibus ornatus, & præceptis ſanctiſſimis inſtitutus. Non nihil iuuit nos in hac re & BOnus Salutius iuuenis generoſiſſimus, ac clariſſimus, neq; à Muſis, neque à Charitibus abhorrens, uirtutumq́; excellentia, & ingenij ſollertia maximis rebus domi, foriſq́; gerendis natus. quem nullus unquam egregius exercitus ducem, nulla reſp. quolibet tempore principem ſperneret. Hic tecum æqualibus ad uirtutem laudemq́;, & ad omne decus petendum facibus à prima ætate inflammatus. nunc etiam unà tecum, ut fidus Achates, felicibus incrementis ad faſtigium uirtutis progreditur. Præterea plurimum nobis præſidij tulit, ut ingenue fatear, maxima doctorum, doctrinarumq́; parens domus Aſulana. His itaque collectis, & contractis hinc inde auxilijs multa millia monſtrorum, quæ Senecæ campos obſederant, iugulauimus. atque horum præſidijs, quicquid eſt hoc operis, magna ex parte efficimus. ego ipſe mihi ſum teſtis, quanta cura, quantòue labore. Errant profectò, qui facilem putant authorum corruptorum caſtigationem, præſertim quando non aperta tantum ſectari uolumus (ut faciunt nonnulli emendatores, qui magno gaudio, magnaq́; gloria ſe efferunt, ſi uel unicum non magni momenti locum in aliquo authore emendauerint, multo ante ab alijs, quos ipſi uel non uiderunt, uel ſe uidiſſe

aſtute diſſimulant, ut alieni laboris, uirtutisq; gloriolam ſibi uendicent, emendatum) ſed omnium ſenſuum concordiam, ac ſingulorum uerborum diſpoſitionem, pondus, & concentum perpendimus. tunc in iſtis maior, quàm pro exiſtimatione difficultas. Qua forſitan nos ui cti, & territi à propoſito fuiſſemus, niſi tuæ celſitudinis, cui hæc nuncupanda deſtinaram, reſpectus omnia leuiora, atque etiam ſuauia feciſſet. Suſcipe igitur Princeps humaniſſ. læta fronte, atque eo, cuius nobis ſemper ſpem dediſti, uultu hoc munus puſillum quidem, ac tenue, ſed tibi deſtinatum, ac deuotum, ſed officioſum, ſed mei erga te animi, obſeruantiæq; in te meæ non paruum indicium. Quiſquis Genius harum lucubrationum apud populum futurus eſt, nos tamen ampliſſimam mercedem laborum, ac uigiliarum noſtrarum conſecuti uidebimur, ſi tuum fauorem, ac patrocinium meruerimus. Vale. Calendis Auguſti. MDXXII.

LVCII ANNEI SENECAE AD LVCILIVM NATVRALIVM QVAESTIONVM LIBER PRIMVS DE IGNIBVS COELESTIBVS ET DE ARCV PRAEFATIO.

Q VANTVM *inter philoſophiam intereſt Lucili uirorum optime, & cæteras arteis, tantum intereſſe exiſtimo in ipſa philoſophia, inter illam partem, quæ ad homines, & hanc, quæ ad deos pertinet. Altior eſt hæc, & animoſior, multum permiſit ſibi, non fuit oculis contenta. Maius eſſe quiddam ſuſpicata eſt, ac pulchrius, quod extra conſpectum natura poſuiſſet. Deniq; tantum inter duas intereſt, quantum inter deum, & hominem. Altera docet quid in terris agendum ſit, altera quid agatur in cœlo. Altera errores noſtros diſcutit, & lumen admouet, quo diſcernantur ambigua uitæ, altera multo ſupra hanc caliginem, in qua uolutamur, excedit, & è tenebris ereptos illò perducit, unde lucet. Equidem tunc naturæ rerum gratias ago, cum illam non ab hac parte uideo, quæ publica eſt, ſed cum ſecretiora eius intraui, cum diſco quæ uniuerſi materia ſit, quis author ſit, aut cuſtos, quid ſit deus, totus in ſe intendat, an & ad nos aliquando reſpiciat. Faciat quotidie aliquid, an ſemel fecerit. Pars mundi ſit, an mundus, liceat illi hodieq; decernere, & ex lege fatorum aliquid derogare, an maieſtatis diminutio ſit, et confeſſio erroris mutanda feciſſe. Neceſſe eſt enim ei eadem placere, cui niſi optima placere non poſſunt. Nec ob hoc minus liber, & potens eſt, ipſe enim eſt neceſſitas ſua. Niſi ad hæc admitterer, non fuerat operæpretium naſci. Quid enim erat, cur in numero uiuentium me poſitum eſſe gauderem? an ut cibos & potiones percolarem? ut hoc corpus caſurum ac fluidum, periturumq;, niſi ſubinde impleatur, farcirem, et uiuerem ægri miniſter? ut mortem timerem? cui uni omnes naſcimur. Detrahe hoc inæſtimabile bonum, non eſt uita tanti, ut ſudem, ut æſtuem. O q̄ contempta res eſt homo, niſi ſupra humana ſe erexerit. Quandiu cum affectibus colluctamur, quid magnifici facimus? Etiam ſi ſuperiores ſumus, portenta uincimus, quid eſt, cur ſuſpiciamus noſmetipſos, quia diſſimiles deterrimis ſumus? Non ui-*

*deo quare ſibi placeat, qui robuſtior eſt ualetudinario. Multũ intereſt
inter uires et bonam ualetudinem. Effugiſti uitia animi, non eſt tibi
frons ficta, nec in alienam uoluntatem ſermo compoſitus, nec cor in-
uolutum, nec auaritia, quæ quicquid omnibus abſtulit, ſibiipſi negat.
Nec luxuria, pecuniam turpiter amittens, quam turpius reparet.
Nec ambitio, quæ te ad dignitatem, niſi per indigna, non ducet, nihil
adhuc conſecutus es, multa effugiſti, te nondum. Virtus enim iſta, quã
affectamus, magnifica eſt. Non quia per ſe beatum eſt malo caruiſſe,
ſed quia animum laxat, ac præparat ad cognitionem cœleſtium, di
gnumq́; efficit, qui in conſortium dei ueniat. Tunc conſumatum ha-
bet plenumq́; bonum ſortis humanæ, cum calcato omni malo petit
altum, et in interiorem naturæ ſinum uenit. Tunc iuuat inter ſyde-
ra ipſa uagantem diuitum pauimenta ridere, et totam cum auro ſuo
terram. Non illo tantum dico, quod egeſſit, & ſignandũ monetæ de-
dit, ſed & illo quod in occulto ſeruat poſterorum auaritiæ. Nec po-
teſt ante contemnere porticus, & lacunaria ebore fulgentia, & ton-
ſiles ſyluas, & deriuata in domos flumina, q̃ totum circumeat mun
dum, & terrarum orbem ſuperne deſpiciens anguſtum, & magna
ex parte opertum mari, etiam ea parte qua extat late ſqualidum,
& aut uſtum, aut rigentem, ſibiipſe ait. Hoc eſt illud punctum,
quod inter tot gentes ferro & igni diuiditur. O q̃ ridiculi ſunt mor
talium termini. Vltra Iſtrum Dacus non exeat, Iſthmus Samothra-
ces includat, Parthis obſtet Euphrates, Danubius Sarmatica ac Ro-
mana diſterminet, Rhenus Germaniæ modum faciat, Pyreneus me-
dium inter Gallias & Hiſpanias iugum extollat, inter Aegyptum
& Aethiopias arenarum inculta uaſtitas iaceat. Siquis formicis det
intellectum hominis, nońne & illæ unam aream in multas prouĩn
cias diuident? Certe ſi illam, ut magnam ſuſtuleris, quoties uidebis
exercitus ſub multis ire uexillis, et quaſi magnum aliq̃d agatur, eq̃tẽ
modo ulteriora explorãtẽ, modo à lateribus affuſum, libebit dicere,
» It nigrum campis agmen.
Formicarum iſte diſcurſus eſt in anguſto laborantium. Quid illis &
uobis intereſt, niſi exigui menſura corpuſculi? punctum eſt illud, in
quo nauigatis, in quo bellatis, in quo regnatis, * Ponitis minima
etiam cum illis. Vtrinq; oceanus incurrit. Surſum ingentia ſpatia
ſunt, in quorum poſſeſſionem animus admittitur, at ita, ſi minimum
ſecum ex corpore tulit, ſi ſordidum omne deterſit, & expeditus le-
uiśq; ac contentus modico emicuit. Cum illa tetigit, alitur, creſcit, ac
uelut uinculis liberatus, in originem redit. Et hoc habet argumentũ*

diuinitatis

diuinitatis ſuæ, quod illũ diuina delectant, nec ut alienis, ſed intereſt ut ſuis. Secure ſpectat occaſus ſyderum, atq; ortus, & tam diuerſas concordantiũ uias, obſeruat ubiq; quæ ſtella proximũ terris lumen oſtendat, ubi culmen eius ſummum, qua curſus ſit, quouſq; deſcendat. Curioſus ſpectator excutit ſingula, & quærit. Quid ni quærat? ſcit illa ad ſe pertinere. Tunc contemnit domicilij prioris anguſtias, quantum enim eſt, quod ab ultimis litoribus Hiſpaniæ uſq; ad Indos iacet? pauciſſimorum dierum ſpatium, ſi nauem ſuus uentus impleuit. At illa regio cœleſtis ꝑ triginta annos uelociſſimo ſyderi uiam præſtat nunq̃ reſiſtenti, ſed æqualiter cito. Illic demum diſcit, quod diu quæſiuit. Illic incipit deum noſſe. Quid eſt deus? mens uniuerſi. Quid eſt deus? Quod uides totum, & quod non uides totum. Sic demum magnitudo ſua illi redditur, quia nihil maius excogitari poteſt. Si ſolus eſt omnia, opus ſuum & extra et intra tenet. Quid ergo intereſt inter naturam dei, & noſtram? Noſtri melior pars animus eſt, in illo nulla pars extra animum, totus ratio eſt. Cum interim tantus error mortalia teneat, ut hoc, quo neq; formoſius eſt quicq̃, nec diſpoſitius, nec in propoſito conſtantius, exiſtiment homines fortuitum & caſu uolubile, ideóq; tumultuoſum inter fulmina, nubes, tempeſtates, & cætera, quibus terræ, ac terris uicina pulſantur. Nec hæc intra uulgum dementia eſt, ſed ſapientiam quoq; profeſſos contingit. Sunt qui putent ſibiĳpſis animum eſſe, & quidem prouidũ ac diſpenſantem ſingula, & ſua & aliena, hoc autem uniuerſum, in quo nos quoq; ſumus, expers eſſe conſilij, & aut ferri temeritate quadam, aut natura neſciente quid faciat. Quàm utile exiſtimas iſta cognoſcere, & rebus terminos ponere, quantum deus poſſit materiam ipſe ſibi formet, an ea utatur, utrum idea materiæ prius ſuperuenit, an materia ideæ, deus quicquid uult efficiat, an in multis rebus illum tractanda deſtituant, & à magno artifice praue formentur multa, non quia ceſſat ars, ſed quia id in quo exercetur, ſæpe inobſequẽs arti eſt? Hæc inſpicere, hæc diſcere, his incumbere, non'ne tranſilire eſt mortalitatem ſuam, & in meliorem tranſcribi ſortem? Quid tibi inquis iſta proderunt? ſi nil aliud, hoc certe, ſciam omnia anguſta eſſe. Sed hæc deinde.

Caput I.

Nunc ad propoſitum ueniam opus. Audi quid de ignibus philoſophia uelit, quos aër transfuſos agit. Magna ui illos excuti argumentum eſt, quod obliqui feruntur, & prærapida celeritate, apparet illos non ire, ſed proĳci. Ignium multæ uariæq; facies ſunt. Ariſtoteles quoddam genus illorũ Capram uocat.

Si me interrogaueris quare, prior mihi ratione͂ reddas oportet, qua-
re Hœdi uocentur. Si autem, quod cõmodiſſimum eſt, conuenerit inter
nos, ne alter alterum interroget, quid dicit ille, reſponde. Satius erit
de re ipſa quærere, q̃ mirari quid ita Ariſtoteles globum ignis ap-
pellauerit Capram. Talis fuit forma eius, q bellũ aduerſus Perſen
Paulo gerente, lunari magnitudine apparuit. Nos quoq; uidimus non
ſemel flammam ingentis pilæ ſpecie, quæ tamen in ipſo curſu ſuo
diſſipata eſt. Vidimus circa diui Auguſti exceſſum ſimile prodigium,
Vidimus cum de Seiano actum eſt. Nec Germanici mors ſine de-
nunciatione tali fuit. Dices mihi, ergo tu in tantis erroribus es, ut exi
ſtimes deos motuum ſigna præmittere, & quicq̃ eſſe in terris tam
magnum, quod perire mundus denunciet? Erit aliud iſtius rei tem-
pus. Videbimus an certus omnium rerum ordo ducatur, & alia
alijs ita complexa ſint, ut quod antecedit, aut cauſa ſit ſequentium,
aut ſignum. Videbimus an dijs humana ſint curæ, an ſeries ipſa qd
factura ſit, certis rerum notis nunciet. Interim illud exiſtimo, huiuſ-
modi ignes exiſtere aëre uehementius trito, cum inclinatio eius in
alteram partem facta eſt, & non ceſſit, ſed inter ſe pugnauit. Ex
hac uexatione naſcuntur trabes, & globi, & faces, & ardores. At
cum leuius colliſus, & (ut ita dicam) frictus eſt, minora lumina ex-
» cutiuntur, crinemq; uolantia ſydera ducunt. Tunc ignes tenuiſſimi
iter exile deſignant, & cœlo producunt. Ideo nulla ſine eiuſmodi ſpe
ctaculis nox eſt. Non enim opus eſt ad efficienda iſta magno aëris
motu. Deniq; (ut breuiter dicam) eadẽ ratione fiunt iſta, qua fulmina,
ſed ui minore. Quẽadmodũ nubes mediocriter colliſæ fulgurationes
efficiũt, ſed maiore impetu impulſæ, fulmina, ſic quanto illas minus
preſſeris, tãto leuiora fulmina emittunt. Ariſtoteles eiuſmodi ratione͂
reddit. Varia & multa terrarum orbis expirat, quædam humida,
quædam ſicca, quædam calentia, quædã concipiendis ignibus idonea.
Nec mirum eſt, ſi terris omnis generis, & uaria euaporatio eſt, cum
in cœlo quoq; non unus appareat color rerum, ſed acrior ſit cani-
culæ rubor, Martis remiſſior, Iouis nullus, in lucem puram nitore
perducto. Neceſſe eſt ergo in magna copia corpuſculorum, quæ terræ
eiectant, & in ſuperiorem agunt partem, aliqua in nubeis perue-
nire alimenta ignium, quæ non tantum colliſa poſſint ardere, ſed
etiam afflata radijs ſolis. Nam apud nos quoq; ſarmenta ſulfure
aſperſa ignem ex interuallo trahunt. Veri ergo ſimile eſt, talem ma-
teriam inter nubeis congregatam facile ſuccendi, & maiores mino-
res'ue igneis exiſtere, prout illis fuit plus, aut minus uirium. Illud

enim ſtultiſſimum eſt exiſtimare, aut ſtellas decidere, aut tranſilire, aut aliquid illis auferri et abradi, nam ſi hoc fuiſſet, iam defuiſſent, nulla enim nox eſt, qua non plurimæ ire, & in diuerſum uideantur abduci. Atqui, quo ſolent, quæq; inueniuntur loco, magnitudo ſua ſingulis conſtat. Sequitur ergo, ut infra illa, iſta naſcantur, & cito intercidant, quia ſine fundamento ſunt, & ſede certa. Quare ergo etiã non interdiu transferuntur? Quid ſi dicam ſtellas interdiu non eſſe, quia non apparent? Quemadmodum illæ latent, & ſolis fulgore obumbrantur, ſic faces quoq; tranſcurrunt interdiu, ſed abſcondit eas diurni luminis claritas. Siquando tamen tãta uis emicuit, ut & aduerſus diem uendicare ſibi ſuum fulgorem poſſint, apparent. Noſtra quoq; ætas non ſemel uidit diurnas faces, alias ab oriente in occidentem uerſas, alias ab occaſu in ortum. Argumentum tempeſtatis nautæ putant, cum multæ tranſuolant ſtellæ, quod ſi ſignum uentorum eſt, ibi uenti ſunt, id eſt in aëre, qui medius inter lunam & terram eſt. In magna tempeſtate apparent quaſi ſtellæ uelo inſidentes, adiuuari ſe tunc periclitantes exiſtimant Pollucis & Caſtoris numine, cauſa autem melioris ſpei eſt, quod iam apparet frangi tempeſtatem, & deſinere uentos. Aliquando feruntur ignes non ſedent, Gylippo Syracuſas petenti uiſa eſt ſtella ſuper ipſam lanceam conſtitiſſe, in Romanorum caſtris uiſa ſunt ardere pila, ignibus ſcilicet in illa delapſis, qui ſæpe fulminum modo animalia ferire ſolent, & arbuſta, ſed ſi minore ui mittuntur, defluunt tantum, & inſidunt, non feriunt, nec uulnerant. Alij inter nubes eliduntur, alij ſereno, ſi aër ad exprimendum ignes aptus fuit. Nã ſereno quoq; cœlo aliquando tonat, ex eadem cauſa, qua nubilo, aëre inter ſe colliſo, qui etiam ſi eſt lucidior, ac ſiccior, coire tamen, & facere corpora quædam ſimilia nubibus poteſt, quæ percuſſa reddant ſonum. Quandoq; igitur fiunt trabes, quandoq; clypei; et uaſtorũ imagines igniũ, ubi in talẽ materiã incidit ſimilis cauſa, ſed maior. Caput II.

u Ideamus nunc quemadmodum fiat is fulgor, qui ſydera circumnectit. Memoriæ proditum eſt, quo die diuus Auguſtus urbem, ex Apollonia reuerſus, intrauit, circa ſolem uiſum coloris uarij circulum, qualis eſſe in arcu ſolet, hunc græci ἅλων uocant, nos dicere coronam aptiſſime poſſumus. Quemadmodum fieri dicantur, exponam. Cum in piſcinam lapis miſſus eſt, uidemus in multos orbes aquam deſcendere, & fieri primum anguſtiſſimum orbem, deinde laxiores, ac deinde maiores, donec euaneſcat impetus, & in planiciem immotarum aquarum ſoluatur. Tale

quiddam cogitemus fieri etiam in aëre, cum ſpiſſior factus plagam ſentire poteſt, lux ſolis, aut lunæ, uel cuiuslibet ſyderis incurrens, recedere illum in circulos cogit. Nam humor & aër, & omne quod ex ictu formam accipit, in talem habitum impellitur, qualis eſt eius, quod impellit. Omne autem lumen rotundum eſt, ergo & aër percuſſus lumine hunc modum exhibet. Ob hoc tales ſplendores græci areas uocauere, quia ferè terendis frugibus loca deſtinata ſunt rotunda. Nos autem non exiſtimemus iſtas, ſiue areæ, ſiue coronæ ſint, in uicinia ſyderũ fieri, plurimũ ab his abſunt, quãuis cingere ea, et coronare uideantur. Non longe à terra fit talis effigies, quam uiſus noſter, ſolita imbecillitate deceptus, circa ipſum ſydus putat poſitã. In uicinia autem ſolis, & ſtellarum nihil tale poteſt fieri, quia illic æther tenuis eſt. Nam formæ craſſis demum, ſpiſſisq; corporibus imprimi ſolent, in ſubtilibus nõ habent ubi conſiſtant, aut hæreant. In balneis quoq; circa lucernam tale quiddam aſpici ſolet, ob aëris denſi obſcuritatem, frequentiſſime autem auſtro, cum cœlum maxime graue & ſpiſſum eſt. Nonnunq̃ paulatim diluuntur et deſinunt, nõnunq̃ ab aliqua parte rumpuntur, & inde uentum nautici expectant, unde contextus coronæ perit. Si à ſeptẽtrione diſceſſerit, Aquilo erit, ſi ab occidente, Fauonius. Quod argumentum eſt, inter eam partem cœli has fieri coronas, inter quã uenti quoq; eſſe ſolent. Superiora autem non habent coronas, q̃a ne uentos q̃dem. His argumentis & illud adijce, nullã coronam colligi niſi ſtabili aëre, & pigro uento, aliter non ſolet aſpici, Nam qui ſtat aër, impelli, & deduci, et in aliquam faciem fingi poteſt, is autem qui fluit, nec feritur quidem lumine, nõ enim formatur, nec reſiſtit, q̃a prima quæq; pars eius diſſipatur. Nunq̃ ergo aliquod ſydus talẽ ſibi effigiem circũdabit, niſi cũ aër erit denſus, atq; immotus, & ob hoc cuſtodiens incidentem in ſe rotundi lineã luminis, nec ſine cauſa. Repete igitur exemplum, quod paulo ante propoſui, Lapillus in piſcinam aut lacum, & aliquam alligatam aquã miſſus, circulos facit innumerabiles, at hoc q̃dẽ nõ facit in flumine. Quare? quia omnẽ figuram fugiens aqua diſturbat. Idem ergo in aëre euenit, ut ille qui manet poſſit figurari, at ille qui rapitur, & currit non det ſui poteſtatem, & omnem ictum, uenientemq; formam exturbet. Hæ de q̃bus dixi coronæ cũ dilapſæ ſint æqualiter, & in ſemetipſis euanuerint, ſignificatur aëris quies et otium, & tranquillitas. Cum ad unam partem ceſſerint, illinc uentus eſt, unde findũtur, ſi ruptæ pluribus locis ſint, tempeſtas fit. Quare id accidat, ex his quæ iam propoſui, intelligi poteſt. Nã ſi facies uni-

uerſa ſubſedit, apparet temperatum eſſe aëra. Si ab una parte interciſa eſt, apparet inde aëra incumbere, & ideo illa regio uentum dabit. At cum undiq;, & concerpta, & lacerata eſt, manifeſtum eſt à pluribus partibus in illam impetum fieri, & inquietum aëra hinc atq; hinc aſſilire, itaq; ex hac inconſtantia cœli, tã multa tentantis, et undiq; laborantis, futura tempeſtas uentorũ plurium apparet. Hæ coronæ noctibus ferè circa lunam, et alias ſtellas notantur, interdiu raro, adeo ut q̄dam ex Græcis negauerint eas omnino fieri, cũ illos hiſtoriæ coarguant. Cauſa autem raritatis hæc eſt, quod ſolis fortius lumen eſt, & aër agitatus ab illo, calefactusq; ſolutior eſt, lunæ autẽ inertior uis eſt, & ideo à circũpoſito aëre facilius ſuſtinetur, æque ſydera cætera infirma ſunt, nec perrumpere aëra ui ſua poſſunt. Excipitur itaq; illorũ imago, & in materia ſolidiore, ac minus cedente uerſatur. Debet enim aër nec tam ſpiſſus eſſe, ut excludat, ac ſubmoueat à ſe lumen immiſſum, nec tam tenuis & ſolutus, ut nullam uenientibus radijs morã præbeat. Hæc noctibus tẽperatura contingit, cũ ſydera coniectum aëra luce leui non pugnaciter, nec aſpere feriũt, ſpiſſioremq; q̃ ſolet eſſe interdiu, inficiunt. Caput III.

T contra arcus in nocte non fit, niſi admodum raro, quia
a luna non habet tantum uirium, ut nubes tranſeat, & illis colorem ſuffundat, qualem accipiunt ſole perſtrictæ. Sic enim formam arcus diſcoloris accipiunt, quia aliæ partes in nubibus tumidiores ſunt, aliæ ſubmiſſiores, quædam craſſiores, q̃ ut ſolem tranſmittant, aliæ imbecilliores, q̃ ut excludãt. Hæc inæqualitas alternis lucẽ umbramq; ꝑmiſcet, & exprimit illam mirabilem arcus uarietatem. Altera cauſa eiuſcemodi arcus redditur. Videmus cum fiſtula aliquo loco rupta eſt, aquam ꝑ tenue foramen elidi, quæ ſparſa contra ſolem oblique poſitum, faciem arcus repreſentat. Idem uidebis accidere, ſiquando uolueris obſeruare fullonem, cum os aqua impleuit, & ueſtimenta tendiculis diducta leuiter aſpergit, apparet uarios edi colores in illo aëre aſperſo, quales in arcu fulgere ſolent. Huius rei cauſam in humore eſſe nõ dubitaueris, non fit enim unq̃ arcus niſi nubilo. Sed quæramus quomodo fiat. Quidam aiunt eſſe aliqua ſtillicidia, quæ ſolẽ tranſmittant, quædã magis coacta, q̃ ut tranſluceant, itaq; ab illis fulgorem reddi, ab his umbram, & ſic utriuſq; intercurſu effici arcum, in quo pars fulgeat, quæ ſolẽ recipit, pars obſcurior ſit, quæ excluſit, & ex ſe umbram proximis fecit. Hoc ita eſſe q̄dã negant, poterat enim umbra, et lux cauſa uideri, ſi arcus duos tãtũ haberet colores, et ſic ex lumine umbraq; cõſtaret,

» Sed nunc diuerſi niteant cum mille colores
» Tranſitus ipſe tamen ſpectantia lumina fallit,
» Vſq; adeo quod tangit idem eſt, tamen ultima diſtant.

Videmus in eo aliqd flammei, aliquid lutei, aliquid cœrulei, & alia in picturæ modũ ſubtilibus lineis ducta, ut ait Poëta, ut an diſſimiles colores ſint, ſcire nõ poſſis, niſi cũ primis extrema contuleris. Nã cõmiſſura decipit, uſq; adeo mira arte naturæ, quod à ſimillimis cœpit, in diſſimillima deſinit. Quid ergo iſtic duo colores faciunt luminis atq; umbræ, cũ innumerabiliũ ratio reddenda ſit? Qui ita exiſtimant arcũ fieri, dicunt in ea parte, in qua pluit, ſingula ſtillicidia pluuiæ cadentis, ſingula ſpecula eſſe, à ſingulis ergo imaginem reddi ſolis, déinde multas imagines, immò innumerabiles, & deuexas, & in præceps tranſeuntes confundi. Itaq; & arcũ eſſe multarum imaginũ ſolis confuſiones. Hoc ſic colligunt. Pelues inquiunt, mille die ſereno pone, & omnes habebũt imaginem ſolis. In ſingulis folijs diſpone ſingulas guttas, ſingulæ habebunt imaginem ſolis. At contra ingens ſtagnum nõ habebit niſi imaginem unã. Quare? quia omnis circũſcripta leuitas, uel planicies, & circũdata ſuis finibus, ſpeculũ eſt. Itaq; piſcinam ingentis magnitudinis, inſertis parietibus, in plures diuide, totidẽ illa habebit imagines ſolis, quot lacus habuerit. Relinque illã ſicut eſt diffuſa, ſemel tibi imaginem reddet. Nihil refert quàm exiguus ſit humor, aut lacus, ſi circũſeptus eſt, ſpeculũ eſt. Ergo ſtillicidia illa infinita, quæ imber cadens defert, totidem ſpecula ſunt, & totidem ſolis facies habent. Hæ contra intuenti perturbatæ apparent, nec diſpiciuntur interualla, qbus ſingula diſtant, ſpatio prohibente diſcerni, déinde pro ſingulis apparet una facies turbida ex omnibus. Ariſtoteles idem iudicat. Ab omni, inquit, leuitate acies radios ſuos replicat, nihil autẽ leuius aqua et aëre, ergo etiã ab aëre ſpiſſo uiſus noſter in nos redit. Vbi uero hebes, et infirma eſt acies, quolibet aëris ictu deficit. Quidam hoc genere ualetudinis laborant, ut ipſi ſibi uideãtur occurrere, ut ubiq; imaginem ſuã cernant. Quare? qa infirma uis oculorum non poteſt ne proximum qdẽ ſibi aërem prumpere, ſed reſiſtit. Itaq; quod in alijs efficit denſus aër, in his facit omnis, ſatis enim ualet qualiſcunq;, ad imbecillã aciẽ repellendã. Longe autẽ magis uiſum noſtrũ nobis remittit, q craſſior eſt, & puinci nõ poteſt, ſed radios luminũ noſtrorũ moratur, & eò unde exierint, reflectit. Ergo cũ multa ſtillicidia ſint, totidem ſpecula ſunt, ſed qa parua ſunt, ſolis colorẽ ſine figura exprimunt. Déinde cũ in ſtillicidijs innumerabilibus, et ſine interuallo cadenti-

bus

bus reddatur idẽ color, incipit facies eſſe nõ multarũ imaginum in=
termiſſarũ, ſed unius longæ atq; cõtinuæ. Quomodo, inquis, tu mihi
multa milia iſtic imaginũ eſſe, ubi nullã uideo? Et quare cum ſolis
color unus ſit, imaginũ diuerſus eſt? Vt & hæc quæ propoſuiſti re-
fellã, & alia quæ nõ minus refellenda ſunt, illud dicã oportet, nihil
acie noſtra fallacius, nõ tantũ in his, à qbus ſubtiliter ꝑuidendis illã
colorũ diuerſitas ſummouet, ſed etiã in his quoq;, quæ ad manum
cernit. Remus integer in tenui aqua fracti ſpeciẽ reddit. Poma ꝑ uitrũ
aſpicientibus multo maiora ſunt, Columnarũ interualla porticus lon
giores iungunt. Ad ipſum ſolẽ reuertere, hunc, quẽ toto orbe terra-
rum maiorẽ probat ratio, acies noſtra ſic contraxit, ut ſapientes uiri
pedalẽ eſſe contenderint. Quẽ uelociſſimũ omniũ eſſe ſcimus, nemo
noſtrũ uidet moueri, nec ire crederemus, niſi appareret iſſe. Mundũ
ipſum præcipiti uelocitate labentẽ, & ortus occaſusq; intra momen=
tum tẽporis reuoluentẽ, nemo noſtrum ſentit procedere. Quid ergo
miraris, ſi oculi noſtri innumerabilia ſtillicidia nõ ſeparent, & in-
genti ſpatio intuẽtibus minutarũ imaginum diſcrimen interit? Illud
eſſe dubiũ nulli poteſt, quin arcus imago ſolis ſit roſcida, & caua nu
be concepta, quod ex hoc tibi appareat. Nunq̃ non aduerſa ſoli eſt,
ſublimis aut humilis, prout ille ſe ſubmiſit, aut ſuſtulit contrario mo
tu. Illo enim deſcendente altior eſt, alto depreſſior. Sæpe talis nubes
à latere ſolis eſt, nec arcũ efficit, q͂a non ex recto imaginem trahit.
Varietas autẽ non ob aliã cauſam fit, quàm q͂a pars coloris ſole
eſt ſparſa, pars nube illa. Humor autem modo cœruleas lineas, modo
uirides, modo purpuræ ſimiles, & luteas, aut igneas ducit, duobus
coloribus hanc varietatem efficientibus, remiſſo & intento. Sic enim
& purpura eodẽ conchylio nõ in unum modũ exit, intereſt quantũ
macerata ſit, craſſius medicamẽtũ, an aquatius traxerit, ſæpius mer
ſa ſit, an excocta, an ſemel tincta. Nõ eſt ergo mirũ, cũ duæ res ſint,
ſol & nubes, id eſt corpus, & ſpeculũ, ſi tam multa genera colorum
exprimuntur, q̃ in multis generibus poſſunt aut incitari, aut langue-
ſcere, alius enim eſt color ex igneo lumine, alius ex obtuſo & lenio
re. In alijs rebus uaga inq͂ſitio eſt, ubi nõ habemus quod manu tenere
poſſimus, & late coniectura mittenda eſt, hic apparet duas cauſas
eſſe arcus, ſolẽ nubemq;, q͂a nec ſereno unq̃ fit, nec ita nubilo, ut ſol
lateat. Ergo utiq; ex his eſt, quorũ ſine altero non eſt. Caput IIII.

Am nunc illud accedit, quod æque manifeſtum eſt, ſpeculi
i ratione imaginẽ reddi, q͂a nunq̃ niſi ex cõtrario redditur,
id eſt, niſi ex altera parte ſteterit, quod apparet, ex altera

quod oſtendit. Rationes quæ non perſuadent ſed cogunt, à geometris
adferuntur, nec dubiũ quicq̃ relinqtur, quin arcus imago ſolis ſit ma
le expreſſi, ob uitiũ figuramq́; ſpeculi. Nos interim repetimus alias
probationes, quæ de Platone legi poſſunt. Inter argumenta ſic naſcen
tis arcus pono, quod celerrime naſcitur, igneũ enim uariumq́; corpus
cœlo intra momentum ſubtexitur, & æque celeriter aboletur, nihil
autẽ tam citò redditur à ſpeculo, quàm imago, nõ enim facit quicq̃,
ſed oſtendit. Parianus Arthemidorus adijcit, & quale genus nubis
eſſe debeat, quod talẽ ſoli imaginem reddit. Si ſpeculũ, inqt, concauũ
feceris, quod ſit ſectæ pilæ pars, ſi extra mediũ conſtiteris, quicunq;
iuxta te ſteterint, uniuerſi à te uidebũtur propiores tibi, quàm ſpecu-
lo. Idem, inqt, euenit, cum rotundã, & cauam nubẽ intuemur à late
re, ut ſolis imago à latere diſcedat, propiorq́; nobis ſit, et in nos ma
gis conuerſa. Color igitur igneus à ſole eſt, cæruleus à nube, cæteri
utriuſq; miſturæ.

Caput V.

Ontra hæc illa dicuntur. De ſpeculis duæ opiniones ſunt,
c alij enim in his ſimulachra cerni putant, id eſt corporum
noſtrorũ figuras à noſtris corporibus emiſſas, ac ſepara=
tas, alij imagines aiunt nõ eſſe in ſpeculo, ſed ipſa aſpici corpora, re-
torta oculorũ acie, & in ſe rurſus reflexa. Nunc nihil ad rẽ ptinet,
quomodo ipſas uideamus, ſed quomodo imago ſimilis debet è ſpecu-
lo reddi. Quid nã eſt tam diſſimile, quàm ſol & arcus, in quo neq;
color, neq; figura ſolis, neq; magnitudo apparet? Arcus longior am=
pliorq́; eſt, longeq; ea parte, qua fulget, rubicundior q̃ ſol, cæteris ue-
ro coloribus diuerſus. Deínde cũ uelis ſpeculũ aëri cõparare, des opor
tet mihi eandẽ leuitatẽ corporis, eandẽ æqualitatẽ, eundem nitorẽ.
Atqui nullæ nubes habẽt ſimilitudinẽ ſpeculi, p medias ſæpe tranſi
mus, nec in illis nos cernimus. Qui montiũ ſumma conſcendũt, ſpectãt
nubẽ, nec tamen imaginem ſuã in illa cernunt. Singula ſtillicidia ſin-
gula ſpecula ſunt. Concedo, ſed illud nego ex ſtillicidijs cõſtare nubẽ,
habet.n. quædam, ex qbus fieri ſtillicidia poſſunt, nõ ipſa. Nec aquã
qdẽ habent nubes, ſed materiã futuræ aquæ. Concedã tibi & guttas
innumerabiles in nubibus eſſe, & illas faciẽ reddere, nõ tamen oẽs
unam reddũt, ſed ſingulæ ſingulas. Deínde inter ſe ſpecula coniunge,
in unam imaginẽ nõ coibunt, ſed quæq; particula in ſe rei ſimilitu-
dinẽ claudet. Sunt quædã ſpecula ex multis minutisq́; cõpoſita, qbus
ſi unũ oſtenderis hominẽ, populus apparet, unaquaq; parte faciẽ ſuã
exprimente. Hæc cũ ſint coniuncta, & ſimul collocata, nihilominus
ſeducunt imagines ſuas, & ex uno turbã efficiunt. Cæterũ caternam

illam non confundunt, ſed diremptam in facies ſingulas diſtrahunt. Ergo arcus uno circūſcriptus ductu, una totius eſt facies. Quid ergo, inquit, nō & aqua, rupta fiſtula, ſparſa, & remo excuſſa habere q̄ddam ſimile his, quos uidemus in arcu, coloribus ſolet? Verum eſt, ſed nō ex hac cauſa, ex qua tu uideri uis, q̄a unaquæq; ſtilla recipit imaginem ſolis, citius enim cadūt ſtillæ, q̄ ut concipere imaginē poſſint, ſtandū eſt, ut id quod imitantur excipiant. Quid ergo fit? Colorē non imaginē ducunt aliquo modo, ut ait Nero Cæſar diſertiſſime.

» Colla Cytheriacæ ſplendent agitata columbæ.

Et uarijs coloribus pauonum ceruix, quoties aliquò deflectitur, nitet. Nunquid ergo dicemus ſpecula eiuſmodi plumas, quarū omnis inclinatio in colores nouos tranſit? Non minus nubes diuerſam ſpeculis naturā habent. Aues, quas retuli, & Chamæleontes, et reliqua animalia, quorū color aut ex ipſis mutatur, cū ira, uel cupidine accenſa, cutem ſuā uariant humore diffuſo, aut poſitione lucis, quam prout rectam, uel obliquam receperint, ita colorantur. Quid enim ſimile ſpeculis habent nubes, cū illæ non perluceant, hæc tranſmittant lucē? Illæ denſæ & coactæ, hæc rara ſint? Illa eiuſdem materiæ tota, hæ ex diuerſis temere cōpoſitæ, & ob hoc diſcordes, nec diu cohæſuræ? Præterea uidemus ortu ſolis partē quandā cœli rubere, uidemus nubes aliquando ignei coloris. Quid ergo prohibet, quomodo hunc colorem unū accipiunt ſolis occurſu, ſic multos ab illis trahi, q̄uis non habeāt ſpeculi potentiā? Modo, inq̄s, inter argumenta ponebas ſemp̄ arcū contra ſolē excitari, q̄a ne à ſpeculo q̄dē imago redderetur, niſi aduerſo. Hæc, inq̄, quæſtio nobiſcū eſt, nā quemadmodū opponendum eſt ſpeculo id cuius in ſe imaginē transferat, ita ſol ad hoc apte ponendus eſt, ſic, ut nubes infici poſſit, non enim idē facit ſi undiq; fulſit, & ad hoc opus eſt radiorū idonea locatio. Hæc dicūtur ab his, q̄ uideri uolūt nubē colorari. Poſſidonius, & hi q̄ ſpeculari ratione talē effici iudicant uiſum, hoc reſpondent. Si ullus eſſet in arcu color, p̄maneret et uideretur eò manifeſtius, quò propius, nūc imago arcus ex lōginquo clara eſt, interit cū è uicino eſt uētum .i. Huic cōtradictioni nō conſentio, cū ipſam ſententiā probē. Quare? dicā, q̄a coloratur q̄dē nubes, ſed ita ut color eius nō undiq; appareat, nā ne ipſa q̄dē undiq; apparet, nubē.n. nemo, q̄ in ipſa eſt, uidet. Quid ergo mirū, ſi color eius nō uidetur ab eo, à quo ipſa nō uiſitur? Atq̄ q̄uis ipſa nō uideatur, eſt, ergo et color. Ita nō eſt argumētū falſi coloris, q̄d idē apparere accedētibus deſinit, idē.n. i ipſis euenit nubibus, nec ideo falſæ ſunt, q̄a nō uidētur. Præterea cū dicitur tibi nubē ſole eſſe ſuffectam,

non dicitur tibi colorem illum immiſtum eſſe uelut dum duro cor-
pori, ac ſtabili, & manenti, ſed ut fluido, & uago, et nihil amplius
q̃ per breuem ſpeciem recipienti. Sunt etiam quidam colores, qui ex
interuallo uim ſuam oſtendunt. Purpuram tyriam quò melior, ſa-
turiorq́; eſt, eò oportet ut altius teneas, ut fulgorem ſuum oſtendat.
Non tamen ideo non habet illa colorem, quia, quem optimum ha-
bet, non, quomodocunq; explicentur, oſtendit. In eadẽ ſententia ſum,
qua Poſſidonius, ut arcum iudicem fieri nube formata in modum
concaui ſpeculi & rotundi, cui forma ſit partis pilæ ſectæ. Hoc pro
bari, niſi geometræ adiuuerint, non poteſt, qui argumentis nihil du-
bij relinquentibus docent ſolis illam eſſe effigiem, non ſimilem, neq;
enim omnia aduerſus ſpecula reſpõdent. Sunt quæ uidere extimeſcas,
tanta deformitate corrupta, ut faciem uiſentium reddant, ſeruata
ſimilitudine in peius, ſunt quæ cum uideris, placere tibi uires tuæ
poſſint, in tantum lacerti creſcunt, & totius corporis ſupra huma-
nam magnitudinem habitus augetur, ſunt quæ dextras facies oſten
dant, ſunt quæ ſiniſtras, ſunt quæ torqueant & euertant. Quid
ergo mirum eſt, eiuſcemodi ſpeculum, quo ſolis ſpecies uitioſa redda
tur, in nube quoq; fieri?

Caput VI.

INter cætera argumenta et hoc erit, quod nunq̃ maior ar=
cus dimidio circulo apparet, & quod eo minor eſt, quò
altior eſt ſol, * ut ait Virgilius noſter.
» =Et bibit ingens Arcus= cũ aduẽtat imber, ſed nõ eaſdẽ, unde
cunq; apparuerit, minas affert. À meridie ortus magnã uim aquarũ
uehet, uinci enim non poterunt uehementiſſimo ſole, tantum eſt illis
uiriũ. Si circa occaſum refulget, rorabit, & leuiter impluet. Si ab
ortu, circa'ue ſurrexerit, ſerena promittit. Quare tamen, ſi imago
ſolis eſt arcus, longe ipſo ſole maior apparet? Quia eſt alicuius ſpe
culi natura talis, ut maiora multa, quàm uideat, oſtendat, et in por=
tentoſam magnitudinem augeat formas, alicuius inuicem talis eſt, ut
minuat. Illud mihi dic, quare in orbẽ eat facies, niſi orbi redditur?
Dices fortaſſe unde ſit illi color uarius, unde talis figura ſit, nõ dices,
niſi aliquod exẽplar, ad quod formetur, oſtenderis, nullum autem
aliud quàm ſolis eſt, à quo cum fatearis illi colorem dari, ſequitur
ut detur & forma. Deniq; inter me & te conuenit, colores illos, qui-
bus regio cœli depingitur, à ſole eſſe, illud unum inter nos nõ conue
nit, tu dicis illũ colorẽ eſſe, ego uideri, qui ſiue eſt, ſiue uidetur, à ſole
eſt. Tu nõ expedies, quare color ille ſubito deſinat, cũ omnes fulgores
paulatim diſcutiãtur. Pro me eſt & repẽtina eius facies, et repẽtinus

interitus. Proprium enim eſt ſpeculi hoc, quod non per partes ſtruitur, quod apparet, ſed ſtatim totum fit. Aeque cito omnis imago in illo aboletur, quàm ponitur. Nihil enim aliud ad iſta efficienda uel remouenda opus eſt, quàm oſtendi, & abduci. Non eſt propria in iſta nube ſubſtãtia, nec corpus, ſed mẽdax eſt ſine re ſimilitudo. Vis ſcire hoc ita eſſe? Deſinet arcus, ſi obtexeris ſolem. Oppone inquam, ſoli alteram nubem, iſtius uarietas peribit. At maior eſt aliquanto arcus, quam ſol. Dixi modo fieri ſpecula, quæ multiplicent omne corpus quod imitantur. Illud adijciam omnia per aquam uidentibus longe eſſe maiora. Literæ quamuis minutæ, & obſcuræ per uitream pilam aqua plenam, maiores clarioresq; cernuntur. Poma formoſiora q̃ ſint uidentur, ſi innatant uitro. Sydera ampliora per nubem aſpicienti cernuntur, quia acies noſtra humido labitur, nec apprehendere, quod uult, fideliter poteſt. Quod manifeſtum fiet, ſi poculum admpleueris aqua, & in id conieceris annulum, nam cum in ipſo fundo iaceat annulus, facies eius in ſummo aquæ redditur. Quicqd uidetur per humorem, longe amplius uero eſt. Quid mirum maiorẽ uideri imaginem ſolis, quæ in nube humida uiſitur? cum de cauſis duabus hoc accidat, quia in nube eſt aliqd uitro ſimile, quod poteſt perlucere, eſt aliquid & aquæ, quam ſi non dum habet, tamen iam apparet eius natura, in quã ex ſua uertatur. Caput VII.

Quoniam, inquis, uitri feciſti mentionem, ex hoc ipſo contra te argumentum ſumam. Virgula ſolet fieri uitrea, ſtricta, uel pluribus angulis in modum clauæ tortuoſæ, hæc ſi ex tranſuerſo ſolem accipit, colorem talem, qualis in arcu uideri ſolet, reddit, ut ſcias hic non imaginem ſolis eſſe, ſed coloris imitationem ex repercuſſo. In hoc argumento multa ſunt pro me, primum quod apparet quiddam leue eſſe debere, ſimile ſpeculo, quod ſolem repercutiat, Deinde quod apparet non fieri ullum colorem, ſed ſpeciem falſi coloris, qualem, ut dixi, columbarum ceruix et ſumit & ponit, utcunq; deflectitur, hoc autem & in ſpeculo eſt, cuius nullus uidetur color, ſed ſimulatio quædam coloris alieni. Vnum tamen hoc ſoluendum eſt, quod non uiſitur in illa uirgula ſolis imago, cuius bene exprimendæ capax nõ eſt. Illa conatur quidẽ reddere imaginem, quia leuis eſt materia, & ad hoc habilis, ſed non poteſt, quia enormiter facta eſt. Si apte fabricata foret, totidem redderet ſoles, quot habuiſſet inſecturas, quæ, quia non diſcernuntur inter ſe, nec ſatis in uicem ſpeculi nitent, inchoant tantũ imagines, nec exprimunt, & ob ipſum uicina turbant, & in ſpeciem coloris unius adducunt.

Caput VIII.

T quare arcus non implet orbem, ſed dimidia pars eius
a uidetur, cum plurimũ porrigitur, incuruaturq;. Quidam ita opinantur, Sol cum ſit multo altior nubibus, à ſuperiore tantum illas percutit parte, ſequitur ut inferior pars earum nõ tangatur lumine. Ergo cum ab una parte ſolem accipiant, unam partem eius tantum imitantur, quæ nunquam dimidia maior eſt. Hoc argumentum parũ potens eſt. Quare? quia quamuis ſol à ſuperiori parte ſit, totam tamen percutit nubem, ergo contingit. Quid ni? cum radios tranſmittere ſoleat, & omnem denſitatem perrũpere? Deinde contrariam rem propoſito ſuo dicunt. Nam ſi ſuperior eſt ſol, & ideo tantum ſuperiori parti nubiũ affunditur, nunquam terra tenus deſcendit arcus, atqui uſq; in humum demittitur. Præterea nunquã non contra ſolem eſt arcus. Nihil ad rem ptinet, ſupra infra'ue ſit, quia totum, quod contra eſt, latus uerberatur. Deinde aliquando arcum & occidens facit, cum certe ex inferiori nubes ferit, terris propinquus. Atqui & tunc dimidia pars eſt, quamuis ſolem nubes ex humili & ſordido accipiant. Noſtri qui ſic in nubilo, quomodo in ſpeculo lumen reddi uolunt, nubem cauam faciunt, & ſectæ pilæ partem, quæ non poteſt totum orbem reddere, quia ipſa eſt pars orbis. Propoſito accedo, argumento non conſentio. Nam ſi in concauo ſpeculo tota facies oppoſiti orbis exprimitur, & in ſemiorbe nihil prohibet aſpici totam pilam, Etiamnum diximus circulos apparere ſoli lunæq; in ſimilitudinem arcus circundatos, quare & ille arcus in circulum iungitur nunquam? Deinde quare ſemper concauæ nubes ſolem accipiunt, nec aliquando planæ & tumentes? Ariſtoteles ait, poſt autumnale æquinoctium qualibet hora diei arcum fieri, æſtate non fieri, niſi incipiente, aut inclinato iam die. Cuius rei cauſa manifeſta eſt. Primum, quia media die ſol calidiſſimus nubes euincit, nec poteſt ab his imaginem ſuam accipere, quas ſcindit. At matutino tempore, & uergens ad occaſum, cum minus uirium habeat, minus calidus eſt, & ideo à nubibus & ſuſtineri, & repercuti poteſt. Deinde cum arcum facere non ſoleat, niſi aduerſus his, in quibus facit, nubibus, cum breuiores dies ſunt, ſemper obliquus eſt. Itaq; qualibet diei parte etiam cum altiſſimus eſt, habet aliquas nubes, quas ex aduerſo ferire poteſt. At temporibus æſtiuis ſupra noſtrum uerticem fertur. Itaq; medio die excelſiſſimus terras rectiore aſpicit linea, quàm ut ullis nubibus poſſit occurri, omnes enim tunc ſub ſe habet.

Caput IX.

Nunc dicendum eſt de uirgis, quas non minus pictas, uariasq́;, et æque pluuiarum ſigna ſolemus accipere. In quibus non multum operæ conſumendum eſt, quia uirgæ nihil aliud quàm imperfecti arcus ſunt. Nam facies quidem illis eſt picta, ſed nihil curuati habent, in rectum iacent. Fiunt autem iuxta ſolem ferè in nube humida, & iam ſe ſpargente. Itaq; idem eſt in illis, qui in arcu color, tantum figura mutatur, quia nubium quoq;, in quibus extenduntur, alia eſt.

Caput X.

Similis uarietas in coronis eſt, ſed hoc differunt, quod coronæ ubiq; fiunt, ubicunq; ſydus eſt, arcus non niſi contra ſolem, uirgæ non niſi in uicinia ſolis. Poſſum & hoc modo differentiam omnium reddere. Coronam ſi diuiſeris, arcus erit, ſi direxeris, uirga. In omnibus color mutiplex eſt, ex cœruleo fuluoq́; uarius. Virgæ ſoli tantũ adiacent, arcus ſolares lunaresq́; omnes ſunt, Coronæ omnium ſyderum.

Caput XI.

Aliud quoq; uirgarum genus apparet, cum radij per anguſta foramina nubium tenues intenti, diſtantesq́; inter ſe diriguntur, & ipſæ ſigna imbrium ſunt. Quomodo nunc me hoc loco geram? Quid eas uocem? imagines ſolis? Hiſtorici ſoles uocant, et binos ternosq́; apparuiſſe memoriæ tradunt. Græci παρήλια appellant, quia in propinquo ferè à ſole uiſuntur, aut quia accedunt ad aliquam ſimilitudinem ſolis. Non enim totum imitantur, ſed imaginem eius figuramq́;. Cæterum nihil habent ardoris, hebetes ac languidi. His quod nomen imponimus? An facio quod Virgilius, q̃ dubitauit de nomine, deinde id, de quo dubitauerat, poſuit?

» - & quo te nomine dicam

» Rhetica? nec cellis ideo contende falernis.

Nihil ergo prohibet illas parhelia uocari. Sunt autẽ imagines ſolis in nube ſpiſſa & uicina in modum ſpeculi. Quidam parhelion ita diffiniunt, nubes rotunda & ſplendida, ſimilisq; ſoli. Sequitur enim illũ, nec unq̃ longius relinquitur, quàm fuit cum apparuit. Nunquis noſtrũ miratur, ſi ſolis effigiem in aliquo fonte, aut placido lacu uidet? Non ut puto. Atqui tam in ſublimi facies eius poteſt, quã nos uidemus, reddi, ſi modo idonea eſt materia, quæ reddat.

Caput XII.

Quoties defectionem ſolis uolumus deprehendere, ponimus pelues, quas aut oleo, aut pice implemus, quia pinguis humor minus facile turbatur, & ideo quas recipit imagines ſeruat. Apparere autem imagines non poſſunt,

niſi in liquido & immoto. Tunc ſolemus notare quomodo ſe luna ſoli opponat, ut illum tanto maiorem, ſubiecto corpore abſcondat, modo ex parte, ſi ita contigit, ut latus incurrerit, modo totum. Hæc dicitur perfecta defectio, quæ ſtellas quoq; oſtendit, & intercipit lucem, tunc ſcilicet, cum uterq; orbis ſub eodem libramento ſtetit. Quemadmodum ergo in ære utriuſq; imago in terris aſpici poteſt, ita in aëre cum ſit coactus aer, & limpidus conſtitit, ut faciem ſolis acciperet, quam & aliæ nubes accipiunt, ſed tranſmittunt, ſi aut mobiles ſunt, aut raræ, aut ſordidæ. Mobiles enim ſpargunt illam, raræ emittunt, ſordidæ turpesq; non ſentiunt. Sicut apud nos imaginem maculoſa non reddunt. Caput XIII.

Solent & bina fieri parhelia eadē ratione. Quid enim impedit quo minus tot ſint, quot nubes fuerunt aptæ ad exibendā imaginem ſolis? Quidam in illa ſententia ſunt, quoties duo ſimulachra talia exiſtant, ut iudicent unū eſſe ſolis, alterum imaginis. Nam apud nos quoq;, cum plura ſpecula diſpoſita ſunt ita, ut alteri ſit conſpectus alterius, omnia implentur, & una imago uera eſt, cæteræ imaginum effigies ſunt. Nihil enim refert quid ſit, quod ſpeculo oſtendatur. Quicquid enim uidet, reddit. Ita illis quoq; in ſublimi, ſi nubeis ſors aliqua diſpoſuit, ut inter ſe aſpiciant, altera nube ſolis imaginem, altera imaginis reddi. Debent autem hæ nubes, quæ hoc præſtant, denſæ eſſe, leues, ſplendidæ, planæ, naturæ ſolis. Ob hoc omnia quæ huius ſunt ſimulachra, candida ſunt, & ſimilia lunaribus circulis, quia ex percuſſu, oblique accepto ſole, reſplendent. Nam ſi infra ſolem nubes fuerit, & propior, ab eo diſſipatur, longe autem poſita radios non remittit, nec imaginem efficit, quia apud nos quoq; ſpecula, cum à nobis procul abducta ſunt, faciem non reddunt, quia acies noſtra non habet uſq; ad nos recurſum. Pluuiarum autem & hi ſoles (utar enim hiſtorica lingua) indicia ſunt. Vtiq;, ſi à parte auſtri conſtiterunt, inde maxime nubes ingraueſcunt. Cum utrinq; ſolem cingit talis effigies (ſi Arato credimus) tempeſta ſurgit. Caput XIIII.

Tempus eſt alios quoq; igneis percurrere, quorum diuerſæ figuræ ſunt. Aliquando emicat ſtella, aliquando ardores ſunt, aliquando fixi & hærentes, nonnunquam uolubiles. Horum plura genera conſpiciuntur. Sunt enim uelut corona cingente introrſus igneis cœli. Receſſus eſt ſimilis effoſſæ in orbem ſpeluncæ, ſunt pithiæ in magnitudinem uaſti rotundiq; ignis dolio ſimilis, qui uel fertur, uel in uno loco flagrat. Sunt chaſmata,

cum

cum aliquod cœli ſpatium deſedit, & flammam dehiſcens uelut in abdito oſtentat. Colores quoq; horum omnium plurimi ſunt. Quidam ruboris acerrimi, quidam euanidæ, ac leuis flammæ, quidam candidæ lucis, quidam micantes, quidam æqualiter & ſine eruptionibus, aut radijs fului. Videmus ergo

» Stellarum longos à tergo albeſcere tractus,

hæ uelut ſtellæ exiliunt & tranſuolant, uidenturq; longum ignem porrigere, propter immenſam celeritatem, cum acies noſtra non diſcernat tranſitum earũ, ſed quacunq; cucurrerunt, hoc totum ignitũ credat. Tanta enim eſt uelocitas motus, ut partes eius non diſpiciantur, ſed tantũ ſumma prendãtur. Intelligimus magis, qua appareat ſtella, quàm qua exeat. Itaq; uelut igne continuo, totum iter ſignat, q̃a uiſus noſtri tarditas non ſubſequitur momenta currentis, ſed uidet ſimul & unde exilierit, & quo peruenerit. Quod fit in fulmine, longus nobis uidetur ignis eius, quia citò ſpatium ſuum tranſilit, & oculis noſtris occurrit uniuerſum per quod deiectus eſt, at ille non eſt extenti corporis, per omne per quod uenit, neq; tam longa, & extenuata in impetum ualent. Quomodo ergo proſiliunt? Attritu aëris, ignis incenſus, uento præceps impellitur. Non ſemper tamen uento attritu'ue fit, nonnunquam ex aliqua opportunitate aëris naſcitur. Multa enim ſunt in ſublimi ſicca, calida, terrena, inter quæ oritur, & pabulum ſuum ſubſequens defluit, ideóq; uelociter rapitur. At quare color diuerſus eſt? Quia refert, quale ſit id quod incenditur, & quàm uehemens quo incenditur. Ventum autem ſignificat eiuſmodi lapſus, & quidem ab ea parte qua erumpit.

Caput XV.

FVlgores, inquis, quomodo fiunt, quos græci σέλαα appellant? multis, ut aiunt, modis. Poteſt illos uentorum uis edere, poteſt ſuperioris cœli feruor. Nam cum late fuſus ſit ignis, inferiora aliquando, ſi ſunt idonea accendi, corripit. Poteſt ſtellarum motus curſu ſuo excitare ignem, & in ſubiecta tranſmittere. Hoc uero non poteſt fieri, ut aër uim igneam uſq; in æthera elidat, ex qua fulgor ardor'ue ſit, uel ſtellæ ſimilis excurſus. Ex his fulgoribus, quædam in præceps eunt, ſimilia proſilientibus ſtellis, quædã certo loco permanent, & tantum lucis emittunt, ut fugent tenebras, & diem repræſentent, donec conſumpto alimento, primum obſcuriora ſint, deinde flammæ modo, quæ in ſe cadit, per aſſiduam diminutionem redigantur in nihilum. Ex his quædam in nubibus apparent, quædam ſupra nubes, cum aër ſpiſſus, ignem, quem

propior terris diu pauerat, uſq; in ſydera expreſſit. Horum aliqua non patiuntur moram, ſed tranſcurrunt, aut extinguuntur ſubinde qua reluxerant. Hæc fulgores dicuntur, quia breuis facies illorum & caduca eſt, nec ſine iniuria decidens, ſæpe enim fulminum noxas ediderunt, ab his tecta uidimus icta ſine fulmine, quæ aſparſoplecta græci uocant. At quibus longior mora & fortior ignis eſt, motumq; cœli ſequuntur, aut proprios curſus agunt, cometas noſtri putant, de quibus dicemus. Horum genera ſunt pogoniæ, lampades, & cicharissiæ, & alia omnia quorum ignis in exitu ſparſus eſt. Dubium an inter hos ponantur trabes, & pithiæ, quæ raro ſunt uiſæ. Multa enim conglobatione ignium indigent, cum ingens illorum orbis aliquando matutini amplitudinem ſolis exuperet. Inter hæc ponas licet, & quod frequenter in hiſtorijs legimus, cœlum ardere uiſum. Cuius nonnunquam tam ſublimis ardor eſt, ut inter ipſa ſydera uideatur, nonnunquam tam humilis, ut ſpeciem longinqui incendij præbeat. Sub Tiberio cæſare cohortes in auxilium Oſtienſis coloniæ cucurrerunt, tanquam conflagrantis, cum cœli ardor fuiſſet per magnam partem noctis parum lucidus, craſſi fumidiq; ignis. De his nemo dubitat quin habeant flammam quam oſtendunt, certa illis ſubſtantia eſt. De prioribus quæritur, de arcu dico & coronis, an decipiant aciem, & mendacio conſtent, an in illis quoq; uerum ſit, quod apparet. Nobis non placet in arcu aut coronis ſubeſſe aliquid corporis certi, nihil enim iudicamus in ſpeculis, niſi fallaciam eſſe. Nihil aliud quàm alienum corpus mentientibus. Non enim eſt in ſpeculo, quod oſtenditur, alioqui non exiret, nec alia protinus imagine obduceretur, nec innumerabiles modo interirent, modo exciperentur formæ. Quid ergo? Simulachra iſta ſunt, & inanis uerorum corporum imitatio, ſuntq; iſta à quibuſdam ita compoſita, ut & hæc poſſint detorquere in prauum. Nam (ut dixi) ſunt ſpecula quæ faciem proſpicientium obliquent, ſunt quæ in infinitum augeant, ut humanum habitum excedant, modúmq; noſtrorum corporum.

Caput XVI.

h Oc loco uolo tibi narrare fabellam, ut intelligas quàm nullum inſtrumentum irritandæ uoluptatis libido contemnat, & ingenioſa ſit ad incitandum furorem ſuum. Hoſtius quidam fuit obſcœnitatis uſq; in ſcenam productæ. Hunc diuitem auarum HS milies ſeruum Diuus Auguſtus indignum

uindicta

uindicta iudicauit, cum à ſeruis occiſus eſſet, & tamen non pronunciauit iure cæſum uideri. Non erat ille tantummodo ab uno ſexu impurus, ſed tam uirorum quàm fœminarum auidus fuit, fecitq; ſpecula eius notæ, cuius modo retuli imagines longe maiores reddentia, in quibus digitus brachij menſuram & longitudine & craſſitudine excederet. Hæc autem ita diſponebat, ut cum uirum ipſe pateretur, aduerſus omnes admiſſarij ſui motus in ſpeculo uideret, ac deinde falſa magnitudine ipſius membri tanquam uera gaudebat. In omnibus quidem balneis agebat ille delectum, & aperta menſura legebat uiros, ſed nihilominus mendacijs quoq; inſatiabile malum oblectabat. I nunc, dic ſpeculum mundiciarum cauſa repertum. Fœda dictu ſunt, quæ portentum illud ore ſuo lacerandum dixerit, feceritq;, cum illi ſpecula ab omni parte apponerentur, ut ipſe flagitiorum ſuorum ſpectator eſſet, & quæ ſecreta quoq; conſcientia premuntur, & quæ accuſatus quiſq; feciſſe ſe negat, non in os tantum, ſed in oculos ſuos ingereret. At Hercules ſcelera conſpectum ſuum reformidant, in perditis quoq;, & ad omne dedecus expoſitis, tenerrima eſt oculorum uerecundia. Ille autem quaſi parum eſſet inaudita & incognita pati, oculis ſuis illa aduocauit, nec quantum peccabat uidere contentus, ſpecula ſibi, per quæ flagitia ſua diuideret, diſponeretq;, circumdedit, & quia non tam diligenter intueri poterat, cum compreſſus erat, & caput merſerat, genibusq; alienis obhæſerat, opus ſuum ſibi per imagines referebat. Speculabatur illam libidinem oris ſui, ſpectabat ſibi admiſſos pariter in omnia uiros. Nonnunquam inter marem & fœminam diſtributus, & toto corpore patiente expoſitus, ſpectabat nefanda. Quid nam homo impurus reliquit, quod in tenebris faceret? non pertimuit diem, ſed ipſos concubitus portentoſos ſibi ipſe oſtendit, ſibi ipſe approbauit. Quid non putes in ipſo habitu uoluiſſe pingi? Eſt aliqua etiam proſtitutis modeſtia, & illa corpora publico obiecta ludibrio, aliquid, quo infelix patientia lateat, obtendunt, adeo quodammodo lupanar quoq; uerecundum eſt. At illud monſtrum obſcœnitatem ſuam ſpectaculum fecerat, & ea ſibi oſtentabat, quibus abſcondendis nulla ſatis alta nox eſt. Simul, inquit, & uirum & fœminam patior, nihilominus illa quoq; ſuperuacua mihi parte alicuius contumelia marem exerceo. Omnia membra ſtupris occupata ſunt, oculi quoq; in partem libidinis ueniant, & teſtes eius exactoresue ſint.

Etiam ea quæ ab aſpectu corporis noſtri poſitio ſummouit, ante uerſentur, ne quis me putet neſcire quid faciam. Nihil egit natura, quod humanæ libidini miniſteria tam maligna dedit, quod aliorum animalium concubitus melius inſtruxit. Inueniam quemadmodum morbo meo & potiar & ſatisfaciam, quo nequitiam meam, ſi ad naturæ modum pecco? id genus ſpeculorum circumponam mihi, quod incredibilem imaginum magnitudinem reddat. Si liceret mihi, ad uerum iſta perducerem, quia non licet, mendacio paſcar. Obſcœnitas mea, plus quàm capit, uideat, & patientiam ſuam ipſa miretur. Facinus indignum, hic fortaſſe citò & antequam uideret hæc occiſus eſt, ad ſpeculum ſuum imolandus fuit. Caput XVII.

d *Erideantur nunc philoſophi, quod de ſpeculi natura diſſerant, quod inquirant, quid ita facies noſtra nobis, & quidem in nos obuerſa reddatur? Quid ſibi rerum natura uoluit, quod cum uera corpora dediſſet, etiam ſimulachra eorum aſpici uoluiſſet? Quorſum pertinuerit hanc comparare materiam excipiendarum imaginum capacem? Non in hoc ſcilicet, ut ad ſpeculum barbam faciemq; uelleremus, aut ut faciem uiri poliremus. In nulla re illa negotium luxuriæ conceſſit, ſed primum omnium, qa imbecilli oculi ad ſuſtinendum comminus ſolem, ignoraturi erant formam eius, hebetato illum lumine oſtendit. Quamuis enim eũ orientem occidentemq; contemplari liceat, tamen habitum eius, ipſum qui uerus eſt, non rubentis, ſed candida luce fulgentis neſciremus, niſi in aliquo nobis humore lenior, & aſpici facilior occurreret. Præterea duorum ſyderum occurſum, quo interpolari dies ſolet, non uideremus, nec ſcire poſſemus, quid eſſet, niſi liberius humi ſolis lunæq; imagines uideremus. Inuenta ſunt ſpecula, ut homo ipſe ſe noſceret. Multi ex hoc conſequuntur primo ſui notitiam, deinde & quoddam conſilium, Formoſus, ut uitaret infamiam. Deformis, ut ſciret redimendum eſſe uirtutibus, quicquid corpori deeſſet. Iuuenis, ut flore ætatis admoneretur, illud tempus eſſe diſcendi, & fortia audendi. Senex, ut indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. Ad hoc rerum natura facultatem nobis dedit, noſmetipſos uidendi. Fons cuiq; perlucidus, aut leue ſaxum imaginem reddit.*

» *Nuper me in littore uidi,*
» *Cum placidum uentis ſtaret mare.*

Qualem fuiſſe cultum putas ad hoc ſpeculũ ſe cernentium? Aetas illa ſimplicior & fortuitis contenta, nondum in uitia beneficiũ detorquebat, nec inuentum naturæ in libidinem luxumq; rapiebat.

Pirmo

Primo faciem ſuam cuiq; caſus oſtendit, deinde cum inſitus ſui mortalibus amor dulcem aſpectum formæ ſuæ faceret, ea ſæpius deſpexere, in quibus prius effigies ſuas uiderant. Poſtquam deterior populus ſubijt, in ipſas terras ſe effuſurus, ferrum obruendum primũ in uſu fuit, & id homines impune eruerent, ſi ſolũ eruiſſent. Tunc deinde alia terræ mala, quorum leuitas aliud agentibus ſpeciem ſuã obtulit, quam hic in poculo, ille in ære ad aliquos uſus comparatam uidit, & mox proprio fuit miniſterio paratus orbis. Nondum argenti nitor, ſed fragilis uilisq; materia tunc quoq;, cum antiqui illi uiri inclyte uiuerent, ſatis nitidi, ſi ſqualorem opere collectum aduerſo flumine eluerent. Cura comere capillum fuit, ac prominentem barbam depectere, & in hac re quiſq; ſibi, alteriq; inuicem operam dabat. Coniugum quidem manibus crinis ille, quem effundere olim mos uiris fuit, attrectabatur, ſed illum ſibi ſine ullo artifice formoſi quatiebant, non aliter quàm iubam generoſa animalia. Poſtea rerum iam potiente luxuria, ſpecula totis paria corporibus auro argentoq; cælata ſunt, deinde gemmis adornata, et poculis. Vnũ ex his fœminæ conſtitit, quod antiquarũ dos fuit, non illa quæ publice dabatur, ſed imperatorum pauperum filiabus. An tu exiſtimas ex auro nitidum habuiſſe Scipionis filias ſpeculum, cum illis dos fuiſſet æs graue? O paupertas felix, quæ tanto titulo locum fecit. Non feciſſet illis ſenatus dotem, ſi habuiſſent. At quiſquis ille fuit, cui ſoceri loco ſenatus fuit, intellexit ſe accepiſſe dotem, quam fas non eſſet reddere. Iam libertinorum uirgunculis in unum ſpeculum nõ ſufficit illa dos, quam dedit pro ſe Scipio. Proceſſit enim moleſtius paulatim opibus ipſis immutata luxuria, & incrementum ingens uitia acceperunt, adeoq; omnia indiſcreta ſunt peruerſiſſimis artibus, ut quicquid mundus muliebris uocabatur, ſarcinæ uiriles ſint, minus dico, etiam militares. Iam ſpeculum ornatus tantum cauſa adhibetur, nulli non uitio numerato neceſſarium factum eſt.

LVCII ANNEI SENECAE AD LVCILIVM NATVRALIVM QVAESTIONVM LIBER SECVNDVS

DE TONITRIBVS, FVLGVRATIONIBVS ET FVLMINIBVS, FVLGVRVMQVE GENERIBVS.

o MNIS de uniuerſo quæſtio in cœleſtia, in ſublimia, et terrena diuiditur. Prima pars naturam ſyderum ſcrutatur, & magnitudinem, et formas ignium, quibus mundus includitur. Solidum'ne ſit cœlum, ac firmæ concretæ'q; materiæ, an ex ſubtili tenuiq; nexu. Agatur, an agat, & infra ſe ſydera habeat, an in contextu ſui fixa, quemadmodũ anni uices ſeruet, ſolem an retro flectat, cætera deinceps his ſimilia. Secunda pars tractat inter cœlũ terram'q; uerſantia. Hæc ſunt nubila, imbres, niues,

» - & humanas motura tonitrua menteis.

Quæcunq; aër facit patitur'ue, hæc ſublimia dicimus, quia æditiora imis ſunt. Tertia illa pars de agris, terris, arbuſtis, ſatis quærit, &, ut iuriſconſultorum uerbo utar, de omnibus quæ ſolo continentur. Quomodo, inquis, de terrarum motu quæſtionem eo poſuiſti loco, quo de tonitribus fulguribus'q; dicturus es? Quia cum motus terræ fiat ſpiritu, ſpiritus autem ſit aër agitatus, & ſi ſubeat terras, non ibi ſpectandus eſt, cogitetur in ea ſede, in qua illum natura diſpoſuit. Dicam, quod magis uidebitur mirum, inter cœleſtia & de terrenis dicendũ erit. Quare, inquis? quia cum propria terræ excutimus ſuo loco, utrum lata ſit, & inæqualis & enormiter proiecta, an tota in formam pilæ ſpectet, & in orbem parteis ſuas agat, alliget aquas, an aquis alligetur, ipſa animal ſit, an iners corpus, & ſine ſenſu, plenum quidem ſpiritus, ſed alieni, et cætera huiuſmodi quoties in manus uenerint, terram ſequentur, & in imis collocabuntur. At ubi quæretur, quis terræ ſit ſitus, qua parte mundi ſubſederit, quomodo aduerſus ſydera cœlum'q; poſita ſit, hæc quæſtio cedit ſuperioribus, &, ut ita dicam, meliorẽ conditionem ſeqtur. Caput II.

q Voniam dixi de partibus in quas omnis rerum naturæ materia diuiditur, quædam in commune ſunt dicenda, & hoc primum præſumendum, inter ea corpora, à quibus unitas eſt, aëra eſſe. Quid ſit hoc, & quare præcipiendum fuerit,

ſcies,

ſcies, ſi paulo altius repetiero, & dixero aliquid eſſe continuũ, aliꝗd commiſſum. Continuatio eſt partiũ inter ſe non intermiſſa coniũctio. Vnitas eſt ſine cõmiſſura continuatio, et duorũ inter ſe coniunctorũ corporũ tractus. Nunquid dubiũ, quin ex his corporibus, quæ uidemus tractamuſq;, quæ aut ſentiuntur, aut ſentiunt, quædã ſint cõpoſita? Illa conſtant aut nexu, aut aceruatione, ut puta funis, frumentũ, nauis. Rurſus non cõpoſita ut arbor, lapis. Ergo concedas oportet, ex his quoq; quæ ſenſum effugiunt, cæterũ ratione prenduntur, eſſe in ꝗbuſdam unitatem corporum. Vides quomodo auribus tuis parcam, expedire me poterã, ſi philoſophorum lingua uti uoluiſſem, ut dicerẽ unita corpora, hoc cum tibi remittam, tu inuicem mihi refer gratiã. Quare iſtud? ſiquando dixero unũ, memineris me nõ ad numerum referre, ſed ad naturam corporis, nulla ope externa, ſed unitate ſua cohærentis, ex hac nota coporum aër eſt. Caput III.

o *Mnia quæ in notitiam noſtrã cadunt, uel cadere poſſunt, mundus cõplectitur, ex his quædã eius ſunt partes, quædã meteriæ loco relicta. Deſyderat omnis natura materiam, ſicut ars omnis quæ manu conſtat. Quid ſit hoc, apertius faciam. Pars enim noſtri, manus, oſſa, nerui, oculus. Materia, ſuccus recentis cibi iturus in partes. Rurſus quaſi pars noſtri eſt ſanguis, qui tamen & materia eſt, parat enim & alia, & nihilominus in numero eſt eorum, quibus totum corpus efficitur.* Caput IIII.

ſ *Ic mundi pars eſt aër, et ꝗdem neceſſaria, hic eſt enim qui cœlum terramq; connectit, qui ima ac ſumma ſic ſeparat, ut tamen iungat. Separat, quia medius interuenit. Iungit, quia utriq; ꝑ hoc inter ſe conſenſus eſt. Supra ſe dat, quicꝗd accepit à terris. Rurſus uim ſyderũ in terrena transfundit. Quẽ ſic partẽ mundi uoco, ut animalia, et arbuſta, nã genus animaliũ arbuſtorũq; pars eſt uniuerſi, ꝗa in conſumatione uniuerſi acceptũ, & ꝗa non eſt ſine hoc uniuerſum. Vnũ autẽ animal et una arbor quaſi pars eſt, ꝗa ſi ꝑierit, tamen id ex quo perit, totũ eſt. Aër autẽ, ut dicebã, et cœlo, et terris cohæret, utriq; innatus eſt. Habet autem unitatẽ qcꝗd alicuius naturæ pars eſt. Nihil. n. naſcitur ſine unitate.* Caput V.

t *Erra et pars eſt mũdi, et materia. Pars quare ſit, nõ puto te interrogaturũ, ut æque interroges quare cœlũ pars ſit, ꝗa ſcilicet nõ magis ſine hoc, quã ſine illa uniuerſum eſſe poteſt, quod cũ his uniuerſum eſt, ex ꝗbus, id eſt ex illo, et ex iſta alimẽta oĩbus animalibus, oĩbus ſatis, oĩbus ſtellis diuidũtur. Hinc qcꝗd eſt uiuiũ ſingulis, hinc ipſi mundo, tam multa poſcẽti ſubminiſtratur. Hinc*

profertur quo ſuſtineantur tot ſydera, tam exercitata, tam auida per diem noctemq́;, ut in opere, ita & in paſtu. Et omnium quidem rerum natura, quantum in nutrimentum ſui ſatis ſit, apprehendit. Mundus autē, quantū in æternum deſyderabat, inuaſit. Puſillū tibi exemplū magnæ rei ponam. Oua tantum complectuntur humoris, quantum ad effectum animalis exituri ſat eſt. Caput VI.

a Er continuus terræ eſt, & ſic appoſitus, ut ſtatim ibi futurus ſit, unde illa diſceſſerit. Pars eſt totius mundi, ſed idem tamen quicquid terra in alimentum miſit, recipit, ut ſcilicet materia non pars intelligi debeat. Ex hoc omnis inconſtantia tumultusq́; eſt. Hunc quidam ex diſtantibus corpuſculis, ut puluerem, ferunt, plurimumq́; à uero recedunt, nunquam enim contexti, niſi ꝑ unitatem corporis niſus eſt, cum partes conſentire ad intenſionem debeant, & conferre uireis. Aër autem ſi in atomos diuiditur, ſparſus eſt. Teneri uero diſiecta non poſſunt. Intenſionem aëris oſtendent tibi inflata, nec ad ictum cedētia. Oſtendent pondera, per magnum ſpatium ablata geſtante uento. Oſtendent uoces, quæ remiſſæ elatæq́; ſunt, prout aër ſe concitauit. Quid enim eſt uox, niſi intenſio aëris ut audiatur, linguæ formata percuſſu? Quid curſus & motus omnis, non'ne intenti ſpiritus opera ſunt? Hic facit uim, & uelocitatem neruis currentibus. Hic cum uehementer concitatus ipſe ſe torſit, arbuſta, ſyluasq́; conuellit, & ædificia tota corripiens in altum frangit. Hic mare per ſe languidum & iacens incitat. Ad minora ueniamus. Quis enim ſine intenſione ſpiritus cantus eſt? cornua & tubæ & alia, quæ aliqua preſſura maiorem ſonitum reddunt, quàm qui ore reddi poteſt, non'ne aëris intenſione parteis ſuas explicant? Conſyderemus quàm ingentem uim ꝑ occultum agat. Paruula admodum ſemina, & quorum exilitas in commiſſura lapidum locum inueniat, intantum coaleſcunt, ut ingentia ſaxa detrahant, & in momenta diſſoluant, ſcopulos rupeisq́; radices in terra minutiſſimæ, ac tenuiſſimæ findunt. Hoc q̃d eſt aliud, quàm intentio ſpiritus, ſine qua nil ualidum, & contra quam nil ualidum eſt. Caput VII.

e Sſe autem unitatem in aëre uel ex hoc intelligi poteſt, quod corpora noſtra inter ſe cohærent. Quid enim aliud eſt, qđ tenet ea quàm ſpiritus? Quid eſt aliud quo animus noſter agitetur? Quis eſt illi motus, niſi intenſio? Quæ intenſio, niſi ex unitate? Quæ unitas, niſi hæc eſſet in aëre? Quid eſt aliud, qđ producit fruges, & ſegetē imbecillā, ac uirenteis erigit arbores, ac diſtēdit in ramos, aut in altū erigit, quàm ſpiritus intēſio et unitas?

Quidam

Caput VIII.

q Vidam aëra diſcerpunt & in particulas diducunt, ita ut illi inane permiſceant. Argumentum autem exiſtimant non pleni corporis, ſed multum uacui habentis, quod auibus in illo tam facilis motus, quod maximis minimisq; per illũ tranſcurſus eſt. Sed falluntur, nam aquarum quoq; ſimilis facilitas eſt, nec de unitate illarum dubium eſt, quæ ſic corpora accipiunt, ut ſemper in contrarium acceptis refluant. Hanc noſtri circumſtantiam, Græci autem περίστασιν appellant, quæ in aëre quoq; ſicut in aqua fit, circumſtat enim omne corpus à quo impellitur. Nihil autem opus erit inani admiſto, ſed hæc aliàs.

Caput IX.

n Vnc autem eſſe quãdam in rerum natura uehementiam, magnosq; impetus eſt colligendum. Nihil enim niſi intentione uehementius eſt, & tamen mehercules per aliud nihil intendi poterit, niſi per ſemetipſum fuerit intentum. Dicimus enim eodem modo non poſſe quicquam ab alio moueri, niſi aliquid fuerit mobile ex ſemetipſo. Quid autem eſt, quod magis creditur ex ſemetipſo habere intenſionem, quàm ſpiritus? hunc intendi quis negabit, cum uiderit iactari terram cum montibus, tecta, murosq;, plureis & magnas cum populis urbeis, cum totis maria litoribus? Oſtendit intenſionem ſpiritus uelocitas eius & diductio. Oculus ſtatim ꝑ multa milia aciem ſuam intendit, uox una totas urbeis ſimul percutit, lumen non paulatim prorepit, ſed ſemel uniuerſis infunditur rebus. A qua autem ſine ſpiritu quemadmodum poſſet intendi? Nunquid dubitas quin ſparſio illa, quæ ex fundamentis mediæ arenæ creſcens in ſummam altitudinem amphitheatri peruenit, cum intenſione aquæ fiat? Atqui uero nec manus, nec ullum aliud tormentum aquam poterit mittere aut agere, quàm ſpiritus. Huic ſe commodat, hoc inſerto, & agente attollitur, & contra naturam ſuam multa conatur, & aſcendit, nata defluere. Quid, nauigia ſarcina depreſſa, parum oſtendunt non aquam ſibi reſiſtere, quò minus merguntur, ſed ſpiritum? aqua enim cederet, nec poſſet pondera ſuſtinere, niſi ipſa ſuſtineretur. Diſcus ex loco ſuperiore in piſcinam miſſus, non deſcendit, ſed reſilit, quemadmodum, niſi ſpiritu referente? Vox autem qua ratione per parietum munimenta tranſmittitur, niſi quod ſolido quoq; aër ineſt, qui ſonum extrinſecus miſſum & accipit & remittit? ſcilicet ſpiritus non aperta tantum intendens, ſed etiam abdita & incluſa, quod illi facere expeditum eſt, quia nuſq̃ diuiſus, ſed per ea ipſa quibus ſeparari uidetur, coit ſecum. Interponas licet muros &

mediam altitudinem montium, per omnia iſta prohibetur nobis eſſe peruius, non ſibi. Id enim intercluditur tantum, per quod illum nos ſequi poſſumus, ipſe quidem tranſit per ipſum quo ſcinditur, & media non circumſcindit tamen, ſed utrinq; cingit.

Caput X.

p Ermeat ab æthere lucidiſſimo aër, in terram uſq; diffuſus, agilior quidē, tenuior & altior terris, nec minus aquis, cæterum æthere ſpiſſior grauiorq;, frigidus per ſe & obſcurus, lumen illi calorq; alimentum ſunt, ſed per omne ſpatium ſui ſimilis non eſt, mutatur enim à proximis. Summa pars eius eſt ſicciſſima calidiſſimaq;, & ob hoc etiam pertenuiſſima, propter uiciniam æternorum ignium, et illos tot motus ſyderum, aſſiduumq; cœli circumactū. Illa pars ima, & uicina terris, denſa & caliginoſa eſt, quia terrenas exhalationes receptat. Media pars temperatior, ſi ſummis imisq; conferas, quantū ad ſinceritatem tenuitatemq; pertinet. Cæterū utraq; parte frigidior. Nam ſuperiora eius calorem uicinorum ſyderum ſentiunt, inferiora quoq; tepent, primum terrarum halitu, qui multum ſecum calidi affert, deinde quia radij ſolis replicantur, & quouſq; redire potuerunt id duplicato calore benignius fouent. Deinde etiam illo ſpiritu, qui omnibus animalibus, arbuſtisq; ac ſatis, calidus eſt. Nihil enim uiueret ſine calore. Adijce nunc igneis, non tantum manu factos & certos, ſed opertos terris, quorum aliqui eruperunt, innumerabiles in abſcondito flagrant, & obſcuro ſemper. Etiamnum tot partes eius fertiles rerum, habent aliquid teporis, quoniam quod frigidum eſt, ſterile eſt, calor autem gignit. Media ergo pars aëris, ab his ſubmota in frigore ſuo manet. Natura enim aëris frigida eſt.

Caput XI.

q Vi cum ſic diuiſus ſit iam ſui parte maxima uarius, & inconſtans, & mutabilis eſt. Circa terram plurimum agit, plurimum patitur, exagitat & exagitatur, nec tamen eodē modo totus afficitur, ſed aliter alibi, ac partibus inquietus eſt, ac turbidus. Cauſas autem illius mutationis & inconſtantiæ alias terra præbet, cuius poſitiones huc aut illò uerſæ magna ad aëris temperiem momenta ſunt. Alias ſyderum curſus, ex quibus ſoli plurimū imputes. Illum ſequitur annus, ad illius flexum hyemes æſtateſq; uertuntur. Lunæ proximum ius eſt, ſed & cæteræ quoq; ſtellæ non minus terrena, quàm incumbentem ſpiritum terris afficiunt, & ortu ſuo occaſu'ue contrario, modo frigora, modo imbreis aliaſq; terrarum iniurias turbidæ mouent. Hoc neceſſarium fuerit præloqui dicturo

de tonitruo ac fulminibus, & fulgurationibus. Nam quia in aëre fiunt, naturam eius explicare oportebat, quo facilius appareret quid facere, aut pati poſſet. Caput XII.

Ria ſunt ergo quæ accidunt, fulgurationes, fulmina, & tonitrua, quæ una facta ſerius audiuntur. Fulguratio oſtendit ignem, Fulminatio emittit. Illa (ut ita dicam) comminatio eſt, & conatio ſine ictu. Iſta iaculatio cum ictu. Quædam ſunt ex his, de quibus inter omnes conuenit, quædam in quibus diuerſæ ſententiæ ſunt. Conuenit illis omnia iſta in nubibus & è nubibus fieri, etiamnum conuenit & fulgurationes & fulminationes aut igneas eſſe, aut ignea ſpecie. Ad illa nunc tranſeamus, in quibus lis eſt, quidam putant ignem eſſe in nubibus, quidam ad tempus fieri, nec prius eſſe, q̃ mitti. Nec inter illos quidem quid proferat ignem, conuenit. Alius enim aliunde illum colligit. Quidam autem radios ſolis intercurrentis recurrentisq́; , ſæpius in ſe relatos ignem excitare dicit. Anaxagoras uero ait illum ex æthere diſtillare, & ex tanto ardore cœli multa decidere, quæ nubes diu incluſa cuſtodiant. Ariſtoteles multo ante ignem colligi non putat, ſed eodem momento exilire, quo fiat. Cuius ſententia talis eſt, Duæ partes in imo iacent, terra & aqua, utraq; ex ſe reddit aliquid. Terrenus uapor ſiccus eſt, & fumo ſimilis, qui uentos, tonitrua & fulmina facit, aquarum halitus humidus eſt, & in imbres & niues cedit. Sed ſiccus ille terrarum uapor, unde uentis origo eſt, quia coaceruatus eſt, cum coitu nubium uehementer à latere eliditur, deinde, ut latius feriat nubes proximas, hæc plaga cũ ſono incutitur, qualis in noſtris ignibus redditur, cum flamma uitio lignorum uirentium crepat, & illic ſpiritus habens aliquid humidi ſecum, conglobatusq́; rumpitur flamma. Eodem modo ſpiritus ille quem paulo ante exprimi colliſis nubibus dixi, impactus alijs, nec rumpi, nec exilire ſilentio poteſt. Diſſimilis autem crepitus fit, ob diſſimilem impactionem nubium, quare aliæ maiorem ſonitum habent, aliæ minorem. Cæterum illa uis expreſſi ſpiritus ignis eſt, qui fulgurationis nomen habet, leni impetu accenſus & uanus. Ante autem uidemus fulgorem q̃ ſonum audiamus, quia oculorum uelocior eſt ſenſus, & multum aures antecedit. Caput XIII.

Alſam autem eſſe opinionem eorum, qui ignem in nubibus ſeruant, per multa colligi poteſt. Si de cœlo cadit, quomodo non quotidie fit, cum tantundem illic ſemper ardeat? Deinde nulla ratiõe crediderim, quare ignis, quẽ natura ſur-

ſum uocat, defluat. Alia enim conditio noſtrorum ignium eſt, ex quibus fauillæ cadunt, quæ ponderis ſecum aliquid habent. Ita non deſcendit ignis, ſed præcipitatur & deducitur. Huic ſimile nihil accidit in igne puriſſimo, in quo nihil eſt quod deprimatur. Aut ſi ulla pars eius deciderit, in periculo totus eſt, quia totum poteſt excidere, quod poteſt carpi. Deinde illud, quod quotidie leuitas cadere prohibet, ſi in abdito ſuo tenet graue, quomodo illic eſſe potuit, unde caderet? Quid ergo? Non aliqui ignes in inferiora ferri ſolent, ſicut hæc ipſa de quibus quærimus fulmina? Fato enim non eunt, ſed feruntur. Aliqua illos potentia deprimit, quæ nó eſt in æthere. Nihil enim iniuria illic cogitur, nihil rumpitur, nihil præter ſolitum euenit. Ordo rerum eſt, & expurgatus ignis in cuſtodia mundi, ſummas ſortitus oras, operas pulcherrime circumit, hinc diſcedere non poteſt. Sed ne ab externo quidem exprimi, quia in æthere nulli incerto corpori locus eſt. Certa enim & ordinata non pugnant.

Caput XIIII.

u Os inquam dicitis, cum cauſas ſtellarum tranſuolantium redditis, poſſe aliquas partes aëris ad ſe trahere ignem, ex æthere decidentem, & locis his ſuperioribus ardere, an hic accendi? Sed plurimum intereſt, utrum aliquis dicat ignem ex æthere decidere, quod natura non patitur, ut liceat ex ignea ui calorem in ea, quæ ſubiecta ſunt, tranſilire, an hic accendi. Nó enim illinc ignis cadit, ꝙ non poteſt fieri, ſed hic naſcitur. Videmus certe apud nos late incendio peruagante quaſdam inſulas, quæ diu concaluerint, ex ſe concipere flammam. Itaq; ueriſimile eſt in aëre ſummo, qui naturam rapiendi ignis habet, aliquid accendi calore ætheris ſuperpoſiti. Neceſſe eſt enim, ut & imus æther habeat aliquid aëri ſimile, & ſummus aër non ſit diſſimilis imo ætheri, quia non fit ſtatim ex diuerſo in diuerſum tranſitus. Paulatim iſta confinio uim ſuã miſcent ita, ut dubitare poſſis, an aër, an hoc iam æther ſit.

Caput XV.

q Vidam ex noſtris exiſtimant aëra, cum in ignem & aquam mutabilis ſit, non detrahere aliunde cauſas flammarum nouas, ipſe enim ſe mouendo accendit, et cum denſos, compactoſq; nubiũ ſinus diſſipat, neceſſario uaſtum in tam magnorum corporum diruptione reddit ſonum. Illa porro nubium difficulter cedentium pugna, aliquid confert ad concitandum ignem. Sic, quemadmodum ferro aliquid manus ad ſecandum confert, ſed ſecare ferri eſt.

Caput XVI.

q Vid ergo inter fulgurationem & fulmen intereſt? dicam. Fulguratio eſt late ignis explicatus. Fulmen eſt coactus ignis, & impetu iactus. Solemus duabus manibus inter ſe iunctis, aquam concipere, et compreſſa utrinq; palma, in modum ſiphonis exprimere. Simile quiddam & illic fieri puta. Nubium inter ſe compreſſarum anguſtiæ medium ſpiritum emittunt, & hoc ipſo inflammant, & tormenti modo eijciunt. Nam baliſtæ quoq; et ſcorpiones tela cum ſono expellunt.

Caput XVII.

q Vidam exiſtimant ipſum ſpiritum per frigida atq; humida euntem, ſonum reddere. Nam ne ferrum quidem ardens ſilentio tingitur, ſed quemadmodum ſi in aquam feruens maſſa mittatur, cũ multo murmure extinguitur, ita, ut Anaximenes ait, ſpiritus incidens nubibus tonitrua edit, & deinde cum luctatur, per obſtantia & interciſa uadens, ipſa ignem fuga accendit.

Caput XVIII.

a Naximandros omnia ad ſpiritum retulit. Tonitrua, inquit, ſunt nubis ictæ ſonus. Quare inæqualia ſunt? Quia & ipſe ictus inæqualis eſt. Quare & ſereno tonat? Quia tunc quoq; per percuſſum & ſciſſum aëra ſpiritus proſilit. At quare aliquando non fulgurat & tonat? quia tenuior & infirmior ſpiritus, qui in flammam non ualuit, in ſonum ualuit. Quid eſt ergo ipſa fulguratio? aëris diducentis ſe, corruentiſq; iactatio, languidum ignẽ, nec exiturum aperiens. Quid eſt fulmen? Acrioris denſiorisq; ſpiritus curſus.

Caput XIX.

a Naximander ait omnia iſta ſic fieri, ut ex æthere aliqua uis in inferiora deſcendit, ita ignis impactus nubibus frigidis ſonat. At cum illas interſcindit fulget, & minor uis ignium fulgurationes facit, maior fulmina.

Caput XX.

d Iogenes Apolloniates ait, quædam tonitrua igne, quædam ſpiritu fieri. Illa ignis facit, quæ ipſe antecedit, & nunciat. Illa ſpiritus, quæ ſine ſplendore crepuerunt. Vtrunq; ſine altero fieri, & eſſe aliquando concedo, ita tamen, ut non diſcreta illis poteſtas ſit, ſed utrunq; ab utroq; effici poſſit. Quis enim negabit ſpiritum magno impetu ductum, cum efficit ſonum, effecturũ & ignem? Quis nam & hoc non concedat aliquando ignem quoq; rumpere poſſe nubes, et non exilire, ſi plurimarum aceruo nubiũ, cum paucas perſcidiſſet, oppreſſus eſt? Ergo & ignis ibit in ſpiritum, pdetq; fulgorẽ & ſpeciem, * dum ſecuta in terra incendet. Adijce

nunc, ꝙ neceſſe eſt ut impetus fulminis , & præmittat ſpiritus & agat ante ſe, & à tergo trahat uentum, cum tam uaſto ictu aëra inciderit. Itaq; omnia, antequam feriantur, intremiſcunt uibrata uento, quem ignis ante ſe preſſit. Caput XXI.

Imiſſis nunc præceptoribus incipiamus per nos moueri,
d *& à confeſſis tranſeamus ad dubia. Quid enim confeſſi*
eſt? fulmen ignem eſſe, & æque fulgurationem, quæ nihil aliud eſt q̃ flamma, futura fulmen, ſi plus uirium habuiſſet. Non natura iſta, ſed impetu diſtant, eſſe illum ignem calor oſtendit, qui ſi non eſſet, oſtendit effectus. Magnorum enim ſæpe incendiorum cauſa fulmen fuit. Syluæ illo cremantur & urbium partes, etiam quæ non percuſſa ſunt, tamen aduſta cernuntur. Quædam uero uelut fuligine colorantur. Quid ꝙ omnibus fulguritis odor ſulfureus eſt? Ergo & utranq; rem ignem eſſe conſtat, & utranq; rem inter ſe meando diſtare. Fulguratio eſt fulmen non in terras uſq; perlatum. Et rurſus licet dicas fulmen eſſe fulgurationē uſq; in terras ꝑductam, nō ad exercēdū uerba hæc diutius ꝑtracto, ſed ut iſta cognata eſſe, & eiuſdē notæ ac naturæ probē. Fulmen eſt qddam plus, q̃ fulguratio, uertamus iſtud. Fulguratio eſt penè fulmen. Caput XXII.

Voniam conſtat eſſe utranq; rem ignem, uideamus quem=
q *admodum apud nos fieri ſoleat ignis, eadem enim ratio-*
ne & ſupra fit. Duobus modis. Vno, ſi excutiatur, ſicut ex lapide. Altero, ſi attritu inuenitur, ſicut cum duo ligna inter ſe diutius trita ſunt. Non omnis hoc tibi materia præſtabit, ſed idonea eliciendis ignibus, ſicut laurus, hederæ, & alia in hunc uſum nota paſtoribus. Poteſt ergo fieri, ut nubes quoq; ignem eodem modo uel percuſſæ reddant, uel attritæ. Videmus quantis procellæ uiribus ruant, quanto uertantur impetu turbines. Id tormentum in quo obuium ſit diſſipatur, & rapitur, et longe à loco ſuo proijcitur. Quid ergo mirum, ſi tanta uis ignem excutit, uel aliunde, uel ſibi? Vides enim quantum feruorem ſenſura corpora ſunt, horum tranſitu uita exanimata. Nihil tamen tantum in his debet credi, ac in ui ſyderū, quorum ingens & confeſſa potentia eſt. Caput XXIII.

Ed fortaſſe nubes quoq; in nubes incitatæ fremente uento,
s *& leuiter urgente, ignem euocabunt, qui explendeſcat, nec*
exiliat. Minore enim ui ad fulgurandum opus eſt, q̃ ad fulminandū. Superioribus collegimus, in q̃tum feruorē quædā attrita ꝑducerentur. Cū autē aër mutabilis in ignem, maximis uiribus ſuis conuerſus eſt, atteratur credibile eſt, & ueriſimile eſt ignē caducum

excuti, & cito interiturum, q̄a non ex ſolida materia oritur, nec in qua poſſit conſiſtere. Tranſit itaq;, tantumq; habet moræ, quantũ itineris, & curſus ſine alimento * coniectus eſt.

Caput XXIIII.

q Vomodo, inquis, cum dicas hanc ignis eſſe naturam, ut petat ſuperiora, fulmen tamen terram petit? aut falſum eſt quod déinde dixiſti. Eſt enim illi æque ſurſum iter atq; déorſum. Vtrunq; uerum poteſt eſſe. Ignis enim natura in uerticem ſurgit, & ſi nihil illum prohibet, aſcendit. Sicut aquæ natura defertur, ſi tamen aliqua uis acceſſit, quæ illam in contrariũ ageret, illò intenditur, unde imbre deiecta eſt. Fulmen autem eadem neceſſitate qua excutitur. His ignibus accidit quod arboribus, quarum cacumina ſi tenera ſunt, ita déorſum trahi poſſunt, ut etiam terram attingant, ſed cum permiſeris, in locum ſuum exilient. Itaq; non eſt, ꝙ eum ſpectes cuiuſq; rei habitum, q̄ illi non ex uoluntate eſt. Si ignem permittis ire quo uelit, cœlum, id eſt leuiſſimi cuiuſq; ſedem repetet, ubi eſt aliquid quod eum feriat, & ab impetu ſuo auertat, id non natura, ſed ſeruitus eius ſit.

Caput XXV.

d Icis, inquis, nubes attritas edere ignem, cũ ſint humidæ, immò hudæ. Quomodo ergo poſſunt gignere ignem, quem non magis uerıſimile eſt ex nube, q̄ ex aqua generari?

Caput XXVI.

i Gnis qui naſcitur, primum in nubibus non eſt aqua, ſed aër ſpiſſus ad gignendum aquam præparatus, nondum in illam mutatus, ſed iam pronus & uergens. Non eſt ꝙ eã exiſtimes tũc colligi, ſed effundi. Simul fit, & cadit. Déinde ſi conceſſero humidã eſſe nubẽ, conceptis aquis plenã, nihil tamen prohibet ignẽ gigni ex humido quoq;, immò ex ipſo (quò magis mireris) humore. Quidã negauerunt in ignẽ quicq̃ poſſe mutari, priusq̃ mutatũ eſſet in aquã. Poteſt ergo nubes, ſalua quã continet aqua, ignẽ parte aliqua ſui reddere, ut ſæpe alia pars ligni ardet, alia ſudat. Nec hoc dico, nõ contraria inter ſe iſta eſſe, & alterum altero perimi. Sed ubi ualentior ignis, q̄ humor eſt, uincit. Rurſus ubi copia humoris exuperat, tũc ignis ſine effectu eſt. Itaq; non ardẽt uirentia. Refert quantũ aquæ ſit. Exigua enim uis non reſiſtit, nec ignem impedit. Quid ni? Auorum noſtrorum memoria, ut Poſſidonius tradit, cum inſula in Aegeo mari ſurgeret, ſpumabat intérdiu mare, & fumus ex alto ferebatur. Nam demum prodebat ignem, non continuũ, ſed ex interuallo emicantẽ fulminũ more, quoties ardor inferius iacẽtis ſuperũ põdus euicerat. Déinde ſaxa cõuoluta, rupeſq; partim illæſæ, quas ſpi

ritus anteq̃ uerteretur expulerat, partim exeſæ et in leuitatem pumicis uerſæ. Nouiſſime cacumen aduſti montis emicuit. Poſtea altitudine adiectum & ſaxum, illud in magnitudinem inſulæ creuit. Idẽ noſtra memoria, Valerio Aſiatico conſule iterum accidit. Quorſus hæc retuli? ut appareret nec extinctum ignem mari ſuperfuſo, nec impetum eius grauitate ingentis undæ prohibitum exire. Ducentorum paſſuum fuiſſe altitudinem Aſclepiodotus Poſſidonij auditor tradidit, ꝑ quam diruptis aquis ignis emerſit. Quòd ſi immenſa aquarum uis, ſubeuntium ex imo flãmarum uim non potuit cõprimere, quantò minus in aëre extinguere ignem poterit nubium tenuis humor & roſcidus? Adeo res iſta non habet ullam moram, quæ contra cauſas ignium ſit, quos non uidemus emicare, niſi impendente cœlo, ſerenum ſine fulmine eſt. Non habet iſtos metus dies purus, nec nox quidem niſi obſcura nubibus. Quid ergo? Num aliquando etiam apparentibus ſtellis, & nocte tranquilla fulgurat? Sed ſcias, licet, nubes illic eſſe, unde ſplendor effertur, quas uideri à nobis terrarum tumor non ſinit. Adijce nunc, quod fieri poteſt, ut nubes ſummæ & humiles attritu ſuo ignem reddant, qui in ſuperiora expreſſus, in parte ſincera puráq; cœli uiſatur, ſed fit in ſordida.

Caput XXVII.

t Onitrua diſtinxere quidam ita, ut dicerent unum eſſe genus, cuius ſit graue murmur, quale terrarum motum antecedit clauſo uento & fremente. Hoc quomodò illis uideatur fieri, dicam. Cum ſpiritum inter ſe clauſere nubes, in concauis partibus earum uolutatus aër, ſimilem agit mugitibus ſonum raucum, & æqualem, & continuum. Itaq; etiam ubi illa regio humida eſt, exitũ claudit. Ideo huiuſmodi tonitrua uenturi prænuncia imbris ſunt. Aliud genus eſt acre & acerbum, quod acerbum magis dixerim q̃ ſonorum, qualem audire ſolemus, cum ſuper caput alicuius dirupta ueſica eſt. Talia eduntur tonitrua, cum globata diſſoluitur nubes, & ſpiritum quo diſtenta fuerat emittit. Hic proprie fragor dicitur ſubitus & uehemens, quo edito concidunt homines & exanimantur. Quidam uero uiui ſtupent, & in totum ſibi excidunt, quos uocamus attonitos, quorum menteis ſonus ille cœleſtis loco pepulit. Hic fieri hoc quoq; modo poteſt, ut incluſus aër caua nube & motu ipſo extenuatus diffundatur. Deinde cum maiorem ſibi locum quærit, à quibus inuolutus eſt, ſonum patitur. Quid autem, non quemadmodum illiſæ manus inter ſe plauſum edunt, ſic illiſarum inter ſe nubium ſonus poteſt eſſe magnus, quia magna concurrunt inter ſe?

Caput XXVIII.

u *Idemus, inquit, nubes impingi montibus, nec ſonum fieri. Primum omnium non quocunq; modo impulſæ ſunt tonant, ſed ſi apte ſunt compoſitæ ad ſonum edendũ. Auerſæ inter ſe manus colliſæ non plaudunt, ſed palma cum palma collata plauſum facit. Et plurimum intereſt, utrum cauæ concutiantur, an planæ, & extentæ. Deinde non tantum nubes ire oportet, ſed agi magna ui & procelloſa. Etiam mons non ſcindit nubem, ſed digerit, & primam quanq; partẽ eius ſoluit. Nec ueſica quidẽ quocũq; modo ſpiritum emittens ſonat. Si ferro diuiſa eſt, ſine ullo aurium ſenſu exit. Rumpi illam oportet ut ſonet, non ſecari. Idem de nubibus dico, niſi magno impetu diſſolutæ, non ſonant. Adijce nunc, quod nubes in monte actæ non franguntur, ſed circunfunduntur in aliquas partes montis, arboris ramos, frutices, aſpera ſaxa, & eminentia. Et ita cum ducuntur, ſi quem habent ſpiritum multifariam emittunt, qui non uniuerſus erumpit nec crepat. Hoc ut ſcias, uentus qui circa arborem funditur, ſibilat, non tonat. Lato (ut ita dicam) ictu, & totum globũ ſemel diſſipante opus eſt, ut ſonitus erumpat, qualis auditur cum tonat.*

Caput XXIX.

p *Ræter hæc, natura aptus eſt aër ad uoces. Quid ni, cum uox nihil aliud ſit quam ictus aër? Debent ergo nubes utrinq; diſſecari & cauæ et intentæ. Vides enim quanto calidiora ſunt uacua quam plena, quanto intenta, quam remiſſa. Item tympana et cymbala ſonant, quia illa repugnantem ex ulteriore parte ſpiritum pulſant. Hæc ad ipſum aërem acta, niſi concauo non tinniunt.*

Caput XXX.

q *Vidam, inter quos Aſclepiodotus eſt, iudicant ſic, quorundam quoq; corporum concurſu tonitrua & fulmina excuti poſſe. Aetna aliquando multo igni abundauit, ingentem uim arenæ urentis effudit. Inuolutus eſt dies puluere, populoſq; ſubita nox terruit. Illo tempore aiunt plurima fuiſſe tonitrua & fulmina, quæ concurſu aridorum corporum facta ſunt, non nubiũ, quas ueriſimile eſt, in tanto ardore aëris nullas fuiſſe. Aliquando Cambiſes ad Ammonem miſit exercitum, quem arena auſtro mota, & more niuis incidens texit, deinde obruit. Tunc quoq; ueriſimile eſt fuiſſe tonitrua fulminaq; attritu arenæ ſeſe affricantis. Non repugnat propoſito noſtro iſta opinio. Diximus enim utriuſq; naturæ corpora efflare terras, & ſicci aliquid & humidi in toto aëre uagari. Itaq; ſiquid tale interuenit, nubem facit ſolidiorem*

craſſioremq́; , q̃ ſi tantum ſimplici ſpiritu intexeretur. Illa frangi poteſt & edere ſonum. Iſta quæ dixi ſiue incendijs uaporantibus aëra repleuerint, ſiue uentis terras uerrentibus, neceſſe eſt nubem faciant ante, quàm ſonum. Nubes autem tam arida, q̃ humida eſſe cenſetur. Eſt autem nubes (ut diximus) ſpiſſitudo aëris craſſi.

Caput XXXI.

c AEterum mira fulminis, ſi intueri uelis, opera ſunt, nec quicq̃ dubij relinquentia, quin diuina inſit illis & ſubtilis potentia. Loculis integris ac illæſis conflatur argentum. Manente uagina, gladius liqueſcit. Et inuiolato ligno, circa pila ferrum omne diſtillat. Stat fracto dolio uinum, nec ultra triduum rigor ille durat. Illud æque inter annotanda ponas licet, quod & hominum & cæterorum animalium, quæ icta ſunt, caput ſpectat ad exitum fulminis, quod omnium percuſſarum arborum contra fulmina haſtilia ſurgunt. Quid quod malarum ſerpentium & aliorum animalium, quibus mortifera uis ineſt, cum fulmine icta ſunt, uenenum omne conſumitur? Vnde, inquis, ſcis? In uenenatis corporibus uermis non naſcitur, fulmine icta, inter paucos dies uerminãt.

Caput XXXII.

q Vid quod futura portẽdunt, nec unius tantum aut alterius rei ſigna dant, ſed ſæpe totum fatorum ſequentium ordinem nunciant, & quidem decretis euidentibus, longéq; clarioribus, q̃ ſi ſcriberentur? Hoc autem inter nos & Thuſcos, q̃bus ſumma perſequendorũ fulminũ eſt ſcientia, intereſt, nos putamus quod, q̃a nubes colliſæ ſunt, ideo fulmina emittantur, ipſi exiſtimant nubes collidi ut fulmina emittantur. Nã cũ omnia ad deũ referãt, in ea ſunt opinione, tanquam non quia facta ſunt, ſignificant, ſed quia ſignificatura ſint, fiant. Eadem tamen ratione fiunt, ſiue illis ſignificare propoſitum eſt, ſiue conſequẽs. Quomodo ergo ſignificant, niſi à deo mittantur? Quomodo aues non in hoc motæ, ut nobis occurrerent, dextrum auſpicium ſiniſtrum'ue fecerint? Et illas, inquis, deus mouit. Nimis illum otioſum, & puſillæ rei miniſtrum facis, ſi alijs ſomnia, alijs exta diſponit. Ita nihilominus diuina ope gerũtur, ſi à deo pennæ auium reguntur, nec pecudum uiſcera ſub ipſa ſecuri formantur. Alia ratione fatorum ſeries explicatur, indicia uenturi ubiq; præmittens, ex quibus nobis quædam familiaria, quædam ignota ſunt. Quicquid fit, alicuius rei futuræ ſignum eſt, fortuita & ſine ratione uaga diuinationem non recipiunt. Cuius rei ordo eſt, etiam prædictio eſt. Cur ergo aquilæ hic honor datus eſt, ut

magnarum

magnarum rerum faceret auſpicia? Aut coruo, aut pauciſſimis auibus, & cæterarum ſine præſagio uox eſt? Quia quædã in artem nondum redacta ſunt, quædam uero ne redigi quidem poſſunt, ob nimiũ remotam conuerſationem. Cæterũ nullũ animal eſt, quod nõ motu et occurſu ſuo prædicet aliquid. Non omnia ſcilicet, ſed quædã notantur. Auſpiciũ eſt obſeruantis. Ad eum itaq; pertinet, qui in eo direxerit animum, cæterum, & illa quæ pereunt. Quinq; ſtellarum poteſtates Chaldæorum obſeruatio excepit. Quid tu illa tot milia ſyderum iudicas ſine cauſa lucere? Quid eſt porrò aliud, quod errorem incutiat peritis natalium, q̃ quod paucis nos ſyderibus aſſignant, cũ omnia quæ ſupra nos ſunt, partem ſibi noſtri uendicent? Submiſſiora forſitan in nos propius uim ſuam dirigunt, & ea quæ frequentius mota, aliter nos, aliter cætera animalia proſpiciunt. Cæterum & illa quæ aut immota ſunt, aut propter uelocitatem uniuerſo mundo parem, immotis ſimilia, non extra ius dominiumq́; noſtri ſunt. * Aliud aſpice & diſtributis rẽ efficis tractas. Non magis autem facile eſt ſcire, quid poſſint, q̃ dubitari debeat, an poſſint.

Caput XXXIII.

n Vnc ad fulmina reuertamur, quorũ ars in tria diuiditur. Quemadmodũ exploremus, quemadmodũ interpretemur, quemadmodum exoremus. Prima pars ad formulam pertinet, ſecunda ad diuinationẽ, tertia ad propiciandos deos, quos bona rogare oportet, mala deprecari. Rogare, ut promiſſa firment. Deprecari, ut remittant minas.

Caput XXXIIII.

ſ Vmmam eſſe uim fulminum iudicant, quia quicquid alia portendunt, interuentus fulminis tollit. Quicquid ab hoc portenditur, fixum eſt, nec alterius oſtenti ſignificatione minuitur. Quicquid exta, quicquid aues minabuntur, ſecundo fulmine abolebitur. Quicquid fulmine denunciatum eſt, nec extis, nec aue contraria refellitur. In quo mihi falli uidentur. Quare? Quia uero uerius nihil eſt. Si aues futura cecinerunt, nõ poteſt hoc auſpicium fulmine irritum fieri. Aut ſi poteſt, non futura cecinere. Non enim nunc auem comparo & fulmen, ſed duo ueri ſigna, quæ ſi unum ſignificant, paria ſunt. Itaq; ſi fulminis interuentus ſubmouet extorum, uel auguriorum indicia, male inſpecta exta, male obſeruata auguria ſunt. Non enim refert utrius rei maior potentior'ue natura ſit. ſed ũtra uim attulit. Signũ quantum ad hoc par eſt. Si dicas flammæ uim maiorem eſſe q̃ fumi, non mentieris. Sed iudicãdũ, an in igne idẽ ualet flãma, quod fumus. Itaq;

hoc dicunt, quoties exta aliud ſignificabunt, & aliud fulmina, fulminum erit authoritas maior, fortaſſe conſentiam, ſed hoc dicunt. Quamuis altera ſigna uerum prædixere, fulminis ictus priora deleuit, & ad ſe fidẽ traxit, falſum eſt. Quare? quia nihil intereſt, q̃ multa auſpicia ſint, fatum unum eſt, quod ſi bene primo auſpicio intellectum eſt, ſecundo non interit. Ita dico, non refert, an aliud ſit per quod quærimus, quoniam de quo quærimus idem eſt.

Caput XXXV.

f Atum fulmine mutari poteſt. Quid ni? Nã fulmen ipſum fati pars eſt. Quid ergo expiationes, procurationesq;, quo pertinent, ſi immutabilia ſint fata? Permitte mihi illam rigidam ſectam tueri eorum, qui excipiunt iſta, & nihil aliud eſſe exiſtimant fata, q̃ ægræ mentis ſolatia. Aliter ius ſuum peragunt, nec ulla commouentur prece, non miſericordia flectuntur, non gratia. Seruant curſum irreuocabilem, ingeſta, ex deſtinato fluunt. Quemadmodum rapidorum aqua torrentium in ſe non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem ſuperueniens præcipitat; ſic ordinẽ fati æterna ſeries regit, cuius hæc prima lex eſt, ſtare decreto.

Caput XXXVI.

q Vid enim intelligis fatum? exiſtimo neceſſitatem rerum omnium actionumq;, quam nulla uis rumpat, hanc ſacrificijs, & capite niueæ agnæ exorari iudicas? Diuina non noſti. Sapientis quoq; uiri ſententiam negatis poſſe mutari, quanto magis dei, cum ſapiens quid ſit optimum in præſentia ſciat, illius diuinitati omne præſens ſit. Agere tamen nunc eorum uolo cauſam, qui procuranda exiſtimant fulmina, et expiationes non dubitant prodeſſe, aliquando ad ſummouenda pericula, aliquando ad lenienda, aliquando ad differenda.

Caput XXXVII.

q Vid ſit quod ſequitur, paulo poſt proſequar. Interim hoc habent commune nobiſcum, quod nos quoq; exiſtimamus uota proficere, ſalua ui ac poteſtate fatorũ, quædam enim à dijs immortalibus ita ſuſpenſa relicta ſunt, ut in bonum uertant, ſi admotæ dijs preces fuerint, ſi uota ſuſcepta. Ita non eſt hoc contra fatum, ſed ipſum quoq; in fato eſt. Aut futurum, inquit, eſt, aut non? Si futurum eſt, etiam ſi non ſuſceperis uota, fiet. Si non eſt futurum, etiam ſi ſuſceperis uota, non fiet. Falſa eſt iſta illatio, quia illam mediam inter iſta exceptionem præteris. Futurum, inquit, hoc eſt, ſed ſi uota ſuſcepta fuerint. Hoc quoq; neceſſe, inquit, eſt, fato comprehenſum ſit, ut aut ſuſcipias uota, aut non.

Caput XXXVIII.

p Vta me tibi manus dare, & fateri hoc quoq; fato eſſe comprehenſum, ut utiq; uota fiant, ideo fient. Fatum eſt, ut hic diſertus ſit, ſed ſi literas didicerit, ab eodem fato continetur, ut literas diſcat, ideo diſcet. Hic diues erit, ſed ſi nauigauerit. At in illo fati ordine, quo patrimonium illi grande promittitur, hoc quoq; protinus fatum eſt, ut nauiget, ideo nauigabit. Idem dico tibi de expiationibus. Effugiet pericula, ſi expiauerit prædictas diuinas minas. At hoc quoq; in fato eſt, ut expiet, ideo expiabit. Iſta nobis opponi ſolent, ut probetur nihil uoluntati noſtræ relictum, & omne ius fato traditum. Cum de iſta re agetur dicam quemadmodum manente fato aliquid ſit in hominis arbitrio. Nunc uero id, de quo agitur, explicabo, quomodo, ſi fati certus eſt ordo, expiationes propiciationesq́; prodigiorum pericula auertant, quia cum fato nó pugnant, ſed ipſa in lege data ſunt. Quid ergo, inquis, aruſpex mihi prodeſt? Vtiq; enim expiare etiam non ſuadente illo mihi neceſſe eſt. Hoc prodeſt, quod fati miniſter eſt. Sic cum ſanitas uideatur eſſe de fato, debetur & medico, quia ad nos beneficium fati per huius manus uenit.

Caput XXXIX.

g Enera fulgurum tria eſſe ait Cecinna. Conſiliariũ. Authoritatis, & quod Status dicitur. Conſiliarium ante rem fit, ſed poſt cogitationem, cum aliquid in animo cogitantibus, aut ſuadetur fulminis ictu, aut diſſuadetur. Authoritatis eſt, ubi poſt rem factam uenit, cum bonam fortunam malam'ue ſignificat. Status eſt, ubi quietis nec agentibus quicq̃, nec cogitantibus quidem fulmen interuenit. Hoc aut minatur, aut promittit, aut monet. Hoc monitoriũ uocat, ſed neſcio quare nó idẽ ſit conſiliariũ, nã & q monet conſiliũ dat. Sed habet aliquã diſtinctionẽ, ideóq; ſeparatura à conſiliario, quia illud ſuadet, diſſuadetq́;, hoc ſolam impendentis periculi euitationẽ continet. Vt cum timemus ignem aut fraudẽ à proximis, aut inſidias à ſeruis. Etiamnũ tamen aliã diſtinctionem utriuſq; uideo. Conſiliarium eſt, quod cogitanti factum eſt. Monitoriũ, quod nihil cogitanti. Habet autem utraq; res ſuam proprietatem. Suadetur deliberantibus, & ultronei monentur.

Caput XL.

p Rimo omnium non ſunt fulminum genera, ſed ſignificationum. Nam fulminum genera ſunt illa, quod terebrat, quod diſcutit, quod urit. Quod terebrat, ſubtile eſt & flammeum, cui per anguſtiſſimum fuga eſt ob ſinceram & puram flammæ tenuitatem. Quod diſſipat, conglobatum eſt, & habet com-

miſtam uim ſpiritus coacti & procelloſi. Itaq; illud fulmen per id foramen, quod ingreſſum eſt, redit & euadit. Huius late ſparſa uis, rumpit icta, non perforat. Tertium illud genus, quod urit, multum terreni habet, & igneum magis eſt, q̃ flammeum. Itaq; relinquit magnas ignium notas, quæ percuſſis inhæreant. Nullum quidem ſine igni fulmen uenit. Sed tamen proprie igneum dicimus, quod manifeſta ardoris ſigna imprimit. Quod enim urit, & fuſcat, tribus modis urit, aut afflat, et leui iniuria lædit, aut cõburit, aut accendit. Omnia iſta urunt, ſed genere & modo differunt. Quodcunq; combuſtum eſt, utiq; illud & uſtum eſt. At non omne quod uſtum, utiq; et cõbuſtum eſt. Item quod accenſum eſt, poteſt enim illud ipſo tranſitu ignis uſſiſſe. Quis neſcit uri quid, nec ardere? Nihil autem poteſt ardere, quod non uratur. Vnum hoc adijciam. Poteſt aliquid eſſe combuſtum, quod non ſit accenſum. Poteſt accenſum eſſe, nec combuſtum.

Caput XLI.

n Vnc ad id tranſeo genus fulminis, quo icta fuſcantur. Hoc aut decolorat, aut colorat. Vtriq; diſtinctionem ſuam reddam. Decoloratur id, cuius color uitiatur, non mutatur. Coloratur id, cuius alia fit q̃ fuit facies, tanquã cœrulea, uel nigra, uel pallida. Hæc adhuc Hetruſcis et philoſophis communia ſunt. In illo diſſentiunt, quod fulmina dicunt à Ioue mitti, & tres illi manubias dant. Prima (ut aiunt) monet & placata eſt, & ipſius conſilio Iouis mittitur. Secundam mittit quidem Iupiter, ſed ex conſilij ſententia, duodecim enim deos aduocat, quæ prodeſt quidem, ſed non impune. Tertiam manubiam idem Iupiter mittit, ſed adhibitis conſilio dijs, quos ſuperiores & inuolutos uocant. Quæ uaſtat & includit, & inique mutat ſtatum priuatum & publicum, quem inuenit. Ignis enim nihil eſſe, quod ſit, patitur.

Caput XLII.

i N his primam faciem ſi intueri uelis, errat antiquitas. Quid enim tam imperitum eſt, q̃ credere fulmina è nubibus Iouem mittere, columnas, arbores, ſtatuas ſuas nonnunquam petere, ut impunitis ſacrilegis, percuſſis ouibus, incenſis aris, pecudes innoxias feriat, & ad ſuum conſilium à Ioue deos, quaſi in ipſo parum conſilij ſit, aduocari. Illa læta & placata eſſe fulmina, quæ ſolus excutiat, pernicioſa, quibus mittendis maior numinum turba interfuit. Si quæris à me quid ſentiam, non exiſtimo tam hebetes fuiſſe, ut crederent Iouem, aut non æquæ uoluntatis, aut certe minus paratum eſſe, uel tunc, cum emiſit ignes, quibus innoxia capita peteret, ſcelerata tranſiret, aut noluiſſe iuſtius mittere,

aut non

aut non ſucceſſiſſe. Quid ergo ſecuti ſunt cum hoc dicerent? Ad coërcendos animos imperitorũ ſapientiſſimi uiri iudicauerunt ineuitabilem metum, ut ſupra nos aliquid timeremus. Vtile erat in tanta audacia ſcelerum aliquid eſſe, aduerſum quod nemo ſibi ſatis potens uideretur. Ad conterendos itaq; eos, q̃bus innocentia, niſi metu, non placet, poſuere ſuper caput iudicem, & quidem armatum.

Caput XLIII.

q Vare id ſolum fulmen, quod Iupiter mittit, placabile eſt, pernicioſum id, quod deliberauit, & quod alijs quoq; dijs authoribus miſit? Quia Iouem, ideſt regem prodeſſe etiã ſolum oportet, nocere non, niſi cum pluribus uiſum eſt. Diſcant hi quicunq; magnam potentiam inter homines adepti ſunt, ſine conſilio nec fulmen quidem mitti. Aduocent, conſyderent multorum ſententias, placita temperent, & hoc ſibi proponant, ubi aliquid percuti debet, ne Ioui quidem ſuum ſatis eſſe conſilium.

Caput XLIIII.

i N hoc quoq; tam imperiti non fuere, ut Iouem exiſtimarent tela mutare, poëticam iſta licentiam decent.

» *Eſt aliud leuius fulmen, cui dextra cyclopum*
» *Sæuitiæ, flammæq; minus, minus addidit iræ,*
» *Tela ſecunda uocant ſuperi.*

illos uero altiſſimos uiros error iſte non tenuit, ut exiſtimarent Iouẽ modo leuioribus et luſorijs flammis uti, ſed uoluerũt admonere eos, quibus aduerſus peccata hominum fulminandum eſt, non eodem modo omnia eſſe percutienda, quædam frangi debere, quædam eligi & diſtingui, quædam admoneri.

Caput XLV.

n E hoc quidem crediderunt, Iouem eſſe, qualem in capitolio & in cæteris ædibus uidemus mittere manu fulmina, ſed eundem, quem nos Iouem, intelligunt cuſtodem rectorem'q; uniuerſi, animum ac ſpiritum, mundani huius operis dominum, & artificem, cui nomen omne conuenit. Vis illum fatum uocare? Non errabis, hic eſt, ex quo ſuſpenſa ſunt omnia, ex quo ſunt omnes cauſæ creaturarum. Vis illum prouidentiam dicere? recte dices. Eſt enim, cuius conſilio huic mundo prouidetur, ut inconfuſus exeat, & actus ſuos explicet. Vis illum naturam uocare? Non peccabis. Eſt enim, ex quo nata ſunt omnia, cuius ſpiritu uiuimus. Vis illum uocare mundum? non fallêris. Ipſe enim eſt, totum quod uides, totus ſuis partibus inditus, & ſe ſuſtinens ui ſua. Idem & Hetruſcis uiſum eſt, & ideo fulmina à Ioue mitti dixerunt, quia ſine illo nihil geritur.

Caput XLVI.

a T quare Iupiter ferienda tranſit, aut innoxia ferit? In maiorem me quæſtionem uocas, cui ſuus locus, ſuus dies dandus eſt. Interim hoc dico, fulmina non mitti à Ioue, ſed ſic omnia diſpoſita, ut ea etiam quæ ab illo non fiunt, tamen ſine ratione non fiant. Vis eorum, illius permiſſio eſt. Nam & ſi Iupiter illa nunc non facit, Iupiter non fecit, ut non fierent. Singulis non adeſt, ſed ſignũ & uim & cauſam dedit oibus. Caput XLVII.

h Vic illorum diuiſioni non accedo. Aiunt aut perpetua, aut finita eſſe fulmina, aut prorogatiua. Perpetua, quorum ſignificatio in totã uitam ꝑtinet, nec unã rẽ id enũciat, ſed contextum rerũ ꝑ omnẽ deínceps ætatẽ futurarũ cõplectitur. Hæc ſunt fulmina, quæ prima accepto patrimonio, et ĩ nouo hominis, aut urbis ſtatu fiũt. Finita ad diẽ utiq; reſpõdẽt. Prorogatiua ſunt, quorũ minæ differri poſſunt, auerti tolliq́; nõ poſſunt. Caput XLVIII.

d Icam quid ſit, quare huic diuſioni non conſentiam. Nam & quod perpetuum uocant fulmen, finitum eſt. Aeque enim talia ad diem reſpondent. Nec ideo finita non ſunt, quia multum tempus ſignificant. Et quod prorogatiuum uidetur, finitum eſt. Nam illorum quoq; confeſſione certum eſt, quouſq; impetretur dilatio. Priuata enim fulgura negant ultra decimum annum, publica ultra tricæſimum poſſe differri. Hoc modo & iſta finita ſunt, ꝗa ultra quod nõ prorogarentur incluſum eſt. Omniũ ergo fulminum & omnis euentus dies ſtata eſt. Nõ poteſt enim ulla incerti eſſe cõprehẽſio. Quæ inſpiciẽda ſunt in fulgure, paſſim et uage dicunt, et ſic paſſiones eorũ debere diuidi, quẽadmodũ ab Attalo philoſopho, ꝗ ſe huic diſciplinæ dederat, diuiſa ſunt, ut inſpiciãtur ubi factũ ſit, quando, cui, in qua re, quale, ꝗtũ. Hæc ſi digerere in parteis ſuas uoluero, ꝗd poſtea faciã niſi in imenſum procedã? Caput XLIX.

n Vnc nomina fulgurum, quæ à Cecinna ponuntur, aperte ſtringam, & quid de his ſentiam, exponam. Ait eſſe Poſtulatoria, quibus ſacrificia intermiſſa, aut non rite facta repetuntur. Monitoria, quibus docetur, quid cauendum ſit. Peſtifera, quæ mortem exiliumq́; portendunt. Fallacia, quæ ꝑ ſpeciem alicuius boni nocent. Dant conſulatum malo futurum gerentibus, & hæreditatẽ, cuius compendium magno ſit luendum incommodo. Dentanea, quæ ſpeciẽ periculi ſine periculo afferunt. Peremptalia, quibus tolluntur priorum fulminũ minæ. Atteſtata, quæ prioribus conſentiunt. Atterranea, quæ in incluſo fiunt. Obruta, quibus iam prius percuſſa, nec

procurata

procurata feriuntur. Regalia, quorum ui tangitur uel comitium, uel principalia urbis liberæ loca, quorũ ſignificatio regnum ciuitati minatur. Inferna, cum è terra exiliunt ignes. Hoſpitalia, quæ ſacrificijs ad nos Iouẽ arceſſunt, et (ut uerbo eorũ molliori utar) inuitãt. Hunc uenire cum magno inuitantium piculo affirmant. Auxiliaria, quæ aduocata dicuntur, ſed aduocantium bono ueniunt. Caput L.

q Vanto ſimplicior diuiſio eſt, qua utebatur Attalus noſter egregius uir, qui Hetruſcorum diſciplinam Græca utiliter miſcuerat. Ex fulminibus quædam ſunt, quæ ſignificant id, quod ad nos pertinet. Quædam aut nihil ſignificant, aut id, cuius intellectus ad nos nõ puenit. Ex his quæ ſignificãt, quædã ſunt læta, quædã aduerſa, quædã nec aduerſa nec læta. Aduerſorum hæ ſpecies ſunt. Aut ineuitabilia mala portẽdũt, aut euitabilia, aut quæ minui poſſunt, aut quæ prorogari. Læta aut manſura ſunt, aut caduca. Miſta aut habent partẽ boni, aut partẽ mali, aut mala in bonũ, aut bona in malũ uertunt. Nec aduerſa nec læta ſunt, quæ aliquã nobis actionem ſignificant, qua nec terreri nec lætari debemus, aut pegrinationẽ in qua nec metus, nec ſpei quicq̃ ſit. Caput LI.

r Euertar ad ea fulmina, quæ ſignificant quidem aliquid, ſed quod ad nos non pertineat. Tanquam utrum eodem anno idem futurũ ſit fulmen, quod factum eſt. Nihil ſignificant fulmina, aut id cuius notitia nos effugit, ut illa quæ in uaſtum mare ſparguntur, aut in deſertas ſolitudines, quorum ſignificatio uel nulla eſt, uel perit. Caput LII.

p Aucã adhuc adijciam ad enarrãdam uim fulminis, quæ non eodem modo omnẽ materiam uexat. Valẽtiora quia reſiſtunt, uehemẽtius diſſipat, cedẽtia nõnunq̃ ſine iniuria tranſit. Cum lapide ferroq; & duriſſimis quibusq; confligit, quia uiam neceſſe eſt p illa impetũ quærat. Itaq; facit uiam qua effugiat. Teneris et rarioribus parcit, quanq̃ et flãmis opportuna uideãtur, quia tranſitu patente minus ſæuit. Loculis itaq; (ut dixi) integris, pecunia, quæ in his fuerat, conflata reperitur, qa ignis tenuiſſimus per occulta foramina tranſcurrit. Quicquid autem in tigno ſolidũ inuenit, ut contumax uincit. Non uno autem (ut dixi) modo ſæuit, ſed quid quæq; uis fecerit, ex ipſo genere iniuriæ intelligis, & fulmen opere cognoſcis. Interdum in eadem materia, multa diuerſa eiuſdẽ uis fulminis facit, ſicut in arbore, quod aridiſſimũ eſt, urit, quod ſolidiſſimũ & duriſſimũ eſt, terebrat et frangit, ſummos cortices diſſipat, Interiores libros interioris arboris, rũpit ac ſcindit, folia ptun=

dit aeſtringit, uinum gelat, ferrũ & æs fundit. Caput LIII.

Llud eſt mirum, ꝙ uinũ fulmine gelatũ, cum ad priorem
i habitum redit, potum aut exanimat, aut dementes facit.
Quare illud accidat, quærenti mihi illud occurrit. Ineſt fulmini uis peſtifera, ex hoc aliquẽ remanere ſpiritũ in eo humore, quem coẽgit gelauitq́; uerisimile eſt. Nec.n. alligari potuiſſet, niſi aliquod illi eſſet additũ uinculũ. Præterea olei quoq; et omnis unguenti teter poſt fulmen odor eſt. Ex quo apparet ineſſe quandã ſubtiliſſimo igni, & contra naturã acto, peſtilentem potentiã, qua non tantũ icta cadunt, ſed etiam afflata. Præterea quocũq; decidit fulmen, ibi odorẽ ſulfuris eſſe certũ eſt, qui quia natura grauis eſt, ſæpius hauſtus alienat. Sed ad hoc uacui reuertemur. Fortaſſe enim libebit oſtendere quantum omnia iſta à philoſophia artium parente fluxere. Illa primũ & quæſiuit cauſas rerum, & obſeruauit effectus, &, quod in fulminis inſpectione longe melius eſt, initijs rerum exitus contulit. Caput LIIII.

Vnc ad opinionem Poſſidonij reuertar. È terra terreniſq;
n omnibus pars humida efflatur, pars ſicca & fumida remanet. Hæc fulminibus alimentũ eſt, illa imbribus. Quicquid in aëra ſicci fumoſiq; ꝑuenit, id includi ſe nubibus nõ fert, ſed rumpit claudentia. Inde eſt ſonus, quẽ nos tonitruũ uocamus. In ipſo quoq; aëre qcqd attenuatur, ſimul ſiccatur & calet. Hoc quoq; ſi incluſum eſt, æque fugam quærit, & cum ſono euadit, & modo uniuerſam eruptionẽ facit, eoq́; uehementius intonat, modo ꝑ partes et minutatim. Ergo tonitrua hic ſpiritus exprimit, dum aut rumpit nubes aut peruolat. Volatio autem ſpiritus in nube concluſi, uehementiſſimum eſt atterendi genus. Caput LV.

Onitrua nihil aliud ſunt, ꝗ̃ citi aëris ſonitus, qui fieri, niſi
t dũ aut teritur, aut rũpitur, nõ poteſt. Et ſi colliduntur, inqt, nubes inter ſe, fit is, quẽ deſyderas, ictus, ſed nõ uniuerſus. Non.n. tota totis cõcurrũt, ſed partibus partes. Nõ ſonant mollia, niſi illiſa duris ſint. Itaq; nõ auditur fluctus, niſi impactus. Ignis, inquit, miſſus in aquam ſonat, dum extinguitur. Puta ita eſſe, pro me eſt. Non.n. ignis tunc ſonũ efficit, ſed ſpiritus ꝑ extinguentia effugiẽs. Itidẽ ibi & fieri ignẽ in nube, & extingui, qui è ſpiritu naſcitur et attritu. Quid ergo inquit, non poteſt aliqua ex his tranſcurrẽtibus ſtellis incidere in nubẽ & extingui? Exiſtimemus poſſe aliquando et id fieri. Nũc naturalẽ cauſam quærimus & aſſiduam, & nõ rarã et fortuitã. Puta me cõfiteri uerũ eſſe, quod dicit. Aliquando poſt to-

nitrua emicare igneis, ſtellis tranſuerſis et cadētibus ſimileis, tamen
nō ob hoc tonitrua facta ſunt, ſed hoc fieri, qa tonitrua facta ſunt.
Clidemus autem fulgurationes ait ſpeciē inanē eſſe, nō ignē. Sic.n.ꝑ
noctē ſplendorē motu remorū uideri. Diſſimile eſt exēplum. Illic.n.
ſplēdor intra ipſam aquam apparet. Id quod fit in aëre erumpit
& exilit.

Caput LVI.

Eraclitus exiſtimat fulguratione ēſſe uelut apud nos inci-
h pientū ignīū conatus, et primam flāmam incertam, modo
intereuntē, modo reſurgētē. Hoc antiqui fulgētrā dicebāt.
Tonitrua nos pluraliter dicimus, antiqui autē tonitrū dixerūt, aut
tonū. Hoc apud Cecinnā inuenio facūdū uirū, ſi habuiſſet in eloquē
tia nomē, et niſi illū Ciceronis umbra preſſiſſet. Etiānū illo uerbo ute
bantur antiq correpto, quo nos producta una ſyllaba utimur, dici-
mus enim ut ſplendêre, ſic fulgêre. Atqui illis, ad ſignificandam tam
ſubitam è nubibus eruptionem lucis, mos erat uti media ſyllaba cor
repta, ut dicerent fulgĕre.

Caput LVII.

Vid ipſe exiſtimem, quæris? Adhuc.n. alienis opinionibus
q accōmodaui manū, dicā, fulgurat, cū repentinū late lumen
emicuit. Id euenit, ubi i ignē extenuatis nubibus aër uerti-
tur, nec uireis, qbus lōgius proſiliat, īuenit. Nō miraris puto, ſi aëra
aut motus extenuat, aut extenuatio incēdit. Sic liqueſcit excuſſa glās
funda, & attritu aëris, uelut igne diſtillat. Ideo æſtate plurima fiūt
fulmina, qa plurimū calida eſt. Facilius autē attritu calidiore ignis
exiſtit. Eodē autem modo fit fulgur, q tantū fulget, & fulmen, quod
mittitur. Sed illi leuior uis, alimentiq; eſt minus, &, ut breuiter dicā
quod ſentio, Fulmen eſt fulgur intētū. Ergo ubi calidi fumidiq; natu
ra emiſſa terris, in nubeis incidit, et diu in illarū ſinu uolutata eſt.
nouiſſime erumpit, & quia uireis non habet, ſplendor eſt. At ubi
fulgura illa plus habuere materiæ, & maiore impetu arſerunt,
non apparent tantum, ſed decidunt.

Caput LVIII.

Vidam utiq; exiſtimāt fulmen reuerti, qdā ſubſidere, ubi
q alimēta prægrauauerūt, et fulmē ictu languidore delatū
eſt. At quare fulmē ſubitū apparet, nec cōtinuatur aſſiduis
ignibus? Quia celerrimū eſt, miriq; motus, ſimul & nubeis rum-
pit, & aëra incendit, deinde deſinit flāma quieſcente motu. Nō enim
eſt aſſiduus ſpiritus curſus, ut ignis poſſit extendi, ſed quoties for-
tius ipſa iactatione ſe accendit, fugiendi impetū capit. Deinde cum
euaſit, et pugna deſinit. Ex eadē cauſa modo uſq; ad terrā profertur,
modo diſſoluitur, ſi minore ui preſſus eſt. Quare oblique fertur?

Quia ſpiritu conſtat, ſpiritus autem obliquus eſt, flexuoſusq́;, & quia natura ignẽ ſurſum uocat, iniuria deorſum premit, incipit obliquus eſſe. Interdum autem neutra uis alteri cedit, & ignis in ſuperiora nititur, & in inferiora deprimitur. Quare frequenter cacumina montiũ feriuntur? Quia oppoſita ſunt nubibus, & è cœlo cadentibus per hæc tranſeundum eſt. Caput LIX.

i *Ntelligo quid iam dudum deſyderes, quid efflagites, malo, inquis, fulmina nõ timere, q̃ noſſe. Itaq; alios doce quẽadmodum fiant, ego mihi metum illorũ excuti malo, q̃ naturam indicari. Sequar quò uocas, omnibus enim rebus omnibusq́; ſermonibus aliquid ſalutare miſcendum eſt. Cum imus per occulta naturæ, cum diuina tractamus, uẽdicandus eſt à malis ſuis animus, ac ſubinde firmandus, quod etiam eruditis & hoc unum agentibus, neceſſarium eſt. Non ut effugiamus ictus rerum (undiq; enim tela in nos iaciuntur) ſed ut fortiter conſtanterq́; patiamur. Inuicti eſſe poſſumus, inconcuſſi non poſſumus. Quanquam interim ſpes ſubit, inconcuſſos quoq; eſſe nos poſſe. Quomodo inquis? Contemne mortem, et omnia quæ ad mortem ducunt contempta ſint, licet illa bella ſint, ſiue naufragia, ſeu morſus ferarum, ſiue ruinarũ ſubito lapſu procidentium pondera, nunquid amplius facere poſſunt, q̃ ut corpus ab animo reſoluant? Hæc nulla diligentia euitat, nulla felicitas domat, nulla potẽtia euincit, talia uera fortitudine diſponũtur. Mors omneis æque uocat. Iratis dijs, propicijsq́; moriendum eſt. Animus ex ipſa deſperatione ſumatur. Ignauiſſima animalia, quæ natura ad fugã genuit, ubi exitus non patet, tentant fugam corpore imbelli. Nullus perniocioſior hoſtis eſt, q̃ quem audacem anguſtiæ faciunt, longeq́; uiolentius ſemper ex neceſſitate, q̃ ex uirtute corrigimur. Maiora, aut certe paria conatur animus magnus ac perditus. Cogitemus nos tanq̃ ad mortem proditos eſſe, et ſumus. Ita eſt Lucili, omnes reſeruamur ad mortem. Totum hunc quem uidemus populum, quouſq; cogitas eſſe? citò natura reuocabit & condet. Nec de re, ſed de die quæritur. Eodem citius'ue tardius'ue ueniendum eſt. Quid ergo? Non tibi timidiſſimus omnium uidetur, & inſipientiſſimus, qui magno ambitu rogat moram mortis? Nonne contemneres eum, qui inter perituros conſtitutus, beneficij loco peteret, ut ultimus ceruicem præberet? Id facimus, magno æſtimamus mori tardius. In omneis conſtitutum eſt capitale ſupplicium, et quidem conſtitutione digniſſima, quod maximũ ſolet eſſe ſolatiũ extrema paſſuris, quod eorũ in cauſa eadem ſors eſt. Sequeremur traditi à iudice, aut magiſtratu, & car-*

uſici noſtro præſtaremus obſequium. Quid intereſt, ad mortem iuſſi eamus an ultronei? O te dementem & oblitum fragilitatis tuæ, ſi tunc mortem times, cum tonat. Ita'ne ſalus tua in hoc uertitur? Viues ſi fulmen euaſeris? Petet te gladius, petet te lapis, petet te febris. Non maximum ex periculis tuis, ſed ſpecioſiſſimum fulmen eſt. Male ſcilicet erit actum tecum, ſi ſenſum mortis tuæ celeritas infinita præuenerit, ſi mors tua prædicetur, ſi tu tunc quidem quum ſpiras non ſuperuacuæ, ſed alicuius magnæ rei ſignum es. Male ſcilicet tecum agitur, ſi cum fulmine cecideris. Sed paueſcis ad cœli fragorem, & ad inane nubiũ trepidas, et quoties aliquid effulſit, expiras. Quid ergo? Honeſtius iudicas deiectione animi perire, q̃ fulmine? Eo' itaq; fortius aduerſus cœli minas ſurge, & cum mundus undiq; exarſerit, cogita te nihil habere tanta morte perdendum. Quod ſi tibi parari credis illam cœli confuſionem, illam tempeſtatum diſcordiam, ſi propter te ingeſtæ, illiſæq; nubes ſtrepunt, ſi in tuum exitium tanta uis ignium excutitur, at tu ſolatij loco numera, tanti eſſe mortem tuam. Sed non erit huic cogitationi locus. Caſus iſte demat metum. Eſt inter cætera hoc quoq; commodum eius, ꝙ expectationem tuam antecedit. Nemo unq̃ fulmen timuit, niſi q effugit.

LVCII ANNEI SENECAE NATVRALIVM QVAESTIONVM LIBER TERTIVS, QVI EST DE AQVIS AQVARVMQVE MIRACVLIS. INIBI DE DILVVIO.

PRAEFATIO.

N ON præterit me Lucili uirorum optime, q̃ magna rerum fundamenta ponam ſenex, qui mundum circuire conſtitui, & cauſas ſecretaq; eius eruere, atq; alijs noſcenda producere. Quãdo tam multa conſequar? tam ſparſa colligam? tam occulta perſpiciam? Præmittat ergo ſenectus, & obijciat annos inter uana ſtudia conſumptos, tanto' magis urgeamus, et damna ætatis male exemptæ labor ſarciat, nox ad diem accedat, occupationes patrimonij recidantur, longe a' domnio iacentis cauſa ſoluatur, ſibi totus animus uacet, et ad contemplationem ſui ſaltem in ipſo fugæ impetu reſpiciat. Faciet, ac ſibi inſtabit, & quotidie breuitatem temporis metietur.

Quicquid amiſſum eſt, id diligenti uſu præſentis uitæ recolliget. Fideliſſimus eſt ad honeſta ex pœnitẽtia tranſitus. Libet mihi exclamare illius poëtæ inclyti uerſum,

» *Tollimus ingenteis animos & maxima paruo*
». *Tempore molimur, -*

hoc dicerẽ, ſi puer iuueniſq; molirer. Nullũ non tam magnis rebus tẽpus anguſtum eſt. Nunc uero ad rẽ ſeriã, grauẽ, immenſam, poſtmeridianis horis acceſſimus. Faciamus qđ in itinere fieri ſolet. Qui tardius exierũt, uelocitate pẽſant morã. Feſtinemus, et opus, neſcio an ſuperabile, magnum certe, ſine ætatis excuſatione tractemus. Creſcit animus quoties cœpti magnitudinẽ oſtendit, & cogitat quantũ propoſito, nõ quantũ ſibi ſuperſit. Conſumpſere ſe ꝗdã, dũ acta regum externorũ cõponunt, quæq; paſſi inuicẽ auſiq; ſunt populi. Quantó ſatius eſt ſua mala extinguere, ꝗ̃ aliena poſteris tradere? Quantó potius deorũ opera celebrare, ꝗ̃ Philippi aut Alexandri latrocinia? Qui exitio gentiũ clari, nõ minores fuere peſtes mortaliũ, ꝗ̃ inũdatio, qua planum omne perfuſum eſt, ꝗ̃ conflagratio, qua magna pars animantiũ exaruit. Quemadmodũ Annibal ſuperauerit alpeis ſcribunt, quẽadmodũ confirmatũ Hiſpaniæ cladibus bellũ Italiæ inopinatus intulerit, infractiſq; rebus etiam poſt Carthaginem, pertinax reges pererrauerit, contra Romanos ducem ſe promittens, etiã ſine exercitu. Quemadmodũ non deſierit ſenex omnibus angulis bellũ quærere. Adeo ſine patria eſſe pati poterat, ſine hoſte non poterat. Quantó ſatius ꝗd faciendum ſit, ꝗ̃ ꝗd factum ſit quærere, ac docere eos, qui ſua ꝑmiſere fortunæ, nihil ſtabile ab illa datum eſſe, eius omnia fluere aura mobilius? Neſcit enim quieſcere, gaudet lætis triſtia ſuſtinere, & utraq; miſcere. Itaq; in ſecundis nemo confidat, in aduerſis nemo deficiat, alternæ ſunt uices rerũ. Quid exultas? Iſta ꝗbus ueheris in ſummũ, neſcis ubi te relictura ſint, habebunt ſuum, nõ tuũ finẽ. Quid iaces? ad imũ delatus es, nũc eſt reſurgendi locus. In melius aduerſa, ĩ deterius optata uertũtur. Ita accipiẽda eſt animo uarietas, nõ priuatarũ tantũ domuũ, quas leuis caſus ĩpellit, ſed etiã reipublicæ. Regna ex infimo coorta ſupra imperãteis conſtitere. Vetera ĩperia in ipſo flore cecidere. Inueniri nõ poteſt numerus, ꝗ̃ multa ab alijs fracta ſint. Nũc, cũ maxime deus alia exaltat, alia ſubmittit, nec molliter ponit, ſed ex faſtigio ſuo nullas habitura reliꝗas iactat, magna iſta (ꝗa parui ſumus) credimus. Multis rebus nõ ex natura ſua, ſed ex humilitate noſtra magnitudo eſt. Quid præcipuũ ĩ rebus humanis eſt? Nõ claſſibus maria cõpleſſe, nec in rubri maris litore

ſigna poſuiſſe, nec deficiente terra ad iniurias aliorũ erraſſe in ocea no ignota quærẽtẽ, ſed animo omne uidiſſe, et, qua nulla eſt maior ui ctoria, uitia domuiſſe. Innumerabiles ſunt, q urbes, q populos habue re in poteſtate, pauciſſimi q ſe. Quid eſt præcipuũ? Erigere animũ ſupra minas & promiſſa fortunæ. Nihil dignũ putare, quod ſperes. Quid. n. habet dignũ qđ concupiſcas? qa à diuinorũ cõtẽplatione, quoties ad humana recideris, nõ aliter caligabis, q̃ quorum oculi in denſam umbrã ex claro ſole rediere. Quid eſt præcipuũ? poſſe læto animo aduerſa tolerare, qcqd acciderit ſic ferre, quaſi tibi uolueris id accidere. Debuiſſes: n. uelle, ſi ſcires oĩa ex decreto dei fieri. Flere, queri, ingemere deſciſcere eſt. Quid eſt præcipuũ? Animus cõtra cala mitates fortis et cõtumax, luxuriæ nõ aduerſus tantũ, ſed et ĩfeſtus. Nec auidus piculi, nec fugax, proſperitatẽ nõ expectans, ſed aduerſus utrũq; intrepidus et incõfuſus. Nec illius tumultu, nec huius fulgore pculſus. Quid eſt præcipuũ? nõ admittere in animo mala cõſilia, pu ras ad cœlũ manus tollere, nullũ petere bonũ, qđ ut ad te tranſeat, aliqs poſſit amittere. Optare, qđ ſine aduerſario optatur, bonã mẽtẽ. Cætera, magno æſtimata mortalibus, etiã ſiqs domũ caſus abſtulerit, ſic intueri, quaſi exitura, quà uenerint. Quid eſt præcipuũ? Altos ſu pra fortunã ſpiritus hominis tollere. Meminiſſe, ut ſiue felix eris, ſcias hoc nõ futurũ diu, ſiue infelix, ſcias hoc te nõ eſſe, niſi cũ putes. Quid eſt præcipuũ? In primis liberũ animũ habere. Hæc res efficit nõ eue nire Quiriti, ut ſit liber, ſed euenire naturæ. Liber autẽ eſt, q ſerui= tutẽ effugit ſuã. Hæc eſt aſſidua ſeruitus, et ineluctabilis, et p diẽ ac noctẽ æqualiter premens, ſine interuallo, ſine cõmeatu. Sibi ſer= uire grauiſſima ſeruitus eſt, quã diſcutere facile eſt, ſi deſieris multa poſcere, ſi deſieris tibi referre mercedẽ, ſi ante oculos & naturã tuã poſueris, et ætatẽ, ac tibi ipſe dixeris, qd inſanio? qd anhelo? qd ſu- do? qd terrã uerſo? qd forũ uiſo? Nec multo opus eſt, nec diu. Ad hoc proderit nobis inſpicere rerũ naturã, primo diſcedemus à ſordidis, deinde animũ ipſum, quo magno ſummoq; opus eſt, ſeducemus à cor pore. Deinde in occultis exercitata ſubtilitas nõ erit in aperto dete= rior. Nihil autẽ eſt apertius his ſalutaribus, quæ contra neqtiã noſtrã furoremq; diſcuntur, quæ damnamus, nec ponimus. Caput I.

Quæramus ergo de aquis, et inueſtigemus, qua ratione fiãt.
Siue (ut ait Ouidius)
Fons erat illimis nitidis argenteus undis.
Siue (ut ait Virgilius)
Vnde per ora nouem uaſto cum murmure montis

» It mare præruptum, & pelago premit arua ſonanti.
Siue, ut apud te. Iunior cariſſime inuenio.
» Elyſius ſiculis de fontibus exilit amnis.

Quomodo aquas ſubminiſtret, quomodo tot flumina ingentia per diem et noctem decurrant, quare alia Hybernis aquis intumeſcant, alia in defectu cæterorū amniū creſcant. Nilum interim ſeponemus à turba, propriæ naturæ & ſingularis, illi diē ſuū dabimus, nunc uulgares aquas proſequemur, tam frigidas q̃ calētes. In qbus quærendū erit, utrū calidæ naſcantur, an fiant. De cæteris quoq; diſſeremus, quas inſignes aut ſapor, aut aliqua reddit utilitas. Quædam enim oculos, quædam neruos iuuant, quædam inueterata et deſperata à medicis uitia percurant. Quædam medentur ulceribus, quædam interiora fouent potu, & pulmonis ac uiſcerū querelas leuant. Quædam ſuppriment ſanguinem, tam uarius ſingulis uſus, q̃ gratus eſt.

Caput II.

(a) Vt ſtant omnes aquæ, aut fluunt, aut colliguntur, aut uarias habent uenas. Aliæ ſunt dulces, aliæ uariæ, aſperæ quippe interueniunt, ſalſæq; amaræq;, aut medicatæ, ex qbus ſulfuratas dicimus. Ferratas, et aluminoſas indicat inde ſapor. Habent præterea multa diſcrimina. Primū tactus, frigidæ calidæq; ſunt. Deinde ponderis, omnes aut leues aut graues ſunt. Deinde coloris. Puræ ſunt et turbidæ, cæruleæ, lucidæ. Deinde ſalubritatis, ſunt etenim ſalubres & utiles, ſunt mortiferæ; ſunt quæ coguntur in lapidem. Quædam tenues, quædam pingues, quædam alunt, quædam ſine ulla bibentis ope tranſeunt, quædam hauſtæ fœcunditatem afferunt.

Caput III.

(u) T ſtet aqua aut fluat, loci poſitio efficit, in deuexo fluit, in plano continetur & ſtagnat, & aliquando in aduerſum ſpiritu impellitur, tunc cogitur, non fluit. Colligitur ex imbribus, ex ſuo fonte natiua eſt. Nihil tamen prohibet eodem loco aquam colligi & naſci, quod in Fucino uidemus, in quem montis circumuecti fluuij deriuantur. Sed et magnæ latentesq; in ipſo undæ ſunt, itaq; etiam cum Hyberni defluxere torrentes, faciē ſuā ſeruat.

Caput IIII.

(p) Rimum ergo quæramus, quomodo ad continuādos fluminum curſus terra ſufficiat, unde tantum aquarum exeat? Miramur, quod acceſſionem fluminum maria nō ſentiant: Aeque mirandum eſt, quod detrimenta exeuntium terra non ſentit. Quid eſt, quod illam ſic impleuit, ut præbere tantum ex recondito

poſſit, ac

poſſit, ac ſubinde ſic ſuppleat? Quamcunq; rationem reddiderimus de flumine, eadem erit riuorum ac fontium. Caput V.

Quidam iudicant terram quicquid aquarũ emiſerit, rurſus accipere, et ob hoc maria non creſcere, quia quod influxit non in ſuũ uertant, ſed protinus reddant. Occulto enim itinere ſubit terras, & palàm uenit, ſecretoq; reuertitur; colaturq; tranſitu mare, quod per multiplices anfractus terrarum uerberatum amaritudinẽ ponit, & prauitatem ſaporis in tanta ſoli uarietate exuit, & in ſinceram aquam tranſit. Caput VI.

Quidam exiſtimant, quicquid ex imbribus terra concipit, in flumina rurſus emitti. Et hoc argumenti loco ponunt, quod pauciſſima flumina ſunt in his locis, in quibus rarus eſt imber. Ideo ſiccas eſſe aiunt Aethiopiæ ſolitudines, paucosq; inueniri in interiori Africæ fontes, qa feruida cœli natura ſit, et pene ſemper æſtiua. Squalidæ itaq; ſine arbore, ſine cultore arenæ iacent, raris imbribus ſparſæ, quos ſtatim combibunt. At contra conſtat Germaniam Galliamq;, & proxime ab his Italiam abundare riuis & fluminibus, quia cœlo humido utuntur, & ne æſtas quidem imbribus caret. Caput VII.

Aduerſus hæc multa dici poſſe uides, primm ego tibi, uinearum diligens foſſor, affirmo, nullam pluuiam eſſe tam magnam, quæ terram ultra decem pedes in altitudinem madeficiat. Omnis humor intra primam cruſtam conſumitur, nec in inferiora deſcẽdit. Quomodo ergo poteſt imber ſuggerere amnibus uires, qui ſummam humum tangit? Pars maior eius per fluminum alueos in mare transfertur, exiguum eſt quod ſorbet terra, nec id ſeruat. Aut enim arida eſt, & abſumit quicquid in ſe fuſum eſt, aut ſatiata, ſi quid ſupra deſyderium cecidit, excludit. Et ideo primis imbribus non augentur amnes, quia totos in ſe ſitiens terra trahit. Quid, quod quædã flumina erũpunt ſaxis & montibus, his quid conferent pluuiæ, quæ per nudas rupes deferuntur, nec habent terram cui inſidant? Adijce, quod in ſicciſſimis locis, putei in altum acti, per ducentũm, aut trecentũm pedum ſpatia, inueniunt aquarum uberes uenas, in ea altitudine, in quam aqua non penetret, ut ſcias illic non cœleſtem eſſe, nec collectitium humorem, ſed, quod dici ſolet, uiuam aquam. Illo quoq; argumento hæc opinio refellitur, quod quidam fontes in ſummo montis cacumine redundant. Apparet ergo illos ſurſum agi, aut ibi concipi, cum omnis aqua pluuialis decurrat.

Caput VIII.

q Vidam exiſtimant, quemadmodum in exteriore parte terrarum uaſtæ paludes iacent, magni & nauigabiles lacus, quemadmodum ingenti ſpatio terræ maria porrecta ſunt, infuſa uallibus, ſic interiora terrarum abundare aquis dulcibus. Nec minus illas ſtagnare, q̄ apud nos oceanum, & ſinus eius, immò eò latius, quò plus terra in altum patet. Ergo ex illa profunda copia iſti amnes egeruntur, quos quid miraris ſi terra detractos non ſentiat, cum adiectos maria non ſentiant.

Caput IX.

q Vibuſdam hæc placet cauſa. Aiunt habere terram intra ſe cauos receſſus, & multum ſpiritus, qui neceſſario frigeſcit, umbra graui preſſus. Deínde piger & immotus in aquam, cum deſijt, conuertitur, quemadmodum ſupra nos mutatio aëris imbrem facit, ita infra terras riuum agit. Supra nos ſtare nō poteſt ſegnis diu & grauis, aliquando enim ſole tenuatur, aliquando uentis expanditur. Itaq; interualla magna imbribus ſunt. Sub terra uero quicquid eſt, quod illum in aquam conuertat, idem ſemper eſt, umbra perpetua, frigus æternum, inexercitata denſitas. Semper ergo præbebit fonti aut flumini cauſas. Placet nobis terram eſſe mutabilem, hoc quoq; quicquid efflauit, quia non aëre libero concipitur, craſſeſcit, & protinus in humorem conuertitur.

Caput X.

h Abes primam aquarum ſub terra naſcentium cauſam, adijcias etiā licet, quod fiant omnia ex omnibus, ex aqua aër, ex aëre aqua, ignis ex aëre, ex igne aër. Quare ergo nō terra fiat ex aqua, & ex terra aqua? quæ ſi in alia mutabilis eſt, et in aquā, immò maxime in hāc. Vtraq; cognata res eſt, utraq; denſa, utraq; in extremum mundi compulſa. Ex aqua terra fit, cur non aqua fiat è terra? At magna ſunt flumina. Cū uideris quanta ſunt, rurſus ex quanto prodeant aſpice. Miraris, cum labantur aſſidue, quædam uero & concitata rapiantur, quod præſto ſit illis ſemper aqua noua. Quid ſi mireris, quod, cum uenti totum aëra impellant, non deficit ſpatio ſpiritus, ſed per dies noctesq; æqualiter fluit, nec ut flumina certo alueo fertur, ſed per uaſtum cœli ſpatium lato impetu uadit. Quod ſi ullam undam ſupereſſe mireris, quæ ſuperueniat tot fluctibus fractis. Nihil deficit, quod in ſe redit. Omnium elementorū alterni recurſus ſunt. Quicquid alteri perit, in alterū tranſit. Et natura parteis ſuas uelut in ponderibus conſtitutas examinat, ne portionū æquitate turbata mundus præponderet.

Omnia in omnibus ſunt, non tantū aër in ignem tranſit, ſed nunꝗ ſine igne eſt. Detrahe illi calorem, rigeſcet, ſtabit, durabitur. Tranſit aër in humorem, ſed nihilominus non ſine humore eſt. Et aëra & aquam facit terra, ſed non magis unquam ſine aqua eſt, quàm ſine aëre. Et ideo facilior inuicem tranſitus eſt, quia illis, in quæ tranſeundum eſt, iam mixta eſt. Habet ergo terra humorem, hunc exprimit, habet aëra, hūc umbra hyberni frigoris denſat, ut faciat humorem. Ipſa quoq; mutabilis eſt in humorem, natura ſua utitur.

Caput XI.

q *Vid ergo, inquis, ſi perpetui ſunt amnes, uel cauſæ quibus flumina oriuntur ac fontes, quare aliquando ſiccantur, aliquando, quibus non fuere locis, exeunt? Sæpe motu terrarum itinera turbant, & ruina interſcindit uiam aquis, quæ recenteis & nouos exitus quærunt, & aliquo impetu faciunt, aut ipſius quaſſatione terræ aliunde aliò transferuntur. Apud nos euenire ſolet, ut amiſſo canali ſuo flumina primum refundantur, deinde, quia perdiderunt uiam, faciant, hoc quod accidiſſe ait Theophraſtus in Coryco monte, in quo poſt terrarū tremorem noua uis fontium emerſit. Sed & alios quoq; caſus interuenire quidam opinantur, qui aliter euocent aquas, aut à curſu ſuo decidant, atq; auertant. Fuit aliquando aquarum inops Hemus, ſed cum Gallorum gens à Caſſandro obſeſſa in illum ſe contuliſſet, & ſyluas cecidiſſet, ingens aquarum copia illis apparuit, quas uidelicet in alimentum ſuum nemora ducebant, quibus excisis humor, qui deſijt in arbuſta conſumi, ſuperfuſus eſt. Idem ait & circa Magneſiam accidiſſe. Sed pace Theophraſti dixiſſe liceat, non hoc eſt ſimile ueri, quia ferè aquoſiſſima ſunt, quæcunq; umbroſiſſima. Quod non eueniret, ſi aquas arbuſta ſiccarent, quibus alimentum ex proximo eſt, fluminum uero uis ex intimo manat, ultráq; excipitur, quàm radicibus euagari licet. Deinde ſuccisæ arbores plus humoris deſyderant, non tantum id quo uiuant, ſed & id, quo creſcant. Idem ait circa Arcadiam, quæ urbs in Creta inſula eſt, fonteis & lacus ſubſtitiſſe, quia deſierit coli terra, diruta urbe. Poſtea uero quàm cultores receperit, aquas quoq; recepiſſe. Cauſam ſiccitatis hanc ponit, quod obduruerit conſtricta tellus, nec potuerit imbres inagitata tranſmittere. Quomodo ergo plurimos uidemus in locis deſertiſſimis fonteis? Plura deniq; inuenimus, quæ propter aquas coli cœperunt, quàm quæ aquas habere cœperint, quia colebantur. Non enim eſſe pluuialē hanc aquā, quæ uaſtiſſima flumina à fonte*

ſtatim, magnis acta nauigijs defert, ex hoc intelligis licet, quod per hyemem æſtatemq; par eſt à capite deiectus. Pluuia poteſt facere torrentem, non poteſt autem æquali inter ripas ſuas tenore labentem, aquam non faciunt imbres, ſed incitant. Caput XII.

P Aulo repetamus hoc altius ſi uidetur, & ſcies te non habere quod quæris, cum ad ueram omnium originem acceſſeris. Flumen nempe facit copia cuiuſq; aquæ perennis. Ergo quæris à me, quomodo aqua fiat. Interrogabo inuicem, quomodo aër fiat, aut terra. Si rerum elementa ſunt quatuor, non poteſt interrogari unde aqua ſit, quarta enim pars eſt naturæ. Quid ergo miraris, ſi rerum naturæ portio tam magna poteſt aliquid ex ſe ſemper effundere? Quomodo aër & ipſe quarta pars mundi uentos & auras mouet, ſic aqua riuos & flumina. Si uentus eſt fluens aër, & flumen eſt fluens aqua. Satis & multum illi uirium dedi, cum dixi elementum eſt. Intelligis quod ab illo proficiſcitur, non poſſe deficere. Caput XIII.

A Qua, ait Thales, ualentiſſimum elementum eſt, hoc fuiſſe primum putat, ex hoc ſurrexiſſe omnia. Sed nos quoq; aut in eadem ſententia eius, aut in ultima ſumus. Dicimus enim ignem eſſe qui occupet mundum, & in ſe cuncta conuertat. Hunc eundem languentem conſidere, & nihil relinqui aliud in rerum natura, igne reſtincto, quàm humorem, in hoc futuri mundi ſpeciem latere. Ita ignis exitus mundi eſt, humor primordium. Miraris amnes ex hoc poſſe exire ſemper, qui pro omnibus fuit, & ex quo ſunt omnia? Hic humor rerum primordium ſic poſitus eſt, ut fluminibus edendis ſufficere, ut riuis, ut fontibus poſſet. Quæ ſequitur Thaletis inepta ſententia eſt. Ait enim terrarum orbem aqua ſuſtineri, & uehi more nauigij, mobilitateq; eius fluctuare, tunc cum dicitur tremere. Non eſt ergo mirum, ſi abundat ad flumina fundenda, cum mundus in humore ſit totus. Hanc ueterem & rudem ſententiam explode. Nec eſt quod credas in hunc orbem aquam ſubire, & per rimas facere ſentinam. Caput XIIII.

Ægyptij quatuor elementa fecere, deinde ex ſingulis bina, marem & fœminam. Aërem marem iudicant, quà uentus eſt. Fœminam, quà nebuloſus & iners. Aquam uirilem uocant mare, muliebrem omnem aliam. Ignem uocant maſculum, quà ardet flamma &, fœminam quà lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem uocant, ſaxa cautesq;, fœminæ nomen aſſignant huic tractabili ad culturam.

Mare

Caput XV.

Are unum eſt, ab initio ſcilicet ita conſtitutum, habet ſuas
m uenas, quibus impletur atq; æſtuat. Quomodo maris, ſic & huius aquæ mitioris uaſta in occulto uia eſt, quam nullius fluminis curſus exhauriet. Abdita eſt uirium eius ratio. Tantum ex illa, quantum ſuperfluũ ſit, emittitur. Quædam ex iſtis ſunt, quibus aſſentire poſſumus, ſed hoc amplius cenſeo. Placet natura regi terram, & quidem ad noſtrorum corporum exemplar, in quibus & uenæ ſunt & arteriæ. Illæ ſanguinis, hæ ſpiritus receptacula. In terra quoq; ſunt alia itinera, per quæ aqua, & alia per quæ ſpiritus currit, adeóq; illam ad ſimilitudinem humanorum corporũ natura formauit, ut maiores quoq; noſtri aquarum appellauerint uenas. Sed quemadmodum in nobis non tantum ſanguis eſt, ſed multa genera humorum, alia neceſſarij, alia corrupti, ac paulo pigrioris, in capite cerebrũ, in oſſibus medullæ, muſculi, ſaliuæq; & lachrymæ, & quiddam additum articulis, per quod citius flectantur ex lubrico. Sic in terra quoq; ſunt humoris genera complura. Quædã quæ matura durentur. Hinc eſt omnis metallorum humus, ex quibus aurum argentumq; petit auaritia. Quædam quæ in lapidem ex liquore uertuntur. In quibuſdã uero locis terra humorq; liqueſcunt, ſicut bitumen, & cætera huic ſimilia. Hæc eſt cauſa aquarum, ſecundum legem naturæ uoluntatemq; naſcentium. Cæterum ut in noſtris corporibus, ita in illa ſæpe humores uitia concipiunt, aut ictus, aut quaſſatio aliqua, aut loci ſenium, aut frigus, aut æſtus corrupere naturam, & ſulfuratio contraxit humorem, qui modo diuturnus eſt, modo breuis. Ergo ut in corporibus noſtris ſanguis, cum percuſſa uena eſt, tam diu manat, donec omnis effluxit, aut donec uenæ ſciſſura ſubſedit, atq; intercluſit, uel aliqua alia cura retro dedit ſanguinem, ita in terra ſolutis ac patefactis uenis, riuus, aut flumen effunditur. Intereſt quantum aperta ſit uena, quomodo conſumpta aqua ſit, modo exſiccatur aliquo ĩpedimento, modo coit uelut in cicatricẽ, comprimitq; illam quam fecerat uiã. Modo illa uis terræ, quam eſſe mutabilem diximus, deſinit poſſe alimenta in humorem conuertere, aliquando autem exhauſta replentur, modo per ſe uiribus recollectis, modo aliunde translatis. Sæpe enim inania appoſita plenis humorem in ſe attrahunt. Ipſe tranſire facilis in aliud. Sæpe ipſa terra in tabem ſoluitur, & humeſcit. Idem euenit ſub terra, quod in nubibus, ſi ſpiſſetur, grauioremq;, q̃ ut manere in natura ſua poſſit, gignat humorem. Sæpe colligitur roris modo, tenuis & diſperſus

liquor, qui ex multis in unum locum confluit. Sudorem aquæ leges uocant, quia guttæ quædam uel preſſura loci eliduntur, uel æſtu euocantur. Hic tenuis unda uix fonti ſufficit, ſed ex magnis cauſis magniſq; conceptibus excedunt amnes nonnunquã leuiter, ſi aqua pondere ſuo ſe tantum detulit, nonnunquam uehementer & cum ſono, ſi illam ſpiritus intermiſtus eiecit.

Caput XVI.

Sed quare quidam fontes ſenis horis pleni, ſeniſq; ſicci ſunt? Superuacuum eſt nominare ſingula flumina, quæ certis menſibus magna, certiſq; anguſta ſunt, & occaſionem ſingulis quærere, cum poſſim eandem cauſam omnibus reddere. Quemadmodum quartana ad horam uenit, quemadmodum podagra ad tempus reſpondet, quemadmodum purgatio, ſi nihil obſtitit, ſtatum diem ſeruat, quemadmodum præſto eſt ad menſem ſuum partus. Sic aquæ interualla habent, quibus ſe retrahant, & quibus reddant. Quædam autem interualla, quia minora ſunt, ideo notabiliora, quædam maiora, nec minus certa. Et quid hoc mirum eſt, cum uideas ordinem rerum, & naturam per conſtituta procedere? Hyems nunquam aberrauit. Aeſtas ſuo tempore incaluit, Autumni Veriſq; (ut ſolet) facta mutatio eſt. Tam ſolſtitium q̃ æquinoctium ſuos dies retulit. Sunt & ſub terra minus nota nobis iura naturæ, ſed non minus certa. Crede infra, quicquid uides ſupra. Sunt & illic ſpecus uaſti, ſunt ingentes receſſus, ac ſpatia ſuſpenſis hinc & inde montibus laxa. Sunt abrupti in infinitum hiatus, qui ſæpe illapſas urbes recepe=runt, & ingentem in alto ruinam condidere. Hæc ſpiritu plena ſunt, nihil enim uſquam inane eſt, & ſtagna obſeſſa tenebris & locis amplis. Animalia quoq; illis innaſcuntur, ſed tarda & informia, ut in aëre cæco pigroq; concepta, & in aquis torpentibus facta, pleraq; ex his cæca ut talpæ & ſubterranei uermes, quia deeſt lumen quod ſuperuacuum eſt. Inde, ut Theophraſtus affirmat, piſces quibuſdam locis eruuntur.

Caput XVII.

Multa hoc loco tibi in mentem ueniunt, quæ urbane in re incredibili fabuloſaq; dicas, non cum retibus aliquem, aut cum hamis, ſed cum dolabra ire piſcatum, expecta ut aliquis in mari uerſetur. Quid eſt autem, quare piſces in ter=ram non tranſeant, ſi nos in maria tranſimus? Permutabimus ſedes. Hoc miraris accidere. Quanto incredibiliora ſunt opera lu-

xuriæ,

xuriæ, quoties naturam aut mentitur, aut uincit. In cubili natant piſces, & ſub ipſa menſa capitur, qui ſtatim transferatur ad menſam. Parum uidetur recens Mullus, niſi qui in conuiuæ manu moritur. Vitreis ollis incluſi offeruntur, & obſeruatur morientium color; quem in multas mutationes mors luctante ſpiritu uertit. Alios necant in Garo, & condiunt uiuos. Hi ſunt, qui fabulas putant piſcem uiuere poſſe ſub terra, & effodi, non capi. Quam incredibile illis uideretur, ſi audirent natare in Garo piſcem, nec cœnæ cauſa occiſum eſſe ſuper cœnam, cum multum in delitijs fuit, & oculos ante, quàm gulam pauit.

Caput XVIII.

Permitte mihi quæſtione ſepoſita caſtigare luxuriam. Nihil eſt, inquis, Mullo expirante formoſius. Ipſa colluctatione animam efflanti rubor primum, deinde pallor ſuffunditur. Quam æque uariatur, & in cæteras facies inter uitam & mortem coloris eſt hæc uagatio longa. Somniculoſæ inertiſq; luxuriæ fuit hoc tam ſero experiri, ſero enim circumſcribi ſe, & fraudari tanto bono ſenſit. Hoc adhuc tanto ſpectaculo, & tam pulchro piſcatores fruebantur, qui coctum piſcem, & exanimem in ipſo ferculo etiam experirentur. Mirabantur tantum in illis eſſe faſtidium, ut nollent attingere, niſi eodem die captum piſcem, qui (ut aiunt) ſaperet ipſum mare. Ideo curſu aduehebatur, ideo gerulis cum anhelitu & clamore properantibus dabatur uia. Quò peruenere deliciæ? Is pro putrido iam piſcis affertur, qui non hodie eductus, hodie occiſus eſt. Neſcio de re magna tibi credere, ipſe oportet mihi credam, huc afferatur, coràm me animam agat. Ad hunc faſtum peruenere uentres delicatorum, ut guſtare non poſſint piſcem, niſi quem in ipſo conuiuio natantem palpitantemq; uiderint. Quanto ad ſollertiam luxuriæ plures eunt, tanto ſubtilius quotidie & elegantius aliquid excogitat furor, uſitata contemnens. Illa audiebamus, nihil eſt melius ſaxatili Mullo. At nunc audimus, nihil eſt moriente formoſius. Da mihi in manus uas uitreum in quo exultet, in quo trepidet. Vbi multum diuq; laudatus eſt, ex illo perlucido uiuario extrahitur, tunc, ut quiſq; peritior eſt, monſtrat, uide quomodo exarſerit rubor omni acrior minio, uide quas per latera uenas agat. Ecce ſanguineum putes uentrem, quàm lucidum quiddam cæruleumq; ſub ipſo tempore effulſit. Iam porrigitur & pallet, & in unum colorem componitur. Ex his nemo morienti amico aſſidet, nemo uidere mortem pa-

tris ſui ſuſtinet, quam optauit. Quotus quiſq; funus domeſticum ad rogum proſequitur. Fratrum, propinquorumq; extrema hora deſeritur, ad mortem Mulli concurritur. Nihil enim eſt illa formoſius. Non tempero mihi, quin utar interdum temerarie uerbis, & proprietatis modum excedam. Non ſunt ad popinam dentibus, & uentre, & ore contenti, oculis quoq; guloſi ſunt.

Caput XIX.

Sed ut ad propoſitum reuertar, accipe argumentum, magnam uim aquarum in ſubterraneis occuli fertilem fœdo ſitu piſcium. Siquando erupit, affert ſecum immenſam animalium turbam, horridam aſpici, & turpem ac noxiam guſtu. Certe cum in Caria circa Myndum urbem talis exiliſſet unda, periere quicunq; illos ederant piſceis, quos ignotos ante eum diem cœlo nouus amnis oſtendit. Nec id mirum, erant enim pinguia & differta, ut ex longo otio, corpora, cæterum inexercitata, & in tenebris ſaginata, & lucis expertia, ex qua ſalubritas ducitur. Naſci autem poſſe piſceis in illo terrarum profundo ſit indicium, quod anguillæ quoq; latebroſis locis naſcuntur. Grauis & ipſæ cibus ob ignauiam utiq;, ſi altitudo luti illas penitus abſcondit. Habet ergo non tantum uenas aquarum terra, ex quibus corriuatis flumina effici poſſunt, ſed & amneis magnitudinis uaſtæ, quorum alijs ſemper curſus eſt, donec aliquo ſinu terræ deuorentur, alij ſub aliquo lacu emergunt. Iam quis ignorat eſſe quædam ſtagna ſine fundo? Quorſum hæc pertinent? Ut appareat hanc eſſe magnis amnibus æternam materiam, cuius non tanguntur extrema, ſicut fluminum, & fontium.

Caput XX.

At quare aquis ſapor uarius? propter quatuor cauſas. Ex ſolo prima eſt, ex quo efferuntur. Secunda ex eadem ſimilitudine eius naſcitur. Tertia ex ſpiritu, qui in aquam transfiguratus eſt. Quarta ex uitio, quod ſæpe concipiunt corruptæ per iniuriam. Hæ cauſæ ſaporem dant aquis uarium, hæ medicaminum potentiam, hæ grauem ſpiritum odoremq; peſtiferum, hæ leuitatem grauitatemq;, aut calorem, aut nimium rigorem. Intereſt utrū per loca ſulfure, an nitro, an bitumine plena tranſeant. Hac ratione corruptæ, cū uitæ pіculo bibuntur. Hinc eſt illud, de quo Ouidius ait,

» *Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit*
» *Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.*

Medicantum

Medicatum eſt, & eius naturæ habet limum, ut corpora & glutinet & obduret. Quemadmodum Puteolanus puluis, ſi aquam attigit ſaxum eſt, ſic econtrario, hæc aqua ſi ſolidum tetigit, hæret & affigitur. Inde eſt, quod res abiectæ in eundem lacum, lapideæ ſubinde extrahuntur. Quod in Italia in quibuſdam locis euenit, ſiue uirgam, ſiue frondem demerſeris, lapidem poſt paucos dies extrahis. Circumfunditur enim corpori limus, alliniturq́; paulatim. Hoc minus uidebitur tibi mirum, ſi notaueris albulam, & ferè ſulfuratam aquam circa cannaleis ſuos, riuosq́; durari. Aliquam harum habent cauſam illi lacus,

» =quos quiſquis faucibus hauſit, ut idem poëta ait,
» Aut furit, aut patitur mirum grauitate ſaporem.

Similem habet uim mero, ſed uehementiorem. Nam quemadmodum ebrietas donec exiccetur, dementia eſt, & nimia grauitate deſertur in ſomnum, ſic aquæ huius ſulfurea uis habet quoddã acrius ex aëre noxio uirus, quod mentem aut furore mouet, aut ſopore opprimit. Hoc habet mali & Lyncæſtius Amnis,

» Quem quicunq; parum moderato gutture traxit,
» Haud aliter titubat, q̃ ſi mera uina bibiſſet,

Caput XXI.

IN quoſdam ſpecus qui deſpexere moriuntur, tam uelox malũ eſt, ut tranſuolanteis aueis deijciat, ac talis eſt aër, talis locus, ex quo letalis aqua diſtillat. Quod ſi remiſſior fuerit aëris aut loci peſtis, ipſa quoq; temperatior noxa nihil amplius, q̃ tentat neruos, uelut ebrietate torpenteis. Nec miror, ſi locus atq; aër aquas inficit, ſimileisq́; regionibus reddit, per quas, & ex quibus ueniunt. Pabuli ſapor apparet in lacte, & uini uis exiſtit etiam in aceto. Nulla res eſt, quæ non eius, à quo naſcitur notas reddat.

Caput XXII.

ALiud eſt etiam aquarum genus, quod nobis placet cœpiſſe cum mundo. Siue ille æternus ſit, hoc quoq; fuit ſemper. Siue initium aliquod eſt illi, hoc quoq; cum mundo diſpoſitum eſt. Quod ſit hoc, quæris? Oceanus, & quodcunq; cum illo mare terras interluit. Iudicant quidam flumina quoque, quorum inenarrabilis natura eſt, cum ipſo mundo traxiſſe principia, ut Iſtrum, ut Nilum, uaſtosq́; amneis, magisq́; inſigneis quàm ut dici poſſit, & eandem illis originem quam cæteris eſſe.

Caput XXIII.

h AEc eſt ergo aquarum diuiſio, ut quibuſdam uidetur. Poſt illam ſunt cœleſtes ex poſterioribus, quas nubila eijciunt. Ex terrenis aliæ ſunt (ut ita dicam) ſupernatantes, quæ in ſumma humo repunt, aliæ abditæ, quarum reddita eſt ratio.

Caput XXIIII.

q Vare quædã aquæ caleant, quædã etiã ferueãt in tantũ, ut non poſſint eſſe uſui, niſi aut in aperto euanuerint, aut mixtura frigidæ itepuerint. Plures cauſæ reddũtur. Empedocles exiſtimat ignibus, quos multis locis terra opertos tegit, aquã calescere, ſi ſubiecti ſunt ſolo, p quod aquarũ tranſcurſus eſt. Facere ſolemus dracones & miliaria, et cõplures formas, in qbus ære tenui fiſtulas ſtruimus p decliue circũdatas, ut ſæpe eundẽ ignẽ ambiens aqua per tantũ fluat ſpatij, quantũ efficiendo calori ſat eſt. Frigida itaq; intrat, effluit calida. Idẽ ſub terra Empedocles exiſtimat fieri, quem nõ falli credunt, quibus balnearia ſine ignẽ calefiunt. Spiritus in illa feruens loco æſtuanti infunditur, hic p riuos lapſus nõ aliter, quàm igni ſubdito, parietes & uaſa balnei calefacit. Omnis deniq; frigida tranſitu mutatur in calidã, nec trahit ſaporẽ; euaporatio, qa clauſa plabitur. Quidã exiſtimant p loca ſulfure plena exeunteis uel introeunteis aquas calorẽ ueneficio materiæ, per quam fluunt, trahere, quod ipſo odore, guſtúq; teſtantur. Reddunt enim qualitatẽ eius, qua caluerunt materiæ. Quod ne accidere mireris, uiuæ calci aquam infunde, feruebit.

Caput XXV.

q Vædam aquæ mortiferæ ſunt, nec odore notabiles, nec ſapore. Circa Nonacrin in Arcadia Styx appellata ab incolis, aduenas fallit, quia non facie, non odore ſuſpecta eſt, qualia ſunt magnorum artificum uenena, quæ deprehendi, niſi morte, non poſſunt. Hæc autem, de qua paulo ante retuli aqua, ſumma celeritate corrumpit, nec remedio locus eſt, quia protinus hauſta duratur, nec aliter q̃ gypſum ſub humore conſtringitur, & alligat uiſcera. Eſt autem noxia aqua & in Theſſalia circa tempe, quam & feræ & pecus omne deuitat, per ferrũ & æs tranſit, tanta uis illi ineſt etiã dura molliendi, nec arbuſta qdem ulla alit, & herbas necat. Quibuſdã fluminibus uis ineſt mira, alia enim ſunt quæ pota inficiunt greges ouiũ, intráq; breue tempus, quæ fuere nigræ, albã ferunt lanã, quæ albæ uenerant, nigræ abeunt. Hoc etiã in Bœotia amnes duo efficiunt, quorum alteri ab effectu Melas nomen eſt, uterq; ex eodẽ lacu exeunt, diuerſa facturi. In Macedonia quoq;, ut

ait Theophraſtus, eſt flumen, ad quod, qui facere albas oueis uolunt, adducunt, quod ut diutius potauere, non aliter q̃ infectæ mutantur. At ſi illis lana opus ſit nigra uel pulla, paratus gratuitus infector eſt, & ad Peneion eundũ gregem appellunt. Authores nouos habeo eſſe in Galatia flumen, quod idem in ouibus efficiat. Eſſe in Capadocia, quo poto equis, nec ulli præterea animali color mutetur, & ſpargatur albo cutis. Quoſdã lacus eſſe, qui nandi imperitos ferant, notum eſt. Erat in Sicilia, eſt et adhuc in Syria ſtagnum, in quo natant lateres, et mergi proiecta non poſſunt, & ſi grauia ſint. Huius rei palàm cauſa eſt, quamcunq; uis rem expende, & contra aquam ſtatue, dummodo utriuſq; par ſit modus, ſi aqua grauior eſt, leuiorẽ rem, quàm ipſa eſt, fert, & tantò ſupra ſe extollit, quantò erit leuior, grauiora deſcendunt. At ſi aquæ, & eius rei, quam contra penſabis, par pondus erit, nec peſſum ibit, nec extabit, ſed æquabitur aquæ, et natabit quidem, ſed penè merſa, ac nulla eminens parte. Hoc eſt cur quædã tigna ſupra aquam penè tota efferantur, quædã ad mediũ ſummiſſa ſint, quædam ad æquilibriũ aquæ deſcendant. Nam cum utriuſq; pondus par eſt, neutra res alteri cedit. Grauiora deſcendunt, leuiora geſtantur. Graue autem & leue eſt, non æſtimatione noſtra, ſed comparatione eius quo uehi debet. Itaq; ubi aqua grauior eſt hominis corpore, aut ſaxi, non ſinit id, quo non uincitur, mergi. Sic euenit, ut in quibuſdam ſtagnis ne lapides quidem peſſum eant. De ſolidis & duris loquor. Sunt enim multi pumicoſi & leues, ex quibus quæ conſtant inſulæ in Lydia natant Theophraſtus eſt author. Ipſe ad Cutyliam natantem inſulam uidi. Alia in Vadimonis lacu uehitur, alia in lacu ſtationenſi. Cutylarum inſula & arbores habet, & herbas nutrit, tamen aqua ſuſtinetur, & in hanc atq; in illam partem non tantum uento impellitur, ſed & aura, nec unquam illi per diem & noctem in uno loco ſtatio eſt, adeo leui flatu mouetur. Huic duplex cauſa eſt, aquæ grauitas medicatæ, ob hoc ponderoſæ, & ipſius inſulæ materia uectibilis, quæ non eſt corporis ſolidi, quamuis arbores alat. Fortaſſe enim leueis truncos, frondeſq; in lacus ſparſas pinguis humor apprehendit, ac uinxit. Itaq; etiam ſi qua in illa ſaxa ſunt, inuenies aquoſa & fiſtuloſa, qualia ſunt, quæ duratus humor efficit utiq; circa medicatorum fontium riuos, quæ ubi purgamenta aquarum coaluerunt, ex ſpuma ſolidantur. Neceſſario leue eſt, quod ex uentoſo, inaniq; concretum eſt. Quorundam cauſa non poteſt reddi. Quare aqua Nilotica fœcundiores fœminas faciat, adeo ut quarũ=

dam uiſcera longa ſterilitate præcluſa, ad conceptum relaxauerit, quare quædam in Lycia aquæ conceptum fœminarum cuſtodiant, quas ſolent petere, quibus parum tenax uulua eſt, quid ad me attinet? Pono iſta inter temere uulgata. Creditum eſt quaſdam aquas ſcabiem afferre corporibus, quaſdam uitiliginem et fœdam ex aluo uarietatem, ſiue infuſa, ſiue pota ſit, quod uitium dicunt habere aquam ex rore collectam. Quis non grauiſſimas eſſe aquas credat, quæ in cryſtallū coëunt. Contra autem eſt. tenuiſſimis hoc enim euenit, quas frigus ab ipſa tenuitate facillime gelat. Vnde autē fiat eiuſmodi lapis, apud græcos ex ipſo nomine apparet κρύσταλλον enim appellant æque hunc perlucidum lapidem, quàm illam glaciem, ex qua fieri creditur. Aqua enim cœleſtis minimum in ſe terreni habens, cum induruit, longioris frigoris pertinacia ſpiſſatur magis ac magis, donec omni aëre excluſo in ſe tota comprehenſa eſt, & qui humor fuerat, lapis effectus eſt.

Caput. XXVI.

Eſtate quædam flumina augentur, ut Nilus, cuius aliâs ratio reddetur. Theophraſtus eſt author, in Ponto quoq; quoſdam amnes creſcere tempore æſtiuo. Quatuor autem eſſe iudicant cauſas, aut quia tunc maxime in humorem mutabilis terra eſt, aut quia maiores in remoto imbres ſunt, quorum aqua per ſecretos cuniculos reddita tacite ſuffunditur. Tertia, ſi crebrioribus uentis oſtium cæditur, & reuerberatur fluctu, amnis reſiſtit, qui creſcere uidetur, quia non effunditur. Quarta ratio eſt ſyderum, hæc enim quibuſdam menſibus magis urgent, & exhauriunt flumina, cum longius receſſerunt, minus conſumunt, atq; trahunt. Itaq; quod impendere ſolebat, id incremento accedit. Quædam flumina palàm in aliquem ſpecum decidunt, & ſic ex oculis auferuntur. Quædam conſumuntur paulatim & intercidunt, eadem ex interuallo reuertuntur, recipiuntq; & nomen & curſum. Cauſa manifeſta eſt, ſub terra uacat locus. Omnis autem humor natura ad inferius, & ad inane defertur. Illò itaq; recepta flumina curſus egere ſecretò. Sed cum primum aliquid ſolidi quod obſtaret occurrit, prærupta parte, quæ minus ad exitum repugnauit, repetiere curſum ſuum.

» Sic ubi terreno Lycus eſt epotus hiatu,
» Exiſtit procul hinc, alioq; renaſcitur ore.
» Sic modo combibitur, tacito modo gurgite lapſus,
» Redditur Argolicis ingens Eraſinus in agris.

Idem et in oriente Tigris facit, abſorbetur, et deſideratus diu tandē longe remoto loco purgamenta eiectat, ut Arethuſa in Sicilia quinta

quaq; æſtate per olympia. Inde opinio eſt Alpheon ex Achaia eò uſq; penetrare, & agere ſub mare curſum, nec ante, quàm in Syracuſano litore emergere. Ideo quibus diebus olympia ſunt, uictimarum ſtercus ſecundo traditum flumini illic redundare. Et hoc etiam à te traditum eſt, ut in prima Lucili cariſſime, & à Virgilio, qui alloquitur Arethuſam.

» Sic tibi, cum fluctus ſubter labêre ſicanos,
» Doris amara ſuam non intermiſceat undam.

Eſt in cherſoneſo Rhodiorum fons, qui poſt magnum interuallum temporis fœda quædam turbidus ex intimo fundat, donec liberatus eliquatusq; eſt. Hoc quibuſdam locis fontes faciunt, ut non tantum lutum, aut folia, ſed teſtas quoq;, & quicquid putre iacuit, expellant. Vbiq; autem facit mare, cui hæc natura eſt, ut omne immundum ſtercoroſumq; litoribus impingat. Quædam uero partes maris id certis temporibus faciunt, ut circa Meſſanam & Mylas fimo quiddam ſimile turbulentum in litus mare profert, feruetq; & exæſtuat, non ſine odore fœdo, unde illic ſtabulari ſolis boues fabula eſt. Sed difficilis ratio eſt quorundam, utiq; inibi tempus eius ualde, quo purgatur, obſeruatum, ſed incertum eſt. Itaq; proxima quidē inueniri & uicina non poteſt cauſa, cæterum publica eſt illa. Omnis aquarum ſtantium clauſarumq; natura ſe purgat. Nam in his quibus curſus eſt, non poſſunt uitia conſiſtere, quæ ſua uis defert & exportat. Illæ quæ non emittunt, quicquid inſedit, magis minus'ue æſtuant. Mare uero cadauera ſtramentaq;, & naufragorum reliqua ſimilia ex intimo trahit, nec tantum tempeſtate fluctuq;, ſed tranquillum quoq; placidumq; purgatur. Caput XXVII.

Sed monet me locus, ut quæram cum fatalis dies diluuij uenerit, quemadmodum magna pars terrarū undis obruatur. Vtrum oceani uiribus fiat, & externum in nos pelagus inſurgat, an crebri ſine intermiſſione imbres, & eliſa æſtate hyems pertinax immenſam uim aquarum ruptis nubibus diruat. An flumina tellus largius fundat, aperiatq; fontes nouos. Aut nō ſit una tanto malo cauſa, ſed omnis ratio conſentiat, & ſimul imbres cadant, flumina increſcant, maria ſedibus ſuis excita percurrant, et omnia nouo agmine ad exitum humani generis incumbant. Ita eſt. Nihil difficile eſt naturæ, utiq; ubi in finem ſui properat. Ad originē rerum parce utitur uiribus, diſpenſatq; ſe incrementis fallentibus, ſubitò ad ruinam toto impetu uenit. Quàm longo tempore opus eſt, ut conceptus ad puerperium perducatur infans. Quantis laboribus

tener educatur, quàm diligenti nutrimento obnoxium nouiſſime corpus adoleſcit, at quàm nullo negotio ſoluitur. Vrbes cõſtituit ætas, hora diſſoluit. Momento fit cinis, diu ſylua. Magna tutela ſtant aut uigent omnia, citò ac repente diſſiliunt. Quicquid ex hoc ſtatu rerum natura fluxerit, in exitum mortalium ſatis eſt. Ergo cum affuerit illa neceſſitas temporis, multa ſimul fata cauſas mouent, nec ſine concuſſione mundi tanta mutatio eſt, ut quidam putant, inter quos Fabianus eſt. Primo immodici cadunt imbres, & ſine ullis ſolibus triſte nubilo cœlum eſt. Nebulaq; continua, & ex humido ſpiſſaq; caligne nunquam exicantibus uentis. Inde uitium ſatis eſt, ſegetum ſine fruge ſurgentium marcor. Tunc corruptis quæ ſeruntur manu, paluſtris omnibus campis herba ſuccreſcit. Mox iniuriam & ualidiora ſenſere, ſolutis quippe radicibus arbuſta procumbunt, & uitis, atq; omne uirgultum non tenetur ſolo, quod molle fluidumq; eſt. Iam nec gramina aut pabula læta aquis ſuſtinet, fame laboratur, & manus ad antiqua alimenta porrigitur, quà ilex eſt & quercus excutitur, & quæcunq; in his arduis arbor commiſſura aſtricta lapidum ſtetit. Labant ac madent tecta, & in imum uſq; receptis aquis fundamenta deſidunt, ac tota humus ſtagnat, fruſtra titubantium fultura tentatur. Omne enim firmamentum in lubrico figitur, & lutoſa humo nihil ſtabile eſt. Poſtquam magis magiſq; nimbi ingruunt, et congeſtæ ſeculis tabuerunt niues, deuolutus torrens altiſſimis montibus rapit ſyluas male hærentes, & ſaxa reuolutus remiſſa compagibus rotat. Abluit uillas, & intermiſtos ouium greges deuehit, uulſiſq; minoribus tectis quæ in tranſitu abduxit, tandem in maiora uolutus oberrat. Vrbes & implicitos trahit mœnibus ſuis populos, ruinam an naufragium querantur incertos. Adeo ſimul & quod opprimeret, & quod mergeret, uenit. Auctus deinde proceſſu aliquo in ſe torrentibus raptis plana paſſim populatur. Nouiſſime in ruina magna gentium clarus, onuſtuſq; diffunditur. Flumina uero ſuapte natura uaſta, et tempeſtatibus rapta alueos relinquunt. Quid tu eſſe Rhodanum, quid putas Rhenum atq; Danubium, quibus torrens etiam in canali ſuo curſus eſt, cum ſuperfuſi nouas ſibi fecere ripas, ac ſciſſa humo ſimul exceſſere alueo? Quanta cũ præcipitatione uoluuntur, ubi per campeſtria fluens Rhenus ne ſpatio quidem languidus, ſed latiſſime uelut per anguſtum aquas implet? Cumq; Danubius non iam radices, nec media montium ſtringit, ſed iuga ipſa ſolicitat, ferens ſecum madefacta montiũ latera, rupeſq; deiectas, & magnarum promontoria regionum, quæ fundamentis

laborantibus auulſa receſſerũt. Deinde nõ inueniens exitum, omnia enim ſibiipſe præcluſerat, in orbem redit, ingentem terrarũ ambitum, atq; urbium uno uortice inuoluit. Interim permanent imbres, fit cœlũ grauius, ac ſic diu malũ ex malo colligit. Quod olim fuerat nubilum, nox eſt, & quidem horrida & terribilis intercurſu luminis diri, crebra enim micant fulmina, procellæ quatiunt mare, tunc primũ auctum fluminũ acceſſu, & ſibi anguſtum, iam. n. promouet litus, nõ cõtinetur ſuis finibus, ſed prohibent exire torrentes, aguntq; fluctus retro. Pars tamen maior, ut maligno hoſtio retenta, reſtagnat, & agros in formam unius lacus redigit. Iam omnia, quæ proſpici poſſunt, aquis obſidentur. Omnis tumulus in profundo latet, & immenſa ubiq; altitudo eſt, tantum in ſummis montium iugis uada ſunt. In ea excelſiſſima cum liberis coniugibusq; fugere, actis ante ſe gregibus. Diremptum inter miſeros commerciũ ac tranſitus, quoniã qcqd ſubmiſſius erat, id unda cõpleuit. Editiſſimis qbuſq; adhærebant reliquiæ generis humani, qbus in extrema pductis, hoc unum ſolatio fuit, quod tranſierat in ſtuporẽ metus, non uacabat timere mirantibus, ne dolor qdẽ habebat locũ. Quippe uim ſuã pdit in eo, q ultra ſenſum mali miſer eſt. Ergo inſularũ modo eminent montes,

» -& ſparſas Cycladas augent, ut ait ille poëtarum ingenioſiſſimus egregie, ſic & illud pro magnitudine rei dixit.

» Omnia pontus erat, deerant quoq; littora ponto,

niſi tantũ ĩpetũ ingenij et materiæ ad pueriles ineptias reduxiſſet.

» Nat lupus inter oues, fuluos uehit unda leones.

Non eſt res ſatis ſobria laſciuire deuorato orbe terrarum. Dixit ingentia, & tantæ confuſionis imaginem cœpit cum dixit,

» Expatiata ruunt per apertos flumina campos,

» -Preſſæq; labant ſub gurgite turres.

Magnifice hoc, ſi non curauerit quid oues & lupi faciant. Natari autem in diluuio, & in illa rapina poteſt? aut non eodem impetu pecus omne, quo raptum erat, merſum eſt? Concepiſti imaginẽ quantam debebas obrutis omnibus terris, cœlo ipſo in terram ruente, perfer, ſcies, quid deceat, ſi cogitas orbem terrarum natare. Nunc ad propoſitum reuertamur. Caput XXVIII.

Vnt qui exiſtimẽt immodicis ĩbribus uexari terras poſſe, non obrui. Magno impetu magna ferienda ſunt. Faciet pluuia ſegetes malas, fructum grando decutiet, intumeſcent riuis flumina, ſed reſident. Quibuſdam placet moueri mare, & illinc cauſam tantæ cladis accerſiri. Non poteſt

torrentium, aut imbrium, aut fluminum iniuria fieri tam grande naufragium. Vbi inſtat illa pernicies, mutariq́; genus humanum placuit, fluere aſſiduos imbreis, & non eſſe modum pluuijs conceſſerim, ſuppreſſis aquilonibus, & flatu ſicciore, auſtris nubeis, & imbreis, & amneis abundare. Sed adhuc in damna profectũ eſt.

» *Sternuntur ſegetes, & deplorata colonis*
» *Vota iacent, longiq́; perit labor irritus anni.*

Non lædi debent terræ, ſed abſcondi. Deniq; cum per iſta proluſum eſt, creſcunt maria, ſed ſuper ſolitum, & fluctum ultra extremum tempeſtatis maximæ ueſtigium mittunt, deínde à tergo uentis ſurgentibus ingens æquor inuoluunt, quod longe à conſpectu uentis litoribus frangitur. Deínde ubi litus his prolatum eſt, & pelagus in alieno conſtitit, uelut admoto malo, comminus procurrit æſtus eximo receſſu maris. Nam ut aëris, ut ætheris, ſic huius elementi larga materia eſt, multóq; in abdito plenior. Hæc fatis mota non æſtu. (Nam æſtus fati miniſterium eſt) attollit uaſto ſinu fretum, agit́q; ante ſe. Deínde in altitudinem erigitur, & illis tutis hominum receptaculis ſupereſt. Nec id aquis aridum eſt, quoniam æquo terris faſtigio aſcenderet. Si quis excelſa perlibret maria, paria ſunt, nam par undiq; ſibi ipſa tellus eſt. Caua eius & plana inferiora ſunt, ſed iſtis adeo in rotundum orbis æquatus eſt. In parte autem eius & maria ſunt, quæ in unius æqualitatem pilæ coëunt. Sed quemadmodum campos intuentem, quæ paulatim deuexa ſunt, fallunt, ſic enim non intelligimus curuaturas maris, & uidetur planum quicquid apparet, at illud æquale terris eſt. Ideóq; ut effluat, non magna mole ſe tollet, dum ſatis eſt illi, ut ſupra paria ueniat, leuiter exurgere, nec à litore ubi inferius eſt, ſed à medio, ubi ille cumulus eſt. Defluit ergo ut ſolet æſtus æquinoctialis ſub ipſum lunæ ſoliśq; ortũ omnibus alijs maior undare. Sed hic qui ad occupandas terras emittitur, ſolitis maximiśq; uiolentior, plus aquarum trahit, nec ante, quàm ſupra cacumina eorum, quos perfuſurus eſt, montium creuit, deuoluitur. Per centena milia, quibuſdam locis æſtus excurrit innoxius, & ordinem ſeruat. Ad menſuram enim creſcit, iterumq́; decreſcit. At illo tempore ſolutus legibus ſine modo fertur. Qua ratione, inquis? Eadẽ qua conflagratio futura eſt, alterutrũ fit, cum deo uiſum ordiri meliora, uetera finiri. Aqua & ignis terrenis dominantur, ex his ortus & ex his interitus eſt. Ergo quandocunq; placuere res nouæ mundo, ſic in nos mare emittitur, déſuper ut feruor ignisq́;, cum aliud genus exitij placuit.

Caput XXIX.

q Vidam exiſtimant terrã quoq; concuti, et dirupto ſolo noua fluminum capita detegere, quæ amplius, ut è pleno profundant. Beroſus, qui Belum interpretatus eſt, ait curſu iſta ſyderum fieri, & adeo q̃dem affirmat, ut conflagrationi atq; diluuio tempus aſſignet, arſura enim terrena contendit, quando omnia ſydera, quæ nunc diuerſos agunt curſus in Cancro conueniunt, ſic ſub eodem poſita ueſtigio, ut recta linea exire per urbes omnium poſſint. Inundationem futuram, cum eadem ſyderum turba in Capricornum conuenerit. Illic ſolſtitium, hic bruma conficitur. Magnæ potentiæ ſigna, quæ in ipſa mutatione anni momenta ſunt. Et iſtas ego recepero cauſas, neq; enim ex uno eſt tanta pernicies. Et illa, quæ in conflatione noſtri placent, huc quoq; transferenda puto. Siue anima eſt mundus, ſiue corpus natura gubernante, ut arbores, ut ſata, ab initio eius uſq; ad exitum, quicquid facere, quicq̃d pati debeat, incluſum eſt. Vt in ſemine omnis futuri ratio hominis comprehenſa eſt, & legem barbæ & canorum nondum natus infans habet, totius enim corporis & ſequentis ætatis in paruo occultoq; liniamenta ſunt. Sic origo mundi, non minus ſolem & lunam, & uices ſyderum, & animalium ortus, quàm quibus mutarentur terrena, continuit. In his fuit inundatio, quæ non ſecus, quàm hyems, quàm æſtas lege mundi uenit. Itaq; non pluuia iſtud fiet, ſed pluuia quoq;. Non incurſu maris, maris quoq; incurſu. Non terræ motu, ſed terræ quoq; motu. Omnia adiuuabunt naturam, ut naturæ conſtituta peragantur. Maximam tamen cauſam ad ſe mutandam terra ipſa præſtabit, quam diximus eſſe mutabilem, & ſolui in humorem. Ergo quandocunq; erit terminus rebus humanis, cum partes eius interire debuerint, aboleri'ue funditus totæ, ut de integro totæ, rudes, innoxiæq; generentur, nec ſuperſit in deteriora magiſter, plus humoris, quàm ſemper fuit, fiet. Nunc enim elementa ad id, quod debetur penſa ſunt. Aliquid oportet alteri accedat, ut quæ libramento ſtant, inæqualitas turbet. Accedet humori, nunc enim habet quo ambiat terras, non quo obruat. Quicquid illi adieceris, neceſſe eſt in alium locum exundet. Vnde ergo terra habeat, minus ut ualidioribus infirma ſuccumbat? Incipiet ergo putreſcere, dehinc laxata ire in humorem, & aſſidua tabe defluere. Tunc exilient ſub montibus flumina, ipſoſq; impetu quatient, inde aura tacita manabunt. Solum omne aquas reddet, ſummi ſcaturient montes. Quemadmodum in morbum tranſeunt ſana, & ulceri uicina

conſentiunt, ut quæq; proxima terris fluentibus fuerint, eluentur, ſtillabuntq;, deinde current, & hiante pluribus locis ſaxo, per fretum ſalient, & maria inter ſe component. Nihil erunt Adriatici, nihil Siculi æquoris fauces, nihil Carybdis, nihil Scylla, omneis nouũ mare fabulas obruet, & hic qui terras cingit Oceanus extremas, ueniet in medium. Quid ergo eſt? nihilominus tenebit alienos menſeis hyems, æſtas prohibebitur, & quodcunq; terras ſydus exiccat, compreſſo ardore ceſſabit. Peribunt tot noīa, Caſpium & Rubrum mare, Ambraici, & Cretici ſinus, Propontis & Pontus. Peribit omne diſcrimen. Confundetur quicquid in ſuas parteis natura digeſſit. Non muri quemq̃ turres ue tuebuntur. Non proderunt templa ſupplicibus, nec urbium ſumma, quippe fugienteis unda præueniet, & ex ipſis arcibus deferet. Alia ab occaſu, alia ab oriente concurrent, unus humanum genus condet dies. Quicquid tam longa fortunæ indulgentia excoluit, quicquid ſupra cæteros extulit, nobilia pariter atq; adornata, magnarumq; gentium regna peſſundabit.

Caput XXX.

ſunt omnia, ut dixi, facillima naturæ, uti quæ à primo facere conſtituit, ad quæ non ſubito ſed ex denunciato uenit. Iam autem à primo die mundi, cum in hunc habitum ex informi unitate diſcederet, quandò mergerētur terrena, decretũ eſt, & ne ſit quandoq;, uelut in nouo opere, dura molitio, olim ad hæc maria ſe exercent. Non uides ut fluctus in litora tanquam exiturus incurrat? Non uides, ut æſtus fineis ſuos tranſeat, & in poſſeſſionē terrarum mare inducat? Non uides, ut illi perpetua cum clauſtris ſuis pugna ſit? Quis porrò iſtinc, unde tantum tumultum uides, metus eſt è mari, & magno impetu erumpentibus fluuijs? Vbi non humorem natura diſpoſuit, ut undiq; nos, cum uoluiſſet, aggredi poſſet? Mentior, niſi eruentibus terram humor occurrit, & quoties nos auaritia, aut defodit, aut aliqua cauſa penetrare altius cogit, eruenti finis aliquando eſt. Adijce nunc, quod immanes ſunt in abdito lacus, & multum maris conditi, multum fluminum per operta labentium. Vndiq; ergo erit cauſa diluuio, cum aliæ aquæ ſubinfluant terras, aliæ circumfluant, quæ diu coërcitæ uincent, & amneis amnibus iungent, paludibus ſtagna. Omnium tunc mare ora fontium implebit, & maiore hiatu ſoluet. Quemadmodum corpora noſtra ad egeſtum uenter exhaurit, quemadmodum eunt in ſudore uires, ita tellus liquefiet, & alijs cauſis quieſcentibus, intra ſe, quo mergatur, inueniet. Sic magna omnia coitura crediderim. Nec erit longa

mora

mora exitij. Tentatur, diuelliturq́; concordia, cum ſemel aliquid ex hac idonea diligentia remiſerit mundus, ſtatim undiq; ex aperto, & abdito, ſuperne, ab infimo aquarum fiet eruptio. Nihil eſt tam uiolentum & incontinens ſui, contumax, infeſtumq́; renitentibus, quàm magna uis undæ. Vtetur libertate permiſſa, & iubente natura, quæ ſcindit, circuitq́;, complebit. Vt ignis, diuerſis locis ortus, citò miſcet incendium, flammis coire properantibus, ſic momento redũdantia pluribus locis maria ſe committent. Nec ea ſemper licentia undis erit, ſed peracto exitio generis humani, extinctisq́; pariter feris, in quarum homines ingenia tranſierant, iterum aquas terra ſorbebit, terram pelagus ſtare, aut intra terminos ſuos furere coget, & reiectus è noſtris ſedibus in ſua ſecreta pelletur oceanus, & antiquus ordo reuocabitur. Omne ex integro animal generabitur, dabiturq́; terris homo inſcius ſcelerum, & melioribus auſpicijs natus. Sed illis quoq; innocentia non durabit, niſi dum noui ſunt, citò nequitia ſurrepit, uirtus difficilis inuentu eſt, rectorem ducemq́; deſyderat, etiam ſine magiſtro uitia diſcuntur.

LVCII ANNEI SENECAE QVAESTIONVM NATVRALIVM LIBER QVARTVS, IN QVO DE NIVE, GRANDINE, ET PLVVIA, ATQVE IN PRIMIS DE NATVRA NILI. PRAEFATIO.

d ELECTAT te, quemadmodum ſcribis, Lucili uirorum optime, Sicilia, et officium procurationis otioſæ. Delectabit, ſi continere id intra fines ſuos uolueris, nec efficere imperium, quod eſt procuratio. Facturum te hoc non dubito, ſcio quàm ſis ambitioni alienus, quàm familiaris otio, & literis. Turbam rerum hominumq́; deſyderant, qui ſe pati neſciunt. Tibi tecũ optime conuenit. Nec mirũ eſt paucis iſtud cõtingere in imperio, ſi nobis ipſi moleſti ſumus, ſi modo amore noſtri, modo tædio laboramus. Infelicẽ animũ nunc ſuperbia inflamus, nunc cupiditate diſtendimus, aliàs uoluptate laxamus, aliàs ſolicitudine exurimus. Quod eſt miſerrimum, nunq̃ ſumus ſinguli. Neceſſe eſt itaq; aſſidua utamur, in tam magnorũ uitiorũ contubernio, rixa. Fac ergo mi Lucili, qđ facere conſueuiſti, à

turba, quantũ potes, te ſepara, nec adulatoribus latus præbeas. Artifices ſunt ad captandos ſuperiores. Par illis, etiã ſi bene caueris, nõ eris. Sed mihi crede proditioni, ſi ceperis, ipſe te trades Habent hoc in ſe naturale blanditiæ, etiam cum reijciuntur placent, ſæpe excluſæ nouiſſime recipiuntur. Hoc enim ipſum imputant, quod repelluntur, & ſubigi ne contumelia q̄dem poſſunt. Incredibile eſt, quod dicturus ſum, ſed tamen uerum, eà maxime quiſq; patitur quà patet, fortaſſe enim idem, qui patet patitur. Sic ergo formare, ut ſcias non poſſe te conſequi, ut ſis impenetrabilis, cum omnia caueris, per ornamenta fiet. Alius adulatione clàm utetur parce, alius ex aperto palàm ruſticitate ſimulata, quaſi ſimplicitas illa, non ars ſit. Plancus artifex ante Villeum maximus, aiebat non eſſe occulte, nec diſſimulando blandiendum. Perit, inquit, procari, ſi latet, plurimum adulator, cum deprehenſus eſt proficit, plus etiamnum ſi obiurgatus eſt, ſi erubuit. Futuros multos in prouincia tua Plancos cogita, & hoc nõ eſſe remedium tanti mali, nolle laudari. Criſpus Paſſienus, quo ego nil noui ſubtilius in omnibus rebus, maxime in diſtinguendis & curandis uitijs, ſæpe dicebat adulationibus non claudere hoſtium, ſed aperire. Et quidem ſic, quemadmodum opponi amicæ ſolet, quæ ſi impulit grata eſt, gratior ſi effregit. Demetrium egregium uirum memini dicere cuidam libertino potenti, facilem ſibi eſſe ad diuitias uiam, quo die pœnituiſſet bonæ mentis. Nec inuidebo, inquit, uobis hanc artem, ſed docebo eos quibus quæſito opus eſt, quemadmodum non dubiam fortunam maris, nõ emendi, uendendiq; litem ſubeant, non incertam fidem ruris, incertiorem fori tentent. Quemadmodũ non ſolum facili, ſed etiam hilari uia pecuniã faciant, gaudentesq; deſpolient. Te, inquit, longiorem fido Anneo iurabo, & Apollonio pycta, quamuis ſtaturam habeas Thetiſi Threcæ incompoſiti. Hominem quidem non eſſe ullum liberaliorem, non mentiar, cum poſſis uideri omnibus donaſſe, qcquid dereliquiſti. Ita eſt mi Iunior, quò apertior eſt adulatio, quò improbior, quò magis frontem ſuam ꝑfricuit, cecîdit aliam, hoc citius expugnat. Eò enim iam dementiæ uenimus, quod qui parce adulatur, pro maligno ſit. Solebam tibi dicere Gallionem fratrẽ meum, quem nemo non parum amat, etiam qui amare plus non poteſt, talia uitia non noſſe, hoc eum odiſſe. Ab omni illum parte tentaſti, ingenium ſuſpicere cœpiſti omnium maximum, & digniſſimum, quod conſecrari mallet, quàm conteri. Pedes abſtulit, frugalitatem laudare cœpit. Quare ſic à nobis reſiluit? uti nos nec laudare, nec damnare uideatur. Prima ſtatim uerba præcidit.

prædit. Cœpiſti mirari comitatem & compoſitam ſuauitatem, quæ illos quoq; quos tranſit, abducit, gratuitum etiam in obuios meritum. Nemo enim mortalium uni tam dulcis eſt, quàm hic omnibus. Cum interim tanta naturalis boni uis eſt, ut artem ſimulationemq; non redoleat. Nemo non imputari ſibi bonitatem publicam patitur, hoc quoq; loco blanditijs tuis reſtitit, ut exclamares inueniſſe te inexpugnabilem uirum aduerſus inſidias, quas nemo non in ſinum recipit. Eò quidem magis hanc eius prudentiam, & in euitando ineuitabili malo pertinaciam te ſuſpicere confeſſus es, quia ſperaueras poſſe apertis auribus recipi, quamuis blanda diceres, quia uera dicebas, ſed eò magis intellexit obſtandum. Semper enim falſis à uero petitur ueritas. Nolo tamen tibi diſpliceas, quaſi male egeris, & quaſi ille aliquid iocorum aut doli ſuſpicatus ſit. Non deprehendit te, ſed repulit. Ad hoc exemplar componere. Cum quis ad te adulator acceſſerit, dicito. Vis tu iſta uerba, quæ iam ab alio magiſtratu ad alium cum lictoribus tranſeant, ferre ad aliquem, qui paria facturus, uult, quicquid dixeris, audire? Ego nec decipere uolo, nec decipi poſſum. Laudari me à uobis, niſi laudaretis etiam malos, uellem. Quid autem neceſſe eſt in hoc deſcendere, ut te petere comminus poſſint. Longum inter uos interuallum ſit. Cum cupieris bene laudari, quare hoc ulli debeas? Ipſe te lauda, dic, liberalibus me ſtudijs tradidi, quanquam paupertas alia ſuaderet, & ingenium abduceret. Vbi præſens ſtudij pretium eſt, ad gratuita carmina deflexi me, & ad ſalutare philoſophiæ ſtudium contuli. Oſtendi in omne pectus eandem cadere uirtutem, & eluctatus natalium anguſtias, nec ſorte me, ſed animo menſus, par maximis ſteti. Non mihi inimicitia Getulici Caij fidem eripuit, non in aliorum perſonam infeliciter armati Meſſala, & Narciſſus, diu publici hoſtes ante, quàm ſui, propoſitum meum potuerunt euertere. Ceruicem pro fide appoſui. Nullum uerbum mihi, quod non ſalua bona conſcientia procederet, excuſſum eſt. Pro amicis omnia timui, pro me nihil, niſi ne parum bonus amicus fuiſſem. Non mihi muliebres fluxere lachrymæ, non è manibus ullius ſupplex pependi. Nihil indecorū nec bono, nec uiro feci. Periculis meis maior paratus ire in ea, quæ minabantur. Egi gratias fortunæ, quæ experiri uoluiſſet, quanti æſtimarē fidem. Non debebat mihi paruò res tanta conſtare. Nec examinauit me quidem diu, neq; enim paria pendebant, utrum ſatius eſſet me perire pro fide, an fidem pro me. Non præcipiti impetu in ultimum conſilium, quo me eriperem furori potentium, miſi. Videbam apud Caium

tormenta, uidebam ignes. Sciebam olim ſub illo in eum ſtatum res humanas decidiſſe, ut inter miſericordiæ opera haberentur cæſi. Non tamen ferro incubui, nec in mare aperto ore deſilui, ne uiderer pro fide tantum mori poſſe. Adijce nunc inuictum muneribus animum, & in tanto auaritiæ certamine nunquam ſuppoſitam manum lucro. Adijce nunc uictus parſimoniam, ſermonis modeſtiam, aduerſus minores humanitatem, aduerſus maiores reuerentiam. Poſt hoc ipſe te conſule, uera ne an falſa memoraueris. Si uera ſunt, coràm magno teſte laudatus es, ſi falſa ſine teſte deriſus es. Poſſum & ipſe nunc uideri te aut captare, aut experiri. Vtrumlibet crede, & omnes timeri à me incipe. Virgilianum illud * excludi.

» Nuſquam tuta fides.- Aut Ouidianum.
» -Quà terra patet fera regnat Erinnys.
» In facinus iuraſſe putes.- Aut illud Menandri.
» Quis enim non in hoc magnitudinem ingenij ſui concitauit? deteſtatus conſenſum humani generis tendentis ad uitia, omnes, ait, malos uiuere, & in ſcenam uelut ruſticus poëta proſiluit. Non ſenem excepit, non puerum, non fœminam, non uirum, & adijcit, ſingulos peccare non paucos, ſed iam ſcelus eſſe contextum. Fugiendum ergo, & in ſe redeundum eſt, immò etiam à ſe recedendum. Hoc tibi, & ſi diuidimur mari, præſtare tentabo, ut dubium uiæ iniecta manu ad meliora perducam. Et ne ſolitudinem ſentias, hinc tecum miſcebo ſermones. Erimus unà, qua parte optimi ſumus, dabimus inuicem conſilia, & ex uultu audientis pendentia. Longe te ab iſta prouincia abducam, ne forte magnam hiſtorijs eſſe fidem credas, & placere tibi incipias, quoties cogitaueris. Hanc ego habeo ſub meo iure prouinciam, quæ maximarum urbium exercitus & ſuſtinuit & fregit, cum inter Carthaginem & Romam ingentis belli pretium iacuit, cum quatuor Romanorum principum, id eſt totius imperij uires contractas in unum locum uidit, altamq; Pompei fortunam erexit, Cæſaris fatigauit, Lepidi tranſtulit, omniumq; cepit. Quæ illi ingẽti ſpectaculo interfuit, ex quo liquere mortalibus poſſet, quàm uelox foret ad imum lapſus ex ſummo, quamq; diuerſa uia magnam potentiam fortuna deſtrueret. Vno enim tempore uidit Pompeium Lepidumq; ex maximo faſtigio, aliter ad extrema deiectos, cum Pompeius alienum exercitum fugeret, Lepidus ſuum.

Itaq;

Caput I.

i Taq; ut totum mente abducam, quàmuis multa habeat Sicilia in ſe, circáq; ſe mirabilia, omnes interim prouinciæ tuæ quæſtiones præteribo, et in diuerſum cogitationes tuas abſtraham. Quæram enim tecum id, quod libro ſuperiore diſtuli, quid ita Nilus æſtiuis menſibus abundet. Cui Danubium ſimilem habere naturam philoſophi tradiderunt, quod & fontis ignoti, & æſtate quàm hyeme maior ſit. Vtrunq; apparuit falſum. Nam & caput eius in Germania eſſe comperimus, & æſtate quidem incipit creſcere, ſed adhuc manente intra menſuram ſuam Nilo, primis caloribus, cum ſol uehementior inter extrema ueris niues emollit, quas ante conſumit, quàm intumeſcere Nilus incipiat. Reliquo uero æſtatis minuitur, & ad hybernam magnitudinem redit, atq; ex ea dimittitur.

Caput II.

a T Nilus ante ortum caniculæ augetur medijs æſtibus, ultra æquinoctium. Hunc nobiliſſimum amnem natura extulit ante humani generis oculos, & ita diſpoſuit, ut eo tempore inundaret Aegyptum, quo maxime uſta feruoribus terra undã altius traheret, tantum hauſura, quantum ſiccitati annuæ ſufficere poſſit. Nam in ea parte, qua in Aethiopiã uergit, aut nulli imbres ſunt, aut rari, & qui inſuetam aquis cœleſtibus terram non adiuuent. Vnam, ut ſcis, Aegyptus in hoc ſpem ſuam habet. Proinde aut ſterilis annus aut fertilis eſt, prout ille magnus influxit, aut parcior. Nemo aratorum aſpicit cœlum. Quare non cum poëta in eo iocor? & illi Albium ſuum impingo, qui ait,

» - Nec pluuio ſupplicat herba ioui.

Vnde creſcere incipiat ſi comprehendi poſſet, cauſæ quoq; incrementi inuenirentur. Nunc uero magnas ſolitudines peruagatus, & in paludes diffuſus, gentibuſq; ſparſus, circa Philas primum ex uago & errante colligitur. Philæ inſula eſt aſpera & undiq; prærupta, duobus in unum coituris amnibus cingitur, qui Nilo mutantur, & eius nomen ferunt. Vrbs totam complectitur. Hanc Nilus magnus magis, quàm uiolentus, egreſſus Aethiopiam arenaſq;, per quas iter ad commercia indici maris eſt, prælabitur. Excipiunt autem cataractæ, nobilis inſigni ſpectaculo locus. Ibi per arduas excaſaſq; pluribus locis rupes Nilus inſurgit, & uires ſuas concitat. Frangitur enim occurrentibus ſaxis, & per anguſtias eluctatur, ubicunq; uincit, aut uincitur, fluctuat. Et illic excitatis primum aquis, quas ſine tumultu leui alueo duxerat, uiolen-

tus, & torrens per malignos tranſitus proſilit, diſſimilis ſibi. Quippe ad id lutoſus & turbidus fluit. At ubi in ſcopulos cautium intrauit, ſpumat, & illi non ex natura ſua, ſed ex iniuria loci color eſt. Tandemq́; eluctatus obſtantia, in uaſtam altitudinem ſubitò deſtitutus cadit, cum ingenti circumiacentiũ regionum ſtrepitu, quem perferre gens ibi aſperis collocata nõ potuit, obtuſis aſſiduo fragore auribus, et ob hoc ſedibus ad quietiora translati ſunt. Inter miracula fluminis incredibilem incolarum audaciam accepi. Bini paruula nauigia conſcendunt, quorũ alter nauem regit, alter exhaurit. Deinde multum inter rapidam inſaniam Nili, & reciprocos fluctus uolutati, tandem tenuiſſimos cannales tenent, per quos anguſta rupium effugiunt, & cum toto flumine effuſi, nauigium ruens manu temperant, magnoq́; ſpectantium metu in caput miſſi, cum iam adploraueris, merſosq́;, atq; obrutos tanta mole credideris, longe ab eo, in quẽ ceciderant, loco nauigant, tormenti modo miſſi. Nec mergit cadens unda, ſed planis aquis tradit. Primum incrementum Nili circa inſulam, quam modo retuli, Philas naſcitur. Exiguo ab hoc ſpatio petra diuiditur Ἄβατον græci uocant, nec illam ulli, niſi antiſtites calcant. Illa primum ſaxa auctum fluminis ſentiunt. Poſt magnum deinde ſpatium duo eminent ſcopuli, Nili uenas uocant incolæ, ex quibus magna uis funditur, nõ tamen quanta operire poſſit Aegyptum. In hæc ora ſtipem ſacerdotes, & aurea dona præfecti, cum ſolẽne uenit ſacrum, iaciunt. Hinc iam manifeſtus nouarum uirium Nilus alto, ac profundo alueo fertur, ne in latitudinem excedat obiectu montium preſſus. Circa Memphim demum liber, & per campeſtria uagus, in plura ſcinditur flumina, manuq́; cannalibus factis, ut ſit modus in deriuantium poteſtate, per totam diſcurrit Aegyptum. Initio diducitur, deinde continuatis aquis in faciem laci, ac turbidi maris ſtagnat. Curſum illi uiolentiamq́; eripit latitudo regionum, in quas extenditur, dextra leuaq́; totam amplexus Aegyptum. Quantum creuit Nilus, tantum ſpei in annum eſt, nec computatio fallit agricolam, adeo ad menſuram fluminis reſpondet, quam fertilem facit Nilus. Is arenoſo ac ſitienti ſolo & aquam inducit & terram. Nam cum turbulentus fluat, omnem in ſiccis, atq; hiantibus locis fecem relinquit, & quicquid pingue ſecum tulit, arentibus locis illinit, iuuatq́; agros duabus ex cauſis, & quod inundat, & quod oblimat. Ita quicquid non adijt, ſterile ac ſqualidum iacet. Si creuit ſuper debitum, nocuit. Mira itaq; natura fluminis, quod cum cæteri amnes abluant terras et euiſcerent, Nilus

tanto

tanto cæteris maior, adeo nihil exedit, nec abradit, ut contra adij-ciat uires, minimumq́; in eo ſit, quod ſolum temperet. Illato enim limo, arenas ſaturat, ac iungit. Debetq́; illi Aegyptus non tantum fertilitatem terrarum, ſed ipſas. Illa facies pulcherrima eſt, cum iam ſe in agros Nilus ingeſſit, latent campi, opertæq́; ſunt ualles, oppi-da inſularum modo extant. Nullum in mediterraneis, niſi per na-uigia commercium eſt, maiorq́; eſt lætitia gentibus, quo minus terra-rum ſuarum uident. Sic quoq́;, cum ſe ripis continet Nilus, per ſe-ptena oſtia in mare emittitur, quodcunq́; elegeris ex his, mare eſt. Multos nihilominus ignobiles ramos in aliud atq́; aliud litus por-rigit. Cæterum beluas marinis uel magnitudine, uel noxa pares educat. Et ex eo, quantus ſit, æſtimari poteſt, quod ingentia animalia & pabulo ſufficienti, & ad uagandum loco continet. Babillus uiro-rum optimus, perfectusq́; in omni literarum genere rariſſimus au-thor eſt, cū ipſe præfectus obtineret Agyptum, Heraclitio oſtio Nili, quod eſt maximum, ſpectaculo ſibi fuiſſe, Delphinorum à mari con-currentium, & Crocodilorum à flumine aduerſum agmen agen-tium, uelut pro partibus prælium, Crocodilos ab animalibus placi-dis, morſuq́; innoxijs uictos. His ſuperior pars corporis dura, & impenetrabilis eſt etiam maiorum animalium dentibus, at inferior mollis ac tenera, hanc Delphini ſpinis, quas dorſo eminentes ge-runt, ſubmerſi uulnerabant, & in aduerſum emiſſi diuidebant. Reciſis hoc modo pluribus, cæteri uelut acie uerſa refugerunt. Fu-gax animal audaci, audaciſſimum timido. Nec illos Tentyritæ gene-ris, aut ſanguinis proprietate ſuperant, ſed contemptu et temeritate. Vltro enim inſequuntur, fugientesq́; iniecto trahunt laqueo, ple-riq́; pereunt, quibus minus præſens animus ad perſequendum fuit. Nilum aliquando marinam aquam detuliſſe Theophraſtus eſt au-thor. Biennio continuo, regnante Cleopatra, non aſcendiſſe decimo regni anno, & undecimo conſtat. Significatam aiunt duobus rerum potientibus defectionem, Antonij enim Cleopatræq́; defecit impe-rium. Per nouem annos non aſcendiſſe Nilum ſuperioribus ſeculis Callimachus eſt author. Sed nunc ad inſpiciendas cauſas, propter quas æſtate Nilus creſcat, accedam, & ab antiquiſſimis incipiam. Anaxagoras ait ex Aethiopiæ iugis ſolutas niues ad Nilum uſq́; decurrere. In eadem opinione omnis uetuſtas fuit, hoc Aeſchylus, Sophocles, Euripides credebant. Sed falſum eſſe argumentis plurimis patet. Primo Aethiopiam feruentiſſimam eſſe indicat hominum aduſtus color, & Troglodytæ, quibus ſubterraneæ domus ſunt.

Saxa uelut igni ferueſcunt, non tantum medio, ſed inclinato quoque die, ardens puluis, nec humani ueſtigij patiens, argentum replumbatur, ſignorum coagmenta ſoluuntur, nullum materiæ * ſuperadornatæ manet operimentum. Auſter quoq;, qui ex illo tractu uenit, uentus calidiſſimus eſt. Nullum ex his animalibus, quæ latent bruma unquam reconditur. Etiam per hyemem in ſummo & aperto ſerpens eſt. Alexandriæ quoq;, quæ longe ab huiuſmodi immodicis caloribus eſt poſita, niues non cadunt, ſuperiora etiam pluuia carent. Quomodo ergo regio tantis ſubiecta feruoribus duraturas per totam æſtatem niueis recipit? quas ſanè aliqui montes illic quoq; excipiant, nunquam tamen magis, quàm Alpes, quàm Thraciæ iuga, aut Caucaſus. Atqui horum montium flumina uere & prima æſtate intumeſcunt, deinde hybernis minora ſunt. Quippe uernis temporibus imbres niuem diluunt, reliquias eius primus calor diſſipat. Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Iſter, nec Cayſtrus ſubiacent malo æſtate. Altiſſimæ ſunt & in illis ſeptentrionalibus iugis niues. Phaſis quoq; per id tempus, eas oras tenens, creſceret, ſi niues flumina poſſent contra æſtatem magna producere. Præterea ſi hæc cauſa attolleret Nilum, æſtate prima pleniſſimus flueret, tunc enim maximæ & integræ adhuc niues, ex molliſſimoq; tabes eſt. Nilus autem per menſeis quatuor liquitur, & illi æqualis acceſſio eſt. Si Thaleti credis, Eteſiæ deſcendenti Nilo reſiſtunt, & curſus eius acto contra oſtia mari ſuſtinent, ita reuerberatus in ſe recurrit, non creſcit, ſed exitu prohibitus reſiſtit, & quacunq; mox potuit, inconceſſus erumpit. Eudimenes Maſſilienſis teſtimonium dicit. Nauigaui, inquit, Atlanticum mare, ubi Nilus fluit maior, quandiu Eteſiæ tempus obſeruant, tunc enim eijcitur mare inſtantibus uentis. Cum reſederint, & pelagus conquieſcit, minorq; deſcendenti inde uis Nilo eſt. Cæterum dulcis mari ſapor eſt, & ſimiles Niloticis belluæ. Quare ergo, ſi Nilum Eteſiæ prouocant, & ante illos incipit incrementum eius, & poſt eos durat? Præterea non ſit maior, quo illi flauere uehementius? Nec remittitur incitaturq;, prout illis impetus fuit? quod fieret, ſi illorum uiribus creſceret. Quid, quod Eteſiæ litus Aegypti uerberant, & contra illos Nilus deſcendit, inde uenturus, unde illi, ſi origo ab illis eſſet. Præterea ex mari purus & cœruleus effflueret, non ut nunc turbidus uenit. Adde quod teſtimonium eius

ſtium turba coarguitur. Tunc erat mendacio locus, cum ignota eſſent externa litora, libebat illis fabulas mittere. Nunc uero tota exteri maris ora mercatorum nauibus ſtringitur, quorum nemo narrat nunc cœruleum Nilum, aut mare ſaporis alterius, quod & natura credi uetat, quia dulciſſimum quodq;, & leuiſſimum ſol trahit. Præterea quare hyeme non creſcit, & tunc poteſt uentis concitari mare, aliquando quidem maioribus, nam Etesiæ temperati ſunt. Quod ſi è mari ferretur Atlantico, ſemel oppleret Aegyptum. At nunc per gradus creſcit. Oenopides Chius ait hyeme calorem ſub terris contineri, ideo & ſpecus calidos eſſe, & tepidiorem puteis aquam, itaq; uenas interno calore ſiccari. Sed in alijs terris augentur imbribus flumina. Nilum, quia nullo imbre adiuuetur, tenuari, deinde creſcere per æſtatem, quo tempore frigent interiora terrarum, & redit rigor fontibus. Quod ſi uerum eſſet, æſtate flumina creſcerent, omnesq; putei æſtate abundarent. Deinde non calorem hyeme ſub terris eſſe maiorem. Aqua & ſpecus & putei tepent, quia aëra rigentem extrinſecus non recipiunt. Ita non calorem habent, ſed frigus excludunt. Ex eadem cauſa æſtate refrigent, quia illò remotus, ſeductusq; aër calefactus non peruenit. Diogenes Apolloniates ait, Sol humorem ad ſe rapit, hunc exſiccata tellus tum ex mari ducit, tum ex cæteris aquis. Fieri autem non poteſt, ut una ſicca ſit tellus, alia abundet, ſunt enim perforata omnia, & inuicem peruia. Sicca ab humidis ſumunt aliquando. Niſi aliquid terra acciperet, exaruiſſet. Ergo undas ſol trahit, ſed ex his quæ premuntur maxime, hæc meridiana ſunt. Terra cum exaruit, plus ad ſe humoris adducit, ut in lucernis oleum illò fluit, ubi exuritur. Sic aqua illò incumbit, quò uis caloris & terræ æſtuantis arceſſit. Vnde ergo trahit? ex illis ſcilicet partibus ſemper hybernis, ſeptentrionalibus, unde exundat. Ob hoc Pontus in inferum mare aſſidue fluit rapidus, non ut cætera maria alternatis ultro citro æſtibus, in unam partem ſemper pronus & torrens. Quod niſi faceret, hisq; itineribus, quod cuiq; deeſt, redderetur, quod cuiq; ſupereſt, emitteretur, iam aut ſicca eſſent omnia, aut inundata. Interrogare Diogenem libet, quare, cum pontus & amnes cuncti inuicem commeent, non omnibus locis æſtate maiora ſunt flumina? Aegyptum ſol magis percoquit, itaq; Nilus magis creſcit, ſed in cæteris quoq; terris aliqua fluminibus fiat adiectio. Deinde quare ulla pars terræ ſine humore eſt, cum omnis ad ſe ex alijs re-

gionibus trahat, eoq; magis, quò calidior eſt? Deinde quare Nilus dulcis eſt, ſi hæc illi è mari unda eſt? Nec enim ulli fluminis dulcior guſtus.

Caput III.

Grandinem hoc modo fieri, quo apud nos glacies fit, gelata nube tota, ſi affirmauero, nimis audacem rem fecero. Itaq; ex his me teſtibus numero ſecundæ notæ, qui uidiſſe quidem ſe negant, ſed audiſſe. Aut quod hiſtorici faciunt, & ipſe faciam. Illi cum multa mentiti ſunt ad arbitrium ſuum, unam aliquam rē nolunt ſpondere, ſed adijciunt. Penes authores fides erit. Ergo ſi mihi parum credis, Poſſidonius tibi authoritatem promittet, tam in illo quod præterit, q̄ in hoc quod ſecuturum eſt. Grandinem enim fieri ex nube aquoſa & iam in humorem uerſa ſic affirmabit, tanq̄ interfuerit. Quare autem rotunda ſit grando, etiam ſine magiſtro ſcire poteris, cum adnotaueris ſtillicidium omne glomerari. Quod & in ſpeculis apparet, quæ humorem halitu colligunt, & in poculis ſparſis, aliiſq; omni leuitate. Nam & in herbarū uel arborum folijs, ſi quæ guttæ adhæſerunt, in rotundum iacent.

» Quid magis eſt ſaxo durum? quid mollius unda?
» Dura tamen molli ſaxa cauantur aqua.

» aut ut alius poëta ait, Stillicidij caſus lapidem cauat, – et hæc ipſa excauatio rotunda fit. Ex quo apparet illud huic quoq; ſimile eſſe quod cauat, locū .n. ſibi ad formā & habitū ſui exculpit. Præterea poteſt, etiā ſi non fuerit grando talis, dū defertur corrotun dari, et toties p̄ ſpatiū aëris denſi deuoluta æquabiliter, atq; in orbē teri. Quod nix pati non poteſt, q̄a non eſt tam ſolida, immò q̄a tam fuſa eſt, & non p̄ magnam altitudinem cadit, ſed circa terras initiū eius eſt. Ita nō longius illi p̄ aëra, ſed ex proximo lapſus eſt. Quare non & ego idem mihi p̄mittam, quod Anaxagoras, cū inter nullos magis, q̄ inter philoſophos eſſe debet æqua libertas? Grando nihil aliud eſt, q̄ ſuſpenſa glacies. Nix in pruina pendens congelatio. Illud enim iā diximus, quod inter aquā et rorē intereſt, hoc inter pruinā & glaciē, necnon inter niuem & glaciē intereſſe.

Caput IIII.

Poteram me peracta quæſtione dimittere, ſed bene emenſum dabo, & quoniam cœpi tibi moleſtus eſſe, quicquid in hoc loco quæritur, dicam. Quæritur autem, quare hyeme ningat, non grandinet, & Vere iam frigore infracto grando cadat. Nam, ut fallar tibi, uerū mihi quidem perſuadetur, qui me uſq; ad mendacia hæc leuiora, in q̄bus os præcidi, nō oculi erui ſolent, credulum præſto. Hyeme aër riget, et ideo nondū in aquā uertitur, ſed

in niuem, cui aër propior eſt. Cum uer cœpit, maior inclinatio temporis ſequitur, & calidiore cœlo maiora fiunt ſtillicidia. Ideo, ut ait Virgilius noſter,

» -Cum ruit imbriferum uer,

uehementior immutatio eſt aëris undiq; patefacti, & ſoluentis ſe, ipſo tempore adiuuante. Ob hoc nimbi graues uaſtiq; magis q̃ pertinaces deferũtur. Bruma lentas pluuias habet et tenues, quales ſæpe ſolent interuenire, cum pluuia rara & minuta, niuem quoq; admiſtam habet. Dicimus niualem diem, cum altum frigus, & triſte cœlum eſt. Præterea Aquilone flante, & ſuum cœlum habente, minutæ pluuiæ ſunt. Auſtro imber ĩprobior, et guttæ pleniores ſunt.

Caput V.

Rem à noſtris poſitam nec dicere audeo, quia infirma uidetur, nec præterire. Quid enim mali eſt aliquid & faciliori iudicio ſcribere? Immò ſi omnia argumenta ad lancem cœperimus exigere, ſilentium indicetur. Pauca enim admodum ſunt ſine aduerſario. Cætera etiam ſi uincunt, litigant. Aiunt quicq̃d circa Scythiam & Pontum & Septentrionalem plagam glaciatum, & aſtrictum eſt, Vere relaxari. Tunc flumina gelata diſcedere, tunc obrutos montes niues ſoluere. Credibile eſt ergo frigidos ſpiritus inde fieri, et uerno cœlo immiſceri. Illud quoq; adijciunt, quod nec ſum expertus, nec experiri cogito. Tu quoq;, cenſeo, ſi uolueris uerum exquirere, niuem ita caue, experiaris. Minus algere aiunt pedes eorum, qui fixam & duram niuem calcant, q̃ eorum qui teneram, & labefactam. Ergo ſi non mentiuntur, quicquid ex illis ſeptentrionalibus locis iam diſturbata niue & glacie frangente ſe fertur, id meridianæ partis tepentem iam humidumq; aëra alligat, & præſtringit. Itaq; cũ pluuia futura erit, grando fit iniuria frigoris.

Caput VI.

Non tempero mihi quo minus omnium noſtrorum ineptias proferam, quoſdam peritos obſeruandarum nubium eſſe affirmant, & prædicere cum grando uentura ſit, & hoc intelligere uſu ipſo potuiſſe, cum colorem nubium notaſſent, quem grando toties inſequebatur. Illud incredibile, Cleone fuiſſe publice præpoſitos χαλαζοφύλακας ſpeculatores futuræ grandinis. Hi cum ſignum dediſſent adeſſe iam grandinem, quid expectas ut homines ad penulas diſcurrerent, aut ad ſtoreas? Immò pro ſe quiſq; alius agnũ immolabat, alius pullũ. Protinus autem illæ nubes aliò declinabant, cum aliquid guſtaſſent ſanguinis. Hoc rides, accipe quod ri-

deas magis. Si quis nec agnum, nec pullũ habebat, quod ſine damno fieri poterat, manus ſibi afferebat. Et ne tu auidas, aut crudeles exiſtimes nubes, digitum ſuum acuto graphio pungebat, & hoc ſanguine litabat. Nec minus ab huius agello grando ſe auertebat, q̃ ab illo, in quo maioribus hoſtijs exorata erat. Caput VII.

r Ationem huius rei quidã quærunt. Alteri ut homines ſapientiſſimos decet, negant poſſe fieri, ut cum grandine aliquis paciſcatur, & tempeſtates munuſculis redimat, quãuis munera & deos uincant. Alteri ſuſpicari ſe aiunt, eſſe in ipſo ſanguine uim quandam potentem auertendæ nubis, ac repellendæ. Sed quomodo in tam exiguo ſanguine poteſt eſſe uis tanta, ut illa in altum penetret? & eam ſentiant nubes? Quanto expeditius erat dicere, mendaciũ et fabula eſt. At Cleone iudicia animaduertebant in illos, q̃bus delegata erat cura prouidendæ tempeſtatis, quod negligentia eorum uineæ uapulaſſent, aut ſegetes procidiſſent. Et apud nos in duodecim tabulis cauetur, ne quis alienos fructus excantaſſit. Rudis adhuc antiq̃tas credebat & attrahi nubes cantibus, & repelli, quorum nihil poſſe fieri tam palàm eſt, ut huius rei cauſa nullius philoſophi ſchola intranda ſit. Caput VIII.

u Nam rem ad hoc adijciã, & fauere, ac plaudere te iuuabit. Aiunt niuem in ea parte aëris fieri, quæ prope terras eſt. Hanc enim plus habere caloris ex tribus cauſis. Vna, quod omnis terrarum euaporatio, cum multum intra ſe feruidi aridiq; habeat, hòc eſt calidior, quò recentior. Altera quod radij ſolis à terra reſiliunt, & in ſe recurrunt. Horum duplicatio proxima quæq; à terris calefacit. Quæ ideo plus habent teporis, quia ſolem bis ſentiunt. Tertia cauſa eſt, quod magis ſuperiora perflantur. At quæcunq; depreſſa ſunt, minus uentis uerberantur.

Caput IX.

a Cædit his ratio Democriti. Omne corpus quò ſolidius eſt, hòc calorem citius concipit, & diutius ſeruat. Itaq; ſi in ſolem poſueris æneum uas & uitreum & argenteum, æneo citius calor accedet, diutius adhærebit. Adijcit deinde quare hoc exiſtimet fieri. His, inquit, corporibus, quæ duriora & preſſiora, denſioraq; ſunt, neceſſe eſt minora foramina eſſe, & tenuiorem in ſingulis ſpiritum. Sequitur, ut quemadmodum minora balnearia, & minora miliaria citius calefiunt, ſic hæc foramina occulta, & oculos effugientia, & celerius feruorem ſentiant, et propter eaſdem anguſtias, quicquid receperunt, tardius reddant.

Caput X.

HAec longe præparata ad id perducunt, de quo nunc quæ
h ritur. Omnis aër quò propior eſt terris, hòc craſſior. Quemadmodum in aqua & in omni humore fex ima eſt, ita in aëre ſpiſſiſſima quæq; deſidunt. Iam autem probatum eſt omnia quò craſſioris ſolidiorisq; materiæ ſunt, hòc fidelius cuſtodire calorem receptum, ſed quò æditior eſt aër, & quò longius à terrarũ colluuie receſſit, hòc ſincerior, puriorq; eſt. Itaq; ſolem non retinet, ſed uelut per inane tranſmittit, ideo minus caleſit.

Caput XI.

Ontra autem quidam aiunt cacumina montium hòc ca-
c lidiora eſſe debere, quò propiora ſoli ſunt. Qui mihi uidentur errare, quod Apenninum & Alpes, & alios notos ob eximiam altitudinem montes, in tantum putant creſcere, ut illorum magnitudo ſentire ſolis uiciniam poſſit. Excelſa ſunt iſta quãdiu nobis comparantur, at uero ubi ad uniuerſum reſpexeris, manifeſta eſt omnium humilitas. Inter ſe uincuntur, & uincunt. Cæterum in tantum nihil attollitur, ut collatione totius nulla ſit uel maximis portio, quod niſi eſſet, non diceremus totum orbem terrarũ pilam eſſe. Pilæ proprietas eſt cum æqualitate quadam rotunditas. Aequalitatem autem hanc accipe, quam uides in luſoria pila. Non multum illi cómiſſuræ & rimæ earum nocent, quo minus par ſibi ab omni parte dicatur. Quomodo in hac pila nihil illa interualla officiunt ad ſpeciem rotundi, ſic nec in uniuerſo qdem orbe terrarũ æditi montes, quorum altitudo totius mundi collatione conſumitur. Qui dicit altiorem montẽ, quia ſolem propius excipiat, magis calere debere, idem dicere poteſt longiorem hominem citius, q̃ puſillum debere caleſieri, & citius caput eius q̃ pedes. At quiſquis mundũ menſura ſua æſtimauerit, & terram cogitauerit tenere puncti locum, intelliget nihil in illa poſſe ita eminere, ut cœleſtia magis ſentiat, uelut in propinquum illis acceſſerit. Montes iſti, quos ſuſpicimus, & uertices æterna niue obſeſſi, nihilominus in imo ſunt. Sed propius qdem ſoli eſt mons, q̃ campus aut uallis. Sed ſic, quomodo eſt pilus pilo craſſior, arbor arbore, & mons monte maior eſſe dicitur. Iſto enim modo & arbor, et alia magis, q̃ alia terra, dicetur uicina cœlo, quod falſum eſt, quia inter puſilla nõ poteſt eſſe magnum diſcrimen, niſi dum inter ſe comparantur. Vbi ad collationem immenſi corporis uentum eſt, nihil intereſt quanto alterum altero ſit maius, quia etiam ſi magno diſcrimine, tamen minima uincuntur.

Caput XII.

ſ Ed ut ad propoſitum reuertar, propter has, quas retuli cauſas, pleriſq; placuit in ea parte aëris niuem concipi, quæ uicina terris eſt, & ideo minus alligari, quia minore rigore coit. Nam uicinus aër & plus habet frigoris, q̃ ut in aquam & imbrem tranſeat, & minus, q̃ ut duretur in grandine. Hoc medio frigore non nimis intento niues fiunt coactis aquis.

Caput XIII.

q Vid iſtas inquis ineptias, quibus nec literatior fit quiſquã, nec melior, tam operoſe perſequeris? Quomodo fiant niues dicis, cum multo magis ad nos dici à te pertineat, quomodo emendæ non ſint niues. Haba, iubes me cum luxuria litigare. Quotidianum iſtud & ſine effectu iurgium eſt. Litigemus tamen, etiam ſi ſuperior futura eſt, pugnanteis ac reluctanteis uincat. Quid porro? Hanc ipſam inſpectionem naturæ nihil iudicas ad id, quod uis, conferre? Cum quærimus, quomodo nix fiat, & dicimus illam pruinæ ſimilẽ habere naturam, plus illi ſpiritus, q̃ aquæ ineſſe, non putas exprobrari illis, cum emere aquam turpe ſit, ſi nec aquam quidem emunt? Nos uero quæramus potius quomodo fiant niues, q̃ quomodo ſeruentur. Quoniam non contenti uina diffundere ueterana, & per ſapores ætateſq; diſponere, inuenimus quomodo ſtiparemus niuem, ut ea æſtatem euinceret, et contra anni feruorem defenderetur loci frigore. Quid hac diligentia conſecuti ſumus? Nempe ut gratuitam mercemur aquam. Nobis dolet, ꝙ ſpiritum, ꝙ ſolem emere non poſſumus. Quod hic aër etiam delicatis diuitibuſq; ex facili, nec emptus uenit. O q̃ nobis male eſt, ꝙ quicquam à rerũ natura in medio relictum eſt, hoc quod illa fluere, et patere omnibus uoluit, cuius hauſtum uitæ publicum fecit, hoc, quod tam homini, q̃ feris auibuſq;, & inertiſſimis animalibus in uſum large ac beate profudit, contra ſe ingenioſa luxuria redegit ad pretium. Adeo nihil poteſt illi placere, niſi carum. Vnum hoc erat, quod diuites in æquum turbæ deduceret, quo uno non poſſent antecedere pauperrimũ. Illi, cui diuitiæ moleſtæ ſunt, excogitatũ eſt, quemadmodum etiam aqua caperet luxuriam. Vnde ad hoc peruentum ſit, ut nulla nobis aqua ſatis frigida uideretur quæ flueret, dicã. Quãdiu ſanus & ſalubris cibi capax ſtomachus eſt, impleturq;, non premitur, naturalibus fomentis contentus eſt. Vbi quotidianis cruditatibus, non temporis æſtus, ſed ſuos ſentit, ubi ebrietas continua uiſceribus inſedit, & præcordia bile, in quam uertitur, torret, aliquid

neceſſario

neceſſario quæritur, quo æſtus ille frangatur, qui ipſis aquis incaleſcit, remedijs incitat uitiū. Itaq; non æſtate tantum, ſed & media hyeme niuem hac cauſa bibunt. Quæ huius rei cauſa eſt, niſi inteſtinum malum, & luxu corrupta præcordia, quibus nullum interuallum unq̄, quo interquieſcerent, datum eſt, ſed prandia cœnis uſq; in lucē perductis ingeſta ſunt, & diſtentos copia ferculorum, ac uarietate, commeſatio altius merſit? Deinde nunquam intermiſſa intemperantia, quicquid ante decoxerat, efferauit, & in deſyderium ſemper noui rigoris accendit. Itaq;, quamuis cœnationem uelis, ac ſpecularibus muniant, & igne multo doment hyemem, nihilominus ſtomachus ille ſolutus, & æſtu ſuo languidus, quærit aliquid, quo erigatur. Nam ſicut animo relictos ſtupentesq; frigida ſpargimus, ut ad ſenſum ſui redeant, ita uiſcera iſtorum uitijs torpentia nihil ſentiunt, niſi frigore illa uehementiore perculſeris. Inde eſt, inquam, ꝙ nec niue contenti ſunt, ſed glaciem, uelut certior illi ex ſolido rigor ſit, exquirunt, ac ſæpe repetitis aquis diluunt. Quæ non è ſummo tollitur, ſed ut uim maiorem habeat, & pertinacius frigus, ex abdito effoditur. Itaq; ne unum quidem eius eſt pretium, ſed habet inſtitores aqua, & annonam (prò pudor) uariam. Vnguentarios Lacedæmonij urbe expulere, & propere cedere finibus ſuis iuſſerunt, q̄a oleū diſperderent. Quid illi feciſſent, ſi uidiſſent reponēdæ niuis officinas, & tot iumenta deportandæ aquæ deſeruientia, cuius colorem ſaporemq; paleis, quibus cuſtudiunt, inquinant? At Dij boni, q̄ facile eſt extinguere ſitim ſanam. Sed quid ſentire poſſunt emortuæ fauces, & occallatæ cibis ardentibus? Quemadmodum nihil illis ſatis frigidum, ſic nihil calidum illis ſatis eſt. Sed ardentes boletos, & raptim in condimento ſuo merſatos demittunt penè fumantes, quos deinde reſtinguant niuatis potionibus. Videbis, inquā, quoſdā gracili palliolo, focaliq; circundatos, pallentes & ægros, non ſorbere ſolum niuem, ſed etiam eſſe, & fruſta eius in cyphos ſuos deijcere, ne inter ipſam bibendi moram tepeſcant. Sitim iſtam eſſe putas? Febris eſt, et quidem eò acrior ꝙ non tactu uenarum, nec in cutem effuſo calore deprehenditur, ſed cor ipſum excoquit luxuria, inuictum malum, & ex molli, fluidoq; durum atq; patiens. Non intelligis omnia conſuetudine uim ſuam perdere? Itaq; nix iſta, in qua etiamnum natatis, eò peruenit uſu, & quotidiana ſtomachi ſeruitute, ut aquæ locum obtineat. Aliquid adhuc quærite illa frigidius, quia pro nihilo eſt familiaris rigor.

LVCII ANNEI SENECAE NATVRALIVM QVAESTIONVM LIBER QVINTVS, IN QVO DE VENTIS ET AERIS MOTV AGITVR.

Caput I.

u ENTVS eſt fluens aër. Quidam ita diffinierunt, Ventus eſt aër fluens in unam partem. Hæc diffinitio uidetur diligentior, quia nunquam aër tam immobilis eſt, ut non in aliqua ſit agitatione. Sic tranquillum mare dicitur, cum leuiter commouetur, nec in unam partem inclinatur. Itaq; ſi legeris,

Cum placidum uentis ſtaret mare,

ſcito illud non ſtare, ſed concuti leuiter, & dici tranquillum, quia nec huc, nec illò impetum capiat. Idem & de aëre iudicandũ eſt, non eſſe unquam immobilem, etiam ſi quietus ſit. Quod ex hoc intelligas licet, cum ſol in aliquem clauſum locum infuſus eſt, uidemus corpuſcula minuta in áduerſum ferri, alia ſurſum, alia déorſum uarie concurſantia. Ergo parum diligenter comprehẽdet quod uult, qui dixerit, fluctus eſt maris agitatio, quia tranquillum quoq; agitatur. At ille abunde ſibi cauerit, cuius hæc diffinitio fuerit, Fluctus eſt maris in unam partem agitatio. Sic in hac quoq; re, de qua nunc maxime quærimus, non circumſcribetur, qui ita ſe geſſerit, ut dicat; Ventus eſt fluens aër in unam partem. Aut, uentus aër eſt fluens impetu, aut uis aëris in unam partem fluentis, aut curſus aëris aliquò concitatior. Scio quid reſponderi pro diffinitione altera poſſit. Quid neceſſe eſt adijcere te in unam partem fluens aër? Vtiq; enim quod fluit, in unam partem fluit. Nemo aquam fluere dicit, ſi tantũ intra ſe mouetur, ſed ſi aliquò fertur. Poteſt ergo aliquid moueri & non fluere, & econtrario nõ poteſt fluere, niſi in unam partem. Sed ſi hæc breuitas ſatis à calumnia tuta eſt, hac utamur. Si uero aliquis circũſpectior eſt, uerbo non parcat, cuius adiectio cauillationem omnem poterit excludere. Nunc ad ipſam rem accedamus, quoniam ſatis de formula diſputatum eſt.

Caput II.

d Emocritus ait, cum in anguſto inani multa ſunt corpuſcula, quæ ille atomos uocat, ſequi uentum. At contra quietũ & placidum aëris ſtatum eſſe, cum in multo inani pauca

ſunt

ſunt corpuſcula. Nam, quemadmodum in foro, aut uico, quãdiu ibi paucitas eſt, ſine tumultu ambulatur, ubi turba in anguſtum concurrit, aliorum in alios incidentium rixa fit. Sic in hoc, quo circundati ſumus ſpatio, cum exiguum locum multa corpora impleuerint, neceſſe eſt alia alijs incidant, & impellant, ac repellantur, implicenturq; & comprimantur, ex quibus naſcatur uentus, cum illa, quæ colluctabantur, incubuere, & diu fluctuata ac dubia inclinauere ſe. At ubi in magna laxitate corpora pauca uerſantur, nec artari poſſunt, nec impelli.

Caput III.

hOc falſum eſſe uel ex eo colligas licet, ꝙ interim minime uentus eſt, cum aër nubilo grauis eſt. Atqui tunc plurima corpora ſe in anguſtum contulere, & inde ſpiſſatarum nubium grauitas eſt. Adijce nunc ꝙ circa flumina & lacus frequens nebula eſt, artatis coniunctisq; corporibus, nec tamen uentus eſt. Interdum uero tanta caligo effunditur, ut conſpectum in uicino ſtantium eripiat, quod non eueniret, niſi in paruum locum corpora ſe multa compellerent. Atqui nullũ tempus magis, q̃ nebuloſum caret uento. Adijce nunc, quod e contrario uenit, ut ſol matutinum aëra ſpiſſum, & humidum ortu ſuo tenuat, tunc ſurgit aura, cum datum eſt laxamentum corporibus, & ſtipatio illorũ, ac turba reſoluta eſt.

Caput IIII.

qVomodo, inquis, ergo uenti fiunt, quos non negas fieri? Non uno modo. Aliâs enim terra ipſa magnã uim aëris eijcit, & ex abdito ſpirat. Aliâs, cum magna & continua ex imo euaporatio in altum agit, quæ emiſerat, mutatio ipſa halitus miſti in uentum uertitur. Illud enim nec ut credam mihi pſuaderi poteſt, nec ut taceã. Quomodo in noſtris corporibus ex cibo fit inflatio, quæ non ſine magna narium iniuria emittitur, & uentrem interdum cum ſono exonerat, interdum ſecretius, ſic putant & hanc magnam rerum naturam alimenta mutantem emittere ſpiritum. Bene nobiſcum agitur, quod ſemper concoquit, alioqui immundius aliquid timeremus. Nunquid ergo hoc uerius eſt, dicere multa ex omni parte terrarũ, & aſſidua ferri corpuſcula, quæ cũ coaceruata ſunt, deínde extenuari ſole cœperint, q̃a omne quod in anguſto dilatatur, ſpatiũ maius deſyderat, uentus exiſtit.

Caput V.

qVid ergo, hanc ſolam eſſe cauſam uenti exiſtimas, aquarũ terrarumq; euaporationes, ex his grauitatem aëris fieri, deínde ſolui impetu, cum, quæ denſa ſteterant, ut eſt neceſſe, extenuata nituntur in ampliorem locum? Ego uero et hanc in-

dici, cæterũ illa eſt longe uerior cauſa, ualentiorq́; habere aëra natu ralē uim mouendi ſe, nec aliũde accipere, ſed ineſſe illi, ut aliarum rerũ, ita huius potentiã. An hoc exiſtimas, nobis qdem datas uires eſſe, qbus nos moueremus, aëra autem inertem, & inagitabilē relictum eſſe? cũ aqua motum ſuũ habeat, etiã uentis quieſcentibus, nec enim aliter animalia edere poſſet. Muſcum quoq; innaſci aquis, & herboſa quædam, quæ uidemus ſummo innatantia. Caput VI.

e St ergo aliquid in aqua uitale. De aqua dico? Ignis, qui omnia conſumit, quædam etiam creat, & quod uideri nõ poteſt ſimile ueri, ſed tamen uerum eſt, animalia igne generantur. Habet ergo aliquam uim talem aër, & ideo modo ſpiſſat ſe, modo expandit & purgat, & aliâs contrahit, diducit, ac differt. Hoc ergo intereſt inter aëra, & uentum, quod inter lacum & flumen. Aliquando per ſe ipſe Sol cauſa uenti eſt, fundens rigentem aëra, & ex denſo coactoq; explicans. Caput VII.

i N uniuerſum de uentis diximus, nunc uiritim incipiemus illos excutere. Fortaſſe apparebit quemadmodum fiant, ſi apparuerit, quandò, & unde procedant. Primum ergo antelucanos flatus inſpiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex conuallibus, aut ex aliquo ſinu feruntur Nullus ex his pertinax eſt, ſed cadit fortiore iam ſole, nec fert ultra terrarum aſpectum Hoc uentorum genus incipit Vere, nec ultra æſtatem durat. Et inde maxime uenit, ubi aquarum plurimum, & montium eſt. Plana licet abundent aquis, tamen carent aura, hac dico, quæ pro uento ualet.

Caput VIII.

q Vomodo ergo talis flatus concipitur, quē Græci ἐγκολπίαν uocant? Quicquid ex ſe paludes & flumina emittunt (id autem & multum eſt, & aſſiduum) per diem ſolis alimentum eſt, nocte non exhauritur, ſed montibus incluſum, in unam regionem colligitur. Cum illam impleuit, & iam ſe non capit, ſed exprimitur aliquò, et in unam partem procedit, hic uentus eſt. Itaq; eò incumbit, quò liberior exitus inuitat, & loci laxitas, in quam coaceruata incurrant. Huius rei argumentum eſt, ꝙ prima noctis parte non ſpirat. Incipit enim fieri tunc illa collectio, quæ circa lucem iam plena eſt, & onerata quærit, quò defluat, & eò potiſſimum exit, ubi plurimum uacui eſt, & magna, ac patens area. Adijcit autem ei ſtimulos ortus ſolis, feriens gelidum aëra. Nam etiam ante, q̃ appareat, lumine ipſo ualet, & nondum quidem aëra radijs impellit, iam tamen laceſſit & irritat luce præmiſſa.

Nam cum ipſe proceſſit, alia ſuperius rapiuntur, alia diffunduntur tepore. Ideo non ultra matutinum illis datur flare, omnis illorũ uis conſpectu ſolis extinguitur. Etiam ſi ualentiores flauere, circa mediũ tamen diem relangueſcunt, nec unq̃ uſq; in meridiem aura producitur. Alia autem imbecillior, ac breuior eſt, prout ualentioribus minoribuſue collecta cauſis eſt.

Caput VIIII.

q *Vare tamen tales uenti uere & æſtate ualidiores ſunt? Leuiſſimi enim cætera parte anni, nec qui uela impleãt, ſurgunt. Quia uere aër aquoſus eſt, et ex plurimis aquis locisq; ob humidam cœli naturam ſaturis, & redundantibus, maior euaporatio eſt. At quare æſtate æque profunditur? Quia poſt occaſum ſolis remanet diurnus calor, & magna noctis parte perdurat, qui euocat exeuntia, ac uehementius trahit, quicquid ex his ſponte reddi ſolet, deinde non tantum habet uirium, ut quod euocauit, abſumat. Ob hoc diutius corpuſcula emanare ſolita, & efflare terra ex ſe, atq; humorem emittit. Facit autem uentum ſolis ortus non calore tantum, ſed etiam ictu. Lux enim (ut dixi) quæ ſolem antecedit, nondum aëra calefacit, ſed percutit tantum, percuſſus autem in latus cedit. Quanq̃ ego ne illud quidem conceſſerim, lucem ipſam ſine calore eſſe, cum ex calore fiat. Non habet forſitan tantum teporis, quantum tactu appareat, opus tamen ſuũ facit, & denſa diducit ac tenuat. Præterea loca, quæ aliqua iniquitate naturæ ita clauſa ſunt, ut ſolem accipere non poſſint, illa quoq; nebula, & triſti luce calefiunt, & per diẽ minus, q̃ noctibus rigent, etiamnum natura calor omnis abigit nebulas, & à ſe repellit. Ergo ſol quoq; idem facit. Et ideo quibuſdam uidetur inde flatus eſſe, unde ſol eſt. Hoc falſum eſſe ex eo apparet, ꝙ aura in omnem partem uehit, & contra ortum plenis uelis nauigatur. Quod non eueniret, ſi ſemper uentus ferretur à ſole.*

Caput X.

e *Teſiæ, quoq; qui in argumentũ à quibuſdam aduocantur, non nimis propoſitum adiuuant. Dicam primum qd illis placeat, deinde cur diſpliceat mihi. Eteſiæ, inquiunt, hyeme non ſunt, quia breuiſſimis diebus ſol deſinit prius, q̃ frigus euincatur. Itaq; niues & ponuntur & durantur. Aeſtate incipiunt flare, cum & dies longius exenditur, & recti in nos radij diriguntur. Veri ergo ſimile eſt concuſſas calore magno niues plus humidi efflare. Item terras exoneratas niue, retectasq; ſpirare liberius. Itaq; plura ex ſeptentrionali parte cœli corpora exire, & in hæc loca, quæ remiſſiora ac tepidiora ſunt, deferri. Sic impetũ Eteſias ſumere,*

& ob hoc à ſolſtitio illis initium eſt, ultraq; ortum caniculæ non ualent, quia iam multum è frigida cœli parte in hanc egeſtum eſt. Ac ſol mutato curſu in noſtrā rectior tenditur, & alteram partem aëris attrahit, alterā uero impellit, ſic ille Eteſiarū flatus æſtatem frangit, & à menſium feruentiſſimorū grauitate defendit. Caput XI.

Nunc quod promiſi dicendum eſt, quare Eteſiæ illos non adiuuent, nec quicquam huic conferant cauſæ. Dicimus autem luce auram incitari, eandem ſubſidere, cum illā ſol tangit. Atqui Eteſiæ ob hoc ſomniculoſi à nautis & delicati uocantur, quòd (ut ait Gallio) mane neſciunt ſurgere, eo tempore ferè incipiunt prodire, quo ne pertinax quidem aura eſt, quod non accideret, ſi ut auras, ita illos ſol commoueret. Adijce nunc, quod ſi cauſa flatus eſt illis ſpatium diei ac longitudo, etiam ante ſolſtitium flarent, cum longiſſimi dies ſunt, & cum maxime niues tabeſcunt. Iulio enim menſe iam deſpoliata ſunt omnia, aut certe admodum pauca iacent adhuc ſub niue. Caput XII.

Sunt quædam genera uentorum quæ ruptæ nubes, & in pronum ſolutæ emittunt, hos Græci uentos ἐκνεφίας uocant. Qui hoc (ut puto) modo fiunt, cum magna inæqualitas, ac diſſimilitudo corporum, quæ uapor terrenus emittit in ſublime eat, & alia ex his corporibus ſicca ſint, alia humida. Ex tanta diſcordia corporum inter ſe pugnantium, cum in unum conglobata ſunt, ueriſimile eſt quaſdam cauas effici nubes, & interualla inter illas relinqui fiſtuloſa, & in modum tibiæ anguſta. His interuallis tenuis includitur ſpiritus, qui maius deſyderat ſpatium, cum euerberatus curſu parum libero incaluit, & ob hoc amplior fit, finditq; cingentia, & erumpit in uentum, qui ferè procelloſus eſt, qui ſuperne demittitur, & in nos cadit uehemens & acer, quia non fuſus nec per apertum uenit, ſed laborat, & iter ſibi ui ac pugna parat. Hic ferè breuis flatus eſt, quia receptacula nubium, per quæ ferebatur, ac munimenta perrumpit, ideo tumultuoſus uenit, aliquando non ſine igne ac ſono cœli. Hi uenti multo maiores, diuturnioresq; ſunt, ſi alios quoq; flatus ex eadem cauſa ruentes in ſe abſtulerint, & in unum confluxerint plures, ſicut torrentes modicæ ualetudinis eunt, quādiu ſeparatus ſuus curſus eſt. Cum uero plures in ſe aquas conuertunt, fluminum iuſtorum ac perenniū magnitudinem excedunt. Idem credibile eſt fieri et in procellis, ut ſint breues, quādiu ſingulæ ſunt, ubi uero ſociauere uires, & pluribus cœli partibus eliſus ſpiritus eodem ſe contulit, & impetus illis accedit, & motus.

Caput XIII.

f Acit ergo uentum reſoluta nubes, quæ plurimis modis ſoluitur. Nonnunquam conglobationem illā ſpiritus rumpit incluſi, & in exitum nitentis luctatio. Nonnunquam calor, quem modo ſol facit, modo ipſa arietatio, ut magnorum inter ſe corporum attritus. Hoc loco ſi tibi uidetur quæri poteſt, cur turbo fiat. Euenire in fluminibus ſolet, ut quādiu ſine impedimento ferun tur, ſimplex & rectum illis iter ſit, ubi incurrere in aliquod ſaxum ad latus ripæ prominens, retorqueantur, & in orbem aquas ſine exitu flectant, ita ut circūlata in ſe ſorbeantur, & uorticem efficiant. Sic uentus quādiu nihil obſtitit, uires ſuas effundit, ubi aliquo promontorio repercuſſus eſt, aut ui locorum coëuntium in cannalē deuexum, tenuemq; collectus, ſæpius in ſe uolutatur, ſimilemq; illis, quas diximus conuerti, aquis facit uorticem. Hic uentus circūactus, & eundem ambiens locum, ac ſe ipſa uertigine concitans, turbo eſt. Qui ſi pugnatior eſt, ac diutius uolutatus inflammatur, et efficit, quē Græci πρηστῆρα uocant. Hic eſt igneus turbo. Hi ferè omnia pericula uenti erupti de nubibus produnt, quibus armenta rapiantur, et totæ naues in ſublime tollantur. Etiamnum quidam uenti diuerſos ex ſe generant, & impulſum aëra in alias quoq; partes, quàm in quas ipſi inclinauere, diſpergunt. Illud quoq; dicam, quod mihi occurrit, quemadmodum ſtillicidia, quamuis iam inclinent ſe & labantur, nondum tamen efficere lapſum, ſed ubi plura coiere, & turba uires dedit, tunc fluere & ire dicuntur. Sic quādiu leues ſunt aëris motus agitati pluribus locis, nondum uentus eſt, tunc enim incipit, cum omnes illos miſcuit, & in unum impetum contulit. Spiritum à uento modus ſeparat, uehementior enim ſpiritus uentus eſt, inuicem ſpiritus, leuiter fluens aër.

Caput XIIII.

r Epetam nunc quod primo dixeram, edi e ſpecu uentos, receſſuq; interiore terrarum. Non tota ſolido contextu terra in unum uſq; fundatur, ſed multis partibus caua, & cæcis ſuſpenſa latebris, alicubi habet inania ſine humore. Ibi, etiam ſi nulla lux diſcrimen aëris monſtrat, dicam tamen nubes nebulaſq; in obſcuro conſiſtere. Nam ne hæc quidem ſupra terras, quia uidentur, ſunt, ſed quia ſunt, uidentur. Illic quoque nihilominus ob id ſunt, ꝙ non uidentur flumina. Illic ſcias licet noſtris paria ſublabi, alia leuiter ducta, alia in confragoſis locis præcipitando ſonantia. Quid ergo? non illud æque dabis eſſe aliquos

& ſub terra lacus, et quaſdam aquas ſine exitu ſtagnare? Quæ ſi ita ſunt, neceſſe eſt & illud, aëra onerari, oneratumq́; incumbere, et uentum propulſu ſuo concitare. Ex illis ergo ſubterraneis nubibus ſciemus nutriri inter obſcura flatus, cum tantum uirium fecerint, quanto aut terræ obſtantia auferant, aut aliquod apertum ad hos efflatus iter occupent, & per hãc cauernam in noſtras ſedes efferantur. Illud uero manifeſtum eſt, magnam eſſe ſub terris uim ſulfuris, & aliorum non minus ignem alentium, per hæc loca cum ſe exitũ quærens ſpiritus torſit, accendat flammam ipſo obſtrictu neceſſe eſt. Deinde flammis latius fuſis, etiam ſiquid ignaui aëris erat, extenuatum moueri, & uiam cum fremitu uaſto, atq; impetu quærere. Sed hoc diligentius perſequar, cum quæram de motibus terræ.

Caput XV.

n Vnc mihi permitte narrare fabulam. Aſclepiodotus author eſt, demiſſos q̃plurimos à Philippo in metallum antiquũ olim deſtitutum, ut explorarent quæ ubertas eius eſſet, quis ſtatus, an aliquid futuris reliquiſſet uetus auaritia. Deſcendiſſe illos cũ multo lumine, & multos duraſſe dies, deinde longa uia fatigatos, uidiſſe flumina ingentia, & conceptus aquarum inertiũ uaſtos, pares noſtris, nec compreſſos quidem terra ſupereminente, ſed liberæ laxitatis, nõ ſine horrore uiſos. Cum magna hæc legi uoluptate, intellexi enim ſeculũ noſtrum non nouis uitijs, ſed iam antiquitus traditis laborare, nec noſtra ætate primũ auaritiam uenas terrarũ lapidũq́; rimatã, in tenebris male abſtruſa quæſiſſe. Illi quoq; maiores noſtri, quos celebramus laudibus, quibus diſſimiles querimur nos eſſe, ſpe ducti, montes ceciderũt, & ſupra lucrũ ſub ruina ſteterunt. Ante Philippũ Macedonem reges fuere, q pecuniã in altiſſimis uſq; latebris ſequerentur, & relicto ſpiritu libero, in illos ſe demitterent ſpecus, in quos nullũ noctiũ, dierumq́; perueniret diſcrimen, et à tergo lucẽ relinquerẽt. Quæ tãta ſpes fuit? Quæ tanta neceſſitas hominẽ ad ſydera erectum incuruauit, & defodit, et in fundũ telluris intimæ merſit, ut erueret aurum non minore periculo quærendũ, q̃ poſſidendũ? Propter hoc cuniculos egit, et circa prædã lutulentã incertamq́; reptauit, oblitus dierũ, oblitus naturæ melioris, à qua ſe auertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis eſt, q̃ iſtis, ſupra quos auaritia ingens terrarũ pondus iniecit, qbus abſtulit cœlũ, quos in imo, ubi illud malũ uirus latitat, infodit. Illò deſcẽdere auſi ſunt, ubi nouã rerũ poſitionẽ, terrarũ pendentiũ habitus, uentosq́; p cæcũ inane experirentur, & aquarũ nulli fluentiũ horridos fontes, &

altum

altum ꝑpetuamq́; noctẽ. Deinde cum iſta fecerint, inferos metuunt.

Caput XVI.

ſ Ed ut ad id, de quo agitur, reuertar, uenti quatuor ſunt, in ortum, occaſum, meridiem, ſeptentrionemq́; diuiſi. Cæteri, quos uarijs nominibus appellamus, his applicantur.

» Eurus ad auroram, Nabathæaq́; regna receſſit,
» Perſidaq́;, & radijs iuga ſubdita matutinis.
» Veſper, & occiduo quæ littora ſole tepeſcunt
» Proxima ſunt Zephyro. Scythiam, ſeptemq́; triones
» Horrifer inuaſit Boreas. Contraria tellus
» Nubibus aſſiduis, pluuioq́; madeſcit ab Auſtro.

Vel ſi breuius illos complecti mauis, in unam tempeſtatem (quod fieri nullo modo poteſt) congregentur.

» Vna Eurusq́;, Notusq́; ruunt, creberq́; procellis
» Africus, - et qui locum in illa rixa non habuit, Aquilo.

Quidam illos duodecim faciunt. Quatuor enim cœli partes in ternas diuidunt, & ſingulis uentis binos ſub præfecto dant. Hac arte Varro uir diligens illos ordinat, nec ſine cauſa. Non enim eodem ſemper loco ſol oritur, aut occidit, ſed alius eſt ortus occaſusq́; æquinoctialis, bis autem æquinoctium eſt, alius ſolſtitialis, alius hybernus. Qui ſurgit ab oriente æquinoctiali, Subſolanus apud nos dicitur, Græci illum ἀπηλιώτην uocant. Ab oriente hyberno Eurus exit, quem noſtri uocauere Vulturnum, et Liuius hoc illum nomine appellat, in illa pugna Romanis parum proſpera, in qua Annibal & contra ſolem orientem exercitum noſtrum, & contra uentum conſtituit, cum uenti adiutorio, ac fulgoris præſtringentis oculos hoſtium uicit. Varro quoq́; hoc nomen uſurpat. Sed & Eurus iam ciuitate donatus eſt, & noſtro ſermoni non tanquam alienus interuenit. Ab oriente ſolſtitiali excitatum Græci καικίαν appellant, apud nos ſine nomine eſt. Aequinoctialis occidens Fauonium mittit, quem Zephyrum eſſe dicent tibi, etiam qui græce neſciunt loqui. A ſolſtitiali occidente Chorus uenit, qui apud quoſdam Argeſtes dicitur, mihi non uidetur, quia Chori uiolenta uis eſt, & in unam partem rapax, Argeſtes fere mollis eſt, & tam euntibus communis, q̃ redeuntibus. Ab occidente hyberno Africus furibundus & ruens, apud Græcos λὶψ dicitur. A ſeptentrionali latere ſummus eſt Aquilo, medius ſeptentrio, imus Thracias. Huic deeſt apud nos uocabulum. A meridiano axe Euronotus eſt, deinde Notus, latine Auſter, deinde Libonotus, qui apud nos ſine nomine eſt.

Caput XVII.

p Lacet autem duodecim uentos eſſe, non quia ubiq; tot ſint, quoſdam enim inclinatio terrarũ excludit, ſed quoniam plures nuſquam ſunt. Sic caſus ſex dicimus, non quia omne nomen ſex recipit, ſed quia nullum plures q̃ ſex. Qui duodecim uentos eſſe dixerunt, hoc ſecuti ſunt, totidem uentorũ eſſe, quot cœli diſcrimina. Cœlum enim diuiditur in circulos quinq;, qui per mundi cardines eunt. Eſt ſeptentrionalis, eſt Solſtitialis, eſt Aequinoctialis, eſt Brumalis, eſt contrarius Septentrionali. His ſextus accedit, qui ſuperiorẽ partem mundi ab inferiore ſecernit, ut ſcis, dimidia enim pars mundi ſemper ſupra, dimidia infra eſt. Hanc lineã quæ inter aperta, & occulta eſt, Græci ὁρίζοντα uocant, noſtri finitorẽ dixere, alij finientẽ. Adijciẽdus eſt adhuc meridianus circulus, q Horizonta rectis angulis ſecat. Ex his qdam circuli in tranſuerſa currunt, & alios interuentu ſuo ſcindunt. Neceſſe autem eſt tot aëris diſcrimina eſſe, quod parteis. Ergo Horizon ſiue finiens circulus, quinq; illos orbeis, quos modo dixi fieri, ſecat, & efficit decẽ parteis, quinq; ab ortu, quinq; ab occaſu. Meridianus circulus, q in Horizonta incurrit, regiones duas adijcit. Sic duodecim aër diſcrimina accipit, & totidẽ facit uentos. Quidam ſunt quorundã locorũ proprij, qui non tranſmittunt, ſed in proximum ferunt. Non eſt illis à latere uniuerſi mundi impetus. Atabulus Apuliam infeſtat, Calabriam Iapix, Athenas Sciron, Pamphiliam Catægis, Galliam Circius, cui ædificia quaſſanti, tamen incolæ gratias agunt, tanq̃ ſalubritatem cœli ſui debeant ei. Diuus certe Auguſtus templũ illi, cũ in Gallia moraretur, & uouit & fecit. Infinitũ eſt, ſi ſingulos uelim perſequi. Nulla enim propemodum regio eſt, quæ non habeat aliquẽ flatum ex ſe naſcentem, & circa ſe cadentem.

Caput XVIII.

i Nter cætera itaq; prouidentiæ opera, hoc quoq; aliquis, ut dignum admiratione ſuſpexerit, non enim ex una cauſa uentos aut inuenit, aut per diuerſa diſpoſuit, ſed primũ ut aëra non ſinerent pigreſcere, ſed aſſidua uexatione utilẽ redderent, uitalemq; tracturis. Deinde ut imbres terris ſubminiſtrarẽt, ijdẽq; nimios compeſcerent. Nam modo adducunt nubeis, modo deducunt, ut per totum orbem pluuiæ diuidi poſſent. In Italiam Auſter impellit, Aquilo in Africam reijcit, Eteſiæ non patiũtur apud nos nubeis conſiſtere, ijdem totam Indiam et Aethiopiam continuis per id tempus aquis irrigant. Quid, q fruges percipi non poſſent, niſi flatu ſuperuacua, & miſta ſeruandis uentilarentur, niſi eſſet, quod ſegetem

excitaret,& latentem frugem ruptis uelamentis ſuis, quæ folliculos agricolæ uocant, adaperiret? Quid, quod omnibus inter ſe populis commercium dedit,& genteis diſſipatas locis miſcuit? Ingens naturæ beneficium, ſi illud in iniuriam ſuam non uertat hominum furor. Nunc, quod de Cæſare olim maiore uulgo dictitatum eſt,& à Tito Liuio poſitum, in incerto eſſe, utrum illũ magis naſci reipublicæ profuerit, an non naſci, dici etiam de uentis poteſt, adeo quicquid ex illis utile et neceſſarium eſt, non poteſt his repenſari, quæ in ꝑniciem ſuam generis humani dementia excogitat. Sed non ideo non ſunt iſta natura ſua bona, ſi uitio male utentium nocent. Nimirum in hoc prouidentia, ac diſpoſitor ille mundi deus aëra uentis exercendum dedit,& illos ab omni parte, ne quid eſſet ſitu ſqualidum, effudit, non ut nos claſſeis partem freti occupaturas compleremus milite armato,& hoſtem in mari, aut poſt mare inquireremus. Quæ nos dementia exagitat, & in mutuum compellit exitium? Vela uentis damus bellum paraturi,& periclitamur periculi cauſa. Incerta fortuna experimur uim tempeſtatum, nulla ope humana ſuperabilem, mortem ſine ſpe ſepulturæ. Non erat tanti, ſi ad pacem per iſta ueheremur. Nunc autem cũ euaſerimus tot ſcopulos latenteis, & inſidias uadoſi maris, cum effugerimus procelloſos deſuper monteis, per quos præceps in nauiganteis uentus impingit, cum inuolutos nubilo dies, et nimbis ac tonitribus horrẽdas nocteis, cũ turbinibus diuulſa nauigia, quis erit huius laboris ac metus fructus? quis nos feſſos tot malis portus excipiet? Bellũ ſcilicet,& obuius in litore hoſtis,& trucidandæ gentes, tracturæ magna ex parte uictorẽ,& antiquarum urbium flãmam. Quid in arma cogimus populos? Quid exercitus ſcribimus directuros aciẽ in medijs fluctibus? Quid maria inquietamus? Parum uidelicet ad morteis noſtras terra late patet, nimis delicate fortuna nos tractat, nimis dura dedit nobis corpora, felicẽ ualetudinẽ, nõ depopulatur nos caſus incurrens, emetiri cuiq; annos ſuos ex cõmodo licet,& ad ſenectutẽ decurrere. Itaq; eamus in pelagus,& uocemus in nos fata ceſſantia. Miſeri qd quæritis mortem quæ ubiq; ſupereſt? Petit illa uos et ex lectulo, ſed ubiq; innocẽteis petat, occupabit uos i ueſtra domo, ſed occupet nullũ moliẽteis malũ. Hoc uero qd aliud qs dixerit, q̃ inſaniã circũferre pericula, et ruere in ignotos iratũ ſine iniuria, occurrẽtia deuaſtautẽ, ac ferarum more occidere, quẽ nõ oderis? Illis tamen in ultionẽ, aut ex fame morſus eſt. Nos ſine ulla parſimonia noſtri, alieniq; ſanguinis, mouemus maria; et nauigia deducimus, ſalutẽ cõmittimus fluctibus, ſecundos optamus

uentos,

uento, quorū felicitas eſt ad bella perferri. Quouſq; nos mala noſtra rapuere? Parum eſt intra orbem ſuū furere. Sic Perſarum rex ſtolidiſſimus in Græciam traiecit, quam exercitus non uincet, cum impleuerit. Sic Alexander ulterior Bactris & Indis uolet quærere, quid ſit ultra magnum mare, & indignabitur aliqd eſſe ultimū ſibi. Sic Parthis auaritia Craſſum dabit, non horrebit reuocantis diras tribuni, non tempeſtates longiſſimi maris, nō circa Euphratem præſaga fulmina, & deos reſiſtenteis, per hominum deorumq́; iras ad aurum ibitur. Ergo non immerito quis dixerit rerū naturam melius acturā fuiſſe nobiſcum, ſi uentos flare uetuiſſet, & inhibito diſcurſu furentium, in ſua quenq; terra ſtare iuſſiſſet. Si nihil aliud, certe ſuo quiſq; tantum, ac ſuorum malo naſceretur. Nunc parū in domeſtica, externis quoq; laborandū eſt. Nulla terra tam longe remota eſt, quæ non emittere aliquod ſuū malum poſſit. Vnde ſcio an nunc aliquis magnæ gentis in abdito dominus, fortunæ indulgentia tumens, non contineat inter terminos arma? an paret claſſeis ignota moliens? Vnde ſcio hic mihi, an ille uentus bellum inuehet? Magna pars erat pacis humanæ maria præcludi. Non tamen (ut paulo ante dicebam) queri poſſumus de authore noſtro deo, ſi beneficia eius corrūpimus, & ut eſſent contraria efficimus. Dedit ille uentos ad cuſtodiendam cœli, terrarumq́; temperiē, ad euocandas, ſupprimendaſq́; aquas, ad alendos ſatorū atq; arborū fructus, quos ad maturitatem cū alijs cauſis adducit ipſa iactatio attrahens cibū in ſumma, & ne torpeat permouens. Dedit uentos ad ulteriora noſcenda, fuiſſet enim imperitum animal, & ſine magna experientia rerū homo, ſi circumſcriberetur natalis ſoli fine. Dedit uentos, ut commoda cuiuſq; regionis fierent cōmunia, nō ut legiones equitemq́; geſtarent, nec ut ꝑnicioſa gentiū arma tranſueherent. Si beneficia naturæ utentium prauitate ꝑpendimus, nihil non noſtro malo accepimus, cui uidere expedit? cui loqui? cui non uita tormentū eſt? Nihil inuenies tam manifeſtæ utilitatis, quod non in contrariū transferat culpa. Sic uentos quoq; natura bonos futuros inuenerat, ipſi illos cōtrarios fecimus. Omnes in aliqđ nos malū ducunt. Non eadē eſt his et illis cauſa ſoluendi, ſed iuſta nulli. Diuerſis enim irritamentis ad tentandū iter impellimur. Itaq; alicui uitio nauigatur. Egregie Plato dicit, ꝗ nobis circa exitum iam teſtium loco dandus eſt, minima eſſe quæ homines emant uita. Immò Lucili cariſſime, ſi bene furorem illorum extimaueris, id eſt noſtrum, (in eadem enim turba uolutamur) magis ridebis, cum cogitaueris uitæ parari ea, in quibus uita conſumitur.

LVCII ANNEI SENECAE NATVRALIVM QVAESTIONVM LIBER SEXTVS, IN QVO DE TERRAEMOTV AGITVR.

Caput I.

POMPEIOS celebrem Campaniæ urbem, in quam ab altera parte Surrentinum Stabianumq; litus, ab altera Herculanenſe conueniunt, mareq; ex aperto conductum amœno ſinu cingit, deſediſſe terræmotu, uexatis quæcūq; adiacebāt regionibus, Lucili uirorum optime, audiuimus, & quidem diebus Hybernis, quos uacare à tali periculo maiores noſtri ſolebant promittere. Nonis Februarij fuit motus hic, Regulo & Virgilio Coſs. qui Campaniam nunquam ſecuram huius mali, indemnem tamen & toties defunctam metu, magna ſtrage uaſtauit. Nam & herculanenſis oppidi pars ruit, dubieq; ſtant etiam quæ relicta ſunt, & Nucerinorum colonia, ut ſine clade, ita non ſine querela eſt. Neapolis quoq; priuatim multa, publice nihil amiſit, leuiter ingenti malo perſtricta. Villæ uero præruptæ paſſim ſine iniuria tremuere. Adijciunt his ſexcentarum ouium gregem exanimatum, & diuiſas ſtatuas, motæ poſt hoc mentis aliquos, atq; impotes ſui erraſſe. Quorum ut cauſas excutiamus, & propoſiti operis contextus exigit, & ipſe in hoc tempus congruens caſus, quærenda ſunt trepidis ſolatia, & demendus ingens timor. Quid enim cuiquam ſatis tutum uideri poteſt, ſi mundus ipſe concutitur, & partes eius ſolidiſſimæ labant? Si, quod unū immobile eſt in illo fixumq;, ut cuncta in ſe intenta ſuſtineat, fluctuat, ſi, quod proprium habet, terra perdidit ſtare, ubi tandem reſident metus noſtri? Quod corpora receptaculum inuenient? quo ſolicita confugient, ſi ab imo metus naſcitur, & funditus trahitur? Conſternatio omnium eſt, ubi tecta crepuere, & ruina ſignum dedit, tunc præceps quiſq; ſe proripit, & penates ſuos deſerit, ac ſe publico credit. Quam latebrā proſpicimus, quod auxilium, ſi orbis ipſe ruinas agitet? ſi hoc, quod nos tuetur ac ſuſtinet, ſupra quod urbes ſitæ ſunt, quod fundamentum quidam orbis eſſe dixerunt, diſcedit, aut titubat? Quid tibi eſſe non dico auxilij, ſed ſolatij poteſt, ubi timor fugam perdidit? Quid eſt inquam ſatis munitum? Quid ad

tutelam alterius ac ſui firmum? Hoſtem muro repellam, præruptæ altitudinis caſtella uel magnos exercitus difficultate aditus morabuntur, à tempeſtate nos uindicant portus, nimborum uim effuſam, & ſine fine cadentes aquas tecta propellunt, fugientes non ſequitur incendium, áduerſus tonitrua, & minas cœli ſubterraneæ domus, & defoſſi in altum ſpecus remedia ſunt. Ignis ille cœleſtis, non transuerberat terram, ſed exiguo eius obiectu retunditur. In peſtilentia mutare ſedes licet. Nullum malum ſine effugio eſt. Nunquam fulmina populos percuſſerunt. Peſtilens cœlum exhauſit urbes, non abſtulit. Hoc malum latiſſime patet, ineuitabile, auidum, publice noxium. Nõ enim domos ſolũ, aut familias, aut urbes ſingulas haurit, ſed gentes totas, regionesq́; ſubuertit, & modo ruinis operit, modo in altam uoraginem condit, ac ne id quidem relinquit, ex quo appareat, quod nõ eſt, ſaltem fuiſſe, ſed ſupra nobiliſſimas urbes ſine ullo ueſtigio prioris habitus, ſolum extenditur. Nec deſunt, q̃ hoc genus mortis magis timeant, quo in abruptũ cum ſedibus ſuis eunt, & è uiuorũ numero uiui auferuntur, tanq̃ non omne fatum ad eundem terminum ueniat. Hoc habet inter cætera iuſtitiæ ſuæ natura præcipuũ, quod cum ad exitum uentum eſt, omnes in æquo ſumus. Nihil itaq; intereſt, utrum me lapis unus elidat, an monte toto premar. Vtrum ſupra me domus unius onus ueniat, & ſub exiguo eius tumulo, ac puluere expirem, an totus caput meũ terrarum orbis abſcondat. In luce hunc, & in aperto ſpiritũ reddam, an in uaſto terrarum dehiſcentium ſinu. Solus in illud profundum, an cum magno comitatu populorũ concadentiũ ferar. Nihil intereſt mea, quantus circa mortem meam tumultus ſit, ipſa ubiq; tantundẽ eſt. Próinde magnum ſumamus animum áduerſus iſtam cladẽ, quæ nec euitari, nec prouideri poteſt. Deſinamus audire iſtos, q̃ Campaniæ renunciauere, quiq́; poſt hunc caſum emigrauerunt, negantq́; ſeipſos unq̃ ipſam regionem acceſſuros. Quis enim illis promittit melioribus fundamentis hoc, aut illud ſolũ ſtare? Omnia eiuſdem ſortis ſunt, & ſi nondũ mota, tamen mobilia. Hunc fortaſſe in quo ſecurius conſiſtis locũ, hæc nox, aut hic ante noctem dies ſcindet. Vnde ſcias an melior eorum locorũ conditio ſit, in quibus iam uires ſuas fortuna conſumpſit, et quæ in futurũ ruina ſua fulta ſunt? Erramus enim, ſi ullam terrarum partem exceptam, immunemq́; ab hoc periculo credimus. Omnes ſub eadem iacent lege. Nihil ita, ut immobile eſſet, natura concepit, alia temporibus alijs cadunt. Et quemadmodũ in urbibus magnis, nunc hæc domus, nunc illa ſuſpenditur, ita & in hoc orbe

terrarum nunc hæc pars facit uitium, nunc illa. Tyros aliquando infamis ruinis fuit. Aſia duodecim urbes ſimul ꝑdidit. Anno priore Achaiam & Macedoniam quæcunq; eſt iſta uis mali, quæ incurrit, nunc Campaniam lædit. Circuit fatum, & ſiquid diu præterijt, repetit. Quædam rarius ſolicitat, ſæpius quædam. Nihil immune eſſe, & innoxium ſinit. Non homines tantum, qui breuis, & caducæ res naſcimur, urbes, oræq; terrarum & litora, & ipſum mare in ſeruitutem fati uenit. Nos tamen nobis permanſura promittimus bona fortunæ, & felicitatem, cuius ex omnibus rebus humanis uelociſſima eſt leuitas, habituram in aliquo pondus ac morã credimus. Et ꝑpetua ſibi omnia promittentibus in mentem nõ uenit, id ipſum, ſupra quod ſtamus, ſtabile non eſſe. Neq; enim Campaniæ iſtud, aut Achaiæ, ſed omnis ſoli uitium eſt, male cohærere, & ex cauſis pluribus reſolui, & ſumma manere, partibus ruere.

Caput. II.

Quid ago? Solatium aduerſus pericula dare promiſeram, ecce undiq; timenda denuncio. Nego quicq̃ eſſe quietis æternæ, quod perire poſſit, & perdere. Ego uero hoc ipſum ſolatij loco pono, & quidem ualentiſſimi. Quandoquidem ſine remedio timor ſtultis eſt, ratio terrorem prudẽtibus excutit. Imperitis fit magna ex deſperatione ſecuritas. Hoc itaq; generi humano dictum puta, quod illis ſubita captiuitate inter ignes & hoſtem ſtupentibus dictum eſt.

Vna ſalus uictis nullam ſperare ſalutem,

Si uultis nihil timere, cogitate omnia eſſe timenda, circumſpicite, q̃ leuibus cauſis diſcutiamur. Non cibus nobis, non humor, non uigilia, non ſomnus ſine menſura quadam ſalubria ſunt. Iam intelligitis nugatoria eſſe noſtra, & imbecilla corpuſcula, fluida, non magna molitione perdenda. Sine dubio id unum periculi ſatis eſſet, quod tremunt terræ, quod ſubito diſſipantur, ac ſuperpoſita deducunt. Magni ſe æſtimat, qui fulmina & motus terrarum hiatuſq; formidat, uult ille imbecillitatis ſuæ conſcius timere pituitam. Ita uidelicet nati ſumus, tam felicia ſortiti membra, & in hanc magnitudinem creuimus, & ob hoc, niſi mundi partibus motis, niſi cœlum intonuerit, niſi terra ſubſederit, perire nõ poſſumus. Vnguiculi nos, & ne totius q̃dem dolor, ſed aliqua à latere eius ſciſſura conficit, & ego timeam terras trementes, quẽ craſſior ſaliua ſuffocat? Ego extimeſcam emotũ ſedibus ſuis mare? & ne æſtus maiore, q̃ ſoleat, curſu, plus aquarũ trahens ſuperueniat, cum quoſdã ſtrangulauerit

potio male lapſa per fauces? Quàm ſtultum eſt mare horrere, cum ſcias ſtillicidio perire te poſſe. Nullum eſt maius ſolatiũ mortis, quàm ipſa mortalitas. Nullum autem omnium iſtorum, quæ extrinſecus terrent, quàm quod innumerabilia pericula in ipſo ſinu ſint. Quid enim dementius, quàm ad tonitrua ſuccidere, & ſub terram correpere fulminum metu? Quid ſtultius, q̃ timere nutationem, aut ſubitos montium lapſus, & irruptiones maris extra litus eiecti, cum mors ubiq; præſtò ſit, & undiq; occurrat? Nihil'q; ſit tam exiguũ, quod nõ in perniciẽ generis humani ſatis ualeat? Adeo non debent nos iſta confundere, tanquam plus in ſe mali habeant, q̃ uulgaris mors, ut contra cum ſit neceſſarium è uita exire, & aliquando emittere animam, maiore perire ratione iuuet. Neceſſe eſt mori ubicunq;, quandoq;. Stet licet iſta humus, & ſe teneat ſuis finibus, nec ulla iactetur iniuria, ſupra me quandoq; erit. Intereſt ergo illã ego mihi, an ipſa ſe mihi imponat? Diducitur ingenti potentia neſcio cuius mali, rumpitur, & me in immenſam altitudinem abducit. Quid porro? Mors leuior in plano eſt? Quid habeo quod querar, ſi rerum natura non me uult iacere in ignobili loco? ſi mihi inijcit ſui partem? Egregie Vagellius meus in illo inclyto carmine.

» Si cadendum eſt, inquit, mihi, cœlo cecidiſſe uelim.

Idem licet dicere. Si cadendum eſt, cadam orbe concuſſo. Non quia fas eſt optare publicam cladem, ſed quia ingens mortis ſolatiũ eſt, terram quandoq; uidere mortalem.

Caput III.

i Llud quoq; proderit præſumere animo, nihil horum deos facere, nec ira numinum aut cœlum concuti, aut terram. Suas iſta cauſas habent, nec ex imperio ſæuiunt, ſed quibuſdam uitijs, ut corpora noſtra turbantur, & tunc, cum facere uidentur, iniuriam accipiunt. Nobis autem ignorantibus uerum, omnia terribilia ſunt, ut pote quorum metum raritas auget. Leuius accidunt familiaria, & ex inſolito formido eſt maior. Quare autem quicq̃ nobis inſolitum eſt? quia naturam oculis, non ratione comprehendimus, nec cogitamus, quid illa facere poſſit, ſed tantum quid fecerit. Damus itaq; huius negligentiæ pœnas, tanquam nouis territi, cum illa non ſint noua, ſed inſolita. Quid ergo, non religionem incutit mentibus, & quidem publicæ, ſiue deficere ſol uiſus eſt, ſiue luna, cuius obſcuratio frequentior, aut parte ſui, aut tota delituit? longe'q; magis illæ actæ in tranſuerſum faces, & cœli magna pars ardens, & crinita ſydera, & plures ſolis orbes, & ſtellæ per diem uiſæ, ſubiti'q; tranſcurſus ignium, multam poſt ſe lucem trahentium? Nihil

horum

horum ſine timore miramur, & cum timendi ſit cauſa neſcire, non eſt tanti ſcire, ne timeas. Quanto ſatius eſt cauſas inquirere, & quidem toto in hoc intentum animo. Neq; enim illo quicquam inueniri dignius poteſt, cui ſe non tantum commodet, ſed impendat.

Caput IIII.

q Væramus ergo quid ſit, quod terram ab infimo moueat, quid tanti molē ponderis impellat, quid ſit illa ualentius, quid tantum onus ui ſua labefactat, cur modo tremat, modo laxata ſubſidat, nunc in parteis diuiſa diſcedat, & aliâs interuallum ruinæ ſuæ diu ſeruet, aliâs citò comprimat. Nunc amneis magnitudinis notæ conuertat introrſus, nūc nouos exprimat. Aperiat aliquando aquarum calentium uenas, aliquando refrigeret, igneiſq; nonnunquam per aliquod ignotum antea montis, aut rupis foramen emittat, aliquando notos, & per ſecula nobileis comprimat. Mille miracula mouet, faciemq; mutat locis, et defert monteis, ſubrigit plana, ualleis extuberat, nouas ī profundo inſulas erigit. Hæc ex quibus cauſis accidant, digna res eſt excuti. Quid, inquis, erit pretium operæ? Quo nullū maius eſt, noſſe naturam. Neq; enim quicquam habet in ſe huius materiæ tractatio pulchrius, cum multa habeat futura uſui, q̄ quod hominem magnificentia ſui detinet, nec mercede, ſed miraculo colitur. Inſpiciamus ergo quid ſit, propter quod accidant hæc. Quorum eſt adeo mihi dulcis inſpectio, ut q̄uis aliquando de motu terrarum uolumen iuuenis ediderim, tamen tentare me uoluerim, & experiri, an ætas aliquid nobis, aut ad ſcientiam, aut certe ad diligentiam adiecerit.

Caput V.

c Auſam, qua terra concutitur, alij in aqua eſſe, alij in ignibus, alij in ipſa terra, alij in ſpiritu putauere, alij in pluribus, alij in omnibus his. Quidam liquere ipſis aliquam ex iſtis cauſam dixerunt, ſed non liquere quæ eſſet. Nunc ſingula proſequamur. Illud ante omnia mihi dicendum eſt, opiniones ueterū parum exactas eſſe & rudes. Circa uerum adhuc errabatur. Noua omnia erant primo tentantibus, poſt eadem illa limata ſunt, & ſi quid inuentum eſt, illis nihilominus referri debet acceptum. Magni animi res fuit rerum naturæ latebras dimouere, nec contentum exteriori eius conſpectu, introſpicere, & in deorū ſecreta diſcendere. Plurimum ad inueniendum contulit, qui ſperauit poſſe reperiri. Cum excuſatione itaq; ueteres audiendi ſunt. Nulla res conſumata eſt, dum incipit. Nec in hac tantum re omnium maxima, atq; inuolutiſſima, in qua etiam cum multum actum erit, omnis tamen ætas

quod agat inueniet, ſed in omni alio negotio longe ſemper à perfecto fuere principia.

Caput VI.

N aqua cauſam eſſe, nec ab uno dictum eſt, nec uno modo.
i Thales Mileſius totam terrã ſubiecto iudicat humore portari & innare, ſiue illud oceanum uocas, ſiue magnum mare, ſiue alterius naturæ ſimplicem adhuc aquam, & humidum elementum. Hac, inquit, unda ſuſtinetur orbis, uelut aliquod grande nauigium, & graue his aquis quas premit. Superuacuum eſt reddere cauſas, propter quas exiſtimat grauiſſimam partem mundi non poſſe ſpiritu tam tenui, fugaciq; geſtari, non enim nunc de ſitu terrarum, ſed de motu agitur. Illud argumenti loco ponit, aquas eſſe in cauſa, quibus hic orbis agitatur, quod in omni maiore motu erumpũt ferè noui fontes, ſicut in nauigijs quoq; euenit, ut ſi inclinata ſunt, & abiere in latus, aquam ſorbeant, quæ in omni onere eorum, quæ uehit, ſi immodice depreſſa ſunt, aut ſuperfunditur, aut certe dextra ſiniſtraq; ſolito magis ſurgit. Hanc opinionem falſam eſſe, non eſt diu colligendum. Nam ſi terram aqua ſuſtineret, tota aliquando concuteretur, ſemper moueretur, nec agitari illam miraremur, ſed manere. Tunc tota concuteretur, non ex parte, nunquam enim nauis dimidia iactatur. Nunc uero terrarum non uniuerſarũ, ſed ex parte motus eſt. Quomodo ergo fieri poteſt, ut quod totum uehitur, totum non agitetur, ſi eo, quo uehitur, agitatum eſt? At quare aquæ erumpunt? Primum omnium ſæpe tremuit terra, & nihil humoris noui fluxit. Deinde ſi ex hac cauſa unda prorumperet, à lateribus terræ circumfunderetur, ſicut in fluminibus ac mari uidemus accidere, ut incrementum aquarum, quoties nauigia deſidunt, in lateribus maxi meappareat. Ad ultimum non tam exigua fieret, q̃ dicit, eruptio, nec uelut per rimam ſentina ſubreperet, ſed fieret ingens inundatio, ut ex infinito liquore, & ferente uniuerſa.

Caput VII.

Vidam motum terrarum aquæ imputauere, ſed non ex
q eadem cauſa. Per omnem, inquiunt, terram multa aquarũ genera decurrunt. Alicubi perpetui amnes, quorum nauigabilis etiam ſine adiutorio imbrium magnitudo eſt. Hinc Nilus per æſtatem ingentes aquas inuehit. Hinc qui medius inter pacata & hoſtilia fluit Danubius ac Rhenus, alter Sarmaticos impetus cohibens, & Europam Aſiamq; diſterminans, alter Gemanos, auidam gentem belli, repellens. Adijce nunc patentiſſimos lacus, & ſtagna populis inter ſe ignotis circundata, & ineluctabiles nauigio paludes, nec

des, nec ipſis quidem inter ſe peruias, quibus incoluntur. Deinde tot fonteis, tot capita fluminum ſubitos ex occulto amneis uomentia. Tot deinde ad tempus collectos torrentium impetus, quorum uires q̃ repentinæ, tam breues. Omnis aquarum etiam intra terram natura facieſq; eſt. Illic quoq; aliæ uaſto curſu deferuntur, & in præceps uolutæ cadunt, aliæ languidiores in uadis refunduntur, & leuiter ac quiete fluunt. Quis autem neget uaſtis illas receptaculis concipi, & ceſſare multis inerteis locis? Non eſt diu probandum ibi multas aquas eſſe, ubi omnes ſunt. Neq; enim ſufficeret tellus ad tot flumina edenda, niſi ex repoſito multoq; funderet. Si hoc uerum eſt, neceſſe eſt aliquando illic amnis excreſcat, & relictis ripis uiolentus in obſtantia incurrat. Sic fiet motus alicuius partis, in quã flumen impetum dedit, et quam, donec decreſcat, uerberabit. Poteſt fieri, ut aliquã regionem riuus affluens exedat, ac ſecum trahat aliquam molẽ, qua lapſa, ſuperpoſita quatiantur. Iam uero nimis oculis permittit, nec ultra illos ſcit producere animũ, qui nõ credit eſſe in abſcondito terræ ſinus maris uaſti. Nec enim uideo quid prohibeat uel obſtet, quo minus habeatur aliquod etiã in abſcondito litus, & per occultos aditus receptum mare, quod illic quoq; tantundẽ loci teneat, aut fortaſſis hoc amplius, quo ſuperiora cum tot animalibus erant diuidenda. Abſtruſa enim & ſine poſſeſſore deſerta, liberius undis uacant. Quas quis uetat illic fluctuare, et uentis, quos omne interuallum terrarum, & omnis aër creat, impelli? Poteſt ergo maior ſolito exorta tempeſtas aliquam partem terrarum impulſam uehementius cõmouere. Nam apud nos quoq; multa, quæ procul à mari fuerant, ſubito eius acceſſu uapulauere, & uillas in conſpectu collocatas, fluctus, qui longe audiebatur, inuaſit. Illic quoq; poteſt accedere ac decedere pelagus infernum, quorũ neutrum fit ſine motu ſuperſtantium.

Caput VIII.

n

On quidem exiſtimo diu te hæſitaturũ, an credas eſſe ſubterraneos amneis, & mare abſconditum. Vnde enim iſta prorũpunt, unde ad nos ueniũt, niſi q̃d origo humoris incluſa eſt? Age cũ uides interruptũ Tigrim in medio itineris ſiccari, et non uniuerſum auerti, ſed paulatim nõ apparentibus dãnis minui primũ, deinde cõſumi, quo illũ putas abire, niſi in obſcura terrarũ? utiq; cũ uideas emergere iterũ, non minorem eo, q̃ prior fluxerat? Quid cum uides Alpheum celebratum poëtis in Achaia mergi, & in Sicilia rurſus tranſiecto mari effundere amœniſſimum fontem Arethuſam? Neſcis autem inter opiniones, q̃bus narratur Nili æſtiua

inundatio, & hanc eſſe, à terra illum erumpere, & augeri, non ſupernis aquis, ſed ex intimo redditis? Ego quidem centuriones duos, quos Nero Cæſar, ut aliarũ uirtutum, ita ueritatis in primis amantiſſimus, ad inueſtigandum caput Nili miſerat, audiui narranteis, longum illos iter peregiſſe, cum à rege Aethiopiæ inſtructi auxilio, cõmendatiq; proximis regibus penetraſſent ad ulteriora quidem dicebant, peruenimus ad immenſas paludes, quarum exitum nec incolæ nouerãt, nec ſperare quiſquã poteſt, ita implicatæ aquis herbæ ſunt, & aquæ nec pediti eluctabiles, nec nauigio, quod niſi paruũ & unius capax limoſa & obſita palus non ferat. Ibi, inquit, uidimus duas petras, ex quibus ingens uis fluminis excidebat. Sed ſiue caput illa, ſiue acceſſio ſit Nili, ſiue tunc naſcitur, ſiue in terras ex priore recepta curſu redit, non'ne tu credis illam, quicquid eſt, ex magno terrarum lacu aſcendere? Habeant enim oportet pluribus locis ſparſum humorem, & in imo coactum, ut eructare tanto impetu poſſint.

Caput IX.

Gnem cauſam motus quidam, & quidem non eandem iudicant. In primis Anaxagoras, qui exiſtimat ſimuli pene ex cauſa et aëra concuti, & terram, cum in inferiore parte ſpiritus craſſum aëra, & in nubeis coactum, eadem ui, quâ apud nos quoq; nubila frangi ſolent, rumpit, et ignis ex hoc colliſu nubium, curſuq; eliſi aëris emicuit, hic ipſe in obuia incurrit exitum quærens, ac diuellit repugnãtia, donec per anguſta aut nactus eſt uiam exeundi ad cœlũ, aut ui, aut iniuria fecit. Alij in igne cauſam quidem eſſe, ſed non ob hoc iudicant, ſed quia pluribus obrutus locis ardeat, & proxima quæq; conſumat. Qui ſiquando exeſa ceciderint, tunc ſequi motum earum partium, quæ ſubiectis adminiculis deſtitutæ labant, donec corruẽre, nullo occurrente, quod onus exciperet. Tunc chaſmata, tunc hiatus uaſti aperiuntur, aut cum diu dubitauere, ſuper ea ſe, quæ ſuperſunt, ſtantq;, cõponunt. Hoc apud nos quoq; uidemus accidere, quoties incendio pars ciuitatis laborat, cum exuſtæ trabes ſunt, aut corrupta, quæ ſuperioribus firmamentum dabant, tunc diu agitata faſtigia concidunt, & tandiu deferuntur, atq; incerta ſunt, donec in ſolido reſederunt.

Caput X.

Naximenes ait terram ipſam ſibi eſſe cauſam motus, nec extrinſecus incurrere, quod illam impellat, ſed intra ipſam & in ipſa. Quaſdam enim parteis eius decidere, quas aut humor reſoluerit, aut ignis exederit, aut ſpiritus uiolentia

excuſſerit.

excuſſerit. Sed his quoq; ceſſantibus non deeſſe, propter quod aliquid abſcedat, aut reuellatur. Nam primū omnia uetuſtate labuntur, nec quicq̄ tutum à ſenectute eſt. Hæc ſolida quoq;, et magni roboris carpit. Itaq; quemadmodum in ædificijs ueteribus quædam non percuſſa, tamen decidunt, cum plus ponderis habuere, q̄ uirium, ita in hoc uniuerſo terræ corpore euenit, ut partes eius uetuſtate ſoluãtur, ſolutæ cadant, & tremorem ſuperioribus afferant, primum dum abſcedunt (nihil enim utiq; magnum ſine motu eius, cui hæſit, abſcinditur) déinde cum deciderunt, ſolido exceptæ, reſiliunt pilæ more, quæ cum cecidit exultat, ac ſæpius pellitur, toties à ſolo in nouum impetum miſſa. Si uero in ſtagnantibus aquis delata ſunt, hic ipſe caſus uicina concutit fluctu, quem ſubitum, uaſtumq; illiſum ex alto pondus eijcit.

Caput XI.

q Vidam ignibus quidem aſſignant hunc tremorem, ſed aliter. Nam cum pluribus locis ferueant, neceſſe eſt ingentem uaporem ſine exitu uoluant, qui ui ſua ſpiritum intendit, & ſi acrius inſtitit, oppoſita diffundit, ſi uero remiſſior fuit, nihil amplius, quàm mouet. Videmus aquam ſpumare igne ſubiecto. Quod in hac aqua facit incluſa & anguſta, multo magis illum facere credamus, cum uiolentus, ac uaſtus ingentes aquas excitat. Tunc ille uaporatione inundantium aquarum, quicquid pulſauerit, agitat.

Caput XII.

ſ Spiritum eſſe qui moueat, & plurimis, & maximis authoribus placet. Archelaus antiquitatis diligens ait ita. Venti in concaua terrarum deferuntur, déinde ubi iam omnia ſpatia plena ſunt, et inquantum aër potuit denſatus eſt, is qui ſuperuenit ſpiritus, priorem premit, & elidit, ac frequentibus plagis primo cogit, déinde perturbat. Tunc ille quærens locum, omnes anguſtias dimouet, & clauſtra ſua conatur effringere. Sic euenit, ut terræ ſpiritu luctante, & fugam quærente, moueantur. Itaq; cum terræmotus futurus eſt, præcedit aëris tranquillitas & quies, uidelicet, quia uis ſpiritus, quæ concitare uentos ſolet, in inferna ſede detinetur. Nunc quoq; cum hic motus in Campania fuit, quãuis hyberno tempore, tamen quietus per ſuperiores dies à cœlo aër ſtetit. Quid ergo? Nunquam ſtante uento terra concuſſa eſt? Admodum raro duo ſimul flauere uenti. Fieri tamen & poteſt & ſolet. Quod ſi recipimus, & conſtat duos uentos rem ſimul gerere, Quidnam accidere poſſit, ut alter ſuperiorem aëra agitet, alter inferum?

Caput XIII.

iN hac ſententia licet ponas Ariſtotelem, et diſcipulum eius Theophraſtum, non, ut græcis uiſum eſt, diuini, tamen & dulcis eloquij uirum, & nitidi ſine labore. Quid utriq; placeat exponam. Semper aliqua euaporatio eſt è terra, quæ modo arida eſt, modo humido miſta. Hæc ab infimo edita, & inquantum potuit elata, cum ulteriorem locum, in quem exeat, non habet, retro fertur, atq; in ſe reuoluitur, dumq; rixa ſpiritus reciprocantis iactat obſtantia, & ſiue intercluſus, ſiue per anguſta eniſus eſt, motum ac tumultum ciet. Straton ex eadem ſchola eſt, qui hanc partem philoſophiæ maxime coluit, & rerum naturæ inquiſitor fuit. Huius tale decretum eſt, frigidum & calidum ſemper in contraria abeunt, et unà eſſe non poſſunt, eò frigidum confluit, unde uis calida diſceſſit, & inuicem ibi calidum eſt, unde frigus expulſum eſt. Hoc quod dico uerum eſt, ſed utrunq; in contrarium agi, ex hoc tibi appareat. Hyberno tempore, cum ſupra terram frigus eſt, calent putei, nec minus ſpecus, atq; omnes ſub terra receſſus, quia eò ſe calor contulit, ſuperiora poſſidenti frigori cedẽs. Qui cum in inferiora peruenit, et eò ſe quantum poterat ingeſſit, quò denſior, hòc ualidior eſt, huic alius ſuperuenit, cui neceſſario congregatus ille iam, et in anguſtum preſſus loco cedit. Idem econtrario euenit, cum uis maior frigidi illata in cauernis eſt, quicquid illic calidi latet, frigori cedens abit in anguſtum, & magno impetu agitur, quia non patitur utriuſq; natura concordiam, nec in uno moram. Fugiens ergo, & omni modo cupiẽs excedere, proxima quæq; remolitur, ac iactat. Ideoq; ante, q̃ terra moueatur, ſolet mugitus audiri, uentis in abdito tumultuantibus, nec enim aliter poſſet, ut ait noſter Virgilius,

» Sub pedibus mugire ſolum, & iuga celſa moueri,

niſi hoc eſſet uentorum opus. Vices deinde huius pugnæ ſunt, deſinit calidi congregatio, ac rurſus eruptio. Tunc frigida compeſcuntur, & ſuccedunt mox futura potentiora. Dum ergo alterna uis curſat, & ultro citroq; ſpiritus commeat, terra concutitur.

Caput XIIII.

ſVnt qui exiſtiment ſpiritu quidem, & nulla alia ratione tremere terrã, ſed ex alia cauſa, quam Ariſtoteli placuit. Quid ſit quod ab his dicatur audi. Corpus noſtrum & ſanguine irrigatur & ſpiritu, qui per ſua itinera diſcurrit. Habemus autem quædam anguſtiora animæ receptacula, ꝑ quæ nihil amplius, quàm meat, quædam patentiora, in quibus colligitur, & inde di-

uiditur

uiditur in parteis. Sic hoc totum terrarum omniũ corpus, & aquis, quæ uicem ſanguinis tenent, & uentis, quos nihil aliud quis, q̃ animam uocauerit, peruium eſt. Hæc duo alibi concurrunt, alibi conſiſtunt. Sed quemadmodum in corpore noſtro, dum bona ualetudo eſt, uenarum quoq; imperturbata mobilitas modum ſeruat, ubi aliquid aduerſi eſt, micat crebrius, & ſuſpiria atq; anhelitus laborantis ac feſſi ſigna ſunt, ita terræ quoq;, dum illis poſitio naturalis eſt, inconcuſſæ manent, cum aliquid peccatur, tunc uelut ægri corporis motus eſt, ſpiritu illo, qui modeſtius perfluebat, icto uehementius, & quaſſante uenas ſuas. Nec ut illi paulo ante dicebant, q̃bus animal placet eſſe terram, nam ſi hoc eſt, quemadmodum animal, tota uexationem ſentiet. Neq; enim in nobis febris alias parteis moratius impellit, ſed per omneis pari æqualitate diſcurrit. Vide ergo nunc, quod intret in illam ſpiritus ex circumfuſo aëre, qui quãdiu habet exitum, ſine iniuria labitur, ſi offendit aliquid, & incidit quod uiã claudat, tunc oneratur, primo infundente ſe à tergo aëre, deinde ꝑ aliquam rimam maligne fugit, & hoc acrius fertur, quò anguſtius. Id ſine pugna non poteſt fieri, nec pugna ſine motu. At ſi nec rimam quidem, per quam effluat, inuenit, conglobatus illic furit, & huc atq; illò circũagitur, aliáq; deijcit, alia intercîdit, cum tenuiſſimus, idémq; fortiſſimus & irrepat quamuis in obſtructa, & quicquid intrauerit, ui ſua diducat & diſſipet. Tunc terra iactatur, aut enim datura uento locum diſcedit, aut cum dedit, in ipſam, qua illum emiſit, cauernam fundamento ſpoliata conſidit.

Caput XV.

q Vidam ita exiſtimant. Terra multis locis perforata eſt, nec tantum primos illos aditus habet, quos uelut ſpiramenta ab initio ſui recepit, ſed multos illi caſus impoſuit. Alicubi deduxit, quicquid ſuperne terreni erat aqua, alia torrentes cecidere, alia æſtibus magnis dirupta patuere. Per hæc interualla intrat ſpiritus, quem ſi incluſit mare, & adegit, nec fluctus retro abire permiſit, tunc ille exitu ſimul redituq; præcluſo, uolutatur. Et quia in rectum non poteſt tendere, quod illi naturale eſt, in ſublime ſe intendit, & terram prementem reuerberat.

Caput XVI.

e Tiamnum dicendum eſt, quod pleriſq; authoribus placet, & in quo fortaſſe fiet diſſenſio. Non eſſe terram ſine ſpiritu palàm eſt, non tantum illo dico, quo ſe tenet ac parteis ſui iungit, qui ineſt etiam ſaxis mortuiſq; corpo-

ribus, ſed illo dico uitali, & uegeto, & alente omnia. Hunc niſi haberet, quomodo tot arbuſtis ſpiritum infunderet, non aliunde uiuentibus, & tot ſatis? Quemadmodum tam diuerſas radices aliter, atq; aliter in ſe merſas foueret, quaſdam ſumma receptas parte, quaſdam altius tractas, niſi multum haberet animæ, tam multa, tam uaria generantis, & hauſtu atq; alimento ſui educantis? Leuibus adhuc argumentis ago. Totum hoc cœlum, quod igneus æther, mundi ſumma pars claudit, omnes hæ ſtellæ, quarum inueniri non poteſt numerus, omnis hic cœleſtium cœtus, & (ut alia præteream) hic tam prope à nobis agens curſum ſol, omni terrarũ ambitu non ſemel maior, alimentum ex terreno trahunt, & inter ſe partiuntur. Nec ullo alio ſcilicet, q̃ halitu terrarum ſuſtinentur. Hoc illis alimentum, hic paſtus eſt. Non poſſet autem tam multa, tantoq; ſe ipſa maiora terra nutrire, niſi plena eſſet animæ, quam per diem ac noctem ab omnibus partibus ſuis fundit. Fieri enim non poteſt, ut non multum illi ſuperſit, ex qua tantum petitur ac ſumitur, & ad tempus quidem, quod exeat naſcitur. Nec enim eſſet perennis illi copia ſuffecturi in tot cœleſtia ſpiritus, niſi inuicem iſta excurrerent, & in aliud alia ſoluerentur. Sed tamen neceſſe eſt abundet ac plena ſit, & ex condito proferat. Non eſt ergo dubium quin multum ſpiritus lateat intus, & cæca ſub terra ſpatia aër latus obtineat. Quod ſi uerum eſt, neceſſe eſt id ſæpe moueatur, quod re mobiliſſima plenum eſt. Nunquid enim dubiũ eſſe poteſt cuiquam, quin nihil ſit tam inquietum q̃ aër, & tam uerſabile & uagatione gaudens?

Caput XVII.

Sequitur ergo, ut naturam ſuam exerceat, & quod ſemper moueri uult, aliquando & alia moueat. Id quandó fit? Cum illi curſus interdictus eſt. Nam quãdiu non impeditur, placide fluit, cum offenditur & retinetur, inſanit, & moras ſuas arripit, non aliter, quàm ille

» -Pontem indignatus Araxes. Quãdiu illi facilis & liber eſt alueus, primas quaſq; aquas explicat. Vbi ſaxa manu, uel caſu illata, in latere preſſere uenientem, tunc impetum mora quærit, & quò plura oppoſita ſunt, plus inuenit uiriũ. Omnis enim illa unda quæ à tergo ſuperuenit, & in ſe creſcit, cũ onus ſuum ſuſtinere nõ potuit, uim ruina parat, & prona cum his quæ obiacebant fugit. Idem ſpiritu fit, qui quò ualentior agiliorq; eſt, eò citius rapitur et uehementius ſeptus omnem diſturbat. Ex quo motus fit ſcilicet eius partis, ſub qua pugnatum eſt. Quod dicitur, uerũ eſſe ex illo probatur,

tur, ſæpe enim cũ terræmotus fuit, ſi modo pars eius aliqua dirupta erat, inde uentus per multos dies fluxit. Vt traditur factum eo terræ motu, quo Chalas laborauit, quod apud Aſclepiodotum inuenies auditorem Poſſidonij, in ipſis quæſtionum naturalium cauſis. Inuenies & apud alios authores hiaſſe uno loco terram, & inde non exiguo tempore ſpiraſſe uentum, qui ſcilicet illud iter ipſe ſibi fecerat, p quod ferebatur.

Caput XVIII.

Maxima ergo cauſa eſt, propter quam terra moueatur ſpiritus natura citus, & locum è loco mutans. Hic quãdiu nõ impellitur, & in uacanti ſpatio latet, iacet innoxius, nec circũiectis moleſtus eſt. Vbi illum extrinſecus ſuperueniens cauſa ſolicitat compellitq;, & in arctum agit, ſcilicet adhuc cedit tantum et uagatur. Vbi erepta diſcedendi facultas eſt, et undiq; obſiſtitur, tunc

» -Magno cum murmure montis

» Circum clauſtra fremit,- quæ diu pulſata conuellit ac iactat, eò acrior quò cum ualentiore mora luctatus eſt. Deinde cum circa perluſtrauit omne quo tenebatur, nec potuit euadere, inde quo maxime impactus eſt, reſilit, & aut per occulta diuiditur, ipſo terræ motu raritate facta, aut p nouum uulnus emicuit. Ita eius uis tanta non poteſt cohiberi, nec uentum tenet ulla compages, ſoluit enim quodcunq; uinculum, & omne onus fert ſecum, infuſusq; per minima, laxamentum ſuperat. Indomita naturæ potentia libera eſt, utiq; cum concitatius ſibi ius ſuum uindicat. Spiritus uero inuicta res eſt, nihil enim erit quod

» luctantes uentos, tempeſtatesq; ſonoras

» Imperio premat, ac uinclis & carcere frenet.

Sine dubio poëtæ hunc uoluerũt uideri carcerem, in quo ſub terra clauſi laterent. Sed hoc non intellexerunt, nec id, quod clauſum eſt, eſſe adhuc uentum, nec id, quod uẽtus eſt, poſſe iam claudi. Nam quod in clauſo eſt, quieſcit, & aëris ſtatio eſt. Omnis in fuga uentus eſt. Etiamnum et illud accedit his argumentis, per quod appareat, quod motum efficit ſpiritus, quod corpora quoq; noſtra nõ aliter tremunt, quàm ſi ſpiritum aliqua cauſa perturbat, cum timore contractus eſt, cum ſenectute langueſcit, & uenis torpentibus marcet, cum frigore inhibetur, aut ſub acceſſionem curſu ſuo deijcitur. Nam quãdiu ſine iniuria perfluit, & ex more procedit, nullus eſt tremor corpori. Cum aliquid occurrit, quod inhibeat eius officium, tunc parum potens in perferendis his, quæ ſuo uigore tenebat, deficiens concutit, quicquid integer tulerat.

Caput XIX.

m Etrodorum Chium neceſſe eſt audiamus, quod uult ſententiæ loco dicentem. Non enim permitto mihi nec eas quidem opiniones præterire, quas improbo, cum ſatius ſit omnium copiam fieri, & quæ improbamus, damnare potius, quam præterire. Quid ergo dicit? Quomodo in dolio cantantis uox per totum cum quadam diſcuſſione percurrit ac reſonat, et tam leuiter mota tamen circuit non ſine tactu eius, tumultuq́; quo incluſa eſt, ſic ſpeluncarũ ſub terra pendentium uaſtitas habet aëra ſuum, quem ſimul alius ſuperne incidens percuſſit, agitat non aliter, quàm illa de quibus paulo ante retuli, inania indito clamore ſonuerunt.

Caput XX.

u Eniamus nunc ad eos qui omnia iſta, quæ retuli, in cauſa eſſe dixerunt, aut ex his plura. Democritus plura putat, ait enim motum aliquando ſpiritu fieri, aliquando aqua, aliquando utroq;, & id hoc modo proſequitur. Aliqua pars terræ concaua eſt, in hanc aquæ magna uis confluit. Ex hac eſt aliquid tenue, & cæteris liquidius. Hoc cum ſuperueniente grauitate reiectum eſt, terris illiditur, & illas mouet. Nec enim fluctuare poteſt ſine motu eius, in quod impingitur. Etiamnũ quomodo de ſpiritu dicebamus, de aqua quoq; dicendum eſt. Vbi in unum locum congeſta eſt, & capere ſe deſierit, aliquò incumbit, & primo uiam pondere aperit, deinde impetu. Nec enim exire niſi per deuexum poteſt diu incluſa, nec in directum cadere moderate, aut ſine concuſſione eorũ, per quæ & in quæ cadit. Si uero, cum iam rapi cœperit, aliquo loco ſubſtitit, & illa uis fluminis in ſe reuoluta eſt, in continentem terram repellitur, & illam, qua parte maxime pendet, exagitat. Præterea aliquando madefacta tellus, liquore penitus accepto, altius ſidit, & fundus ipſe uitiatur, tunc ea pars premitur, in quam maxime aquarum uergentium pondus inclinat. Spiritus uero nonnunquam impellit undas; & ſi uehementius inſtitit, eam ſcilicet terræ partẽ mouet, in quam coactas aquas intulit. Nonnunquam in coacta itinera coniectus, & exitum quærens, mouet omnia. Terra autem penetrabilis uentis eſt, & ſpiritus ſubtilior eſt, quàm ut poſſit excludi, & uehementior, quàm ut poſſit ſuſtineri concitatus ac rapidus. Omnes iſtas eſſe poſſe cauſas Epicurus ait, pluresq́; alias tentat, et alios, qui aliquid unum ex iſtis eſſe affirmauerunt, corripit, cum ſit arduum de his quæ coniectura ſequenda ſunt, aliquid certi promittere. Ergo (ut ait) poteſt terram mouere aqua, ſi partes aliquas

eluit, & abraſit, quibus deſijt poſſe extenuatis ſuſtineri, quod integris ferebatur. Poteſt terram mouere impreſſio ſpiritus. Fortaſſe enim aër extrinſecus alio intrante aëre, agitatur. Fortaſſe aliqua parte ſubitò decidente percutitur, & inde motum capit. Fortaſſe aliqua pars terræ uelut columnis quibuſdam ac pilis ſuſtinetur, quibus uitiatis ac recedentibus, tremit pondus impoſitum. Fortaſſe calida uis ſpiritus in ignem uerſa, & fulmini ſimilis, cum magna ſtrage obſtantium fertur. Fortaſſe paluſtreis & iacenteis aquas aliquis flatus impellit, & inde aut ictus terrã quatit, aut ſpiritus agitatio, ipſo motu creſcens & ſe incitans, ab imo in ſumma uſq; perfertur. Nullam tamen illi placet cauſam motus eſſe maiorem, quàm ſpiritum.

Caput XXI.

n Obis quoq; placet hunc ſpiritum eſſe, qui tanta poſſit conari, quo nihil eſt in rerum natura potentius, nihil acrius, ſine quo nec illa quidem, quæ uehementiſſima ſunt, ualent. Ignem ſpiritus concitat, aquæ, ſi uentum detrahas, inertes ſunt. Tunc demum impetum ſumunt, cum illas agit flatus; qui poteſt diſſipare magna ſpatia terrarum, & nouos monteis ſubiectus extollere. Et inſulas non ante uiſas in medio mari ponere. Therem & Theream, & hanc noſtræ ætatis inſulam ſpectantibus nobis in Aegæo mari natam, quis dubitat, quin in lucem ſpiritus uexerit? Duo genera ſunt (ut Poſſidonio placet) quibus mouetur terra, utriq; nomen eſt proprium. Altera ſucuſſio eſt, cum terra quatitur, & ſurſum ac deorſum mouetur, altera inclinatio, qua in latera nutat nauigij more. Ego & tertium illud exiſtimo, quod noſtro uocabulo ſignatum eſt, non enim ſine cauſa tremorem terræ dixere maiores, qui utriq; diſſimilis eſt, nam nec ſucutiuntur tunc omnia, nec inclinantur, ſed uibrantur. Res minime in huiuſmodi caſu noxia, ſicut longe pernicioſior eſt inclinatio concuſſione. Nam niſi celeriter ex altera parte properabit motus, qui inclinata reſtituat, ruina neceſſario ſequitur. Cum diſſimiles hi motus inter ſe ſint, cauſæ eorum diuerſæ ſunt.

Caput XXII.

p Rius ergo de motu quatiente dicamus. Siquando magna onera per uices uehiculorum plurium tracta ſunt, & rotæ maiore niſu in ſalebras inciderunt, terram concuti ſentiês. Aſclepiodotus tradit, cum petra è latere montis abrupta cecidiſſet, ædificia uicina tremore collapſa ſunt. Idem ſub terris fieri poteſt, ut ex his quæ impendent rupibus aliqua reſoluta, magno pondere ac ſono in ſubiacentem cauernam cadat, eò uehementius,

quò aut plus ponderis habuit, aut uenit altius, & ſic commouetur omne tectum cauatæ uallis. Nec tantum pondere ſuò abſcindi ſaxa credibile eſt, ſed cum flumina ſupra ferantur, aſſiduus humor commiſſuras lapidis extenuat, & quotidie his ad quæ religatus eſt aufert, & illam (ut ita dicam) cutem, qua continetur abradit. Deínde longa per æuum diminutio uſq; eò infirmat illa, quæ quotidie attriuit, ut deſinant eſſe oneri ferendo. Tunc ſaxa uaſti ponderis decidũt, tunc illa præcipitata rupes, quicquid ab illo repercuſſit, non paſſura conſiſtere, ſonitu uenit,

» - Et ruere omnia uiſa repente, ut ait Virgilius noſter. Huius motus ſuccutientis terras hæc erit cauſa, ad alteram tranſeo.

Caput XXIII.

r Ara terræ natura eſt, multumq́; habens uacui, per has raritates ſpiritus fertur, qui ubi maior influxit nec emittitur, concutit terram. Hæc placet & alijs (ut paulo ante retuli) cauſa. Siqd apud te profectura teſtiũ turba eſt, hanc etiã Caliſthenes probat, nõ contẽptus uir, fuit enim illi nobile ingeniũ, & furibundi regis impatiens. Hic eſt Alexandri crimen æternum, quod nulla uirtus, nulla bellorũ felicitas redimet. Nã quoties quis dixerit, occîdit Perſarũ multa milia, opponetur, & Caliſthenẽ. Quoties dictũ erit, occîdit Darium, penès quem tunc magnum regnum erat, opponetur, & Caliſthenem. Quoties dictũ erit, omnia oceanótenus uicit, ipſum quoq; tentauit nouis claſſibus, & imperiũ ex angulo Thraciæ uſq; ad orientis terminos protulit, dicetur, ſed Caliſthenẽ occîdit. Omnia licet antiqua ducũ regumq́; exẽpla tranſierit, ex his, quæ fecit nihil tam magnũ erit, q̃ ſcelus. Hic Caliſthenes in libris quibus deſcribit quemadmodũ Helice, Burisq́; merſæ ſunt, quis illas caſus in mare, uel in illas mare immerſit, dicit id quod in priore parte dictum eſt, ſpiritus intra terram per occulta foramina, quemadmodũ ubiq;, ita & ſub mari. Deínde cum eſt obſtructus ille trames, per quẽ deſcenderat, reditum autẽ illi à tergo reſiſtens aqua abſtulit, huc & illuc fertur, & ſibi ipſe occurrens terram labefactat. Ideo frequentiſſime mari appoſita uexantur, & inde Neptuno hæc aſſignata eſt maris mouendi potentia. Quiſquis primas literas græcas didicit ſcit illũ apud Homerum σεισίχθονα uocari.

Caput XXIIII.

ſ Piritum eſſe huius mali cauſam & ipſe conſentio, de quo diſputabo, quomodo intret hic ſpiritus, utrum per tenuia foramina, nec oculis comprehenſibilia, an per maiora ac patentiora. Et utrum ab imo, an etiam per ſumma terrarum. Hoc

incredibile eſt. Nam in noſtris quoq; corporibus cutis ſpiritum reſpuit, nec eſt illi introitus, niſi per quem trahitur, nec conſiſtere quidem à nobis receptus poteſt, niſi in laxiore corporis parte. Nō enim inter neruos pulpas'ue, ſed in uiſceribus, & patulo interioris partis receſſu cōmoratur. Idem de terra ſuſpicari licet, uel ex hoc, quod motus non in ſumma terræ, circa'ue ſumma eſt, ſed ſubter & ab imo. Huius indicium eſt, quod altitudinis profundæ maria iactantur, motis ſcilicet his, ſupra quæ fuſa ſunt. Ergo ueriſimile eſt terram ex alto moueri, & illic ſpiritum in cauernis ingentibus concipi. Immò (inquit) ceu cum frigore inhorruimus, tremor ſequitur, ſic terras quoq; ſpiritus extrinſecus accedens quaſſat. Quod nullo modo poteſt fieri. Algere enim debet, ut idem illi accidat, quod nobis, quos externa cauſa in horrorem agit. Accidere autem terræ ſimile quiddam noſtræ affectionis, ſed non ex ſimili cauſa conceſſerim. Illam interior & altior iniuria debet impellere. Cuius rei argumentum uel maximum hoc poteſt eſſe, quod cum uehementi motu adapertū ingenti ruina ſolum eſt, totas nonnunquam urbeis & recipit hiatus ille, & abſcondit. Thucydides ait, circa Peloponneſiaci belli tempus Atalantem inſulam aut totam, aut certe maxima ex parte ſuperfuſam. Idem Sidone accidiſſe Poſſidonio crede. Nec ad hoc teſtibus opus eſt. Meminimus enim terris interno motu diuulſis, loca diſiecta, & campos interiſſe. Quod iam dicam quemadmodum exiſtimem fieri.

Caput XXV.

C Vm ſpiritus magna ui in uacuum terrarum locum penitus applicuit, cœpitq; rixari, & de exitu cogitare, latera ipſa, inter quæ latet, ſæpius percutit, ſupra quæ urbes interdum ſitæ ſunt, hæc nonnunquam adeo concutiuntur, ut ædificia ſuperpoſita procumbant. Nonnunquam in tantum, ut parietes, q̄bus fertur omne regmen caui, decidant in illum ſubteruacantem locum, totæq; urbes in immenſam altitudinem uergant. Si uelis credere, aiunt aliquando Oſſam Olympo cohæſiſſe, deinde terrarum motu receſſiſſe, & ſciſſam unius magnitudinem montis in duas parteis. Tunc effugiſſe Peneon, qui paludes, quibus laborabat Theſſalia, ſiccauit, abductis in ſe, quæ ſine exitu ſtagnauerant, aquis. Ladon flumen inter Elim & Megalempolim medius eſt, quem terrarum motus effudit. Per hoc quid probo, in laxos ſpecus (quid enim aliud appellem loca uacua ſub terris) ſpiritum conuenire. Quod niſi eſſet, magna terrarum ſpatia commouerentur, & unà multa titubarent. Nunc exiguæ partes laborant, nec unquam per ducenta milia mo-

tus extenditur. Ecce hic qui impleuit fabulis orbem, non tranſcendit Campaniam. Quid dicam, cum Chalcis tremuit, Thebas ſtetiſſe? Cum laborauit Aegine tam propinquas illi Patras de motu nihil audiſſe? Illa uaſta concuſſio, quæ duas ſuppreſſit urbeis Helicen, & Burim, circa Aegæum conſtitit. Apparet ergo in tantum ſpatium motum pertendere, quantum illa ſub terris uacantis loci inanitas pateat.

Caput XXVI.

P Oteram ad hoc probandum abuti authoritate magnorū uirorum, qui Aegyptum nunquam tremuiſſe tradunt. Rationem autem huius rei hanc reddunt, quod ex limo tota concreuerit. Tantum enim (ſi Homero fides eſt) aberat à continenti Pharos, quantum nauis diurno curſu metiri plenis lata uelis poteſt, ſed continenti admota eſt. Turbidus.n. defluens Nilus, multumq; ſecū cœni trahēs, et id ſubinde apponēs prioribus terris, Aegypto annuo incremento ſemper ultra tulit. Inde pinguis et limoſi ſoli eſt, nec ulla interualla intra ſe habet, ſed creuit in ſolidum areſcente limo, quo preſſa erat et ſedēs ſtructura, cū partes glutinarētur, nec qcq̃ inane interuenire poterat, cū ſolido liquidum, ac molle ſemper accederet. Sed mouetur & Aegyptus, et Delos, quam Virgilius ſtare iuſſit,

» Immotamq; coli dedit, & contemnere uentos.

Hanc philoſophi quoq;, credula natio, dixerunt non moueri authore Pindaro. Thucydides ait, antea quidem immotam fuiſſe, ſed circa Peloponneſiacum bellum tremuiſſe. Caliſthenes & alio tempore ait hoc accidiſſe. Inter multa, inquit, prodigia qbus denunciata eſt duarum urbium Helices & Buris euerſio, fuere maxime notabilia, columna ignis immenſi, & Delos agitata. Quam ideo ſtabilem uideri uult, quia mari impoſita ſit, habeatq; concauas rupeis, & ſaxa peruia, quæ dent deprehenſo aëri reditum. Ob hoc etiam inſulas eſſe certioris ſoli, urbeisq; eò tutiores, quò propius ad mare acceſſerunt. Falſa hæc eſſe Pompeij & Herculaneū ſenſere. Adijce nunc, qđ omnis ora maris obnoxia eſt motibus, ſic Paphos nō ſemel corruit, ſic nobilis, et huic iam familiaris malo Nicopolis. Cyprū ambit altum mare, & agitatur. Tyros & ipſa tam mouetur, q̃ diluitur. Hæ ferè cauſæ redduntur, propter quas tremat terra.

Caput XXVII.

Q Vædam tamen propia in hoc Campano motu accidiſſe narrantur, quorum ratio reddenda eſt. Aiunt enim ſexcentarum ouium gregem exanimatum in Pompeiana regione. Non eſt, quare hoc putes ouibus illis timore accidiſſe. Diximus ſolere poſt magnos terrarum motus peſtilentiam fieri, nec id mirum

eſt, multa enim mortifera in alto latent. At aër ipſe qui uel terrarum culpa, uel pigritia, & æterna nocte torpeſcit, grauis haurientibus eſt. Vel corruptus internorum ignium uitio, cum eſt longo ſitu emiſſus, purum hunc, liquidumq; maculat, ac polluit, inſuetumq; ducentibus ſpiritum affert noua genera morborum. Quid, quod aquæ inutiles, peſtilentesq; in abdito latent, ut quas nunquam uſus exerceat, nunquam aura liberior uerberet? Craſſæ itaq; & graui caligine, ſempiternaq; tectæ, nihil niſi peſtiferum in ſe, & corporibus noſtris contrarium habent. Aër quoq;, qui miſtus eſt illis, quiq; inter illas paludes iacet, cum emerſit, late uitium ſuum ſpargit, et haurientes necat. Facilius autē pecora ſentiunt, in quæ peſtilentia incurrere ſolet, quò auidiora ſunt, aperto cœlo plurimū utuntur, et aquis, quarū maxima in peſtilētia culpa eſt. Oues uero mollioris naturæ, quò propriora terris ferunt capita, corruptas eſſe non miror, cum afflatū diri aëris circa ipſam humum exceperint. Nocuiſſet ille & hominibus, ſi maior exiſſet, ſed illū copia aëris ſinceri extinxit, ante, q̄ ut ab homine poſſet trahi, ſurgeret. Caput XXVIII.

Vlta autem terras habere mortifera uel ex hoc intellige,
m quod tot uenena naſcuntur, non manu ſparſa, ſed ſponte, ſolo ſcilicet habente ut boni, ita mali ſemina. Quid, quod pluribus Italiæ locis per quædam foramina peſtilens exhalatur uapor, quem non homini ducere, non feræ tutum eſt. Aues quoq; ſi in illum inciderint ante, quàm cœlo meliore leniatur, in ipſo uolatu cadunt, liuentq; corpora, & non aliter quàm per uim eliſæ fauces tument. Hic ſpiritus quādiu terris continetur, tenui foramine fluens, non plus potentiæ habet, quàm ut deſpectantia, & ultro ſibi illata conficiat. Vbi per ſecula conditis tenebris, ac triſtitia loci creuit in uitium, ipſa ingraueſcit mora, hòc peior, quò ſegnior. Cum autem exitum nactus eſt, æternum illud umbroſi frigoris malum, & infernam noctem ſoluit, ac regionis noſtræ aëra infuſcat. Vincūtur enim meliora peioribus. Tunc etiam ille ſpiritus purior tranſit in noxiū. Inde ſubitæ, continuæq; mortes, & monſtroſa genera morborum, ut ex nouis orta cauſis. Breuis aut longa clades eſt, prout uitia ualuere. Nec prius peſtilentia deſinit, quàm ſpiritum illum grauem exercuit laxitas cœli, uentorumq; iactatio. Caput XXIX.

Am quod aliquos inſanis, attonitisq; ſimiles diſcurrere fe
n cit metus, qui excutit mentes, ubi priuatus ac modicus eſt, quid ubi publice terret, ubi cadunt urbes, populi opprimuntur, terra concutitur? Quid mirum eſt animos inter dolorem

& metum deſtitutos aberraſſe? Non eſt facile inter magna mala non deſipere. Itaq; leuiſſima ferè ingenia in tantum uenêre formidinis, ut ſibi excederent. Nemo quidem ſine aliqua iactura ſanitatis expauit, ſimilis'q; furenti, quiſquis timet. Sed alios citò timor ſibi reddit, alios uehementius perturbat, & in dementiam transfert. Inde inter bella errauere lymphatici, nec uſquam plura exempla uaticinantium inuenies, quàm ubi formido menteis religione mixta ꝑcuſſit. Statuam diuiſam non miror, cum dixerim monteis à montibus receſſiſſe, & ipſum diruptum eſſe ab imo ſolum.

» Hæc loca ui quondam, & uaſta conuulſa ruina
» (Tantum æui longinqua ualet mutare uetuſtas)
» Diſſiluiſſe ferunt, cum protinus utraq; tellus
» Vna foret, uenit medio ui pontus, & undis
» Heſperium ſiculo latus abſcidit, arua'q; & urbeis
» Littore diductas, anguſto interluit æſtu.

Vides totas regiones à ſuis ſedibus reuelli, & trans mare iacere, quod in confinio fuerat. Vides & urbium fieri gentium'q; diſſidium, cum pars naturæ concitata eſt de ſe, uel aliquod mare ingens ſpiritus impegit, quorũ mira, ut ex toto, uis eſt. Quamuis enim parte ſæuiat, mundi tamen uiribus ſæuit. Sic & Hiſpanias à contextu Africæ mare eripuit, ſic hac inundatione, quam poëtarum maximi celebrant, ab Italia Sicilia reiecta eſt. Aliquanto autem plus impetus habent, quæ ex infimo ueniunt. Acriora enim ſunt, in quibus niſus eſt per anguſta. Quantas res hi terrarum tremores, quam'q; mira ſpectacula ediderint, ſatis dictum eſt.

Caput XXX.

e Vt ergo aliquis ad hoc ſtupet, quod æs unius ſtatuæ, ne ſolidum quidem, ſed concauum ac tenue diruptum eſt, cum fortaſſe in illud ſe ſpiritus quærens fugam incluſerit? Illud uero quis neſcit? Diductis ædificia angulis uidimus moueri, iterum'q; componi. Quædam uero parum aptata poſitu ſuo, & à fabris negligentius ſolutius'q; compoſita, terræmotus ſæpius agitata cõpegit. Quod ſi totos parietes, & totas findit domos, et latera magnarũ turrium, quæ ſolida ſunt, ſcindit, & pilas operibus ſubditas diſſipat, quid eſt, quare quiſquam dignum annotari putet, ſectam eſſe æqualiter ab imo ad caput in parteis duas ſtatuam? Quare tamen per plureis dies motus fuit, non deſijt enim aſſidue tremere Campania, clementius quidem, ſed ingenti damno, quod preſſa uel quaſſata quatiebat, quibus ad cadendum male ſtantibus, non

erat impelli, ſed agitari. Nondum uidelicet ſpiritus omnis exierat, ſed adhuc emiſſa ſui parte maiore oberrabat. Caput XXXI.

Inter argumenta, quibus probatur ſpiritu iſta fieri, non eſt q dubites et hoc ponere. Cum maximus editus tremor eſt, quo in urbes terrasq; ſæuitum eſt, non poteſt par illi ſubſequi alius, ſed poſt maximum leues motus ſunt, quia uehementius exitum uentis luctantibus fecit. Reliquiæ deinde reſidui ſpiritus non idem poſſunt, nec illis pugna opus eſt, cum iam uiam inuenerint, ſequenturq; ea, qua prima uis ac maxima euaſit. Hoc quoq; dignũ memoria iudico, ab eruditiſſimo et grauiſſimo uiro cognitum, forte enim cum hoc euenit lauabatur, uidiſſe ſe affirmat in balneo teſſellas, quibus ſolum erat ſtratum, alteram ab altera ſeparari, iterumq; committi, & aquam modo recipi in commiſſuras pauimento recedente, modo compreſſo bullire & elidi. Eundem audiui narrantem uidiſſe ſe molles materias, mollius crebriusq; tremere, quàm natura duras.

Caput XXXII.

Hæc Lucili uirorum optime quantum ad ipſas cauſas. Illa nunc, quæ ad confirmationem animorum pertinent, quos magis refert ueſtra fortiores fieri, q̃ doctiores, ſed alterũ ſine altero nõ fit. Non.n.aliunde animo uenit robur, quàm à bonis artibus, q̃ à contemplatione naturæ. Quẽ enim non hic ipſe caſus aduerſus omnes firmauerit et erexerit? Quid eſt enim, cur ego hominẽ aut feram? Quid eſt, cur ſagittam aut lanceã tremã? maiora me pericula expectant. Fluminibus & terris et magnis naturæ partibus petimur. Ingenti itaq; animo mors prouocanda eſt, ſiue nos æquo uaſtoq; impetu aggreditur, ſiue quotidiano & uulgari exitu. Nihil refert quàm minax ueniat, quãtumq; ſit, quod in nos trahat, quod à nobis petit, minimum eſt. Hoc ſenectus à nobis ablatura eſt, hoc auriculæ dolor, hoc in nobis humoris corrupti abundantia, hoc cibus parum obſequens ſtomacho, hoc pes leuiter offenſus. Puſilla res eſt hominis anima, ſed ingens res eſt contemptus animæ. Hanc qui contempſerit, ſecurus uidebit maria turbari, etiam ſi illa omnes excitauerint uenti, etiam ſi æſtus aliqua perturbatione mundi, totum in terras uerterit oceanum. Securus aſpiciet fulminantis cœli trucem ac horrendam faciem. Frangatur licet cœlum, & ignes ſuos in exitium omnium, in primis ſuum miſceat. Securus aſpiciet ruptis compagibus dehiſcens ſolum. Illa licet inferorum regna retegantur, ſtabit ſuper illam uoraginem intrepidus, & fortaſſe, quo debet cadere, diſiliet. Quid ad me, quàm ſint magna quibus pereo? Ipſum

periré non eſt magnum. Proínde ſi uolumus eſſe felices, ſi nec hominum, nec deorum, nec rerum timore uerſari, ſi deſpicere fortunam ſuperuacua promittentem, leuia minitantem, ſi uolumus tranquille degere, & ipſis dijs de felicitate controuerſiam agere, anima in expedito eſt habenda. Siue illam inſidiæ, ſiue morbi petent, ſiue hoſtium gladij, ſiue inſularum cadentium fragor, ſiue ipſarum ruina terrarum, ſiue uaſta uis ignium, urbes agrosq; pari clade complexa. Qui uolet, illã accipiat. Quid aliud debeo, quàm exeuntẽ hortari, et cũ bonis ominibus emittere? uade fortiter, uade feliciter. Nihil dubitaueris reddere. Non de re, ſed de tempore eſt quæſtio. Facis quod quandoq; faciendum eſt, nec rogaueris, nec timueris, nec te uelut in aliquod malum exiturum tuleris retro. Rerum natura, quæ te genuit, expectat, & locus melior ac tutior. Illic non tremunt terræ, nec inter ſe uenti cum magno nubium fragore concurrunt, non incendia regiones urbesq; uaſtant, non naufragiorum totas claſſes ſorbentiũ metus eſt, non arma contrarijs diſpoſita uexillis, & in mutuam perniciem multorum milium par furor, non peſtilentia, & ardentes promiſcue communes populis cadentibus rogi. Iſtud leue eſt. Quid timemus? Graue eſt. Potius ſemel incidat, quàm ſemper impendeat. Ego autem perire timeam, cum terra ante me pereat, cum iſta quatiantur, quæ quatiunt, et in iniuriã noſtram non ſine ſua ueniunt? Helicen Burimq; totas mare accepit, ego de uno corpuſculo timeã? Supra oppida duo nauigatur, duo autem quæ nouimus, quæ in noſtram notitiam memoria literis ſeruata perduxit. Quàm multa alia alijs locis merſa ſunt? Quot populos aut terra, aut in ſe mare incluſit? Ego recuſem mei finem, cum ſciã me ſine fine non eſſe? Immò cum ſciam omnia eſſe finita, ego ultimum ſuſpirium timeã? Quantum potes itaq; ipſe te adhortare Lucili contra metum mortis. Hic eſt qui nos humiles facit, hic eſt qui ipſam uitam, cui parcit, inquietat, ac perdit. Hic omnia iſta dilatat, terrarũ motus, & fulmina. Quæ omnia feres conſtanter, ſi cogitaueris nihil intereſſe inter exiguum tempus, & longum. Horæ ſunt quas perdimus. Puta dies eſſe, puta menſes, puta annos, perdidimus illos, nempe perituros. Quid erote refert, num perueniam ad illos? fluit tempus & auidiſſimus ſui deſerit. Nec quod futurum eſt, meum eſt, nec quod fuit. In puncto fugientis temporis pendeo, & magni eſt modicum fuiſſe. Eleganter ille Lælius ſapiens dicenti cuidã ſexaginta annos habeo. Hos, inquit, dicis ſexaginta, quos non habes? Næ ex hoc quidem intelligimus incomprehenſibilis uitæ conditionem, & ſortem temporis ſemper

alieni,

alieni, quod annos annumeramus amiſſos? Hoc affigamus animo, hoc nobis ſubinde dicamus, moriendum eſt. Quando? Quid tua? Mors naturæ lex eſt, mors tributum officiumq; mortalium, malorumq; omnium remediũ eſt. Optabit illam, quiſquis timet. Omnibus omiſſis hoc unum Lucili meditare, ne mortis nomen reformides, effice illam tibi cogitatione multa familiarem, ut ſi ita tulerit, poſſis illi uel obuiam exire.

LVCII ANNEI SENECAE NATVRALIVM QVAESTIONVM LIBER SEPTIMVS, ET VLTIMVS. IN QVO AGITVR DE COMETIS.

Caput I.

n EMO uſq; adeo tardus & hebes & demiſſus in terrã eſt, ut ad diuina nõ erigatur, ac tota mente conſurgat, utiq; ubi nouum aliquod è cœlo miraculum fulſit. Nam quãdiu ſolita decurrunt, magnitudinem rerum conſuetudo ſubducit. Ita enim compoſiti ſumus, ut nos quotidiana, etiam ſi admiratione digna ſunt, tranſeant. Contra minimarum quoq; rerum, ſi inſolitæ prodierunt, ſpectaculum dulce fiat. Hic itaq; cœtus aſtrorum, quibus immenſi corporis pulchritudo diſtinguitur, populum non conuocat. At cum aliquid ex more mutatum eſt, omnium uultus in cœlo eſt. Sol ſpectatorem, niſi cum deficit, non habet. Nemo obſeruat lunam, niſi laborantem, tunc urbes conclamant, tunc pro ſe quiſq; ſuperſtitione uana trepidat. Quanto illa maiora ſunt, quod ſol totidem (ut ita dicam) gradus, quot dies habet, & annum circuitu ſuo claudit, quod à ſolſtitio ad minuendos dies uertitur, quod à ſolſtitio ſtatum inclinat, & dat ſpatium noctibus, quod ſydera abſcondit, quod terras, cum tanto maior ſit illis, nõ urit, ſed calorem ſuum intenſionibus ac remiſſionibus temperando fouet, quod lunam nunquam implet niſi aduerſam ſibi, nec obſcurat. Hæc tamen non annotamus, quãdiu ordo ſeruatur. Sed ſiquid turbatum eſt, aut præter conſuetudinem emicuit, ſpectamus, interrogamus, oſtendimus. Adeo naturale eſt, magis noua, quàm magna mirari. Idem in Cometis fit, ſi rarus & inſolitæ figuræ ignis apparuit, nemo non ſcire quid ſit cupit, & oblitus aliorum, de aduentitio

quærit, ignarus, utrum debeat mirari an timere. Non enim deſunt qui terreant, qui ſignificationes eius graueis prædicent. Sciſcitantur itaq; & cognoſcere uolunt, prodigium ſit, an ſydus. At mehercules non aliud quis aut magnificentius quæſierit, aut didicerit utilius, quàm de ſtellarum ſyderumq́; natura, utrum flamma contracta, quod & uiſus noſter affirmat, & ipſum ab illis fluens lumen, & calor inde deſcendens, an non ſint flammei orbes, ſed ſolida quædã terrenaq́; corpora, quæ per igneos tractus labentia, inde ſplendorem trahant caloremq́;, non de ſuo clara. In qua opinione magni fuere uiri, qui ſydera crediderunt ex duro concreta, & ignem alienum paſcentia. Nam per ſe, inquiunt, flamma diffugeret, niſi aliqd haberet quod teneret, et à quo teneretur, conglobatamq́; nec ſtabili inditam corpori profectò iam mundus turbine ſuo diſſipaſſet.

Caput II.

a D hæc inueſtiganda proderit quærere, num Cometæ eius conditionis ſint, cuius ſuperiora. Videntur enim cum illis quædam habere communia, ortus & occaſus, ipſam quoq;, quamuis ſpargatur, & longius exeat, faciẽ, æque enim ignei ſplendidiq́; ſunt. Itaq; ſi omnia terrena ſydera ſunt, his quoq; eadẽ ſors erit. Si uero nihil aliud ſunt, q̃ purus ignis, manentq́; menſibus ſenis, nec illos conuerſio mundi ſoluit, & uelocitas, illa quoq; poſſunt ex tenui conſtare materia, nec ob hoc diſcuti aſſiduo cœli circũactu. Illò quoq; pertinebit hoc excuſſiſſe, ut ſciamus utrum mundus terra ſtante circũeat, an mundo ſtante terra uertatur. Fuerunt enim qui dicerent nos eſſe, quos rerũ natura neſcienteis ferat, nec cœli motu fieri ortus & occaſus, ſed ipſos oriri & occidere. Digna res eſt contemplatione, ut ſciamus in quo rerum ſtatu ſimus, pigerrimam ſortiti, an uelociſſimam ſedem, circa nos deus omnia, an nos agat. Neceſſarium eſt autem ueteres ortus Cometarum habere collectos. Deprehendi enim propter raritatem eorum curſus adhuc non poteſt, nec explorari, an uices ſeruent, & illos ad ſuum diem certus ordo producat. Noua hæc cœleſtium obſeruatio eſt, & nuper in Græciã tranſuecta.

Caput III.

d Emocritus quoq; ſubtiliſſimus antiquorum omnium ſuſpicari ſe ait, plureis ſtellas eſſe, quæ coëant, ſed nec numerũ illarum poſuit, nec nomina, nondum comprehenſis quinq; ſyderum curſibus. Eudoxus primus ab Aegypto hos motus in Græciam tranſtulit. Hic tamen de Cometis nihil dicit. Ex quo apparet ne apud Aegyptios quidem, quibus maior cœli cura fuit, hanc par-

tem

tem elaboratum. Conon poſtea diligens & ipſe inquiſitor, defectiones quidem ſolis ſeruatas ab Aegyptijs collegit, nullam autem mentionē fecit Cometarum, non prætermiſſurus, ſi quid explorati apud illos cōperiſſet. Duo certe qui apud Chaldæos ſtuduiſſe ſe dicunt, Epigenes & Apollonius Myndius peritiſſimus inſpiciendorum naturaliū, inter ſe diſſident. Hic enim ait Cometas in numero ſtellarum errantium poni à Chaldæis, teneriq; curſus eorum. Epigenes contra ait, Chaldæos nihil de Cometis habere comprehenſum, ſed uideri illos accen di turbine quodam aëris concitati & contorti. Caput IIII.

PRimum ergo (ſi tibi uidetur) opiniones huius ponamus, ac refellamus. Huic uidetur plurimum uirium habere ad omneis ſublimium motus ſtella Saturni. Hæc cum proxima ſigna Martis premit, aut in Lunæ uiciniam tranſit, aut in Solis incidit radios, natura uentoſa & frigida, contrahit pluribus locis aëra, conglobatq;. Demū ſi radios ſolis aſſumpſit, tonat fulguratq;. Si Martem quoq; conſentientem habet, fulminat. Præterea, inquit, aliam materiam habent fulmina, aliam fulgurationes. Aquarum enim, & omnis humidi euaporatio ſplendores tantum cœli citra ictum minaces mouet, illa autem calidior, ſiccior'q; terrarum exhalatio fulmina extundit. Trabes uero, & faces, quæ nullo alio inter ſe, quàm magnitudine diſtant, hoc modo fiunt. Cum humida terrenaq; in ſe globus aliquis aëris clauſit, quem turbinem dicimus, quacunq; fertur, præbet ſpeciē ignis extenti. Quæ tandiu durat, quādiu manſit aëris illa cōplexio, humidi intra ſe terreniq; multū uehens.

Caput V.

UT à proximis mendacijs incipiam, falſum eſt faces & trabes exprimi turbine. Turbo enim circa terras concipitur ac fertur. Ideoq; arbuſta radicitus uellit, & quacunq; incumbit, ſolum nudat, ſyluas interim & tecta corripiens, inferior ferè nubibus, utiq; nunquam altior. At contra trabeis editior cœli pars oſtentat, ita nunquā nubibus obſtiterunt. Præterea turbo omni nube uelocius rapitur, & in orbem uertitur. Super iſta, uelociter deſinit, & ipſe ſe ſua ui rumpit. Trabes autem non tranſcurrunt, nec præteruolant ut faces, ſed commorantur, & in eadem parte cœli collucent. Charimander quoq; in eo libro, quem de Cometis compoſuit, ait Anaxagoræ uiſum grande inſolitumq; cœlo lumen magnitudine amplæ trabis, & id ꝑ multos dies fulſiſſe. Caliſthenes tradit ante, quàm Burim, & Helicen mare abſconderet. Ariſtoteles ait, non trabem illam, ſed Cometen fuiſſe, cæterum ob nimium ardorem nō

apparuiſſe ſparſum ignem, ſed procedente tempore, cum iam minus flagraret, redditam ſuam Cometis faciem. In quo igne multa quidem fuerunt digna, quæ notarentur, nihil tamen magis, quàm quod ut ille fulſit in cœlo, ſtatim ſupra Burim & Helicen mare fuit. Nunquid ergo Ariſtoteles non illam tantum, ſed omnes trabes Cometas eſſe credebat? Hanc habetis differentiam, quod his continuus ignis eſt, cæteris ſparſus. Trabes enim flammam æqualem habent, nec ullo loco intermiſſam aut languidam, in ultimis uero partibus coactam, qualem fuiſſe illam, de qua modo retuli, Caliſthenes tradit.

Caput VI.

d Vo, inquit Epigenes Cometarum genera ſunt. Alij ardorem undiq; effundunt, nec locũ mutant. Alij in unam partem ignem uagum in modum comæ porrigunt, & ſtellas prætermeant, quales duo ætate noſtra uiſi ſunt. Illi priores criniti undiq; etiam immoti, humiles ferè ſunt, & eiſdem cauſis, quibus trabes facesq; conflantur, & ex intemperie aëris turbidi, multa ſecum arida humidáq; terris exhalata uerſantis. Poteſt enim ſpiritus per anguſta eliſus accendere ſupra ſe poſitum aëra plenum alimentis idoneis igni. Deinde propellere ex nitido, ne ex aliqua cauſa refluat rurſus ac remittatur. Deinde iterum proximo die ac ſequentibus conſurgere, & eundem locum inflammare. Videmus enim uentos per complures dies ad conſtitutum redire. Pluuiæ quoq; & alia tempeſtatum genera ad præſcriptum reuertuntur. Vt breuiter autem uoluntatem eius exprimam, eadem ferè ratione hos fieri Cometas exiſtimat, qua fiunt ignes turbine eiecti. Hoc unum intereſt, quod illi turbines ex ſuperiori parte in terras deprimuntur. Hi de terra in ſuperiora eleuantur.

Caput VII.

a Duerſus hæc multa dicuntur. Primum ſi uentus in cauſa eſſet, nunquam Cometes ſine uento appareret, nunc autem & quietiſſimo aëre apparet. Deinde ſi uento fieret, cum uento caderet. Et ſi uento inciperet, creſceret uento, eoq; eſſet ardentior, quò ille incitatior. His accedit illud quoq;, ꝙ uentus multas aëris partes impellit, Cometes in uno loco apparet. Et uentus in ſublime non peruenit, Cometæ autem uiſuntur ſupra q̃ uentis ire licet. Tranſit deinde ad illos, quos ait certiorem habere ſtellarum ſpeciem, qui & procedunt & ſigna prætereunt. Hos ait ex eiſdem cauſis fieri, quibus illos quos dixit humiliores. Hoc tantum intereſſe, ꝙ terrarum exhalationes multa ſecum arida ferentes, celſiorem petant partem, & in æditiora cœli Aquilone deinde pellantur.

Si illos Aquilo propelleret, ad meridiem ſemper agerentur, quo uentus hic nititur. Atqui uarie concurrunt, alij in ortum, alij in occaſum, omnes in flexum, quod iter non daret uentus. Deinde ſi Aquilonis illos impetus à terris in altum leuaret, alijs uentis non orirentur Cometæ, atqui oriuntur.

Caput VIII.

Llam nunc rationem eius (utraq; enim utitur) refellamus.
i Quicquid humidi aridiq; terra efflauit, cum in unum
coit, ipſa diſcordia corporum ſpiritum uerſat in turbinem. Tunc illa uis uenti circumeuntis quicquid intra ſe comprehendit, curſu ſuo accendit, et leuat in altum, ac tandiu manet ſplendor ignis expreſſi, quãdiu alimenta ſufficiunt, qbus deſinentibus, & ipſe ſubſidit. Qui hoc dicit, non notat qualis ſit turbinum curſus, & qualis Cometarum. Illorum rapidus ac uiolentus, & ipſis uentis citatior eſt, Cometarum lenis, & qđ per diem & noctem quantum tranſierit, abſcondat. Deinde turbinum motus uagus eſt & diſiectus, & (ut Salluſtij utar uerbis) uerticoſus, Cometarũ autem compoſitus, & deſtinatum iter carpens. Num quis noſtrum crederet aut Lunam, aut quinq; ſydera rapi uento, aut turbine rotari? Non ut puto. Quare? quia non eſt illis perturbatus & impotens curſus. Ad Cometas idẽ transferamus. Non confuſe nec tumultuoſe eunt, ut aliquis credat illos cauſis turbulentis & inconſtantibus pelli. Deinde etiam ſi uortices iſti comprehendere terrena humidaq;, & ex humili in altum exprimere poſſent, non tamen ſupra lunam efferrent, omnis illis uſq; in nubilum uis eſt. Cometas autem immiſtos ſtellis uidemus per ſuperiora labenteis. Ergo ueriſimile non eſt in tantum ſpatium perſeuerare turbinem, qui quò maior eſt, maturius corrumpitur.

Caput VIII.

Trùlibet itaq; eligat, aut uis leuis inde peruenire non
u poterit, aut magna & concitata citius ipſa ſe franget.
Præterea humiliores illi Cometæ ob hoc (ut putant) non exeunt altius, quia plus terreni habeant, grauitas illos ſua in proximo tenet. Atqui neceſſe eſt his Cometis diuturnioribus, & celſioribus plenior materia ſit, neq; enim diutius apparerent, niſi maioribus nutrimentis ſuſtinerentur. Dicebam modo non poſſe diu uorticem permanere, nec ſupra Lunam, aut uſq; in ſtellarum locum creſcere. Nempe efficit turbinem plurium uentorum inter ipſos luctatio, hæc diu non poteſt eſſe. Nam cum uagus & incertus ſpiritus cum cæteris uolutatus eſt, nouiſſime uni uis omnium cedit.

Nulla autem tempeſtas magna perdurat. Procellæ quantò plus habent uirium, tantò minus temporis. Venti cum ad ſummum uenerunt, remittuntur omni uiolentia. Neceſſe eſt iſta concitatione in exitum ſui tendant. Nemo itaq; turbinem toto die uidit, ne hora quidem. Mira uelocitas eius, & mira breuitas eſt. Præterea uiolentius celeriuſq; in terra, circaq; eã uoluitur. Quò celſior, eò ſolutior, laxiorq; eſt, & ob hoc diffunditur. Adijce nunc, ꝙ etiam ſi in ſummum pertenderet, ubi ſyderibus iter eſt, utiq; ab eo motu, qui uniuerſum trahit, ſolueretur. Quid enim eſt illa conuerſione mundi citatius? hac omnium uentorum in unum coniecta uis diſſiparetur, & terræ ſolida fortiſq; compages, nedum particula aëris torti.

Caput X.

P *Ræterea in alto manere nõ poteſt ignis turbine illatus, niſi ipſe quoq; ꝑmaneret turbò. Quod porrò tam incredibile eſt, quàm in turbine longior mora. Vtiq; motus motu contrario uincitur, habet enim ſuã locus ille uertiginẽ, quæ rapit cœlũ,*

» *Syderaq; alta trahit, celeriq; uolumine torquet.*

Et ut des eis aliquam aduocationem, quod fieri nullo modo poteſt, qd de his Cometis dicetur, quæ ſenis menſibus apparuerunt? Deinde duo debent eſſe motus eodem loco, alter ille diutinus et aſſiduus, ſuũ ſine intermiſſione peragens opus, alter nouus & recens & turbine illatus. Neceſſe eſt ergo alter alteri impedimento ſit. Atqui lunaris illa orbita, cæterorumq; ſupra lunam meantium motus irreuocabilis eſt, nec hæſitatus, qui nec reſiſtit, nec dat ullam nobis ſuſpitionem obiectæ ſibi moræ. Fidem nõ habet turbinem, uiolentiſſimum & ꝑturbatiſſimũ tempeſtatis genus, in medios ſyderũ ordines peruenire, et inter diſpoſita ac tranqlla uerſari. Credamus ignem circũacto turbine accendi, & hunc expulſum in ſublime, præbere nobis opinionem ſpeciemq; ſyderis longi. Et puto tale eſſe debet, quale eſt id, quod ignem efficit, turbinis autem rotunda facies eſt, in eodem enim ueſtigio uerſatur, & in columnæ modo circumagentis ſe uoluitur. Ergo ignem quoq; qui incluſus eſt, ſimilem eſſe illi oportet. Atqui longus eſt & diſiectus, minimeq; ſimilis in orbem coacto.

Caput XI.

e *Pigenem relinquamus, & aliorũ opiniones perſequamur, quas ante, q̃ exponere incipiam, illud in primis præſumendum eſt, Cometas non in una parte cœli aſpici, nec in ſignifero tantum orbe, ſed tam in ortu q̃ in occaſu, frequentiſſime tamen circa Septentrionẽ. Forma eius non eſt una. Quãuis enim græci diſcrimina fecerint eorum, quibus in morem barbæ flamma dependet,*

pendet, & eorum, qui undiq; circa ſe uelut comam ſpargunt, & eorum, quibus fuſus quidem eſt ignis, ſed in uerticem tendens, tamen omnes iſti eiuſdem notæ ſunt, Cometæq; rectè dicuntur. Quorum cum poſt longum tempus appareant formæ, inter ſe eos comparare difficile eſt. Illo ipſo tempore, quo apparent inter ſpectantes de habitu illorum non conuenit, ſed prout cuiq; acrior acies aut hebetior, ita dicit aut lucidiorem eſſe, aut rubicundiorem, & crines aut in interiora deductos, aut in latera demiſſos. Sed ſiue ſint aliquæ differentiæ illorum, ſiue non ſint, eadem fiant ratione neceſſe eſt Cometæ. Illud unum conſtare debet, præter ſolitum aſpici nouam ſyderis faciem, circa ſe diſſipatum ignem trahentis. Quibuſdam antiquorum hæc placet ratio, cum ex ſtellis errantibus altera ſe alteri applicuit, confuſo in unum duarum lumine, faciem longioris ſyderis reddi. Nec hoc tunc tantum euenit, cum ſtella ſtellam attigit, ſed etiam cum appropinquauit. Interuallum enim, quod inter duas eſt, illuſtratur ab utraq; inflammaturq; & longum ignem efficit.

Caput XII.

His illud reſpondebimus, certum eſſe numerum ſtellarũ mobilium, ſolere autem eodem tempore & has apparere & Cometen. Ex quo manifeſtum fit, non illarũ coitu fieri Cometen, ſed proprium & ſui iuris eſſe. Etiamnum frequenter ſtella ſub altioris ſtellæ ueſtigium uenit, & Saturnus aliquando ſupra Iouem eſt, & Mars Venerem aut Mercurium recta linea deſpicit, nec tamen propter hunc curſum, cum alter alterum ſubit, Cometes fit, alioqui annis omnibus fieret, omnibus enim aliquæ ſtellæ in eodem ſigno ſimul ſunt. Si Cometam faceret ſtella ſtellæ ſuperueniens, momento eſſe deſineret, ſumma enim uelocitas tranſeuntiũ eſt. Ideo omnis ſyderum defectio breuis eſt, quia citò illas idem curſus, q admouerat, abſtrahit. Videmus ſolem & lunam inter exiguum tempus, cum obſcurari cœperint, liberari. Quanto celerior debet fieri in ſtellis digreſſio, tanto minoribus? Atqui Cometæ ſenis menſibus manent, quod non accideret, ſi duarum ſtellarum conuentu gignerentur, illæ enim diu cohærere non poſſunt, & neceſſe eſt illas lex celeritatis ſuæ ſeparet. Præterea illa nobis uicina uidentur, cæterum interuallis ingentibus diſſident. Quomodo ergo poteſt altera ſtella uſq; ad alteram ſtellam ignem mittere, ita ut utraq; iuncta uideatur, cum ſint ingenti regione diductæ? Stellarum, inquit, duarum lumen miſcetur, & præbet unius ſpeciem. Nempe ſic, quemadmodũ rubicunda fit nubes ſolis incurſu, quemadmodum ueſpertina, aut

matutina flaueſcunt, quemadmodum alterne arcus ſolis uiſitur. Hæc omnia primum magna ui efficiuntur, Sol enim eſt, qui iſta ſuccendit. Stellarum non eſt eadem potentia. Deínde nihil horum, niſi infra lunam in terrarum uicinia naſcitur. Superiora pura et ſincera ſunt, & coloris ſui ſemper. Præterea ſiquid tale accideret, non haberet moram, ſed extingueretur citò, ſicut coronæ, quæ ſolem lunamue cingunt, & intra breuiſſimum ſpatium exoleſcunt. Nec arcus quidem diu perſeuerat. Siquid eſſet tale, à quo medium inter duas ſtellas ſpatium confunderetur, æque citò dilaberetur. Vtiq; non in tantum maneret, quantum morari Cometæ ſolent. Stellis intra ſigniferum curſus eſt, hunc gyrum premunt, at Cometæ ubiq; cernuntur. Non magis certum eſt illis tempus quo appareant, q̃ locus ullus, ultra quem non exeant.

Caput XIII.

Duerſus hoc ab Arthemidoro illa dicuntur, non has tan-
a tum ſtellas quinq; diſcurrere, ſed has ſolas obſeruatas eſſe.

Cæterum innumerabileis ferri per occultum, aut propter obſcuritatem luminis nobis ignotas, aut propter circulorum poſitionem talem, ut tunc demum, cum ad extrema eorum uenere, uiſantur. Ergo intercurrunt quædam ſtellæ (ut ait) nobis nouæ, quæ lumen ſuum cum ſtantibus miſceant, & maiorem, q̃ ſtellis mos eſt, porrigant ignem. Hoc ex his quæ mentitur leuiſſimum eſt, tota eius narratio mundi, mendacium impudens eſt. Nam ſi illi credimus, ſumma cœli ora ſolidiſſima eſt, in modum tecti durata, & alti craſſiq; corporis, quod atomi congeſti coaceruatiq; fecerunt. Huic proxima ſuperficies eſt ignea, ita compacta, ut ſolui uitiariq; non poſſit. Habet tamen ſpiramenta quædam, & quaſi feneſtras per quas ex parte exteriore mundi influant ignes, non tam magni, ut interiora conturbent. Rurſus ex mundo in exteriora labuntur. Itaq; hæc, quæ præter conſuetudinem apparent, influxerunt ex illa utraq; mundi iacente materia. Soluere iſta quid aliud eſt, q̃ manum exercere, & in uentum iactare brachia?

Caput XIIII.

Elim tamen mihi dicat iſte, qui mundo tam firma lacuna-
u ria impoſuit, q̃d ſit quare credamus illi tantam eſſe craſ-
ſitudinem cœli? Quid fuit, quod illò tam ſolida corpora adduceret, & ibi detineret? Deínde quod tantæ craſſitudinis eſt, neceſſe eſt & magni ponderis ſit. Quomodo in ſummo ergo manent grauia? Quomodo illa moles non deſcendit, & ſe onere ſuo frangit? Fieri

git? Fieri enim non poteſt, ut tanta uis ponderis, quantam ille ſubſtituit, pendeat, & leuibus innixa ſit. Nec illud quidem poteſt dici, extrinſecus aliqua eſſe retinacula, quibus cadere prohibeatur. Nec rurſus de medio aliquid eſſe oppoſiti, quod imminens corpus excipiat ac fulciat. Illud etiamnum nemo dicere audebit, mundum ferri per immenſum, & cadere quidem, ſed non apparere an cadat, quia præcipitatio eius æterna eſt, nihil habens nouiſſimum, in quod incurrat. Hoc quidam de terra dixerunt, cum rationem nullam inuenirent, propter quam pondus in aëre ſtaret. Fertur, inquiunt, ſemper, ſed non apparet an cadat, quia infinitum eſt in quod cadit. Quid eſt deinde quo probes, non quinque tantum ſtellas moueri, ſed multas eſſe, & in multis mundi regionibus? Aut ſi hoc ſine ullo probabili argumento licet reſpondere, quid eſt quare non aliquis aut omnes ſtellas moueri, aut nullam dicat? Præterea nihil te adiuuat iſta ſtellarum paſſim euntium turba. Nam quo plures fuerint, ſæpius in alias incident, rari autem Cometæ, & ob hoc mirabiles ſunt. Quid, quod teſtimonium dicet contra te omnis ætas, quæ talium ſtellarum exortus & annotauit, & poſteris tradidit?

Caput XV.

P*oſt mortem Demetrij Syriæ regis, cuius Demetrius & Antiochus liberi fuere, paulo ante Achaicum bellum Cometes effulſit, non minor ſole. Primo igneus ac rubicundus orbis fuit, clarumque lumen emittens, quanto uinceret noctem. Deinde paulatim magnitudo eius diſtricta eſt, & euanuit claritas. Nouiſſime autem totus intercidit. Quot ergo coire ſtellas oportet, ut tantum corpus efficiant? Mille in unum licet congreges, nunquam hunc habitum ſolis æquabunt. Attalo regnante, initio cometes apparuit modicus, deinde ſuſtulit ſe diffuditque, & uſque in æquinoctialem circulum uenit, ita ut illam plagam cœli, cui lactea nomen eſt, in immenſum extentus æquaret. Quot ergo conueniſſe debent erraticæ, ut tam longum cœli tractum occuparent igne continuo?*

Caput XVI.

C*ontra argumenta dictum eſt, contra teſtes dicendum. Nec magna molitione detrahenda eſt authoritas Ephoro, hiſtoricus eſt. Quidam incredibilium relatu commendationem parant, & lectorem aliud acturum, ſi per quotidiana duceretur miraculo excitant. Quidam creduli, quidam negligentes ſunt, quibuſdam mendacium obrepit, quibuſdam placet. Illi non euitant, hi appetunt. Et hoc in commune de tota natione,*

quæ approbare opus ſuum,& fieri populare non putat poſſe,niſi illud mendacio aſperſit. Ephorus uero non religioſiſſimæ fidei ſæpe decipitur,ſæpe decipit, ſicut hic. Cometen qui omnium mortalium oculis cuſtoditus eſt,quia ingentis rei traxit euentus, cum Helicen & Burim ortu ſuo merſit, ait illum deſcendiſſe in duas ſtellas,quod præter illum nemo tradidit. Quis enim poſſet obſeruare illud momentum, quo Cometes ſolutus,et in duas parteis redactus eſt? Quomodo autem, ſi eſt qui uiderit Cometen in duas dirimi, nemo uidit fieri ex duabus? Quare autem non adiecit in quas ſtellas diuiſus ſit,cum aliqua ex quinq; ſtellis eſſe debuerit?

Caput XVII.

a Pollonius Myndius in diuerſa opinione eſt. Ait enim Cometen non unum ex multis erraticis effici, ſed multos Cometas erraticos eſſe. Non eſt,inquit,ſpecies falſa, nec duarum ſtellarum confinio ignis extentus, ſed & proprium ſydus Cometes eſt, ſicut ſolis aut lunæ. Talis illi forma eſt non in rotundum reſtricta, ſed procerior & in longum producta. Cæterum non eſt illi palàm curſus, altiora mundi ſecat, & tunc demum apparet,cum in imum curſus ſui uenit. Nec eſt ꝙ putemus eundem uiſum eſſe ſub Claudio, quem ſub Auguſto uidimus. Nec hunc qui ſub Nerone cæſare apparuit, & Cometis detraxit infamiam, illi ſimilem fuiſſe, qui poſt necem diui Iulij Veneris ludis genitricis, circa undecimam horam diei emerſit. Multi uarijq; ſunt, diſpares magnitudine, diſſimiles colore, alijs rubor eſt ſine ulla luce,alijs candor & purum liquidumq; lumen, alijs flamma & hæc non ſincera, nec tenuis, ſed multum circa ſe uoluens fumidi ardoris. Cruenti quidam, minaces, qui omen poſt ſe futuri ſanguinis ferunt, his minuitur, augeturq; lumen ſuum, quemadmodum alia ſydera, quæ clariora cum deſcenderunt, maioraq; ſunt,quia ex loco propiore uiſuntur, minora cum redeunt & obſcuriora, quia abducunt ſe longius.

Caput XIX.

a Duerſus hoc protinus reſpondetur,idẽ accidere in Cometis, quod in cæteris. Cometæ enim quo primũ die apparuerint, maximi ſunt. Atqui deberent creſcere,quo propius accederent. Nunc autem manet illis prima facies, donec incipiant extingui,deinde ꝙ aduerſus priores, etiam aduerſus hunc dicetur. Si erraret Cometes,eſſetq; ſydus,intra ſigniferi terminos moueretur, intra quod omne ſydus curſus ſuos colligit. Nunquam apparet ſtella per ſtellam. Acies noſtra non poteſt per medium ſydus exire, ut

per illud ſuperiora proſpiciat. Per Cometen autem non aliter q̃ per nubem ulteriora cernuntur, ex quo apparet illum non eſſe ſydus, ſed leuem ignem ac tumultuarium. Caput XVIIII.

Zenon noſter in illa ſententia eſt, congruere iudicat ſtellas & radios inter ſe committere, hac ſocietate luminis exiſtere imaginem ſtellæ longioris. Ergo quidã nullos eſſe Cometas exiſtimant, ſed ſpecies illorum per repercuſſionem uicinorum ſyderum, aut per coniunctionem cohærentium reddi. Quidã aiunt eſſe quidem, ſed habere curſus ſuos, & poſt certa luſtra in conſpectum mortalium exire. Quidam eſſe quidem, ſed non q̃bus ſyderũ nomen imponas, quia dilabuntur, nec diu durant, & exigui temporis mora diſſipantur. Caput XX.

In hac ſententia ſunt pleriq; noſtrorum, nec id putant ueritati repugnare. Videmus enim in ſublimi uaria ignium concipi genera, & modo cœlum ardere, modo

» Longos à tergo flammarum albeſcere tractus,

modo faces cum igne uaſto rapi. Ipſa etiam fulmina, & ſi uelocitate mira, ſimul & præſtringunt aciem, et relinquunt ignes ſuos aëris attriti, & impetu inter ſe maiore colliſi. Ideo ne reſiſtunt quidẽ, ſed expreſſi fluunt, & protinus pereunt. Alij uero ignes diu manent, nec ante diſcedunt, q̃ conſumptum eſt omne, quo paſcebantur, alimentum. Hoc loco ſunt illa à Poſſidonio ſcripta miracula, columnæ, clypeiq; flagrantes, aliæq; inſigni nouitate flammæ, quæ non auerterent animos, ſi ex conſuetudine & lege diſcurrerent. Ad hæc ſtupent omnes, & repentinum ignem ex alto efferunt, ſiue emicuit aliquid & fugit, ſiue compreſſo aëre & in ardorem coacto, loco miraculi ſtetit. Quid ergo? Nõ aliquando lacuna ſecedentis retro ætheris patuit, & uaſtum in concauo lumen? exclamare poſſes quid eſt hoc?

» Medium uideo diſcedere cœlum,

» palanteſq; polo ſtellas, quæ aliquando non expectata nocte fulſerunt, & per medium eruperunt diem. Sed alia huius rei ratio eſt, quare alieno tempore apparent, quas eſſe, etiam cum latent, conſtat. Multos Cometas non uidemus, q̧ obſcurantur radijs ſolis, quo deficiente, quendam Cometem apparuiſſe, quem ſol uicinus obtexerat, Poſſidonius tradit. Sæpe autem cum occidit ſol, ſparſi ignes non procul ab eo uidentur. Videlicet ipſa ſtella ſole perfunditur, & ideo aſpici non poteſt. Cometæ autem radios ſolis effugiunt.

Caput XXI.

p Lacet ergo noſtris Cometas ſicut faces, trabeſq; & alia oſtenta cœli denſo aëre creari. Ideo circa Septentrionem frequentiſſime apparent, quia illic plurimum eſt aëris pigri. Quare ergo non ſtat Cometes, ſed procedit? dicam. Ignium modo alimentum ſuum ſequitur. Quamuis enim illi ad ſuperiora niſus ſit, tamen deficiente materia retroiens ipſe deſcendit in aëra quoq;, ſi dextram leuamq; premit partem. Nulla enim illi uia eſt, ſed qua illum uena pabuli ſui duxit, illò repit, nec ut ſtella procedit, ſed ut ignis paſcitur. Quare ergo per longum tempus apparet, et non citò extinguitur? Sex enim menſibus hic quem nos Neronis principatu lætiſſimo uidimus, ſpectandum ſe præbuit, in diuerſum illi Claudiano circumactus. Ille enim à ſeptentrione in uerticem ſurgens, orientem petijt ſemper obſcurior, hic ab eadem parte cœpit, ſed in occidentem tendens, ad meridiem flexit, & ibi ſe ſubduxit oculis. Videlicet ille humidiora habuit, & aptiora ignibus, quæ proſecutus eſt, huic rurſus uberior fuit & plenior regio. Huc itaq; deſcendunt, inuitante materia, non itinere, quod apparet duobus, quos ſpectauimus fuiſſe diuerſum, cum hic in dextrum motus ſit, ille in ſiniſtrum. Omnibus autem ſtellis in eandem partem curſus eſt, id eſt contrarius mundo. Hic enim ab ortu uoluitur in occaſum, illæ ab occaſu in ortum eunt. Et ob hoc duplex his motus eſt, ille quo eunt, & hic quo auferuntur.

Caput XXII.

e Go noſtris non aſſentior, non enim exiſtimo Cometen ſubitaneum ignem, ſed inter æterna opera naturæ. Primũ quæcũq; aër creat, breuia ſunt, naſcuntur enim in re fugaci & mutabili. Quomodo poſt in aëre aliq̃d idem diu ꝑmanere, cum ipſe aër nunq̃ idem diu maneat? fluit ſemper, et breuis illi quies eſt, intra exiguum momentum in aliũ, q̃ in quo fuerat, ſtatum uertitur. Nunc pluuius, nunc ſerenus, nunc inter utrũq; uarius. Nubeſq; quæ illi familiariſſimæ ſunt, in quas coit, & ex q̃bus ſoluitur, modo congregantur, modo digeruntur, nunquam immotæ iacent. Fieri non poteſt, ut ignis certus in corpore uago ſedeat, & tam pertinaciter hæreat, quàm quæ natura, ne unquam excuterentur, aptauit. Deinde ſi alimento ſuo hæreret, ſemper deſcenderet. Eò enim craſſior aër eſt, quò terris propior. Nunquam Cometes in imum uſq; demittitur, neq; appropinquat ſolo etiamnum. Ignis autem it, quo illum natura ſua ducit, id eſt ſurſum, aut eò quò trahit materia, cui adhæſit, & quam depaſcitur.

Caput XXIII.

n Vllis ignibus ordinarijs & cœleſtibus iter flexum eſt. Syderis proprium eſt ducere orbem. Atqui hoc an Cometæ alij fecerint neſcio, duo noſtra ætate fecerunt. Deinde omne quod cauſa temporalis accendit, citò intercidit. Sic faces ardent, dum tranſeunt, ſic fulmina in unum ualent ictum, ſic quæ tranſuerſæ dicuntur ſtellæ, & cadentes, præteruolant & ſecant aëra. Nullis ignibus niſi in ſuo mora eſt. Illis dico diuinis, quos habet mundus æternos, quia partes eius ſunt & opera. Hi autem aliquid agunt, & uadunt, & tenorem ſuum ſeruant, pareſq; ſunt. Nam alternis diebus maiores minoreſ'ue fierent, ſi ignis eſſet collectitius, & ex aliqua cauſa repentinus. Minor enim eſſet ac maior, prout plenius aleretur aut malignius. Dicebam modo nihil diuturnum eſſe, quod exarſit aëris uitio, nunc amplius adijcio, morari ac ſtare nullo modo poteſt. Nam & fax, & fulmen, & ſtella tranſcurrens, & quiſquis alius eſt ignis aëre expreſſus, in fuga eſt, nec apparet, niſi dum cadit. Cometes habet ſuam ſedem, & ideo non citò expellitur, ſed emetitur ſpatium ſuum, nec extinguitur, ſed excedit. Si erratica, inquit, ſtella eſſet, in ſignifero eſſet. Quis unum ſtellis limitem ponit? Quis in anguſtum diuina compellit? Nempe hæc ipſa ſydera, quæ ſola moueri creditis, alios & alios circulos habent. Quare ergo non aliqua ſint, quæ in proprium iter, & ab iſtis remotum ſeceſſerint? Quid eſt, quare in aliqua parte cœli peruium non ſit? Quod ſi iudicas non poſſe ullam ſtellã niſi ſigniferũ attingere, Cometes poteſt ſic latum habere circulum, ut in hunc tamen parte aliqua ſui incidat, quod fieri non eſt neceſſarium, ſed poteſt.

Caput XXIIII.

u Ide ne hoc magis deceat magnitudinẽ mundi, ut in multa itinera diuiſus ſit, nec hanc unam deterat ſemitam, cæteris partibus torpeat. Credis autem in hoc maximo & pulcherrimo corpore inter innumerabiles ſtellas, quæ noctem decore uario diſtingunt, quæ aëra minime uacuum & inertem eſſe patiuntur, quinq; ſolas eſſe, quibus exercere ſe liceat, cæteras ſtare, fixum & immobilem populum? Siquis hoc loco me interrogauerit, quare ergo non, quemadmodum quinq; ſtellarum, ita harũ obſeruatus eſt curſus? Huic ergo reſpondebo. Multa ſunt quæ eſſe concedimus, qualia ſunt ignoramus. Habere nos animum, cuius imperio & impellimur et reuocamur, omnes fatebuntur, quid tamen ſit animus ille rector, dominuſq; noſtri, nõ magis tibi quiſq̃ expediet, q̃ ubi ſit. Alius illũ dicet eſſe ſpiritũ, alius concentum quendã, alius uim diuinam, et

dei partem, alius tenuiſſimum aërem, alius incorporalem potentiam. Non deerit qui ſanguinem dicat, qui calorem. Adeo animo non poteſt liquere de cæteris rebus, ut adhuc ipſe ſe quærat.

Caput XXV.

Vid ergo miramur Cometas tam rarum mundi ſpectaculum
q lum nondum teneri legibus certis, nec initia illorũ fineſq;
noteſcere, quorum ex ingentibus interuallis recurſus eſt? Nondum ſunt anni mille quingenti ex quo Græcia.

-ſtellis numeros, & nomina fecit,

multæq; hodie ſunt gentes, quæ tantum facie nouerunt cœlum, quæ nondum ſciunt cur luna deficiat, quare obumbretur. Hoc apud nos quoq; nuper ratio ad certum perduxit. Veniet tempus, quo iſta, quæ nunc latent, in lucem dies extrahat, & longioris æui diligentia. Ad inquiſitionem tantorum ætas una non ſufficit, ut tota cœlo uacet. Quid, q tam paucos annos inter ſtudia ac uitia non æqua portione diuidimus? Itaq; per ſucceſſiones iſta longas explicabuntur. Veniet tempus, quo poſteri noſtri tam aperta nos neſciſſe mirẽtur. Harum quinq; ſtellarum, quæ ſe ingerunt nobis, quæ alio atq; alio occurrentes loco, curioſos nos eſſe cogunt, qui matutini ueſpertiniq; ortus ſint, quæ ſtationes, quando in rectum ferantur, quare agantur retro, modo cœpimus ſcire. Vtrum emergeret Iupiter, an occideret, an retrogradus eſſet (nam hoc illi nomen impoſuere cedenti) ante paucos annos didicimus. Inuenti ſunt qui nobis dicerent, erratis, qui ullam ſtellam aut ſupprimere curſum iudicatis, aut uertere. Non licet ſtare cœleſtibus, nec auerti, prodeunt omnia, ut ſemel miſſa ſunt uadunt. Idem erit illis curſus, q ſui finis. Opus hoc æternum irreuocabiles habet motus, qui ſiquando conſtiterint, alia ex aduerſo incident, quæ nunc tenor & æqualitas ſeruat.

Caput XXVI.

Vid eſt ergo, cur aliqua redire uideantur? Solis occurſus
q ſpeciẽ illis tarditatis imponit, & natura uiarũ circulorũq;
ſic poſitorũ, ut certo tempore uel intentius intuẽtes fallant. Sic naues, q̃uis plenis uelis eant, uidentur tamen ſtare. Erit q demonſtret aliquando, in qbus Cometæ partibus currant, cũ tam ſeducti à cæteris eant, quanti qualeſq; ſint. Cõtenti ſimus inuentis, aliqd ueritati & poſteri conferãt. Per ſtellas, inqt, ulteriora nõ cernimus, p Cometas aciẽ tranſmittimus. Primũ ſi fit iſtud, non in ea parte fit, qua ſydus ipſum eſt ſpiſſi ac ſolidi ignis, ſed qua rarus ſplẽdor excurrit, et ĩ crines diſpergitur. Per ĩterualla igniũ, nõ p ipſos uides. Stellæ, iqt, omnes rotundæ ſunt, Cometæ porrecti, ex quo apparet ſtellas nõ eſſe.

Quis enim tibi concederet Cometas longos eſſe? quorum natura quidem ut cæterorum ſyderum globus eſt, cæterum fulgor extenditur. Quemadmodum ſol radios ſuos longe lateq; dimittit, cæterum ipſi alia eſt forma, alia ei quod ex ipſo fluit lumini. Sic Cometarum corpus ipſum corrotundatur, ſplendor autem longior, q̃ cæterorum ſyderum apparet.

Caput XXVII.

Quare inquis? Dic tu mihi prius, quare luna diſſimillimū ſoli lumen accipiat, cum accipiat à ſole? Quare modo rubeat, modo palleat? Quare liuidus illi & ater color ſit, cum à conſpectu ſolis excluditur? Dic mihi quare omnes ſtellæ inter ſe diſſimilem habeant aliquatenus faciem, diuerſiſſimam ſoli? Quomodo nihil prohibet iſta ſydera eſſe, quamuis ſimilia non ſint, ſic nihil prohibet Cometas æternos eſſe & ſortis eiuſdem, cuius cætera, etiam ſi faciem illis non habent ſimilem. Quid porrò, mundus ipſe, ſi conſyderes illum, non'ne ex diuerſis compoſitus eſt? Quid eſt quare in leone ſemper ſol ardeat, & terras æſtibus torreat? in aquario aſtringat hyemem? flumina gelu claudat? Et hoc tamen & illud ſydus eiuſdem conditionis eſt, cum effectu & natura diſſimile ſit. Intra breuiſſimum tempus aries extollitur, libra tardiſſime emergit, & tamen hoc ſydus & illud eiuſdem naturæ eſt, cum illud exiguo tempore aſcendat, hoc diu proferatur. Non uides q̃ contraria inter ſe elementa ſint? grauia & leuia ſunt, frigida & calida, humida & ſicca. Tota huius mundi concordia ex diſcordibus conſtat. Negas Cometen ſtellam eſſe, quia forma eius non reſpondeat ad exēplar, nec ſit cæteris ſimilis. Vides quàm ſimillima eſt illa, quæ triceſimo anno reuertitur ad locum ſuum, huic quæ intra annum reuiſit ſedem ſuam? Non ad unam natura formam opus ſuum præſtat, ſed ipſa uarietate ſe iactat. Alia maiora, alia ueločiora alijs fecit, alia ualidiora, alia temperatiora. Quædam autem eduxit à turba, ut ſingula & conſpicua procederent, quædam in gregem miſit. Ignorat naturæ potentiam, qui illi non putat aliquando licere, niſi quod ſæpius fecit. Cometas non frequenter oſtendit, attribuit illis alium locum, alia tempora, diſſimiles cæteris motus. Voluit et his magnitudinem operis ſui colere, quorum formoſior facies eſt, q̃ ut fortuitam putes, ſiue amplitudinem eorum conſyderes, ſiue fulgorem, qui maior eſt, ardentiorq́;, q̃ cæteris. Facies uero habet inſigne quiddam, & ſingulare, non in anguſtum coniecta & artata, ſed dimiſſa liberius, & multarum ſtellarum amplexa regionem.

Caput XXVIII.

a Riſtoteles ait Cometas ſignificare tempeſtatem, & uentorũ intemperantiam, atq; imbrium. Quid ergo, non iudicas ſydus eſſe, quod futura denunciat? Non enim ſic hoc tempeſtatis ſignum eſt, quomodo futuræ pluuiæ

» Scintillare oleum, & putreis concreſcere fungos,

aut quomodo indicium eſt ſæuituri maris, ſi marinæ

» In ſicco ludunt Fulicæ, notaſq; paludes

» Deſerit, atq; altam ſupra uolat ardea nubem,

ſed ſic, quomodo æquinoctium in calorem frigusq; flectentis anni, quomodo illa, quæ Chaldæi canunt, quid ſtella naſcentibus triſte lætum'ue conſtituat. Hæc ut ſcias ita eſſe, nõ ſtatim Cometes ortus uentos, & pluuias minatur, ut Ariſtoteles ait, ſed annum totum ſuſpectum facit. Ex quo apparet illum non ex proximo, quæ in proximum daret, ſigna traxiſſe, ſed habere repoſita & compreſſa legibus mundi. Fecit is Cometes, qui Paterculo & Vopiſco Coss. apparuit, quæ ab Ariſtotele, Theophraſto'q; ſunt prædicta. Fuerunt enim maximæ & continuæ tempeſtates ubiq;. At in Achaia, Macedonia'q; urbes terrarum motibus prorutæ ſunt. Tarditas, inquit, illorũ argumentũ eſt grauiores eſſe, multum'q; in ſe habere terreni, ipſe præterea curſus, ferè enim compelluntur in cardines.

Caput XXVIIII.

u Trunq; falſum eſt. De priore dicam prius, quia quæ tardius feruntur, grauia ſunt. Quid ergo? Stella Saturni, quæ ex omnibus iter ſuum lentiſſime efficit, grauis eſt? Atqui leuitatis argumentum habet, quod ſupra cæteras eſt. Sed maiore, inquis, ambitu circuit, nec tardius it q̃ cæteræ, ſed longius. Succurrat tibi idem me de Cometis poſſe dicere, etiam ſi ſegnior illis curſus ſit. Sed mendaciũ eſt ire eos tardius, nam intra ſextum menſem dimidiam cœli partem tranſcurrit hic proximus. Prior intra pauciores menſes ſe recepit. Sed quia graues ſunt, inferius deferuntur. Primum non defertur, quod circumfertur. Deinde hic proximus à ſeptentrione motus ſui initium fecit, & per occidentem in meridiana peruenit, erigens'q; ſuum curſum obtituit. Alter ille Claudianus à ſeptentrione primum uiſus, non deſijt in rectum aſſidue celſior ferri, donec exceſſit. Hæc ſunt quæ aut alios mouere ad Cometas pertinentia, aut me. Quæ an uera ſint, diſcutiant, q̄bus eſt ſententia ueri, nobis rimari illa & coniecturare in occulto tantũ licet, nec cum fiducia inueniendi, nec ſine ſpe.

Caput XXX.

e

Gregie Ariſtoteles ait, nunquã nos uerecundiores eſſe debere, q̃ cum de Dijs agitur. Si intramus templa compoſiti, ſi ad ſacrificium acceſſuri uultũ ſubmittimus, togam adducimus, ſi in omne argumentum modeſtiæ fingimur. Quantò hoc magis facere debemus, cum de ſyderibus, de ſtellis, de deorum natura diſputamus, ne quid temere, ne quid impudenter aut ignorantes affirmemus, aut ſcientes mentiamur? Nec miremur tam tarde erui, quæ tam alte iacent. Panetio, & his qui uideri uolunt Cometen non eſſe ordinarium ſydus, ſed falſam ſyderis faciem, diligenter tractandum eſt, an æque omnis pars anni edẽdis Cometis ſatis apta ſit, an omnis cœli regio idonea in qua creentur, an quacunq; ire, ibi etiam concipi poſſint, & cætera, quæ uniuerſa tolluntur, cum dico illos fortuitos non eſſe ignes, ſed intextos mundo, quos non frequenter educit, ſed in occulto mouet. Quàm multa præter hos per ſecretum eunt, nunq̃ humanis oculis orientia? Neq; enim omnia deus humanis oculis nota fecit. Quota pars oculis operis tanti noſtris cõmittitur? Ipſe, qui iſta tractat, qui condidit, q totum hoc fundauit, deditq; circa ſe, maiorq; eſt pars operis ſui, ac melior, effugit oculos, cogitatione uiſendus eſt.

Caput XXXI.

m

Vlta præterea cognata Numini ſummo, & uicinam ſortita potentiã, obſcura ſunt, aut fortaſſe (quod magis mireris) oculos noſtros & implent, et effugiũt. Siue illis tanta ſubtilitas eſt, quantam conſequi acies humana non poſſit, ſiue in ſanctiore receſſu maieſtas tanta delituit, & regnum ſuũ, id eſt ſe regit, nec ulli aditum dat, niſi animo. Quid ſit hoc, ſine quo nil eſt, ſcire non poſſumus, & miramur ſi quos igniculos parum nouimus, cum maxima pars mundi deus lateat. Quàm multa animalia hoc primũ cognouimus ſeculo? q̃ multa negocia? * Ne quidem hoc. Multa uenientis æui populus ignota nobis ſciet. Multa ſeculis tunc futuris, cũ memoria noſtri exoleuerit, reſeruantur. Puſilla res mundus eſt, niſi in illo quod quærat omnis mundus habeat. Non ſemel quædã ſacra traduntur. Eleuſin ſeruat, quod oſtendat reuiſentibus. Rerũ natura ſacra ſua non ſemel tradit. Initiatos nos credimus, in ueſtibulo eius hæremus. Illa arcana nõ promiſcue, nec omnibus patent, reducta et in interiore ſacrario clauſa ſunt. Ex quibus aliud hæc ætas, aliud quæ poſt nos ſubibit, aſpiciet. Quando ergo iſta in notitiam noſtrã perducentur? Tarde magna proueniunt, utiq; ſi labor ceſſat. In quod unum toto agimus animo, nondum perfecimus, ut peſſimi eſſemus,

adhuc in proceſſu uitia ſunt. Inuenit luxuria aliquid noui, in quod inſaniat. Inuenit impudicitia nouam contumeliam ſibi. Inuenit delitiarum diſſolutio & tabes aliquid tenerius, molliusq́;, quo pereat. Nondum ſatis robur omne proiecimus. Adhuc quicquid eſt boni moris, extinguimus leuitate & politura corporũ. Muliebres munditias anteceſſimus, colores meretricios, matronis q̃dem non induendos, uiri ſumimus. Tenero & molli greſſu ſuſpendimus gradũ, non ambulamus, ſed repimus. Exornamus annulis digitos, in omni articulo gemma diſponitur. Quotidie comminiſcimur, ꝑ quæ uirilitati fiat iniuria, ut traducatur, quia non poteſt exui. Alius genitalia excidit, alius in obſcœnam partem ludi fugit, & locatus ad mortem infamiæ armatur. Egenus etiam, in quo morbum ſuum exerceat, legit.

Caput XXXII.

m Iraris, ſi nondum ſapientia omne opus ſuum impleuit, nondum tota ſe nequitia protulit. Adhuc naſcitur, & huic omnes operam damus, huic oculi noſtri, huic manus ſeruiunt. Ad ſapientiam quis accedit? Quis dignam iudicat, niſi quã in tranſitu nouerit? Quis philoſophiam, aut ullũ liberale reſpicit ſtudium, niſi cum ludi intercalantur, cũ aliqs pluuius interuenit dies, quem ꝑdere licet? Itaq; tot familiæ philoſophorũ ſine ſucceſſore deficiunt. Academici & ueteres, & minores nullũ antiſtitem reliquerunt. Quis eſt qui tradat præcepta Platonis? Pythagorea illa inuidioſæ turbæ ſchola præceptorem non inuenit. Sextiorum noua & Romani roboris ſecta inter initia ſua, cum magno impetu cœpiſſet, extincta eſt. At quanta cura laboratur, ne cuiuslibet patrimonij nomen intercidat. Stat per ſucceſſores Pyladis, & Batilli domus, harum artium multi diſcipuli ſunt, multiq; doctores. Priuatum urbe tota ſonat pulpitum, in hoc uiri, in hoc fœminæ tripudiant. Mares inter ſe, uxoresq; contendũt, uter det latus illis. Deinde ſub perſona cum diu trita frons eſt, tranſitur ad galeam. Philoſophiæ nulla cura eſt. Itaq; adeo nihil inuenitur ex his, quæ parũ inueſtigata antiqui reliquerunt, ut multa quæ inuenta erant obliterentur. At mehercules ſi hoc totis membris premeremus, ſi in hoc iuuentus ſobria incumberet, hoc maiores docerent, hoc minores addiſcerent, uix ad fundum ueniretur, in quo ueritas poſita eſt, quam nunc in ſumma terra, & leui manu quærimus.

MATTHAEI FORTVNATI PANNONII ANNOTATIONES IN VII LIBROS NATVRALIVM QVAESTIONVM SENECAE.

PRAEFATIO.

EGENTEM me nuper Plinij naturalis hiſtoriæ libros, ſingulare & uere unicum naturæ, latinæq; linguæ opus, in admirationem uertit Plinianæ eruditionis diuinum in rebus tam uarijs, tamq; multiplicibus coniungendis, copulandisq; artificium. Tanta enim arte, tam felici induſtria res naturæ diuerſiſſimas, perpetuo orationis tenore conglutinat, ferruminatq;, ut commiſſura non appareat, ſed res ex re educi, atq; omnia inuicem ſibi reſpondere, æterno quodam orationis ductu uideantur, adeo ut ſummum hunc naturæ præconem non ab homine, ſed ab ipſa rerum natura edoctum fuiſſe facile mihi pſuaſerim. Quæcunq; ergo in eo uel hiant, uel abrupta ſunt, deprauata eſſe temporũ, librariorumq; uitio nulli dubium eſſe debet. Quocirca cum apud eum de ſtellis diſcurrentibus ita legerem. Fieri uidentur & diſcurſus ſtellarum, nunquam temere, ut non ex ea parte truces uenti cooriantur, & ex ijs tunc procellæ in mari terrisq;. Mox nullo coniuncto ſenſu de Caſtorum ſtellis. Vidi in nocturnis militum uigiljs inhærere pilis pro uallo fulgurũ effigies &c. arbitratus ſum, ut erat, locum mendoſum eſſe, ruptamq; illam natiuam rerum compagem. Solicitius deinde, attentioreq; cura, perquiſitis aliquot uetuſtiſſimis exemplaribus locum perpendi, inueniq; eſſe legendum non, Ex ijs tunc procellæ, ſed, Exiſtunt ſtellæ & in mari terrisq;. Deinde aptiſſime ſequitur, quod maxime hanc lectionem confirmat, Vidi nocturnis militum uigilijs inhærere pilis pro uallo fulgurum effigie. Cum uero de hoc Plinij loco tum aliorum, tum præſertim Senecæ grauiſſimi philoſophi ſententiam in naturalibus quæſtionibus conſulerem, ubi de hac re pauca quidem, & eadem fere quæ Plinius, ego tamen blandiente, & ut totas quæſtiones, quæ in ſeptem uolumina diuiſæ ſunt, perlegerem, materia inuitante, longius proceſſi. Sed morabantur auidam lectionem innumeri, & prope infiniti errores, nihil erat quod patienter ſine offenſa legere poſſem. Nullũ ſiquidem credo ex omnibus autho-

ribus, qui uetuſtatem pertulerunt, ita miſere, & infeliciter corruptum, & interpollatum ad noſtram uſq; ætatem perueniſſe, quàm Senecam ipſum, & præſertim in iſtis naturalium rerum quæſtionibus. Quæ ut erant intellectu difficiliores, ita ad iniuriam corruptionis opportuniores, magiſq; obnoxiæ. Tanta eſt enim quorundam audacia, ſeu potius temeritas, & impudentia, ut mendoſum, tollendumq;, uel immutandũ putent, quicquid ipſi non intelligunt. Indolui profectò uicem indignam grauiſſimi authoris, miſeratus etiam tantam iacturam literarum, tam præclarum humani ingenij opus infinitis mendis obrutum, & penè ſepultum inutiliter iacere, & ne à principibus qdem huius ætatis doctrinæ uiris poſſe legi, quamuis magnopere tum propter ſummam ſcriptoris authoritatem, tum etiã propter rerum ſcitu, curáq; dignarum nobilitatem, & excellentiam peteretur. Nimirum hæc pars Philoſophiæ, quæ tractat de his, quæ in aëre uel apparent, uel exiſtunt, quæ Græci μετέωρα uocant, et ad agitationẽ animi pulcherrima eſt, & ad repellendã ſuperſtitionem, metumq; ex animis mortalium maxime neceſſaria. Nihil enim æque mentibus cauſarum ignaris religionem incutit, quàm cum uident uel Solem obſcurari, ſolitamq; lucem mundo negare, uel Lunã deliteſcere, uel faces in tranſuerſum agi, cœli partem ardere, ſydera inſolita facie crinem ſpargere, plureis Solis, Lunæq; orbeis apparere, igneis ſubitos diſcurrere, uariarum rerum, animaliumq; effigies in cœlo oſtentari, cœlũ recedere, & ipſum receſſum ingenti flamma corripi. & multa alia id genus cœleſtia miracula, quorum nihil ſine timore mirantur. Quandocunq; enim aliqua noua, & præter conſuetudinem è cœlo fulſerit facies, nemo adeo tardus, & hebes, & demiſſus in terram eſt, ut ait noſter Seneca, quin ad diuina erigatur, & tota mente conſurgat. Concurrunt itaq; ad ſpectaculũ omnis ſexus, omnis ætas, omnis conditio, omnium ora in cœlo ſunt. Spectant, mirantur, oſtendunt, & interrogant quid cœlum portendat, quid minetur inſolita facies, & interdũ quid cauſæ ſit quærunt. Adeo naturalis homini eſt rerum nouarum cupiditas, ut magis nouitate, quàm magnitudine rerum ad exquirendas cauſas excitemur. Nam illa quæ crebrò uidemus, etiam ſi admiratione digna ſint, non miramur, neq; rationes requirimus, magnitudinem rerum conſuetudine ſubducente. Contra minimarum quoq; rerum, ſi præter ſolitum prodierunt, ſpectaculũ & dulce, & timoris plenum eſt. Hoc autem facit cauſarum ignoratio. quas cognoſcere qui potuit felix certe eſt, & ex altiſſima ſpecula lucis deſpectat errantium tenebras morta-

lium,

lium, exclamatq; illud Lucretij uatis.

» O miſeras hominum menteis, o pectora cæca,
» Qualibus in tenebris uitæ, quantisq; periclis
» Degitur hoc æui?=

Harum cauſas rerum olim cognoſcere, has à Muſis diſcere expetebat uates eminentiſſimus, cum hæc caneret.

» Me uero primum dulces ante omnia Muſæ,
» Quarum ſacra fero, ingenti perculſus amore,
» Accipiant, cœliq; uias, & ſydera monſtrent,
» Defectus Solis uarios, Lunæq; labores. & reliqua. Quin ipſa etiam natura ideo hominem erecto ad cognata ſydera corpore, ac ſublimi facie, non pronum, & ad paſtum, ut cætera animalia abiectum formauit, ut ſupernarum rerum ſpeculatione teneretur, & quidem toto in hoc intentus animo. Harum quidem obſeruatio, & ſcientia primo à Chaldæis, dehinc ab Aegyptijs, demum à Græcis multis clariſſimis authoribus celebrata eſt, ſed adeo uarijs, & diſcrepantibus, plerunq; etiam inter ſe contrarijs opinionibus, & ſententijs, ut difficilis ſit electio, quam potiſſimum ſequi, cui credere debeas. Ad Latinos autem ut ſero uenit cœleſtium, ſublimiumq; rerū obſeruatio, ita à pauciſſimis culta eſt, quia diffidebant hanc Latinis literis ſe poſſe illuſtrare. Sed illorum quoq; ferè omnium, qui aliqd de hac re poſteris reliquerant, ſcripta temporum iniuria deſyderantur. Vetus ſiquidem eſt, ſicut aliarum bonarum literarum, ita & Philoſophiæ apud nos querela, ſiue ille ſummus opifex ita decreuit, ut nihil humanum diuturnum eſſet, ſiue cauſarum latentium uis quædam potens, & inuicta mortalitati omnia deuouit.

» Debemur morti nos, noſtraq;,- dicit Flaccus. Vnde ergo Latini homines pendentium rerum obſeruationem, ſcientiamq; petant, non habent, niſi à Seneca. Nam Plinius, ad res totius naturæ interpretandas properans, hæc ſumma breuitate perſtringit. Seneca uero copioſe, & accurate totam hanc Philoſophiæ partem, quæ eſt de his rebus, & miraculis, quæ & in ſublimi, & in aquis, & in terris, hoc eſt in toto hoc uniuerſo obſeruantur, Latinis literis illuſtrauit, atq; ita feliciter, quaſi iure Quiritiū donatam, Romana lingua loqui docuit, ut nō magis ſe Græcā, quàm Latinam agnoſcat. Tametſi caruiſſe uideatur ea loquendi proprietate, & elegantia, quam in M. Tullio, C. Cæſare, Salluſtio, Liuio, & paucis quibuſdam ſcriptoribus ſuſpicimus, & admiramur, ea tamen fuit eloquentia, ut illius eloquentiſſimi, & eruditiſſimi æui confeſſione non infelix orator,

grauiſſimus philoſophus, optimus uitæ magiſter ſit iudicatus, & habitus. Quem & tacitus amœniſſimi ingenij fuiſſe ſcribit, & Suetonius lenius, comptumq́; ſcribendi genus Senecæ, quo maxime eum placuiſſe dicit, attribuit. Illud planè apparet circa uerba, & compoſitionem non nimis anxium fuiſſe. Omnia enim dicta eius plus habent ponderis, & grauitatis, quàm curæ & decoris. Verba ſecure fudiſſe, non ſolicite finxiſſe uidetur. Non tamen eſt negligens in oratione, ſed ſecurus. uerba ſiquidem ſunt electa, ſed nõ captata, oratióq; ipſa non concinnata, neq; calamiſtro aduſta, ſed ſecura, rebusq́; accommodata, & citra infamiam mollis, ac temperata. qualis philoſophum decet, qui mores non uerba componit, magisq́; animis, quàm auribus ſcribit, ac potius profectum quàm plauſum quærit. Non ieiunam quidem, neq; aridam, ſed nec accuratam, diuq́; tortam uult philoſophia orationem Non eſt ornamentum uirile concinnitas. Illud æquabile, & quietum orationis genus graui uiro, & qui res, non eloquentiã oſtentaret, quiq́; mores, ac ingenia formaret, & ad uirtutis ſtudia homines excitaret, maxime aptum, dignumq́; grauiſſimi, & doctiſſimi authores tradunt. In quo genere colendo tantum profeciſſe Senecam uideo, ut ne uerborum quidem copia Græcis cederet. Atq; utinã omnes Philoſophiæ partes ita eſſent Latina oratione tractatæ, nihil profectò eſſet cur Græcis inuideremus. Omnium enim, quæ de hac re Græci diffuſius, & perplexius, quàm ut ſine faſtidio legi poſſent, ſcripſerunt, Senecam florem carpſiſſe, & (ut ita dicam) medullã exuxiſſe uidetur. Multa præterea Græcis authoribus uel ignota, uel præterita ex ſe addidit felicis ingenij beatiſſima ubertas. Non ſimplicem itaq; Latini homines, rerum naturæ ſtudioſi, poterant conſequi ex his naturalium quæſtionum uoluminibus utilitatem, niſi ita fœde, corrupta, laceraq́; ex miſerorum temporum craſſa caligine, ſuperatis utcunq;, hoc eſt infeliciter, niſi opem eis tulerimus, anguſtijs, & difficultatibus, in hanc lucem euaſiſſent. Quápropter uiſus ſum fungi pio munere, cõmuniq́; utilitati, quam quiſq; iuuare pro ſuo modulo lege naturæ aſtrictus eſt, non indebito, neq; forſitan ingrato, ſi opem quãcunq; poſſem grauiſſimo authori tuliſſem. Suſcepi itaq; piam quidem, & honeſtam, ſed grauem & arduam repurgandi tot errores prouinciam, in qua plus laboris, & periculi eſſet, quàm laudis, & gloriæ. Ratus tamen minus eſſe malum etiã periculum famæ adire, quàm iacere maximo damno, & iactura rei literariæ, deſyderioq; ſtudioſorum tam nobile, ac diuinum opus indignis lacerum uulneribus. Præterea quandò noſtra, quæ uel poſteritatẽ iuuarent,

uel ad

uel ad noſtrorum temporum inſtitutionem, diſciplinamq; proficerent, edere non poſſumus, antiquorum ſcripta, quantum in nobis eſt, repurgando, non deeſſe iuuandi nobis ſtudium oſtendere, ſtudioſorumq; diligentiam tum diſcendi, tum etiam illa, quæ nos præterierunt emendandi commouere uoluimus. Simulq; ut hac opera & otij noſtri ratio redderetur, & principis clarſſimi Io. Ludouici Salutij, cui hæc nuncupanda deſtinabantur, fauorem mereremur, pro quo ego nihil ferre recuſem. Quandoquidem, ut ait Flaccus,

» Principibus placuiſſe uiris non ultima laus eſt.

Quicquid ergo hoc operis eſt, Salutio principi, optimo optimarum literarum & cultori, & patrono acceptum referri debet.

ANNOTATIONES. EX PRAEFATIONE LIBRI PRIMI.

VM ſecretiora eius intraui.) Legendum. Sed cum ſecretiora eius. Neceſſaria eſt enim hæc particula ad perfectionem ſenſus, quam & uetuſta exemplaria habent. Item. Quid enim erat, cur non in numero uiuentium me poſitum eſſe gauderem?) Vetus lectio ſincerior eſt. Cur in numero uiuentium, abſq; negatione. Et paulopoſt. Nec in alienam uoluptatem ſermo compoſitus.) Vetuſti codices Voluntatem, non Voluptatem, & fortaſſis rectius. Nõ enim tam intelligit ſcurras dicaces, qui alienas aureis, compoſitis quibuſdam dicterijs, ac ſcommatis delectare artifices ſunt, quàm aſſentatores, captatoresq;, qui omnibus in rebus, & ſententijs aſſentiuntur, & applaudunt alijs. Cicero in Paradoxis;
» Quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? loquitur ad uo-
» luntatem, quicquid denunciatum ſit, facit. aſſentatur, aſſidet, mi-
» ratur. Vnde ſcite à Baſilio magno adulator Polypus dicitur, ut enim ille ad ſpeciem ſubiecti ſoli colorem, ſic adulator ad uoluntatem audientium mutat ſententiam, & ſermonem. Familiare hoc malum regibus, quorum ſæpius, quàm hoſtis euertit opes. hinc etiam eleganter adulatores diuitum, σκώληκας Græci uocant. EX EADEM

Et conſimiles ſyluas.) Legunt alij Penſiles ſyluas, placeret hoc, ſi ullæ unquam ſyluæ penſiles fuiſſent. Horti quidem penſiles celebrantur,

ſyluarum uero penſilium nulla memoria extat, fidem igitur non impetrant. Quare legendum haud dubie ex uetuſtis exemplaribus Tonſiles ſyluas, hoc eſt recisas, & in pumilionum breuitatem coactas. Fiunt enim arbores breuitatis cuiuſdam coactæ & ſerendi, & recidendi, ſeu tondendi genere. C. Martium nemora tonſilia inueniſſe Plinius eſt author.

EX EADEM

Equitem modo altiora explorantem.) Vlteriora rectius, ut in antiquis exemplaribus, hoc eſt longiora itinera, per quæ eundum eſſet, ne inſidijs infeſta ſint. Præterea, A lateribus affuſum. non Effuſum. Parua quidem hæc, & nullius ferè momenti, qualia ſexcenta caſtigata quidem, ne oſcitantem lectorem morarentur, in iſtas tamen annotationes referre noluimus. Illud uelim, quod paulopoſt ſequitur, legentes acrius perpendant. Ponitis munina etiam cum illis.) Vetus lectio. Ponitis numina, ſed quod horum ſit rectius non facile dixerim. Nullus enim ſenſus probus elici poteſt, ſiue hoc, ſiue illud legatur. fruſtra igitur de nomine ambigimus, ubi de re non conſtat. ita enim fœde conuulſus, & deformatus eſſe uidetur hic locus per aliquos temerarios caſtigatores, qui omnia uel obtorto collo ad arbitrium ſuæ imperitiæ trahunt, ut nulla nec iudicandi, nec aſſentiendi nota ſuperſit. Quare hoc uulnus, quod altius diuturna negligentia inſedit, quàm ut ei à nobis nunc tumultuarie iſta tractantibus mederi poſſit, alijs quibus & eruditio maior, & iudicium acrius, & plus otij ſupereſt, curandum relinquo. Nos, quoq; forſitan aliquando uacui ad id reuertemur. nunc ſatis ſit (quoniam extremam ſine authoribus apponere diligentiam hoc bimeſtri tempore non potuimus) quaſi digito locum oſtendiſſe, ut ſtudioſi interea, quiſq; pro ſuo ingenio, opem ferre authori grauiſſimo annitantur. Erunt ferè quatuor, aut adeo quinq; in hoc opere huiuſmodi carcinomata, quæ noſtram curationem reformidabunt. quæ omnia ſuis locis indicabuntur. modo ne fraudi ſit, bonáq; uenia liceat mihi negare poſſe, quod non potero, & fateri neſcire quod neſcio. Nulli uenatori uitio datur in magna ſylua omnes feras non deprehendiſſe, uel ſaltem non cepiſſe. Atq; equidem haud ſcio an plus operæpretij fecerim huiuſmodi loca, quæ tutius erat tacite præterire, ſi plus ambitioni quàm utilitati dediſſem, ut pleriq; faciunt, quos inanis gloria, quaſi dulciſſima quædam Siren, nullo reſpectu utilitatis rapit, indicando, quàm aliqua coniectura caſtigando, ut ſcilicet ingenia ſtudioſorum acuantur, & inflammentur ad hoc decus petendum. Tantum autem abeſt ut alijs hoc bonum inuideam, ut contra potius magnæ uoluptatis ſenſum

capiam,

capiam, tum cauſa nobiliſſimi authoris, tum etiam communis utilitatis, ſi alijs ſupereſſe ea uidero, quæ mihi denegata ſunt. Hæc ſemel dicta uolo, ne eadem mihi ſæpius repetenda ſint. Illud autem non diſſimulandũ cenſeo, hunc locum forſitan poſſe iuuari ex capite. LXX. libri. II. Plinij, illa enim ferè ex hoc loco Senecæ mutuata uidentur. Formicarũ parcitas, & in condendo ſedulitas nota eſt. q̄bus uidetur aſſimilare Seneca mortales, qui minima quæq; reponunt & condunt, quod commune cum formicis habent.

EX EADEM

Obſeruat ubiq; quæ ſtella primũ cœlis lumen oſtendat.) Vetuſta exemplaria Terris, nõ Cœlis. Neq; uideo cur hæc lectio interpollari debuerit, cum lumen cœlis oſtentatum non ita ſit noſtræ obſeruationis. Præterea non temere eſt inuenire apud authores idoneos hoc nomen numero multitudinis inflexum, ſed ſemper ἑνικῶς dici. Etiam loco uerbi Primum, malim Proximum legere, ut oſtendemus infra libro. VII. Nihil tamen mutandum ſuadeo, ſed quid ſentiam indico. Item infra. Si nauem ferat ſuus uentus implebit.) Vetus lectio multo melior, ſinceriorq́;. Si nauem ſuus uentus impleuit. Ferat enim uerbum in uetuſtis codicibus non inuenitur, & ſi maxime inueniretur repudiandum eſſet, ita ſubſultat, & ſenſum alioqui clarum confundit, qui talis eſt. Ab ultimis Hiſpaniæ litoribus ad Indos uſq;, hoc eſt ab occaſu ad ortum & (ut dixit ille) à Gadibus ad Gangem, & auroram pauciſſimorum dierum nauigationem eſſe, ſi nauis ſecundum, ferentemq́; uentum, hoc eſt πλησίστιον (ut Homerus uocat) habuerit. Et infra. Nuſquam reſiſtenti.) forte melius, Nunquam reſiſtenti, quod & uetuſta exemplaria. ut ad tempus potius, quàm ad locum referatur. irrequieto enim curſu non tantum Saturni, ſed aliorum quoq; ſyderum orbes circumaguntur. Senſus tamen idem manet, quodcunq; horum legeris. Item. Materiam in ſe ſibi formet.) Vetera exemplaria Ipſe ſibi formet, & forte rectius deus enim, & ſi idæas rerum, non tamen etiam materias in ſe habere dicitur.

EX EADEM

Et à magno artifice parua formentur multa.) Antiqua uulgataq́; exẽplaria Praue non Parua. nec uideo quicquam cur hanc caſtigationem approbem, & antiquam lectionem præcedentibus ſequẽtibusq́; congruentem abolẽdam cenſeam. Magnum ſiquidẽ artificem non tam ad ſtaturã, potentiamq́;, quàm ad nobilitatem, & excellentiam,

perfectionemq; conſumatæ artis retulit, nanq; ſequitur, Non quia ceſſāt ars. Præterea artifices ſummi quemadmodū in magnis, ſic, & neſcio an etiam magis in paruis, minimisq; rebus poſſunt oſtendere artis ſuæ excellentiam. Spectatus enim eſt & naturæ, & cuiusuis artificis in minutiſſimis artificium. In magnis ſiquidem, aut maioribus facilis eſt officina ſequaci materia. in paruis autem maxima uis & inextricabilis perfectio, & (ut dixit poëta)

» In tenui labor, at tenuis non gloria.

Item. Sciam omnia anguſta eſſe uerſus deum.) Lectio uetus caſtior, & magis genuina. Sciam omnia anguſta eſſe. Sed hæc deínde. ſequitur enim. Nunc ad propoſitum. ſic & paulo infra, Erit aliud iſtius rei tempus, & ſæpe alibi. Præterea etiā loco uerbi, Anguſta, ſi Auguſta legerîmus illuſtrior ſenſus erit, hoc eſt ſancta, diuinaq;. In quorum cognitionem (quoniam omnia completa, & referta ſunt æterno ſenſu, & mente diuina) commoueri, & auocatos à corpore omni cura, ſtudioq; animos humanos rapi & neceſſe, & iucundum eſt.

EX CAPITE I.

Quid dicit illum reſpondere non poſſe.) Vetus lectio fortaſſis uerior. Quid dicit ille, reſponde. Interrogandi enim, percunctandiq; modum poſuiſſe uidetur. Verbum autem Non poſſe, adulterinum, & ſuppoſititium eſt, cuiuſmodi ſolent ſibi deprauata ingenia fingere, quoties quæ ignorant, aut ſcire ſe credunt, aut uideri ſcire deſyderant. Nec eſt enim quiſquam tam ignarus, & imperitus, ut etiam uideri uelit. Hac affectatione ſcientiæ nihil non audent, atq; de omni re iudicant, cenſuramq; ferunt. Hoc malo nihil peſtilentius in re literaria. hinc tot tenebris offuſis, tot ſordibus aſperſis; tot deniq; ſpinis interſitis elegantiora, & florentia ſcripta bonorum authorum pene exaruerunt.

EX EODEM

Vidimus enim eo tempore, quo de Seiano actum eſt.) Hæc quidem lectio defendi poteſt, ſed uetus ut breuior, ita & elegantior. Vidimus cum de Seiano actum eſt. Illud uero, Eo tempore quo, triuialis gloſſa fuiſſe uidetur. Item. Mortium ſigna præmittere.) Antiqua exemplaria Motuum, non Mortium. utraq; lectio probabilis. Iſtis nanq; ſignis tam mortes principum, quàm magni rerum motus denunciantur. Vnde legimus apud Damaſcenum Cometas aliquando produci à deo, ut mortem alicuius Principis denunnient. Item mox. Quod perire mundus ſciat.) purior uidetur

uetus

uetus lectio, & ſequentibus congruentior, Quod perire mundus denunciet?

EX EODEM

Et (ut ita dicam) ſtrictus eſt.) Vetus lectio Frictus eſt. & mea quidem ſententia rectior, commodiorq́; . ipſa enim lenis colliſio tripſin ac confricationem quandam efficit. Et quod mox ſequitur. Maiora lumina excutiuntur.) lego Minora. Aëre nanq; uehementius trito, & uexato maiora, lenius uero colliſo, & fricto minora edi lumina certum eſt. Item infra. Cum in cœlo quoq; non minus appareat color rerum.) Legendum Non unus appareat color rerum, ſed acrior ſit caniculæ rubor.

EX EODEM

Nam apud nos quoq; fragmenta ſulfure aſperſa.) Vetus lectio Stramenta, quod uериſimilius eſt. non enim quæcunq; fragmenta, ſed arida ſtramenta, & id genus alia ſulfure illita, uel aſperſa ignem attrahunt. Nunc autem ſarmentis ſulfuratis ad hunc uſum paſſim utuntur. Vnde forſitan hic quoq; rectius ſarmenta, quàm fragmenta, aut ſtramenta quis legerit. Item. Quia ſine fundamento, & ſede creata ſunt.) Legendum ex ueteribus, Et ſede certa ſunt. Et paulopoſt. Gillippo Syracuſas petenti.) Scribendũ Gylippo per y. græcum, & ſimplex l. ut ſit prima breuis. Tibul.

» -Non mihi regna

» Lydia, non magni potior ſit fama Gylippi.

EX CAPITE II.

Nonnunquam paulatim deuoluuntur, & deſinunt.) Vetus lectio probior, cõmodiorq́;, quam & Eraſmus agnoſcit, Diluuntur, non Deuoluuntur, hoc eſt ſenſim & æqualiter dilabuntur, euaneſcuntq́; in ſemetipſis, atq;, ut Ariſtoteles ait, καταμαραίνει, hoc eſt marceſcunt, & diſtabeſcunt. Seneca paulopoſt, Si facies, inquit, uniuerſa ſubſedit. Item infra. Nunquam ergo illud ſydus talem ſibi effigiem circundabit.) Nuſquam aliter legitur. ſed cum de nullo certo ſydere priuatim, ſed de omnibus communiter loquatur, mihi placeret, ſi Aliquod ſydus, legeretur. Corona enim ut Ariſtoteles ait κύκλῳ παντὸς ἄστρου. hoc eſt omne ſydus cingit.

EX EODEM

Lapillus in piſcinam, aut lacum, & aliquam aquam miſſus.) Vetera exemplaria ferè Alligatam aquam, quod, quamuis pro aqua ſtagnante non ſatis apte dictum uideri poſſit, tamen propius uero eſt.

Lapillus enim non in omnem aquam miſſus orbeis facit, ſed in aquam ſtagnantem et immotam. Liquet hoc ex ſequentibus, *At hoc quidem, inquit, non facit in flumine.* Item. *Et hoc quidem in aëre euenit.)* Probabilis eſt hæc lectio, ſed uetus magis genuina. *Idem ergo in aëre euenit.* Item mox. *Venientemq; formam exturbet.)* Vetuſti codices *Extinguat.* utrunq; recte. Item ſtatim poſt. *Significatur aëris quies, & otium, & tranquillitas.)* Vetus lectio, *Quies, & omnium tranquillitas.* bona quidem eſt hæc lectio, ſed & illa non mala.

EX EODEM

Et tunc aquam expecta.) Hæc uerba in uetuſtis codicibus non leguntur, & profecto ut per ſe ſunt leuia & inepta, ita falſa & abſona mihi uidentur, adſcripta ab aliquo magis, quàm ſatis eſt curioſo. exterminanda igitur cenſeo ex his finibus quamlongiſſime. Nullæ enim è cœlo aquæ, nulliq; imbres, cum coronæ lenta quadam tabe conſumuntur (quod tranquilli, quietiq; aëris argumentum eſt manifeſtiſſimum) expectandi ſunt. Niſi forte defectum aliquem hic eſſe de tertio coronarum ſtatu ſuſpicemur. Coronæ enim aut concerpuntur & dilacerantur. & tunc tempeſtatem, uentorumq; uariorum tumultum portendunt. Aut paulatim diluuntur, & euaneſcunt, quod pacati, temperatiq; aëris indicium eſt. Aut deniq; contumaces, neq; diſcerptæ diſtrahuntur, neq; marcefactæ in tabem reſoluuntur, ſed perpetuũ quendam ductum ſeruant, & in ſua natura procedunt. tunc ſine dubio illa peruicax craſſæ nubis denſitas aquam prænunciat expectandam. Hæc autem eſt ſententia Ariſtotelis περὶ τῆς ἅλω hoc eſt de corona ſiue area ſcribentis. Cuius uerba ex tertio Meteororum hæc ſunt. αἱ μέντοι διασπάσεις ἢ μαράνσεις, αὗται μὲν εὐδιῶν. αἱ δὲ διασπάσεις πνεύματος. ἐὰν μὲν γὰρ μήτε καταμαρανθῇ, μήτε διασπασθῇ, ἀλλ' ἐαθῇ τὴν φύσιν ἀπολαμβάνειν ἑαυτῆς, ὕδατος εἰκότως σημεῖόν ἐστιν. hæc Ariſtoteles. Quod me addubitare cogit hunc Senecæ locum mutilatum eſſe. fidem tamen facere poſſunt uetuſtiſſimi codices, qui illa uerba (ut diximus) non habent, ut credamus integrum eſſe. Item mox. *Illinc uentus eſt unde funduntur nubes)* forte Finduntur.

EX EODEM

Apparet temperatum eſſe aëra, & ſic placitum.) Hæc duo ultima uerba, *Et ſic placitum*, frigida & inepta ſunt. ita neſcio quo pacto abhorrent ab alijs, & quadam nota adulterina ſe eſſe produnt. Quocirca & hæc, ut cætera plurima imperitiæ arrogantis adſcripta commenta uaniſſima, ex hac familia procul amandanda ſunt.

EX EODEM

Et ideo quia facilis à circumpoſito aëre facilius ſuſtinetur) Sic quidem in omnibus, ſed illud Quia facilis, ut rude, & diſcrepans à cæteris amouendum eſſe uidetur. Gloſſema hoc fuit alicuius imperiti gloſſematarij, particulam illam, Ideo, interpretantis. neq; enim, Quia facilis, ſed Quia inertior uis eſt, apponendũ erat. Subit ſæpe mirari, uel indignari potius uices bonarum literarum tam miſeras, tamq; felicem fuiſſe corrumpendis nobiliſſimis authoribus proxime præteritorum aliquot ſeculorum imperitiam, deniq; tam apertos errores temporis diuturnitate confirmatos eſſe, & unà cum ſeculis, ætatibusq; inueterauiſſe. Neq; hoc ita recens malum eſt, uetuſtiſſima quoq; exemplaria ſimili iniuria affecta ſunt.

EX EODEM

Et quod ſydera cætera infirma ſunt.) Lego ex Ariſtotele Aeque ſydera cætera infirma ſunt. Nam ſicut Lunæ inertior uis non poteſt exagitare, neq; diſſoluere circumpoſitum aërem, quin coronas accepto lumine efficiat, ita & aliorum ſyderum, quorum æque infirma uis eſt ad diſſoluendum. Et infra. Hæc noctibus temperantia contingit.) Scribendum Temperatura, ut ſit κρᾶσις non ἐγκράτεια ſiue σωφροσύνη.

EX CAPITE III.

Hæc inæqualitas alterius lucem, umbramq; permiſcet.) Lege Alternis. Et infra. Si arcus duos haberet colores.) Addendum ad ſenſus perfectionem ex ueteribus exemplaribus, Si arcus duos tantum haberet colores. Certum enim eſt arcum habere quidem duos, ſed non tantum duos colores, ſed plurimos, & propè innumerabiles, adeo incertæ, & indiſcriminatæ uarietatis, in ipſis præſertim commiſſuris ambitioſa Natura ſuam ſollertiam oſtentante, ut illos nulla ars, nulla manus, nullus artifex poſſit conſequi imitando. ita permiſtis uiribus alter altero aut excitatur, aut aſtringitur, ut ipſe tranſitus in diuerſa uiſum quantuncunq; intuentium fallat & effugiat. Nec me mouet noſtrorum Theologorum opinio, arcum ſcilicet duos tantum habere colores, cœruleum & igneum, hisq; duo exprimi iudicia, hoc ignis, quod futurum eſt. illo aquæ, quod præterijt. atq; ideo cœruleum extrinſecus, introrſus igneum duci. Quaſi uero non eundem ductum colorum ante aquarum eluuiem à condito æuo arcus habuerit, ratioq; phyſica non præſtò ſit. Cur ergo phyſicus, hoc eſt ſpeculator, uentilatorq; naturæ iſtorum teſtimonium ab animis religione im-

butis petere debeat, cum hæc ratio nunquam fallax nobis oſtendat. Illud uerum eſt, arcum duos tantum habere colores, intenſum ſcilicet, & remiſſum. hunc innumeros incertos, illum treis certiſſimos complecti. primum puniceum ſeu uinoſum, ſecundum oſtrinum ſeu purpureum, tertium cæruleum ſeu uiridem, qui idem cyaneus, & praſinus dicitur. hinc & Ariſtoteles arcum utrunq; triplici colorum uarietate apparere dicit. διὸ καὶ, inquit, ἡ ἶρις τρίχως φαίνεται ἑκατέρα.

EX EODEM

Sed nunc diuerſi intrant cum mille colores.) Lego Niteant, nõ Intrant, ne uerſus claudicet, neq; aliter habent etiam Ouidiani codices. Et infra. *Vt autem diſſimiles colores ſint.*) Legendum ut clarior, puriorq́; ſit ſenſus, Vt an diſſimiles colores ſint. Hanc genuinam eſſe lectionem euidentius eſt, quàm ut aliquis dubitare poſſit. Et paulo poſt. *Quidam ita exiſtimant arcũ fieri. Dicunt in ea parte &c.*) Legendum uidetur ex uetuſtis exemplaribus. Qui ita exiſtimant arcum fieri dicunt. de opinione enim eorundem loquitur, qui putant arcum umbræ, lucisq́; temperatura fieri. Ponit autem hic rationem eorũ, qua tuentur ſuam ſententiam. Et infra. *Quia omnis circumſcripta leuitas, uel planicies.*) Illud, Vel planicies, ſuperuacaneum eſſe uidetur, neq; in uetuſtis exemplaribus inuenitur, neq; ad ſenſum magnopere pertinet, poteſt tamen defendi. Leuia enim, & complanata imagini reddendæ apta ſunt.

EX EODEM

Itaq; piſcinam ingentis magnitudinis inſertis parietibus in plureis diuide.) Vetuſti codices illa duo uerba, Inſertis parietibus, non habent, & certe inania mihi uidentur, eadem impudentia, uel imperitia, qua pleraq; alia, huic loco inſita. Nam piſcina quocunq; modo diuidatur, nihil refert. Poteſt tamen qui uult hæc uerba cuſtodire, quandò non ita multum ſenſui nocent. Ego hæc neq; omnino approbo, neq; planè explodenda cenſeo. religioſe enim, timideq́; ueterum ſcripta tractanda ſunt, ne temerarium iudicium ſecuti, ea demum tollamus, quæ maxime author probaret. atq; utinam etiam cætera tam æquo animo ferre poſſemus. Et mox infra. *Quot lacus habuit.*) Legendum, Habuerit, ut ſenſus illuſtrior ſit. Et paulo infra. *Vbi ergo hebes, & infirma eſt acies.*) Verior, caſtiorq́; eſt antiqua lectio, Vbi uero hebes. &c.

EX EODEM

Itaq; quod in aliis efficit denſus aër, in his facit omnis aqua.) Hoc uerbum Aqua, proculdubio otioſum, & moleſtum eſt. Expun-

gendum itaq; ut pote adulterinum, & à uero ſenſu alienum, ſenſus enim eſt. Viſum qualemcunq; à denſo, infirmiorem uero ab omni aëre reflecti. Eſt autem hæc ſententia Ariſtotelis .III. Meteoron. Ab omnibus, inquit, leuibus rebus acies obtutum replicat, ex illis porrò aër & aqua ſunt. itaq; cum aër coierit, acies ab eo reflectitur. Quanquam crebrò etiam propter uiſus imbecillitatem, abſq; ulla aëris denſatione, & conglobatione fit reflexio. Quo genere morbi laborauit Antipheron Oretanus, qui adeo hebetem oculorum aciem habuit, ut ſibiipſi ſemper occurrere, & ſeipſum aduerſa facie præcedere uideretur. quandoquidem acies imbecilla in illum ubiq; replicabatur, cum ne proximum quidem aëra expellere poſſet, propter corruptam ὀξυοπίαν. Quin omnibus ſpirante Vulturno res maiores apparere, & promontoria in mari diuiſa uideri.

EX EODEM.

Itaq; quia craſſior eſt, & peruinci non poteſt.) Sic omnino & uetuſti codices. Nos tamen niſi, ita qui craſſior eſt, ſeparatim, & expuncto illo uerbo, quia, legerimus, aliquid in ipſo ſenſu deſyderemus neceſſe eſt. Vel, quod magis placet, à ſuperiori continuo ſenſu uerba hoc modo repetenda ſunt. Longe autem magis uiſum noſtrum nobis remittit qui craſſior eſt, & peruinci non poteſt. Hanc ego ueram eſſe lectionem crediderim, neq; aliter Senecam ipſum ſcripſiſſe. Item mox.

Vt & hæc quæ propoſui refellam.) Purior eſt antiqua lectio, propoſuiſti. Et infra non ita multo poſt. Nec ire crederemus, niſi appareret ipſe.) Scribendum procuIdubio ut ſenſus conſtet, iſſe, non ipſe, hoc eſt iuiſſe, & motum eſſe, ac longe alia cœli regione, quàm pauloante fuerat, apparere.

EX EODEM.

Varietas autem non ob aliam cauſam fit, quàm quia pars coloris Sole eſt ſparſa nubes illa.) Antiqua lectio omnino eadem eſt, niſi quod loco uerborũ (nubes illa) habet, nube nulla. Mutilatam, & conuulſam eſſe totam hanc lectionem, adeo ut uix coniecturæ locus relictus ſit, quis non uidet, qui uel mediocriter illum eruditum puluerem attigit? Scribendum nonnulli putant paris coloris, ſed modeſtius erat tacuiſſe. hoc enim non iuuare, ſed inuoluere magis ſenſum uidetur, & uulneri uulnus addere. Nos autẽ ſolicitius, diligentiusq; & præcedentia ſequentibus, & falſam, monſtroſamq; ueterum, ac uulgarium codicum lectionem conferendo, ueram propriamq; deprehendiſſe arbitramur, quæ talis eſt. quia pars coloris Sole eſt ſparſa, pars
» nube illa. Cum & paulopoſt dicat. Non eſt ergo mirum, cum duæ
» res ſint, Sol & nubes, ideſt corpus, & ſpeculũ, ſi tam multa genera

colorum exprimuntur. Candor enim in re atra, ſiue obſcura multiplicem colorum effingit uarietatem, ut lux in fumo. Manifeſtum autem eſt has duas eſſe cauſas arcus, Solem ſcilicet, et nubem, coloremq́; igneum à ſole eſſe, à nube cœruleũ, alios uero ex his duobus permiſtis uiribus mutua incitatione conſurgere. EX EODEM

Craſſius medicamentum arcus aquarius traxerit) Ecce una ſentina eiecta, alia graueolentior. Libet ſæpe exclamare, hæc monſtra errorum Hydræ ſimilia eſſe, iugulato enim uno, & item altero, alia, & quidem atrociora innumera reſurgunt. Quemnam hic inter continuum, perpetuumq́; de purpuræ tinctura ſermonem arcus, uel aquarius, aut arcus aquarius locum habet? Præcedit enim, Intereſt quantum macerata ſit, & ſubiungitur, Sæpius merſa ſit, an excocta, ſemper de purpura. Legendum itaq; ut omnia ſibi conſtent, & reſpondeant, non arcus aquarius, ſed an aquatius, hoc eſt lenius, liquidiusq́;, ac dilutius traxerit medicamentum. Multum enim refert ad uarietatem colorum reddendam ipſius purpuræ tinctura, craſſiore ſanie, & medicamento, hoc eſt bammate ſaturata fuerit, an aquatiore, & dilucidiore, uelleribus ſitientibus, tincta. Aquari autẽ, hoc eſt dilui, centenas quinquagenas medicaminis libras ſingulis aquæ amphoris ſolitum, iuſtumq́; fuiſſe Plinius eſt author. Quanquã uulgata Plinij exemplaria æquari, non aquari habeant. Aquatum uero dicitur aqua perfuſum, unde uinum aquatius dictum Hieronymo. Hunc Senecæ locum negligenter legit, alioqui curioſiſſimus, multæq́; eruditionis, atq; in peruestigandis diſciplinarum myſterijs incredibili quadam diligentia, ſollertiaq́; præditus author Antiquarum lectionum Ludouicus Cælius, qui ſe notaſſe apud Senecam ſcribit arcum, ſiue Irin Aquarium dici. Ita in pudendos errores, etiam maximos, principesq́; doctrinæ uiros, niſi oculatiſſimi fuerint, deprauata exemplaria ueterum authorum ſæpe præcipitant. Hac cauſa uideo multos, qui aliquid poſteritati non tacendum emiſerunt, hæc Senecæ doctiſſima ſeptem uolumina, tanquam lemuribus infame domicilium euitaſſe, aut ſiqui attigerunt, cæce erraſſe. Ac nunc quoq; infinitis prope erroribus doctiſſimum quenq; à lectione nobiliſſimi authoris ſummoueri. Nos tamen (aut ego fallor) noſtro labore & diligentia, præſidio ueterum exemplariũ, efficax huius mali remediũ attulimus, dedimusq́; operam, non dico quantum humano, ſed quantũ noſtro ingenio, breui hoc tempore (bimeſtri enim labore, et quidem horis ſucciſiuis tantũ iſta curauimus) effici potuit, ut in iſtis ſeptem libris pauca admodum loca non reſtituta deſyderarentur.

EX CAPITE IIII.

Et aqua celeriter aboletur.) Scribo æque celeriter. Et paulo infra. Vniuerſi tibi uidebuntur priores à te, quàm à ſpeculo) Vetus lectio, quàm ſpeculo, ſine præpoſitione, ut ſpeculo dandi potius, quàm auferendi caſus ſit. Vnde mihi probantur, qui propiores, non priores exiſtimant eſſe legendum. Quare ſic erit tota fortaſſis lectio reſtituenda. Vniuerſi à te uidebuntur propiores tibi, quàm ſpeculo. Huius tamen lectionis fides penès experientiam eſto. Illud addendum, in ſpeculis planis imagines pares uideri, in tumidis, & globoſis minores, in concauis uero maiores, & auctiores. & has quidem modo intra, modo extra, modo rectas, modo conuerſas apparere. Sed & infra mox. Priorq; nobis ſit.) Legere malim propior, ut ſupra. Item. Vt ſolis imago nube diſcedat.) Vetus lectio. à latere diſcedat, quod & Eraſmus notauit.

EX CAPITE V.

Deínde cum uelis ſpeculum alijs comparare.) Sine dubio uerior eſt uetus lectio, aëri comparare. quoniam hic non alijs rebus ſpeculum, ſed aëri, à quo uolunt arcum reddi ad ſimilitudinem imaginum è ſpeculorum leuore redditarũ, comparandũ eſt. Et mox infra. Atqui mille nubes habent ſimilitudinem ſpeculi.) Scribo, ne ſenſus ſibi diſſideat, nullæ nubes, quod eſt apertius, quàm ut ſit declarandum. Item infra. Cæterum alteruam illam non confundunt.) Vetus lectio non contrahunt, recta utraq;.

EX EODEM.

Quid ergo, inquit, non ex aqua, rupta fiſtula, ſparſa &c.) Scribendũ & aqua, non ex aqua. Iſta minora ſunt, quàm ut notatu digna eſſent, ſæpe tamen, ſicut hoc loco, unius literæ immutatio uel peruertit, uel confundit totam ſententiam, decipitq; negligenter legentes. Et infra. Colla Tiberiacæ ſplendent agitata columbæ.) Scribendum ex ueteribus codicibus Cytheriacæ. Tiberiacas enim columbas non legimus, neq; ratio carminis hoc uerbum patitur. Veneri autem ſacras eſſe colũbas notum eſt etiam illis, qui primis tantum labris literas deguſtarunt. Ouidius.

» Armigerumq; Iouis, Cythereiadaſq; columbas.
» Virgilius de Aenea -Tum maximus heros
» Maternas agnoſcit aues.-

EX EODEM

Nunquid ergo dicemus ſpecula eiuſmodi pluuias.) Quamuis & ueteſti codices pluuias habeant, nemini tamen dubium eſſe poteſt, quin plumas ſit legendum, loquitur enim de pennis auium, quæ licet ſint unius coloris, plurium tamen eſſe uidentur, & ad ſingulas conuerſiones mutantur, uariaſq; ac incertas colorum differẽtias uariæ illu-

ſtratæ exhibent. Et infra. Quorum color aut ex ipſis mutatus.) rectius mutatur. Item paulopoſt. Humore diffuſo.) Vetus lectio, humore ſuffuſa, utraq; bona. ſed recentior mihi placet. nos tamen uarias ponimus lectiones, ut legentes, quæ earum rectior ſit indicare poſſint.

EX EODEM.

Poſitione lucis.) Neceſſaria deeſt particula diſtinctiua, aut, legendũ enim, aut poſitione lucis. Duplicem nanq; dicit cauſam eſſe cur aliqua animalia ſubinde mutent colorem. aut enim affectionem id facere, aut lucis poſitionem. Varij enim uidentur colores pro lucis illuſtrantis diuerſitate, ut in deliquio Solis omnia natiua priuantur uenuſtate, atq; externo deformantur colore. Lucem itaq; eſſe quæ colorem rebus attribuat, ſine luce autem nihil uideri, nec colores diſcerni. Eleganter de hac re Lucretius.

» Qualis enim cæcis poterit color eſſe tenebris,
» Lumine qui mutatur in ipſo? propterea quod
» Recta, aut obliqua percuſſus luce refulget.
» Pluma columbarum quo pacto in Sole uidetur,
» Quæ ſita ceruices circum, collumq; coronat.

Et reliqua quæ de eadem re ſequuntur.

EX EODEM.

Illæ eiuſdem materiæ, tota hæc e diuerſis temere compoſitæ.) Verior, nitidiorq; eſt uetus lectio. Illa eiuſdem materiæ tota, hæ ex diuerſis temere compoſitæ. Nubes enim ex diuerſa, & diſcordi materia temere congregantur, ſpecula uero eiuſdem materiæ ſunt. Et quod mox ſequitur. Præterea uidemus ortu ſolis partem quandam cœli rubere.) Vetus lectio præterea uidemus nubes aliquando &c. Illud enim totũ. Videmus ortu ſolis partem quandã cœli rubere, in uetuſtis codicibus deeſt, & profecto an huc pertineat ſubdubito. Credo equidem ab aliquo ſtudioſo pro exemplo in margine ſcripta fuiſſe illa uerba, & ab ignaro librario pro uerbis authoris adſcripta in contextum. Hæc tamen non caſtigandi, ſed admonendi, & exiſtimandi gratia dicta uelim, nihil enim moueo, ſed locum indico. Aliorum potius uolo ſtare iudicio, quàm meam interponere ſententiam. Nimirum modeſte & circumſpecte pronunciandum eſt in ueterum ſcriptis iudicandis. Nam cum in omnibus rebus temeritas, errorq; turpis ſit, tum maxime ubi aliorum temeritatem, erroreſq; corrigimus, & repurgamus. Et infra. Et ad hoc opus eſt radiorum idoneus locus.) Rectius in uetuſtis, idonea locatio. Et item paulopoſt. Permaneret ut uiſeretur.) Vetus lectio, & uideretur.

Ex eodem

EX EODEM

Ita non eſt, ergo & color, argumentum falſi coloris qui dum apparet, accedentibus deſinit.) Perplexa, & inuoluta omnia, longeq; à uero ſenſu detorta. Nam de re optime conſtat, ſed uerba ipſa diſcrepant, ineptumq; quiddam, & repugnans uero ſenſui ingerunt. Apertiſſimum enim eſt Senecam exemplo nubis uelle probare, colorem arcus non eſſe falſum hoc argumento, quod propius accedentibus apparere deſinat, quando & nubes ipſa non uideatur ab eo qui in ipſa eſt, nec tamen propter hoc aliquis falſam dixerit. Nulla itaq; dubitatio relinquitur lectionem multis modis deprauatam eſſe. corrupto enim uno loco per imperitiam, cætera quoq; plurima circumcirca eadem labe trahantur neceſſe eſt. Ego ſi audendi ueniæ locus ſit, expungenda illa duo uerba, Ergo & color, cenſerem, quæ moleſtiſſime & ſenſum totum immutarunt, & alia corrumpendi occaſionem dederunt. Item lego, non Qui dum apparet, ſed, Quod idē apparere. Quam lectionem colligo ex uetuſtis codicibus, qui habent, Quidē apparere. Sic ergo, ut omnia conſpirent, & ſibi conſentiant, totam lectionem reſtitue. Atqui quamuis ipſa non uideatur, eſt, ergo & color. Ita non eſt argumentum falſi coloris, quod idem apparere accedentibus deſinit. Et paulo infra. Qui argumentum nihil dubij relinquentibus docent.) Lego Argumentis, nō Argumentum. Et illud. Sunt quæ ſiniſtras, quæ torqueāt uel euertant.) Vetus lectio integrior eſt. Sunt quæ ſiniſtras, ſunt quæ torqueant & euertant.

EX CAPITE VI.

Vt ait Virgilius noſter, Et bibit ingens arcus cum aduentat imber.) Inepte mihi uidetur Seneca (pace tanti authoris dixerim) uti hic authoritate, & teſtimonio Virgilij ad oſtendendum arcum nunquam dimidio circulo eſſe maiorem, uel etiam eſſe minorem ſole altiore. niſi forte corruptus locus ſit, cum Virgilius inter ſigna pluuiarum, & tempeſtatis arcum ſimpliciter referat, ita ut nihil interſit, maior minor'ue ſit, cum æque tempeſtatum, uel etiam ſerenitatum index ſit. Geminum autem arcum ſemper tempeſtatis, & pluuiæ euidens ſignum eſſe Aratus, & eius interpres Theon authores ſunt, hinc & ἶριν græcis dictam, q̄a pluuias prædicat. Nec illud uerbum, Bibit, humiliorem arcum indicat, ut aliqui frigide, & inepte meo iudicio exiſtimant, cum arcum communiter, nullo reſpectu ad hoc maior, minor'ue ſit ἀναῤῥοφεῖν hoc eſt ſorbere, & haurire flumina Græci dicant. unde & tauri caput illi fabulæ appingunt. Hoc itaq; uerbo illo, Bibit, expreſſiſſe Virgilium ſcientiſſimum omnium rerū uatem

certum eſt. Quo uerbo & Plautus utitur, anum Lenam multibibam, atq; merobibam uas uini exiccantem, facete, ſalſeq; arcum appellans, » Ecce autem, inquit, bibit arcus, pluet credo hercle hodie. Praeterea nihil Senecam iuuerit, etiam ſi illud uerbum humilem arcum oſten det, cum de Sole altiore nulla apud Virgilium præceſſerit mentio. Aut ergo Seneca ineptus hoc loco eſt, aut conuulſum, & truncatum locum eſſe neceſſe eſt. quod equidē magis credo. Nam cum & Senecæ uerba ſequentia arcum minari tempeſtatem indicent abrupte & imperfecte, tanquam prius facta aliqua tempeſtatum mentione, adducor ut credam tale aliquid ſuperius deficere. Arcus etiam tempe ſtates minatur, ut ait Virgilius noſter. uel, Arcus tempeſtatum quoq; minas affert. uel ſic. Arcus pluuiarum quoq; ſigna mittit, uel. Arcus & pluuiarum indicium eſt. uel id genus ſimile aliquid. Hoc modo ſingula ſingulis conſonarent, neq; Virgilij teſtimoniū abſurde aduocaretur. Sed difficile profectò eſt etiam de corruptis uerbis ueram lectionē indagare, quanto autem difficilius ubi & corrupta deſunt? Quis enim poteſt ſcire quæ uerba author poſuerit? aut de his, quæ coniectura ſequenda ſunt, aliquid certi promittere? Poteſt ſiquidem eſſe, ut harū lectionum, quas uarias poſui, nulla. poteſt etiam ut una uera ſit. Coniectura nanq; ut ſæpe fallitur, ita nonnunquam ad ueritatem dirigitur. & cæcus aliquando iaculo cornicem figit. Sed nos hæc curioſius forſitan, quàm neceſſe eſt. & profectò nihil erat pronius, quàm talia negligere. Sed nos malæ conſcientiæ reatum ſuſtineremus, niſi ea, quæ nobis uidentur, alijs indicaremus, ueritatemq; inquireremus repudiata omni ambitione. Et quod mox ſequitur. Cum aduentat imber.) Suppoſititium hoc eſſe uidetur, cum nec Virgilij ſit, nec Senecæ conueniat, quippe quod ſenſum turbet. Sed uiderint legentes. nos hæc non repudiamus, ſed arbitrio cuiusq; exiſtimanda relinquimus. Vel forſitan hic nihil deeſt, ſed uerborum ordo eſt immutatus, legendumq; hoc modo. Et bibit ingens arcus, ut ait Virgilius noſter, cum aduentat imber. Sed adhuc dura, & inepta uidebitur à ſuperiori trāſitio. Diſcutiant hoc diligentius, quibus plus otij ſupereſt.

EX EODEM

Cum omnes fulgores paulatim excutiantur.) elegantius, & magis proprie Diſcutiantur. Et paulo infra. Aeque citò omnis imago modo illo aboletur, quàm ponitur.) Scribendum In illo, non Modo illo, cū ſequatur, Quàm, et præceſſerit, Aeque citò. quæ nō conueniunt cum uerbo, Modo illo. noſtram lectionem & uetuſti codices approbant. Item paulopoſt. At maior eſt aliquando arcus quàm Sol.) Lego

Aliquanto,

Aliquanto, nõ Aliquando, cum ſemper maior Sole arcus nobis appareat. Et infra. Quid mirum maiorem reddi imaginem Solis.) Videri, non Reddi forſitan melius ex uetuſtis. Item infra. Quia in nube eſt uitro ſimile). Vetus lectio perfectior. Quia in nube eſt aliquid uitro ſimile. Et in fine capitis. Eſt aliquid & aquæ, quã ſi nondum habet, eſt, iam apparet eius natura.) Legendum, Quam ſi nondum habet, tamen iam apparet eius natura.

EX CAPITE VII.

Primum in hoc argumento quod apparet à Sole fieri, multa ſunt pro me.) Vetus lectio ſincerior. In hoc argumento multa ſunt pro me. Primum igitur, & illud totum Quod apparet à Sole fieri) commentum uaniſſimum eſt, & ad libidinem concepta diuinatio. exhæredanda igitur ſunt hæc ex hac familia tanquam adulterina, & legitimum ſenſum turbantia & confundentia. Et quod mox ſequitur. Pridem quidem apparet quiddam leue eſſe debere.) Lego. Primum, quod apparet quiddam &c. Hanc lectionẽ & ſequentia probant. Item. Vbicunq; deflectitur.) Vetus commodior, Vtcunq; deflectitur.

EX EODEM

Totidem redderet Soles, quot habuiſſet inſpectores.) Ita habent omnes, quos ego uiderim, codices. ſed Inſpectores, in quo ſenſu accipiendum ſit, non planè uideo. Nam ſi per inſpectores, inſpicienteis homines intelligas, falſum erit uirgam uitreã, utcunq; factam, fabricatam'ue, ab inſpectorum numero, imaginum Solis numerum trahere. cum ipſi inſpectores nullum momentum faciant ad hoc, ut illa unum, uel plureis Soles reddat. Nullus ita cæcus in contemplandis rebus eſt, qui de hoc dubitet. Sed neq; uerba ipſa, quæ ſequuntur (quamuis & illa abſoleta, & conficta) ad hoc ſignificatum conueniunt. Atq; utinam tam facile eſſet ueram inuenire lectionem, quàm hanc falſam eſſe conuincere. Quoniam autem in hoc errore ita ptinax eſt omniũ exemplarium conſenſus, tutius, modeſtius'q; erit hoc loco quieſcere, quàm quicquam mouere, ne antiquum uulnus curatione ipſa reſcindamus. De re itaq; tam obſcura, & incerta ad Apollinem, exemplo Socratis, cenſeo referendum. Non tamen diſſimulabimus quæ nobis uidentur. Proìnde legendum forſitan erit, non Inſpectores, ſed Inſecturas, hoc eſt canaliculos, ſiue ſtrigles. quo nomine caua ipſa inter duas ſtrias, hoc eſt angulos, & prominentias, quas Græci ἐξοχὰς uocant, in ipſis columnis, & alijs rebus per inſecturas, & angulos diuiſis, appellantur authore Vitruuio. Hæc lectio ut incerta, ita profectò commodior, & ſenſui congruentior, quàm illa prior, quæ nul

lo pacto ſuſtineri poteſt. Et quæ mox ſequuntur, Qui quia diſcernuntur inter ſe, non ſatis inuicem ſpeculi nitent, inchoant tamen imagines) Aeque deprauata ſunt, imperitia ad ſuum ſenſum omnia trahente, & ex uno errore pluribus naſcentibus. Scribendum itaq; & hic erit, ut nulla ſuperſit obſcuritas, Quæ quia non diſcernuntur inter ſe, nec ſatis in uicem ſpeculi nitent, inchoant tantum imagines. ita ut In uicem, duæ ſint dictiones. Haud ſcio mehercule an hæc lectio uera, germanaq; ſit, huius tamen me non pœnitebit interim, quoad meliorem uideam. Et ſupra. Quia enormiter fracta eſt.) Scribe, Facta eſt.

EX CAPITE VIII.

Cum certe ex inferiori nubes ferit, terris propinquas.) Antiqua lectio. Terris propinquus. ut Solem intelligas, Item infra. Atqui et nūc) lege Et tunc, ut ſenſus conſtet, Item infra. Quare ille circulus iungitur & in arcum nonnunquam.) Vetus lectio. Quare illis circulus in arcu circundatur nunquam. ſed neutra placet. Scribendum itaq; eſſe uidetur, Quare & ille arcus in circulum iungitur nunquam. Manifeſtum eſt enim arcum nunquam poſſe iungi, ſed ſemper uel dimidium circulum eſſe, uel dimidio minorem. Sole oriente, & decumbente dimidium. parum elato dimidio minorem. meridie tenuiſſimum. Nanq; quò elatior eſt Sol, eò depreſſior uertex circuli oppoſiti, & centrum eius magis infra finitorem deſcendit.

EX CAPITE XI.

An ſicio quod Virgilius, q dubitauit de nomine.) Aut nos deprauatū, & nō bene intellectum Virgilij locum habemus, aut (quod magis credo) Senecæ incuria accuſanda, diligentiaq; reqrēda hoc loco eſt. nō enim de nomine Rheticæ, ſed de laude et præconio dubitat Virgilius.

» =Et quo te carmine dicam
Rhetica?= & qa hac dubitatione de eius præconio uiſus erat maximam ei attribuiſſe nobilitatem. itaq; ne Rhetica hac laude multum ſibi placeat, ſeq; omnibus uitibus præferat, cum nobiliores ſint aliquæ Campanæ (tametſi Cato Rheticam omnibus prætulerit) ſubiungit,

» =nec cellis ideo contende Falernis.

Veriſimile ergo eſt Senecæ hoc loco ſomnum obrepſiſſe, nec id mirū, cum Ciceroni dormitare interdum non modo Demoſthenis oratio, ſed etiam Homerus ipſe uideatur. Horatius.

» =Quandoq; bonus dormitat Homerus.

Diuini profectò, non humani ingenij eſt, nunquam errare. Nullus eſt ita excellens author, qui aliquando ſe hominem eſſe non prodat.

Nihil

Nihil eſt autem quod hic librarijs imputes, integra lectio eſt.

EX CAPITE XII.

Queadmodũ ergo in aëre utriusq; imago terris aſpici poteſt.) Scribẽdũ ære, ſic, ut ſit diſsyllabũ, hoc eſt in peluibus pingui humore repletis.

EX CAPITE XIII.

Et ſimilia luminaribus circulis) Legendum Lunaribus. Lunari enim orbi Solis imagines, quæ in nubibus apparere ſolent, ſimiles ſunt.

EX CAPITE XIIII.

Qui etiam fertur.) Lego, Qui uel fertur, uel in uno loco flagrat. Et infra. Et flãmam, uelut dehiſcens, in abdito oſtentat) Vetus lectio. Et flammam dehiſcens uelut in abdito oſtendit, ſolo ordine uerborũ mutato. Ementiuntur enim quandam altitudinem chaſmata ut dicit Ariſtoteles, quẽ Seneca imitatus, illud ποιεῖ τι βάθος ἔχειν δοκεῖν, his uerbis exprimere uoluit. Itẽ infra. Sed quacũq; incurrerunt.) Vetus lectio. Concurrerunt, forſitan Cucurrerunt. Item de fulmine. Quia citò ſpatium ſurſum tranſilit.) Ita habent omnes codices, ſed mihi neſcio quo pacto non ſatisfacit iſta lectio, & illud Surſum, durum, horridumq; uidetur. cuius loco ego malim Suum legere, ut illuſtrior, planiorq; eſſet lectio. Fulmina quæ celeriter tranſcurrunt Ariſtoteli Argeta dicuntur. τῶν δὲ κεραυνῶν, inquit, οἱ ταχέως διάττοντες, ἀργῆτες λέγονται.

EX EODEM

At ille non eſt extenti corporis per omne uenit) Ita & uetuſti codices. ſed deficere aliqd neceſſe eſt. id quod & ſenſus oſtendit, qui talis eſt. Fulminis longum quidem uideri ignem, & extentum ꝑ omne ſpatiũ, per quod præcipitatur, non tamen eſſe extentum corpus eius ꝑ omne ſpatium illud, ſed id uideri, quia uelociſſime deijcitur. ut face circumacta uelociter, igneus circulus duci uidetur, atq;

» Conſequitur motos uelociter ignibus igneis.

Legendum itaq; forſitan erit. At ille non eſt extenti corporis ꝑ omne ſpatiũ, ꝑ quod uenit. uel, ꝑ omne per quod uenit. Poteſt enim Spatiũ omitti ſine detrimento ſenſus. Ariſtoteles nõ negat eſſe aliqua fulmina, quæ linearũ ſpecie deferãtur, flãmarumq; caudã trahant, quæ Helicia appellantur. Verba Ariſtotelis hæc ſunt. τῶν δὲ κεραυνῶν οἱ μὲν γραμμοειδῶς φερόμενοι, ἑλικίαι λέγονται.

EX CAPITE XV.

Fulgores, inqs, quomodo fiũt, quos Græci Chelas appellãt. Lego ex Ariſtotele, σέλαα, ſiue σέλα appellant. σέλας enim σέλατος uel σέλαος Græcis dicitur fulgor, & numero multitudinis σέλατα uel σέλαα, et ꝑ contractionẽ σέλα. Ariſtoteles. σέλας δέ ἐστι πυρὸς ἀθρόου ἔξαψις ἐν ἀέρι. τῶν δὲ σελάων ἃ μὲν ἀκοντίζεται, ἃ δὲ στηρίζεται. Fulgor eſt, inqt,

ignis denſi accenſio in aëre. Fulgorũ aliĳ in iaculi modũ euibrantur, aliĳ certo loco fixi ꝑmanent. Et mox infra. Poteſt ſuperioris cœli, uel uenti feruor.) Illud uerbũ Vel uenti, otioſum, et adſictũ eſt. neq; enim ad ſenſum ꝑtinet, neq; in uetuſtis exẽplaribus legitur. Et infra.

Hoc uero nõ poteſt fieri. Quid? porró. ut aër uim igneã &c.) illa duo uerba, Quid? porró, inutiliter, et cũ moleſtia ſenſus interpoſita mihi uidẽtur, neq; illa uetuſti codices habẽt. et profectò ſummotis illis longe apertior, clarior'q; ſenſus erit. Poſſunt tamen ſuſtineri, ſi cui placent. Et infra. Et tãtũ luces emittũt,) Vetus lectio Enutriũt, et forſitan recte. ſubiũgitur. n. Donec cóſumpto alimẽto primũ obſcuriora ſint. Sed et Emittũt bona, et neſcio an etiã rectior lectio. Quoniam autem parũ refert utrũ legatur, liberũ opinaturis relinquo iudiciũ.

EX EODEM

Cum aër ſpiſſus ignẽ, quẽ propior terris diu parauerat.) Scribo Pauerat, hoc eſt nutrierat. Spiſſi. n. humores, et coactus aër paſcunt, nutriunt'q; ignẽ. Et paulopoſt. Hĳ fulgores dicũtur, q̃a breuis facies illorũ, et caudica eſt.) Purior eſt uetus lectio, Hæc fulgores dicũtur. Itẽ Caduca, nõ Caudica ſcribẽdũ. Puderet notare tam leuia, niſi uiderẽ delicias legentiũ, q̃ & minoribus offendũtur.

EX EODEM

Motumq; cœli ſequẽs.) Lego Sequũtur, ut ſit illuſtrior oratio. Sequitur. n. Aut proprios curſus agunt, Et ſtatim infra. Cometas noſtri putant, de q̃bus dictũ eſt.) Vide ne ſit legẽdũ, De q̃bus dicẽdũ eſt, uel, De q̃bus dicemus. Septimo. n. uolumine de Cometis, priuatim huic rei deſtinato, tractat. ſuperius autẽ nulla mẽtio Cometarũ facta eſt. poteſt tamen et Dictũ, defendi, ſi ardores, et trabes ĩtelligas, de q̃bus ſuperius. Sit hoc ergo arbitrarium. nos nihil mutamus. Itẽ paulo infra. Horũ genera Pagoniæ, Lampades, et Cichariſſiæ) Legẽdũ Pogoniæ, Lãpades, et Cypariſſiæ. Quæ à ſimilitudine Cypariſſi uel Cupreſſi ſic dicũtur. Feſtus. Cypariſſiæ appellãtur quædã acies igneæ, quæ noctu apparere ſolẽt ad ſimilitudinẽ Cupreſſi. Idẽ. Cypariſſiæ dicuntur ignes prodigioſi à ſimilitudine Cupreſſorũ. Aſparſoplecta uero, ſiue, ut uetuſti codices habẽt, Aſparſioplectra q̃d ſit adhuc quærimus. Niſi forte ἀστραφοπρηστῆρας, hoc eſt Fulgurãtes Turbines legamus. Vel potius ἀστραφόσκηπτα, ideſt Fulgura in terrã ruẽtia. Quæ lectio uerbis ſuperioribus Senecæ cõuenit. Scepta autẽ dicũtur Ariſtoteli omnia cœleſtia, quæ in terrã uſq; præcipitata ſe ad q̃ppiã allidunt. Vel certe ἀστραφόπληκτα. Quia dicit Ab his tecta uidimus icta.

EX EODEM

Multa. n. conglobatione igniũ indigẽt, cũ ingẽs illorũ orbis aliquantum

matutini

matutini amplitudinē Solis exuperat.) Vetus lectio diuerſa. Multa.n. cōglobatione igniū ſe cōiungēs illorū orbis, aliquādo matutini &c. Poteſt hæc qdē, ſed et uulgata lectio tolerari, ita tamen ut loco uerbi Aliquantū, Aliquando ſcribatur. Præterea ſi cui magis placet uulgata & recentior lectio, q̄ antiqua, lex grāmatica poſtulat, ut in calce quoq; Exuperet, nō Exuperat, legat. qđ uerbū facis, ut ſincera ueteris exēplaris fides uideatur. Et infra. Nihil aliud quàm alienū opus mentientibus.) Scribendum Corpus non Opus. Speculorū enim illa ſimulacra, quæ imaginant, mendacia ſunt, & inanes uerorum corporum imitationes.

EX EODEM

Nec in alia protinus imagine abduceretur.) Lege Obduceretur, et Alia, nō In alia. Et item. Sunt iſta à qbuſdā ita cōpoſita, ut et hæc poſſint detorquere in prauum) Vetus lectio forſitan ꝑfectior. Vt et hoc poſſent, et detorquerēt in prauū. hoc ſenſu. Eſſe quædā ſpecula ita facta, et cōpoſita, ut reddāt qdē corporū imagines, et ſimilitudines, ſed lōge in peius detortas, et deformatas, id qđ et ſuperius dixit, eſſe ſpecula, quæ reddāt ſimilitudinē i peius. Noſtri qdē eſt officij indicare qd nobis uideatur, exiſtimatio autē ſua cuiq; ſit.

EX CAPITE XVI.

Hoſtius princeps qdā fuit obſcœnitatis uſq; in ſcænā productæ.) In antiquiſſimis exēplaribus illud uerbū Princeps, nō legitur. Atq; eqdē haud ſcio an ſit neceſſariū. ipſa.n. oratio probior, uenuſtiorq; uidetur illo uerbo eraſo. Nō ſum neſcius, ſicut ab idoneis authoribus elegāter dicūtur principes gulæ, ganeæ, popinæ, ita dici poſſe principē obſcœnitatis. ſed hūc principatū ſatis ſuperq; puto exprimunt illa uerba, In ſcænam uſq; productæ.

EX EODEM

Indignū uindicta uindicauit.) Lego Iudicauit, nō Vindicauit. Sēſus autē eſt. Hoſtiū qdē nō iure occiſum à ſeruis eſſe, Diuū Auguſtū pronūciauiſſe, ſed idignū eſſe ſceleſtiſſimū, et cōtaminatiſſimū nefandiſſimis flagitijs Cillonē uindicta, hoc eſt, ut eius mors uindicaretur, et in ſeruos, q eū occidiſſent, animaduerteretur. Et illud paulo īfra. Oculis ſuis ad illa aduocauit.) Scribo Oculis ſuis illa aduocauit. Tā leuia præterire ſæpe cogito, ſicut nō parū multa præterij.

EX EODEM

Cum cōplexus erat.) Cōpreſſus forſitan conuenientius propoſito uerbū. qđ & uetus habet, et alij agnoſcunt. Nota eſt uerbi obſcœnior ſignificatio. Et qđ mox ſequitur. Genibusq; alienis obhæſerat.) Vetus lectio Clunibus alienis, nō Genibus. quæ lectio etſi obſcœnior ſit, tamen uerior uidetur. neq;.n. tāta rei fœditas honeſtis uerbis exprimi poteſt. Sed & Genibus forte tolerabiliter legitur. Subit mirari tam grauē philoſophū in re obſcœniſſima in tantum expatiari. Indignū

profectò ſapiẽtis grauitate erat, tantam fœditatẽ, tam multis, et nudis uerbis quaſi ſpectandã oculis proponere. EX EODEM

Et teſtes eius, tractores'ue ſint.) Legendũ ex uetuſtis codicibus Exactores'ue ſint. quam lectionẽ ante nos uidit Eraſmus. Et item. Etiam ea quæ conſpectu corporis noſtri) Vetus lectio purior. Etiam ea quæ ab aſpectu. Item infra. Quo nequitiam meam ſi ad naturæ modum pecco?) Antiqua lectio. Quo nequitia mea, in nominandi caſu. Vtraq; bona eſt. Horatius.

» Quo mihi fortuna eſt, ſi non conceditur uti?

Et paulopoſt. Quod incredibilẽ imaginis magnitudinẽ reddat.) Vetus lectio Imaginum, non Imaginis, multitudinis numero, propter multa ſcilicet ſpecula appoſita. Item quod mox ſequitur. Si liceret mihi ad uerum iſta perducerem.) Vetus lectio Ad uſum iſta perducerem, bona utraq;, apertus ſenſus eſt huius, & illius. ſed quam magis probem non facile dixerim. Illud tamen teſtari licet, nos debere fidem ueterum exemplarium ſequi, ubicunq; defendi poteſt. Et illud. Facinus indignum, hic fortaſſe citò, & antequã uideret, occiſus eſt.) Sic quidem & uetuſti codices, ſed mihi illud uerbum Videret, ſuſpectum eſt, aut addendum forſitan uerbum Hæc, ut ſit, Et ante quàm hæc uideret. EX CAPITE XVII.

Quid facies iſta nobis, & quid in nos obuerſa reddatur.) Sincera, & genuina eſt uetus lectio. Quid ita facies noſtra nobis, & quidem in nos obuerſa reddatur. Item. Quod cum uera corpora edidiſſet.) Vetus lectio Dediſſet. Et infra. Excipiendarũ imaginũ capacem.) Vetus lectio Appetentem. utraq; bona, ſed recentior magis blanditur. Item infra. Multi ex hoc conſequuti primo ſui notitiã) Commodior eſt uetus lectio, Conſequuntur, nõ Conſequuti. Socratem philoſophum docet Apuleius ſpeculis ad morũ diſciplinam uſum fuiſſe, ſuaſiſſeq; diſcipulis, ut ſæpius in ſpeculis ſeſe contemplarentur, et cui placuiſſet pulchritudo corporis, caueret formæ dignitatẽ morũ turpitudine dehoneſtaret. quẽ uero formæ pœniteret, curaret nauiter ut uirtutis ſplẽdore, ingenijq; dotibus dãna corporis repẽderet. Et paulopoſt. Senex ut indecora carnis deponeret.) Legendũ Canis, non Carnis. cani q ſint notius eſt, quàm ut dicatur. Multa autem iuuenes decent, quæ ſenibus indecora ſunt. EX EODEM

Qualem fuiſſe cultum putas? Ad hoc ſpeculum ſecernentium ætas illa ſimplicior, & fortuitis contenta.) Lectio confuſa, & intricata mala diſtinctione. tu ſic diſtingue. Qualem fuiſſe cultum putas ad hoc ſpeculum ſe cernentium? Aetas illa ſimplicior, & reliqua. Ita ut Aetas

principium ſit ſequentis Coli, & Se cernentiũ duæ dictiones cum interrogatione. Item infra. In libidinem luxumq; rapiebat.) Vetus lectio Trahebat. Sed hæc nõ ponẽda ĩ magno diſcrimine. Itẽ paulo poſt. Dulcẽ aſpectũ formæ ſuæ ea faceret, ſæpius deſpexere &c.) Vetus lectio ordinatior & clarior, Dulcem aſpectum formæ ſuæ faceret, ſæpius ea deſpexere. EX EODEM

Poſtquam deterior populus ſubijt, in ipſas terras ſe effoſſurus, ferrum obruendum primum in uſu fuit) Vetus quoq; lectio propemodum eadem, niſi quod loco uerbi Effoſſurus habet Effuſurus, quæ lectio ſincera uidetur. niſi malimus legere deffoſſurus, ad ſcrutanda ſcilicet terræ montiumq; uiſcera. Plinius Penetramus, inquit, in uiſcera terræ, auri argentiq; uenas, & æris ac plumbi metalla fodientes. Idem alio loco. Imus in uiſcera eius & in ſede Manium opes quærimus. Effoſſurus uero & Defoſſurus ſunt contrariæ ſignificationis. ut autem improprie dicitur Defoſſurus e terris, ita Effoſſurus in terras. Sed hæc nec dictu neceſſaria in tanta notitia, cũ omnibus, qui ſermonem curæ habent, communis ſit uerborum proprietas & differentia. Nobis placet antiquam cuſtodire lectionem. Et quod mox ſequitur. Et id homines impune irruerent, ſi ſolum irruiſſent.) Lego Eruerent, ſi ſolum eruiſſent. Ferrum enim erutum innoxium, immo uero etiam neceſſarium ad multos mortalium uſus uideri poterat, niſi dehinc argenti auriq; metalla effoſſa id nocere docuiſſent, hominesq; in mutuam necem armaſſent. Ouidius,

» Iamq; nocens ferrum, ferroq; nocentius aurum

» Prodierat.- Aurum ſiquidem, ut ad uitæ perniciem repertum, ab optimis quibusq; proſciſſum eſt multis conuitijs. Et ſtatim infra. Et mox proprie huic miniſterio præparatus eſt orbis) Vetus lectio. Et mox fuit proprio miniſterio paratus orbis. de hac quoq; an recta ſit non nihil ambigo. ſed hæc poteſt ſuſtineri in bono ſenſu. Illa uero uulgata quẽ ſenſum habeat, alij uiderint. EX EODEM

Nondum argenti nitor, ſed fragilis uiliſq; materia. Tũc quoq; cum antiqui illi uiri incondite uiuerent, ſed ſatis nitidi, ſqualorem opere collectum aduerſo flumine eluerunt.) Vetus lectio ut clarior, et melius diſtincta, ita rectior elegantiorq;. Nondum argenti nitor, ſed fragilis uiliſq; materia tunc quoq;, cum antiqui illi uiri inclyte uiuerent. ſatis nitidi, ſi ſqualorem opere collectum aduerſo flumine eluerent. Parſimoniam enim, frugalitatemq; ueterũ laudat. Et infra. Cura comæ, capillum fuit ac prominentem barbam depectere.) Scribo, Cura comere capillum fuit, ac prominentem &c.

EX EODEM

Deniq; gemmis adornata, & poculum unum ex his fœmina conſtitit, quod antiquarum dos fuit) Vetus lectio profectò & uerior & clarior. Deinde gemmis adornata & poculis. Vnum ex his fœminæ
» conſiſtit, quod antiquarū dos fuit. Plinius libro. XXXIII. Quinetiā
» pocula ita figurantur exculptis intus crebris ceu ſpeculis, ut uel uno
» intuente populus totidem imaginum fiat. Et quod mox ſubiungitur.

Nō illa quæ publicæ dabatur imperatorū pauperū filiabus) Vetus lectio integrior & elegantior, ſenſuiq; magis concinit. Non illa quæ publicæ dabatur, ſed imperatorū pauperū filiabus. Et in calce libri. Nulli non uitio muneratio neceſſarium factum eſt.) Vetus lectio Numerario, nō Muneratio. ſed nec iſta ſatis placet, tamen ut hæc aliquem forte non ineptum, ita illa uulgata nullum ſenſum habet. Legunt aliqui Numerato. Sed quicquid horum legatur, non deerit locus diligentiæ. Forte legendum Innumerato, ut illud Diui Auguſti.
» Vinicius ingeniū innumerato habet.

ANNOTATIONES FORTVNATI IN LIBRVM SECVNDVM SENECAE.

EX CAPITE PRIMO.

e

T formam ignium, uel ſyderum) Illud, Vel ſyderū, inane eſt, cum ſupra dixerit, Naturam ſyderū. ſed neq; uetuſti codices habent. Et infra.

» -et humanas mouentia tonitrua menteis)

Motura legendū ex Ouidio, & uetuſtis codicibus, ne uerſus claudicet. Itē paulo infra. Quo de tonitruis, fulguribusq; dicturus es) Vetus lectio. Quo de tonitribus. Et certe apud authores in hac inflexione huius uerbi frequentior uſus eſt, & maxime
» in numero multitudinis. Plinius, Noctu magis, quàm interdiu ſine tonitribus fulgurat.

EX EODEM

Cogitur in ea ſede, in qua illū natura diſpoſuit) Probior eſt uetus lectio. Cogitetur, nō Cogitur, hoc ſenſu. Aërem, q terras ſubit, nō eſſe ſpectādum ibi tanquam depreſſum mole terrena, languentem'ue, aut otioſum. ſed ſemper luctantē, & molientem erumpere ad eum, quem illi natura diſpoſuit, locum. atq; ibi eiuſdem eſſe potentiæ, eiuſdemq; ingenij, cuius eſt in loco proprio, inquieti ſcilicet & turbulenti. Et infra. Inter cœleſtia & de terra dicendum erit.) Tolerabilis eſt hæc lectio, ſed uetuſti codices De terrenis.

EX CAPITE II. ET III.

Et duorũ inter ſe cõiunctorũ corporũ tactus.) Vetus lectio forte cõmodior. Tractus, nõ Tactus. Nõ.n. ſatis eſt ad unitatẽ duorũ corporũ ut ſe tangãt, ſed reqritur qdã tractus ductusq́; pmiſtus et indiſcretus. Item infra. Illa conſtant aut nexu, aut acervatione) Vetus lectio Cõgregatione, bona utraq;. Itẽ ex Cap. III. Quædã materiæ loco relictæ) ſcribendũ Relicta.

EX CAPITE V.

Ex qbus, ideſt illo & illa alimenta animalibus omnibus ſatis) Clarior, pfectiorq́; eſt uetus lectio. Ex qbus, ideſt ex illo, et ex iſta alimenta omnibus animalibus, omnibus ſatis. Item infra. Et omniũ qdem rerũ naturã quantũ in nutrimentũ ſui ſatis ſit, apprehendit.) Lego, Natura, nõ Naturã. In ea.n. hæreſi eſt Seneca, ut credat ſydera, & Mũdũ, Naturamq́; rerũ terreno humore paſci, ſecutus opinionẽ philoſophorũ, et maxime Platonicorũ, q tradũt ſtellas, quas igneas eſſe opinantur, totumq́; mũdũ, cuius omnes partes calor qdam uitalis ptingit et tranat, humecto alimento, ex aquis agrisq́; Sole tepefactis excitato, ali & nutriri. qa nullus ignis ſine paſtu aliquo poſſit per-
» manere. Plinius Sydera uero, inquit, haud dubie humore terreno
» paſci, quia Luna orbe dimidio nõnunquã maculoſa cernatur. Huius opinionis nec poëtas pœnituit. Virgilius.
» -conuexa polus dum ſydera paſcet. Lucretius.
» -unde æther ſydera paſcit. Lucanus.
» Nec non oceano paſci Phœbumq́;, polumq́;
» Credimus.= Sed hæc aliâs forſitan & aptius & latius. Ariſtoteles. II. Meteoron irridet hanc opinionem tanquam uanam & ratione carentem.

EX CAPITE VI.

Nunquã enim contexi niſi per unitatẽ corporis uiſus eſt) Vetuſti codices, Contexti, nõ Contexi. et loco uerbi Viſus, forte Niſus legendũ eſt. hoc ſenſu. Nullũ corpus, niſi ſit p unitatẽ contextũ, poſſe habere aliquam intenſionẽ, & aliquẽ conatũ ac niſum. Nulla enim intenſio ſine unitate, id quod author ipſe multis infra rationibus confirmat. Nam ſi Viſus & Contexi, uel alterutrũ legeris, nõ uideo quẽ ſenſum ex ijs uerbis elicies. Itẽ paulo infra. Oſtẽdũt uoces, quæ remiſſæ claræq́; ſunt) Vetus lectio Elatæq́; ſunt, qđ opponitur remiſſo, ſicut clarũ obſcuro. Hæc autẽ uocũ differẽtia facilius deprendi poteſt in his, quas Phonaſci διαστηματικὰς quàm in his, quas συνεχὰς uocãt. Nota ſunt hæc illis, q illã partẽ Geometriæ quæ κανονικὴ dicitur, quæ longitudines altitudinesq́; uocũ emetitur, deguſtauerũt.

EX EODEM

Arbuſta ſyluasq́; conuoluit) Bona hæc, ſed uetus lectio, Conuellit, quæ

commodior eſt ad oſtendendam concitati ſpiritus uiolentiam. Item infra. Conſyderemus quàm ingentem uim per occultum agant paruula admodum ſemina) Lego Agat, non Agant, ut ad ſpiritum referatur. Paruula autem ſit initium ſequentis coli. De hoc naturæ miraculo ex tam minimis ſeminibus granis'ue, ſi inciderint in conci pientem comprehendentemq; naturam, naſci proceriſſimas arbores longe lateq; radicũ brachia ſpargentes, & reſpuentem ſecures ma teriam, copioſe Plinius libro. XVII. Meminit & Cicero ſecundo De natura deorum. Item paulopoſt. In tantum coaleſcant) Vetus lectio Conualeſcant. quæ forſitan magis ſenſui congruit. Loquitur enim non tam de quantitate arborũ, & radicum, quàm de uiribus & occultiore illa potentia. Nihil tamen mutandũ cenſeo, cũ bona ſit et uulgata lectio.

EX CAPITE VII. ET VIII.

Quid autem producit fruges) Vetus lectio elegantior, & magis inferioribus congruens. Quid eſt aliud quod producit fruges. Item infra cap. VIII. Non autẽ opus erit inani aut mixto) Lego Inani admiſto, hoc eſt ut inane aëri admiſceatur.

EX CAPITE IX.

Magnosq; impetus.) Vetus lectio Magni impetus, utraq; bona eſt, ſed uetus magis blanditur. neq; eſt diſcedendũ à fide ueteris exemplaris ubi cuſtodiri poteſt. Et infra. Nihil enim niſi intentione uehementius eſt.) Vetus lectio. Nihil enim non intentione. quæ commodior mihi uidetur.

EX EODEM

Atqui uero nec manus, nec ullum aliud tormentum, ſiue inſtrumentum aquã poterit mittere, aut agere, quàm ſpiritus.) Vetus lectio ſincerior qdem, ſed haud ſcio an etiam integra. Atqui nec manus, nec ullum aliud tormentum aquã poterit mittere, aut agere, quàm ſpiritus. Illud uero. Vel inſtrumentum) ex duplici, & ambigua lectione librarius ignarus addidit, ſicut aliâs ſæpe. Sunt exẽplaria uetuſtiſſima in quibus ita legitur. Atqui nec uero magis, nec ullũ aliud tormentũ aquã poterit mittere. Quam lectionẽ niſi uidiſſem, poterat prior integra uideri. Nunc iſta neſcio quo pacto magis alluderet, ſi ſincera eſſet. niſi forte legamus Atqui nec tollo magis, nec ullum aliud tormentum. Crediderim enim illud Vero, nõ otioſum eſſe, ſed & facile p imperitum aliquẽ ex uerbo Tollo corrũpi potuiſſe. Præterea Magis potius, quàm Manus eſſe legendũ, tum quia, ſi Manus legatur, inepte illud ſequetur, Nec ullũ aliud tormentum. quæ uerba oſtendunt tormenti, ſeu organi aliquod genus nominatũ eſſe. Quãuis ſciamus & Manus ferreas inter genera tormentorum poni, ſed hic nihil ad propoſitũ. Tum quia in calce uerborum ponitur Quàm particula, quæ cum

uerbo Magis poni apte conſueuit. Præterea falſum eſt nullo tormento poſſe agi aquas, niſi ſolo ſpiritu. quem ſenſum uidentur habere uerba prioris lectionis. Verum autem eſt nullo tormento magis, quàm ſpiritu. Tollones uero tollendæ aquæ inſtrumenta ſunt, ut Celonium, Ciconia, & Antlia. quod & ſentinam ſignificat. Inſtrumenta autem ſeu organa ſpiritalia aquæ tollendæ Pneumatica dicuntur. Plinius
» libro. XIX. Hortos, inquit, uillæ iungendos non eſt dubium, ri-
» guosq; maxime habendos, ſi contingat perfluo amne, ſi minus, è pu-
» teo pertica, organisue pneumaticis, uel tollonū hauſtu rigandos. Quæ uerba Plinij uel ob id repetenda cenſuimus, ut corruptam apud eū lectionem obiter reſtitueremus. Item infra. Hoc inſerto & cogente attollitur.) Vetus lectio Agente, non Cogente. ſed utraq; recta.

EX EODEM

Parum offendunt non aquam ſibi reſiſtere) Oſtendunt, non Offendunt legendum ex uetuſtis codicibus. Et paulo infra. Vox autem qua ratione parietū munimenta tranſmittitur) Vetus lectio Per parietū. Item mox. Niſi quod ſolido aër ineſt) Scribe, Solido quoq; aër ineſt. Item infra. Scilicet non aperta tantum intendens) Vetus lectio, Scilicet ſpiritus non aperta tantum intendens. Et ſtatim infra. Quod illi facere expeditum eſt, quia nuſquam diffuſa.) Vetus lectio Diuiſa non Diffuſa. ſed neutra ſenſui congruit. Quare legendum forte erit, Quia nuſquam diuiſus, ut ſenſus apertus ſit. Aër enim ſeu ſpiritus, cum per ſolida & incluſa tranſit, non diuiditur, ſed continuus ſibi, & interruptus fluit ꝑ omneis res, parteisq; mundi. quod mox latius.

EX EODEM

Ipſe quidem tranſit per ipſum quod ſcindit, & media nō circumſcindit tamen, & utrūq; cingit) Lectio confuſa nullo ſenſu, uetus quoq; nihilo minus ꝑplexa, & obſcura. Ipſe q̄dem tranſit per ipſum quo ſcinditur, & media non circunfundit tantū, & utrinq; cingit. Videtur eſſe legendū, Ipſe q̄dem tranſit per ipſum quo ſcinditur, & media non circumſcindit tamen, ſed utrinq; cingit. hoc ſenſu. Aërem omnia, quibus intercludi, uel ſcindi uidetur, tranare, non tamen ſcindere illa ꝑ quæ tranſit, ſed cingere utrinq;. Plinius quoq; Aërem per cuncta rerū meabilem, totoq; conſertum credit. Penetrare hunc & in aquas, argumento ſpirantium piſcium, & in terras, animalium quæ ſemper defoſſa uiuunt, ceu Talpæ.

EX CAPITE X.

Quantum ad ſinceritatem tenuitatemq; pertinet.) Vetus lectio Siccitatē, quā et Eraſmus repoſuit. Mihi tamen nō minus bona ueraq; recētior uidetur. Et infra. quouſq; redire potuerūt reduplicato calore) lego

Id duplicato, non Reduplicato. Duplicatur autem imæ partis aëris calor per radios rectos, & replicatos, qui ad regionem nubiũ perueniunt. Seneca infra libro IIII. cap. VIII. Pars aëris, quæ prope terras eſt, plus habet caloris, quod radij Solis à terra reſiliunt, & in ſe recurrunt, horum duplicatio proxima quæq; à terris calefacit.

EX EODEM

Quorum aliqui eruperunt innumerabiles, & in abſcondito flagrant.) Remouenda eſt, Et, particula, atq; ſic diſtinguendum. Quorũ aliqui eruperunt, innumerabiles in abſcondito flagrant. Dicit enim igneis plurimos erupiſſe, ſed innumerabileis in occulto ardere. Excedit profectò, inquit Plinius, omnia miracula, ullum diem fuiſſe, quo non cuncta conflagrarent, cum ſpecula quoq; concaua aduerſa Solis radijs facilius etiam accendant, quàm ullus alius ignis. Tam fœcunda eſt huius elementi, immenſæ & improbæ rerum naturæ portionis ratio. Ignem Herodotus belluam auidiſſimam inexplebilemq; uocat, quæ quantò plura conſumit, tantò fœcundius ſe parit.

EX EODEM

Hæ tot partes eius fertiles rerum habent, & aliquid temporis, quoniã ſterile eſt frigidum.) perplexa hæc omnia, & deformata, nulloq; ſenſu hactenus lecta ſunt. Nos arbitramur ita eſſe ſcribendum & diſtinguendum. Etiamnum tot partes eius fertiles rerum habent aliquid tẽporis, quoniam quod frigidum eſt, ſterile eſt. Quam lectionem propemodum ex uetuſtiſſimis exẽplaribus colligi poſſe uideo. Omnia autem quæ terra concipiat ſemina, quæq; ipſa ex ſe generata ſtirpibus infixa contineat, temperatione caloris & oriri, & augeſcere naturales conſentiunt. atq; omnia quæ uiuunt & creſcunt, ſiue animalia, ſiue terra edita, propter incluſum calorem uiuere & creſcere. Qui quãdiu remanet, tandiu ſenſus & uita remanet. Refrigerato autem & extincto calore, occidunt & ipſa, & extinguuntur. Quo intelligendũ eſt eam caloris naturam uim habere in ſe uitalẽ.

EX CAPITE XI.

Circa terram plurimum audet.) Scribo Agit, ſequitur enim eius antitheton, Patitur. Et infra. Modo imbres, aliasq; iniurias turbine mouent.) Vetus lectio Turbidæ, non Turbine, & fortaſſis rectius. Et mox infra. Hoc neceſſarium fuit præloqui) antiqua lectio. Fuerit, qui modus dicendi eſt elegantior & uſitatior. Parua ſunt hæc, non indigna tamen, quæ à ſtudioſis ueteris elegantiæ obſeruentur.

EX CAPITE XII.

Et tonatio ſine ictu.) Lege Conatio, una litera ĩmutata. Ponit enim dif-

ferentiam inter fulminationem, & fulgurationem. Quando ſpiritus incluſus, tortuſq; & in nube effringenda exitum quærens igniuerit, & tenui imbecilloq; ardore eruperit fiſſis nubibus, Fulguratio, ſiue Fulgetra, ſiue Coruſcatio dicitur. Si autem flatus ille copioſius ardens nubium conflictu eliſus, expreſſuſq;, ſe maiore uiolentia ruptis, perfractiſq; nubibus emiſerit, Fulminatio, ſiue Fulmen appellatur. Cum uero idem flatus huda denſaq; nube cohibitus, & incluſus, & quaſi ſtrangulatus luctatur, moliturq; exitum, magnum ſonitum ac crepitum edit, quod Tonitru dicimus, de hoc infra latius.

EX EODEM

De quibus inter nos conuenit.) Scribendũ ex uetuſtis codicibus, De quibus inter omnes conuenit, ſubiungitur enim, Conuenit illis. Dicit autem de his tribus, Fulgurationibus ſcilicet, Fulminationibus & Tonitribus philoſophorum opiniones partim conſentire, partim diſcrepare. Nimirum ſiquis diligentius philoſophorũ ſcita reuoluerit, contuleritq;, uidebit ſummam eorum diſſenſionem, & inconſtantiã. Atq; haud ſcio an ulla res ſit naturæ, de qua tantopere philoſophi digladietur, ut magno argumento eſſe debeat, cauſas harũ rerũ latentes & abditas in natura eſſe, de quibus tot doctiſſimorũ hominum diſcrepent ſententiæ. Et paulopoſt. Etiã nunc conuenit.) Ita ubiq; impreſſi & manu ſcripti codices habent. ſed legendum Etiamnum ubiq;, ut una ſit pars orationis.

EX EODEM

Aut igneas eſſe, aut ignei ſpiritus.) Rectius habent uetuſti codices, Ignea ſpecie. Eorũ enim quæ in aëre obſeruantur alia fiunt per ὑπόστασιν, hoc eſt ſubſtantiam, alia per ἔμφασιν, ideſt apparentiã, quam Ariſtoteles primo de Generatione σύμφασιν appellat. Seneca ſupra primo libro colores arcus ἐμφάσεις ſiue συμφάσεις credit. Eadem eſt ſententia et Ariſtotelis, cuius uerba ex libro περὶ κόσμου de eadẽ re ſubieci συλλήβδην δὲ τῶν ἐν ἀέρι φαντασμάτων, τὰ μέν ἐστι κατ' ἔμφασιν. τὰ δὲ καθ' ὑπόστασιν. κατ' ἔμφασιν μὲν, ἴριδες. καὶ ῥάβδοι. καὶ τὰ τοιαῦτα. καθ' ὑπόστασιν δὲ, σέλα τε καὶ διάττοντες, καὶ κομῆται, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια. Item infra. Alius enim aliunde illum colligit.) Antiqua lectio. A lumine, non Aliunde. ut ſit ſenſus. Aliquos exiſtimare ignem lumine ſuperiorum poſſe in nubibus excitari, ut Empedocles Solis radijs. Sed magis conuenit uerbis Ariſtotelis, unde hæc omnia conuerſa ſunt, ſi Aliunde legatur. dicit enim Ariſtoteles eſſe aliquos, qui dicant ignem nubibus ſuperuenire, ut Empedoclem & Anaxagoram, hic enim ab æthere, ille à Solis radijs ignem in ſubiectum aëra decidere exiſtimant.

EX EODEM

Et in imbres & niues cedit) Vetus lectio, Et imbreis creat. Idem eſt ſenſus utriusq;, ſed uulgata, quia magis dictis Ariſtotelis conſonat, probanda uidetur. Eſt autem hæc ſententia Ariſtotelis circa finem Tertij Meteoron, & in libro De mundo. Halituū ſiue aſpirationum duo eſſe genera, quæ in aëra efferuntur, alterum ex terra, alterum ex aqua. Quæ terra expirat, ſicca et fumida eſſe. Quæ uero aqua humida, & uaporoſa. ex his concreſcere nebulas, nubeis, rores, imbreis, niueis & grandines. Ex illis uentos, & diuerſa tempeſtatum genera. Præterea tonitrua, fulgurationes, accenſos turbines, fulmina, & cætera id genus ſimilia.

EX EADEM

Deinde ut Latius ferat nubeis proximas) Lego Feriat. Halitus inquit, Ariſtoteles calidus nubium congregatarum compreſſu diſploditur, et per uim delatus ad circumſtanteis nubeis alliditur, plagamq; incutit, cuius plane ſonitus Tonitru uocatur. Is autem ictus, ſonitusq; in nubibus fit eodem modo (ſi parua magnis componere licet) quo crepitus in flamma, erumpente halitu ardente, lignis uiridibus igni fatiſcentibus, quem crepitum alij Vulcani riſum, alij Veſtæ, alij minas utriusq; uocant.

EX CAPITE XIII.

Cum tantūdem illic ſemper ardeat.) Vetus lectio Spiritus, non Semper. Poteſt utraq; ſuſtineri, Semper tamen magis ſenſui conuenit. Et infra. Aut ſi nulla pars eius deciderit) Lego. Aut ſi Vlla. remota prima litera. Si ulla pars, inquit, ætheris decerpta in nubeis ſubiectas detraheretur, aliquando totus æther per parteis carptus deficeret. Hoc contra Anaxagoram. Et mox infra. Sed ne ab extremo quidem comprimi, quia in æthere nullus incerto corpore locus eſt) Vetus lectio proculdubio caſtior eſt. Sed ne ab externo quidem exprimi, quia in æthere nulli incerto corpori locus eſt. Aeterna enim contrarijs carent, neq; alicui externæ uiolentiæ obnoxia ſunt, alioqui nō eſſent æterna.

EX CAPITE XIIII.

Poſſe aliquas partes aëris ad ſe trahere ignem ex æthere decidentem ex his ſuperioribus ardere, & ſic accendi) Vetus autem lectio hæc eſt. Poſſe aliquas parteis aëris ad ſe trahere ignem ex locis ſuperioribus, ardere an ſic accendi? Videtur ergo ſic eſſe legendum. Poſſe aliquas parteis aëris ad ſe trahere ignem ex æthere decidentem, & locis his ſuperioribus ardere, an hic accendi? Pergit enim, & urget anguſtius interrogando Empedoclem et Anaxagoram, aliosq; eorū opinionem ſecutos, an dicant ex æthere deciſum ignem diſcendere, &

dere, & nubibus impingi, quod ratione caret. An ſolo feruore ſemper ardẽtis ætheris ſubiectum aërem aliquando ignem concipere, quod conſyderatius, & cum ratione dictum uideri poteſt. Plurimũ enim intereſſe, utrum dicat aliquis ab æthere ignem decidere, quod natura ignis non patitur, an ab æthere quicquam accendi in iſtis inferioribus. Et paulo infra. Quæ diu concaluerunt.) Vetus lectio Quæ diu non concaluerint, ſed melior uidetur recentior ex ſupra dictis.

EX EODEM

Neceſſe eſt enim ut & unus æther habeat aliquid ueriſimile) Scribendum, Et imus æther habeat aliquid aëri ſimile. Sicut enim ſumma pars aëris eſt ſicciſſima, calidiſſimaq́;, et ob hoc etiã tenuiſſima participãs naturã imi ætheris. ita ima pars ætheris eſt denſior frigidiorq́; cæteris ſui partibus, & multum de natura uicini aëris referens. Nimirum ipſa uicinia & copulatio rerum quantumuis diſcordiũ concors, & ſimilis ſit, & quaſi conſentiens ad mundi incolumitatem, neceſſe eſt.

EX CAPITE XV.

Cum ignis & aqua mutabilis ſit) Scribo Cum in ignem & aquam mutabilis ſit. Elementa inter ſe mutabilia eſſe in primis Philoſophiæ rudimentis docemur. de qua re ſcribit paſſim Ariſtoteles, & Seneca infra capite X. Tertij. Ex terra ſiquidem aqua, ex aqua oritur aër, ex aëre æther. deinde retrorſum, uiciſſim ex æthere aër, inde aqua, ex aqua terra infima. Dicũt Neoterici philoſophi ex uno pugillo terræ fieri decem pugillos aquæ, centum aëris, mille ætheris ſiue ignis. Rurſum retroagendo mille pugillos ætheris contrahi in centũ aëris, decem aquæ, unum terræ. Et paulopoſt. Et condenſos compactosq́; nubium ſinus diſſipat) Lego, Et cum denſos, ſeparatim, ut ſint duæ partes orationis.

EX CAPITE XVI.

Ex hoc ipſo inflammant.) Lego Et hoc ipſo, non Ex hoc ipſo. Quamuis in uetuſtis exemplaribus non ſint iſta uerba Emittunt, & hoc ipſo inflammant, & tormenti modo) et profectò non nihil dubito an Senecæ ſint, ita putida, agreſtia, & inſuauia uidentur. præſertim illa Et hoc ipſo inflammant) Succincta & elegans lectio erat, quam habent antiquiſſimæ fidei codices. Nubium inter ſe compreſſarum anguſtiæ medium ſpiritum eijciunt. uel ſic. tormenti modo eijciunt, quæ duo uerba genuina uidentur. ſed legentes extiment.

EX CAPITE XVII. ET XVIII.

Sed quemadmodum in aquam feruens maſſa deſcendit) Vetus lectio fortaſſis commodior. Sed ſi in aquam feruens maſſa mittatur. Vel certe ex utraq; una facienda. Sed quemadmodum ſi in aquam &c.

Item ex capite. XVIII. Quia tunc & per curſum, & ſicuum aëra ſpiritus proſilit) Lego Quia tunc quoq; per aëra percuſſum & ſciſſum ſpiritus proſilit.

EX CAPITE XX.

Quis negabat ſpiritū magno impetu lapſum) Vetus lectio, Quis enim negabit ſpiritum magno impetu ductum. Alij legunt Latum. Omnes poſſunt ſuſtineri. ſed ueteris rationem habendam cenſeo. Et paulo infra. Dum ſecuta in terra incendet) Vetus lectio. Dū ſecta infra incendit. ſed utrobiq; corrupta, & ita deprauata, ut cuiq; promptum ſit uidere hoc uulnus, curare autem hoc uirtutis opus. Nos itaq; hunc locum legentium diligentiæ commendamus.

EX CAPITE XXI.

Qui enim confeſſi ſunt fulmen ignē eſſe) Rectior eſt uetus lectio, Quid enim confeſſi eſt? Fulmen ignem eſſe, & æque fulgurationem &c. uulgata enim lectio confuſa labat, & æſtuat nullo certo exitu. Et infra. Quid, quod omnibus fulguratis odor ſulfureus eſt?) Pompeius Feſtus, & Nonius Marcellus fulmine tacta, uel exuſta Fulgurita, non Fulgurata dici uolunt.

EX CAPITE XXII.

Vno ſi excitatur, ſicut ex lapide.) Ita quidem habent omnes codices, ſed malim legere Excutiatur, quàm Excitatur. Et infra. Et illa in hunc uſum nota paſtoribus) Lego Alia, non Illa, quam lectionē & Eraſmus agnoſcit. Et paulopoſt. Id in quo tormentum obuiū fuit) Vetus lectio. Id in quod tormentum. ſed neutra uidetur ſincera, rectius legeretur forſitan, huic tormento quicquid obuium fit diſſipatur, & rapitur &c. uel certe, Id tormentum in quid, mutato tantum uerborum ordine. Seneca infra capite. V. libri. VII. Turbo inquit, circa terras concipitur, ac fertur, ideoq; arbuſta radicitus uellit, & quacūq; incūbit, ſolū nudat, ſyluas interim et tecta corripiens.

EX CAPITE XXIII.

In quantum Feruorem quædam aſtricta perducerētur.) forte Attrita, non Aſtricta, cum ſuperius Attritu dixerit. Et pualopoſt. Quantum itineris & curſus ſine alimento coniectus eſt.) Nuſquam aliter. Sed ego loco uerbi, Coniectus, aliud deſydero. quod autem ſit illud, nō ita in promptu habeo. Hoc ergo ſtudioſorum induſtriæ relinquo.

EX CAPITE XXIIII.

Fulmen tamen terram appetit.) forte rectius in uetuſtis codicibus Petit. Non enim fulmen terram appetit, quod ſignificat cupere, & expetere. Petit tamen terras externa, & impreſſa ui coactum, ut pyrenes, ſeu nuclei digitis compreſſi, & excuſſi ſurſum feruntur, quamuis

pondere degrauentur, ita fulmen nubium compreſſu eliſum deprimi tur contra naturam ſuam. Hinc ille horrendus fragor reluctantis, et indignantis ſpiritus. cuius argumentum eſt etiam in guttis pinguibus accenſis, & demiſſis, ubi ignis paſtum auide ſequens deducitur ſonitu quodam querulo, & indignante. Ariſtotiles primo Meteorologicon τὰ πλεῖστα δ' εἰς τὸ πλάγιον, διὰ τὸ δύο φέρεσθαι φορά. βίᾳ μὲν κάτω. φύσει δ' ἄνω. *hoc eſt Fulmina, cæteriq; ignes cœleſtes in obliquum & in latus maxima ex parte feruntur. duplici enim impulſus genere aguntur. ui quidem deorſum. Natura uero ſurſum.*

EX EODEM, ET EX CAPITE XXV.

Vbi enim aliud eſt quod eum ferat, & ab impetu ſuo attrahat, id nõ natura ſed ſeruitus eius ſit) Vetus lectio paulo diuerſior, & fortaſſis rectior. Vbi eſt aliquid quod eum feriat, & ab impetu ſuo auertat, id non natura, ſed ſeruitus eius ſit. Item ex capite. XXV. Cum ſint humidæ immundæ) Lego Cum ſint humidæ, immo` hudæ, hoc eſt uuidæ, & totæ aquoſæ, non tantum humidæ.

EX CAPITE XXVI.

Quod ſi immenſa aquarum uis ex imo ſubeuntem uim non potuit opprimere) Tolerabilis eſt hæc, ſed uetus lectio integrior. Quod ſi immenſa aquarum uis ſubeuntium ex imo flammarum uim non potuit comprimere. Et quod mox ſeqtur. Quanto` minus in ea extinguere ignẽ poterit) Vetus lectio, Quanto` minus in re extinguere ignẽ poterit. ſed nihilo magis placet. Si autem ex duobus corruptis diuinare, et expiſcari ueram lectionem uolueris, coniunge illa, pullulabit Ea re, ex quo conflatur & efficitur, unius literæ ordine mutato, ea, quam quærimus, uera lectio, facileq; cognoſcas Aëre debere legi, cũ omnia hæc argumenta ad id tendant, ut confirment exiguo, tenuiq; humore nubium in aëre ignem extingui non poſſe.

EX CAPITE XXVII.

Similem mugitibus ſonum raucum &c.) Vetus lectio Similem agit mugitibus ſonum. Deerat neceſſarium uerbum. Et quod mox ſequitur. Aliud genus eſt acre, quod acerbum mage dixerim quàm ſonum) Legunt aliqui, Quod crepitum mage dixerim quàm ſonum. ſed neſcio an aliquod genus Tonitrui ſatis apte crepitus, uel ſonus dici poſſit. Ego ex uetuſtis codicibus ſcribendum cenſeo ut ſenſus conſtet. Aliud genus eſt acre & acerbũ. quod Acerbũ magis dixerim quàm Sonorum.

EX CAPITE XXVIII.

Etiam mons nõ ſcindit nubem ſed digerit) Vetus lectio loco uerbi, Scindit, habet Confundit, & fortaſſis rectius, præſertim cum ſequa=

tur Digerit,*quod eſt oppoſitum eius*.Nos *tamen nihil mutamus*.Item *quod mox ſequitur*. Et propriam *quanq; partem eius ſoluit*) Alij *legunt* Proximam,*non* Propriam,*alij* Primam,*& bene*,*uetus quoq; lectio* Primam . Et *infra*. Niſi *multo impetu diſſolutæ*) Antiqua *lectio* Magno *impetu* , *forte melius*.

EX EODEM

Adijce *nunc* , *quod nubes in monte aëre non franguntur*) Vetus *lectio* Actæ, *non* Aëre , *quam lectionem & ſenſus poſtulat &* Eraſmus *approbat*.Et *infra*. Et *ita diſcutiuntur*,*& ſi quem habent ſpiritum*,*& multifariam emittunt*)Vetus *mihi lectio rectior uidetur*, Et *ita cum ducuntur ſi quem habent ſpiritum*,*multifariam emittunt*.Si *uero cui prior lectio magis placet* , *nihil repugno*, *amouenda tamen eſt particula* Et *ultimo poſita*,*ne confundat ſenſum*.

EX CAPITE XXIX.

Debent *ergo nubes utrinq; inſeri*) Alij *legunt* Deſiccari,*non* Inſeri. *ſed uetuſti codices* Diſſecari,*et melius*.Et *infra*. Niſi *concauo*, *non tinniunt*) Malim Concaua *legere*,*ut* Cymbala *referret*.

EX CAPITE XXX. ET XXXI.

Illo *tempore aiunt*,*tunc plurima fuiſſe tonitrua*) Tunc *ſuperuacaneum eſt*.Item *infra*. Siue *uentis terras uertentibus*) Verrentibus *magis proprie*.Et *infra ex capite*.XXXI. Quod *omnium percuſſarum arborum contra fulmina haſtilia ſurgunt*) Vetus *lectio* , Haſtulæ *ſurgunt* . *forte legendum* Aſſulæ.

EX CAPITE XXXII.

Sed *ſæpe longum fatorum ſequentium ordinem nunciant*) Vetus *lectio*
» Totum *non* Longum.*ut* Plinius, In *totam uitam fatidica*.Sed *hoc ſit ad electionem liberum* . Et *quod mox ſequitur*. Et *quidem certis euidentibus*) Lego Decretis *euidentibus*,*ut infra capite*.XXXV.Cu-
» *ius hæc prima*,*inquit*,*lex eſt*, *ſtare decreto*.

EX EODEM

Si *alijs ſomnia*,*alijs cætera diſponit*) Aliqui *legunt*,Exitum *diſponit*,*quo ſenſu ipſi uiderint* . Nos Exta *legimus* , *hoc eſt pecudum ſacrificijs*
» *imolatarum uiſcera*,*& fibras*. *ſequitur enim*,Nec *pecudum uiſcera*
» *ſub ipſa ſecuri formantur*. Et *paulo infra*, Quicquid *exta*,*inquit*,
» *quicquid aues minabuntur*. Ex *uiſceribus autem proprie cor*,*iecur*, *& pulmo exta appellantur*.*dicta ſic*,*quod ea dijs proſecentur*, *quæ maxime extant*,*eminentq;*.Religio Romanorum,*qui ſicut nihil domi ſine auſpicijs habebant*,*ita nihil in bello agebant ſine extis*,*iecur extorum caput ſemper putauit*.Illius *fiſſuras*,*fibraſq;*,*& totã*

poſitionem

poſitionem extiſpices attentius rimabantur, atq; hinc rerum futurarum indicia cognoſcebant, & alijs denunciabant. Democritus, ut docet Cicero primo De Diuinatione, cenſebat ſapienter inſtituiſſe Veteres, ut hoſtiarum imolatarum inſpicerentur exta, quorũ ex habitu, atq; colore tum ſalubritatis, tum peſtilentiæ ſigna percipi poſſent. Sed Pacuuianus phyſicus feſtiuiter, et eleganter irridet & Aruſpices, & Auſpices, qui linguam auium intelligunt, plusq; ex alieno iecore ſapiunt, q̃ ſuo. Mirari ſe aiebat Cato, quod non rideret Aruſpex Aruſpicem cum uidiſſet, propter ſcientiæ uanitatem ſcilicet.

EX EODEM

Vt magnarum rerum faceret auſpicia) Vetus quidem lectio Indicia. & forte recta. ſed qui Auſpicia emendauerunt, non male emendaſſe uidentur. Et paulo infra. Ad eum itaq; pertinet, qui induxerit animum) Vetus lectio In eo direxerit animum. poteſt utraq; ſuſtineri, ſed non uidetur recedendum à fide ueterũ exemplariũ. Et paulo infra.

Submiſſiora in nos propius uim ſuam dirigunt) Vetus lectio Submiſſiora forſitan in nos. &c. ut ſit opinantis, non affirmantis.

EX EODEM

Aliter nos, aliter animalia proſpiciunt) Rectior & perfectior eſt uetus lectio, Aliter nos, aliter cætera animalia proſpiciunt. prior enim lectio uidebatur homines animalium numero eximere. Item infra.

Aut propter uelocitatem uniuerſo mundo parent) Lego ex uetuſtis codicibus Parem, non Parent, ut uelocitatem intelligas. Globus enim, ſeu orbis ſtellarum inerrantium, & fixarum ab extimo, & ſupremo orbe, ut pote proximus ei, tam mirabili celeritate rapitur, ut nullum alium motum habere uideatur. & profectò multis ſeculis, immò multis milibus annorum proprio, hoc eſt mundo contrario curſu ſtellifer orbis conuertitur. unde multi Veteres doctiſſimi utriusq; linguæ uiri in primo, hoc eſt ſupremo cæleſti globo, qui reliquos omnes complectitur, putauerunt ſtellas infixas inhærere. Duo nanq; ſunt ſyderum genera, quædam Inerrantia, ſeu Infixa Mundo, ac cohærentia perpetuò ſemel capta ſede collucent. quædam uero Errantia proprijs orbibus toto cælo ſparſa. hæc ſeptem ſunt, illa innumerabilia. Atq; quemadmodum hæc conficiunt duas conuerſiones, alteram uiolentam quotidie, rapta æterna & concitatiſſima mundi uertigine ab Ortu in Occaſum. alterã propriam aduerſo motu ab Occaſu in Ortum per ſuos quæq; paſſus, uagis, ſed certis curſibus, certisq; erroribus emetiuntur, ita illa affixa ſtellifero ſpatijs immutabilibus ſemper ad Occaſum commeare exiſtimabant. nec

ullum unquam curſus ſui ueſtigium inflectere. Secuta uero ætas ſubtilius cuncta exquirens, diſtinxit Stelliferum ab orbe extimo, cui Primo Mobili nomen imponit, datq́; Stellifero proprium Primoq́; Mobili aduerſum, ſed tardiſſimum quendam, & trepidum, ſenilemq́; motum. Hoc itaq; motu Stellifer immobilis uidetur. illo autem, quo rapitur, concitatiſſimus, atq; par mundo. Hæc à me ideo latius dicta ſunt, ut ſequẽtem nodum implicatiſſimum, enodare uolenteis aliqua ex parte iuuarent.

EX EODEM

Aliud aſpice & diſtributis rem efficis tractas) Ita omnino & uetuſti codices, & omnia, quæ quidem ego uiderim, exemplaria. Antiquum itaq;, & inueteratum hoc uulnus eſſe euidens eſt, nec quomodo curari debeat uideo. intactum ergo legentium induſtriæ relinquam, ne curando hanc plagam grauiorem inferam. facilius enim cuiq; facere, quàm ſanare uulnera. Mens quidem authoris, & ſententia, quaſi per nebulam talis ferè uidetur. Sicut aueis pauciſſimas in auſpicijs eſſe obſeruatas, quamuis nulla ſine præſagio eſſet, ita in Genituris pauca admodum ſydera, & adeo quinq; tantum Errantia notata eſſe, cum nulla ex tot milibus ſtellarum mundo infixarum non aliquod ius, dominiumq́; in Horoſcopis habeat. Vnde uideri ſæpe horum ſyderum in artem Natalium redactorum, & diſtributorum uanam fallacemq́; obſeruationem, ac raros effectus eſſe. quia ſcilicet horum uis, & poteſtas ſuperiorum occurſu impediatur. Proínde ſi quis hoc loco ſic legat. Vnde illud aſpice, etiam diſtributis effectus raros. Vel ſic. Vnde aſpicimus ex diſtributis res effectu raras. Vel. Aliud aſpice, & ex diſtributis res effectu raras. diuinator quidem, ſed neſcio an etiam caſtigator dici poterit. Genethliaci autem alij alio modo Genituras obſeruant, omnes tamen à ſyderibus Errantibus accipere pueros orienteis ingenia, mores, animum, corpus, actionem, fortunam, caſus, euentus, deniq; ſtatuta totius uitæ tempora, conſentiunt. Etenim cum tantæ tempeſtatũ conuerſiones, anniq́; uices fiant acceſſu ſyderum, & receſſu, non ueriſimile ſolum, ſed etiam uerum eſſe cenſent, pe'rinde, utcunq; hæc ſtatum, poſitumq́; in cœlo momento natalis horæ habuerint, ita animari, atq; formari in lucẽ emergenteis. Horum autem poſitionem conferunt ad ſitum Signiferi, ſeu Zodiaci, ab eo circulo, quem Græci ὁρίζοντα, nos Finientem dicimus, ad Meridianum uſq;. Quæ pars mundi tria horoſcopantia ex duodecim Zodiaci ſignis complectitur, hinc & τριμόριον dicitur, à triũ ſignorum portione, quæ nonaginta partibus exortiuis conſtant, quas Anaphoras, hoc eſt ſcanſiones, ſeu aſcenſiones uocant. Mox ergo edito

partu

partu obſeruant horam natalem, obſeruant cœli ſyderumq; habitū, & poſitionem, an aliquod ſydus ſit uel in eo ſigno, in quo eſt horoſcopus eius qui naſcitur, uel in aliqua coniuncta parte & conſentiente, quas Triangulas, ſeu Triquetras, Quadratasq; mundi formas appellant. Has ſubtiliter ad horam natalem ſignumq; horoſcopans applicant. Deinde quid illa cœleſtis, ſyderalisq; ratio uel promittat, uel minetur, non cunctanter pronunciant. Ab hora uero natali curſum uitæ p̄ Hebdomadas, et Enneadas annorū diſtribuūt. hos enim numeros, & omneis ex iſtis pullulanteis, quotieſcūq; uel Septem in ſe, uel Nouem ducitur, eſſe decretorios & maleficos, pollenteisq; ad uitam ſuccidendā. Sed maxime ancipites & pīculoſos, quoties cōfluunt, & uiciſſim alter in alterū ducitur. Efficiunt.n. & ſepties nouem, et nouies ſeptem Sexagintatria, Climactera ſcilicet pīculoſiſſimū, cōmunemq; ſeniorū omniū, quē euadere difficillimū putant. Inde duos, à duobus maleficis numeris Climactericos, hoc eſt gradarios, ſeu ſcāſileis eſſe dicūt, Septimanū et Nonariū, q̄ p̄ ſeptimanas nonanasq;, tanq̄ per quoſdā gradus, uitam hominis agant. Illū nocturna, hūc diurna obſeruatione notari. Septimanū Marti, Nonariū Saturno eſſe dicatum. Martis Climactericū difficile, Saturni ferè nunq̄ quēq̄ excedere poſſe. Quippe non ſolū momenta natalis horæ, ſed totam uitæ rationem Planetarū poteſtati ſubijci & conſentire. Primam ætatem, quæ Infantia dicitur, & humida eſt, humectoq;, quadā uegetali potentia nutritur, ſubeſſe Lunæ humido ſyderi. Secundā, quæ Pueritia, uariorum ſtudiorū ætatem, & in horas mutabilem, Mercurio, inconſtanti Planetæ, q̄ cum benignis benignus, cū pernicioſis exitialis eſt, conſentire. In Adoleſcentiam, tertiā ætatem, laſciuā, petulantē, rerum, famæq; prodigam, Venerem ius exercere. Quartam uero & mediā, quæ Iuuentus dicitur, quæ iam conſilio ſe regit, ambit honores, famæ conſulit, laudis, gloriæq; cupidine incitatur, rebusq; gerendis apta eſt, à Sole rectore illuſtratoreq; omnium regi. Martem ardens, & ſiccum ſydus, quintæ ætati, quæ Virilis appellatur, dominari. huic & in rebus ciuilibus conſiliū, & in bellicis robur ſuppetit. Hanc ætatem Climacterico Septimano obnoxiā eſſe. Sextam. i. Senilem, Iouem temperatum, benignum, & pacificum ſydus ſibi uendicare. Hæc.n. ætas, depoſitis belli ſtudijs, totam ſe ciuilibus rebus applicat, pacisq; ſtudia amat. In Septimam uero tardā, moroſam, querulam, hebetem, ignauam, alijs ſibiq; odioſam, quæ Præceps & Decrepita dicitur, Saturnum humidū, maleficum, & perpetuo frigore rigentem imperium durum exercere. Hanc ætatem à Climacterico,

Nonario agi, quem excedere nulli temere datur. unde Saturnum oſorem uitæ humanæ poëtæ finxerunt. Præterea Mathematici etiã menſeis, quibus partus in utero materno geſtatur, à Planetis regi affirmant, primumq; à conceptu ſemper ſubeſſe Saturno, ſecundum Ioui, Marti tertium, Soli quartum, quintum Veneri, ſextum Mercurio, Lunæ ſeptimum. Rurſum octauum Saturno, Ioui nonum, & ſic deinceps per ordinem, quoad naſcatur infans. Quare octauo menſe genitos, quia ſub Saturno, qui ſuos filios deuorare dicitur, naſcuntur, non fere uitaleis eſſe. Hæc eſt ſyderalis ſcientiæ ſententia. quæ nos paucis ſyderibus aſſignat. Apoteleſmaticorum curioſitas, inquit Euſtathius in primum Iliados, nihil reliquit, quod Planetarum non ſubiecerit poteſtati. Horum quàm incerta, & uana, fallaxq; ſit prædictio, declarat & ipſa eorum inconſtantia, diſcrepantesq; opiniones, docent & quotidiana experimenta. Etenim geminorum formas eſſe ſimileis, uitam, atq; fortunam diſparem uidemus. Quid quod uno, eodemq; tempore nati diſſimileis & naturas, & uitas, & caſus habent, quod maximum argumentum eſt, nihil ad uitam agendam naſcendi tempus pertinere. Atqui ſi maxime pertineret, adhuc iſtorum notatio prædictioq; incerta, & fluctuans eſt. neq; enim præſto eſt Aſtrologus cum ſuis Dioptris, & Aſtrolabijs infanti in lucem prodeunti, quibus ſtatim cœleſtium ſignorum, ſyderumq; habitum, et poſitionẽ exquirat. uel ſi adeſt, nõ poteſt eſſe tam abſoluta omnibus numeris ars in Dioptris, ut in differentijs aſtrorum notandis non ſubſultent, neq; in Chaldæo tanta peritia, ne eum in aliquo poteſtas ſyderũ fallat. Præterea aliquando nubila aſpectum impediunt, & Horizontes pro locorum differentijs uarij ſunt, Planetarumq; poteſtates tot milium ſtellarum Inerrantium radijs inciduntur, & opprimuntur, ne poſſint in terras uſque integra uirtute deuenire. Hinc arbitror Senecam dixiſſe raros eſſe prædictionum etiã effectus ex diſtributis ſyderibus, quia eorum potentia ſuperiorum numero uincitur. Et hoc incutere errorem natalium peritis, quia Errantia tantum ſydera notant, nulla ratione Inerrantium habita, cum illa maxime effectus horum inferiorum impediant. Ridet & improbat diuus Auguſtinus V. Ciuitatis Diuinæ Mathematicos æruſcatores, qui alienas aureis uerbis ditant, ut ſuos loculos nummis diſtendant, & ut dixit Ennius, qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant uiam. Vnde ſummi in alijs Aſtrologiæ partibus uiri totum hoc prædictionis genus repudiauerunt, exploſit penitus etiamnum uita communis.

EX CAPITE XXXIIII.

Itaq;, ꝙ *fulminis interuentus ſubmouet extorum, uel augurum iudicia, male inſpecta, male obſeruata auguria ſunt)* Hæc *lectio ita corrupta eſt, ut parum diligenteis fallere poſſet, tanquam nihil erroris ſubſit. uetuſti tamen codices genuinam, & longe diſtinctiorem, elegantioremq; habent lectionem.* Itaq;, *ſi fulminis interuentus ſubmouet extorum, auguriorumq; indicia, male inſpecta exta, male obſeruata auguria ſunt.* Et *quod mox ſequitur.* Non *enim refert utrius rei ſpecies maior, uel potentior natura ſit, ſed utra res ueri attulit ſignū, quantum ad hoc par eſt)* Lectio *& corrupta & confuſa propter malam diſtinctionem.* Sinceriorem *& explicatiorem, nitidioremq; habent uetuſta exemplaria,* Nihil *enim refert utrius rei maior potentior'ue natura ſit, ſed utra uim attulit* Signū, *quantū ad hoc, par eſt.*

EX EODEM

Quod ſi bene nec primum auſpicium intellectum eſt) Lege, *Quod ſi bene primo auſpicio intellectum eſt. hoc ſenſu. ſi fatum primo auſpicio intellectum ſit, nullum ſequens auſpicium illud ſuo loco mouere poteſt. cum ſint in omni æternitate eius leges inuictæ, ratæ, & immutabiles.* Quicquid *ergo fati lege conſtitutum eſt, nunquam reuocari, nunquam conuelli, nunquam irritum fieri poteſt.*

EX EODEM CAPITE XXXIIII. ET XXXV.

Quoniam de quo quærimus ideſt fatum, fulmine mutari non poteſt) Hæc *quoq; & corrupta, & male diſtincta, ob id intricatiſſima.* Sic *ergo ex uetuſtis codicibus legendū eſt.* Quoniam *de quo quærimus idem eſt. de'inde ſequatur principium capitis.* Fatum *fulmine mutari poteſt.* Iſta *uerba ſunt diſtincta a' ſuperiori, & habent alium diuerſumq; ſenſum. ponuntur enim ex opinione* Hetruſcorum, *qui fatum fulmine mutari poſſe arbitrantur, alioqui fruſtra eſſent expiationes, procurationes, auerruncationes, amolitiones, & deprecationes, ſi fata eſſent immutabilia.* Et *paulo infra.* Ingeſta *et deſtinata fiuunt)* Vetus *lectio forte melior,* Ex *deſtinato fluunt.*

EX CAPITE XXXVIII.

Sed ſi literas didicit) Scribo Didicerit. Et *infra.* Hoc *quoq; protinus ad fatum eſt)* Scribendum Hoc *quoq; protinus fatū eſt, amota præpoſitione.* Itē *infra.* Per *huiuſmodi manus.)* Lege Per *huius manus, medici ſubintelligas.*

EX CAPITE XXXIX.

Genera fulminum tria eſſe ait Cecinna) Vetus *lectio* Fulgurum, *non fulminum, atq; nō aliter in* Hetruſcorum *obſeruationibus fulmina ipſa appellantur, quamuis paulo infra &* Seneca *fulmina dicat, ſed*

» capite. XLIX. Nunc nomina fulgurũ quæ à Cecinna ponũtur aperte ſtringam. Quándo ergo de operibus, & generibus ex Philoſophia loquemur, Fulmina appellabimus, quándo uero de ſignificationibus, & portentis eorum ex Hetruſca diſciplina ſermonem faciemus, recte Fulgura fulgurumq; genera dicemus, ut paſſim utuntur authores. Sed credere, aut quærere rerũ ſignificationes in fulmine ſtultum eſt, cum uideamus id ui naturæ, nulla conſtantia, nullo rato tẽpore effici. Fulgur autem apud philoſophos quantum diſtet à fulmine ſatis copioſe hoc ipſo libro declarauit Seneca. Item infra. Suadetur deliberantibus & ultro monetur) Vetus lectio Vltronei monentur, ut
» alibi, Quid intereſt, inquit, ad mortem iuſſi eamus, an ultronei?

EX CAPITE XL.

Quod aut urit aut fuſcat. Tribus modis urit. Vrit, fuſcat, aut afflat) Perplexa & inuoluta hæc lectio uana uerborum repetitione. Vetus planior & rectior. Quod urit, et fuſcat, tribus modis urit, aut enim afflat, et leui iniuria lædit &c. Ariſtoteles dicit, ſi copioſus & ſubtilis ſpiritus elidatur è nubibus effici fulmen. Si ualde ſubtilis ſeu tenuis, fulmen nihil adurens, quod poëtæ clarum uocant, quod ob tenuitatem celeri lapſu cum deferatur, ante tranſit, quàm adurat, aut infuſcet. Si uero ſpiritus fumidus erumpat ex nubibus, effici fulmen quod infuſcat propter tarditatẽ, nõ tamen adurit, cũ tranſitũ aduſtioni præuertat. unde fit ut dura & repellentia iniuriam ſentiant, mollia autem & nihil obſtantia illæſa ſint. Sic enim. III. Meteorologicon, unde Seneca hæc omnia conuertit, de fulminum generibus ſcribit. ἐὰν δ' ἐν αὐτῷ τῷ νέφει πολὺ καὶ λεπτὸν ἐκθλιβῇ πνεῦμα, τοῦτο γίνεται κεραυνός. ἐὰν μὲν πάνυ λεπτὸν, οὐκ ἐπικαῖον διὰ λεπτότητα. ὃν οἱ ποιηταὶ ἀργῆτα καλοῦσιν. ἐὰν δ' ἧττον ἐπικαῖον, ὃν ψολόεντα καλοῦσιν. ὁ μὲν γὰρ διὰ τὴν λεπτότητα φέρεται διὰ δὲ τὸ τάχος, φθάνει διεξιὼν πρὶν ἐκπυρῶσαι καὶ ἐπὶ διατρίψας μελᾶναι. ὁ δὲ βραδύτερος, ἔχρωσε μὲν, ἔκαυσε δ' οὔ. ἀλλ' ἔφθασε διιών. &c. quæ ſequuntur. Item in fine huius capitis. Poteſt accenſum eſſe nec combuſtum) Verba hæc in uetuſtis non leguntur. nihil tamen ſenſui obſunt.

EX CAPITE XLI.

Hoc autem decolorat) Legendum ex ſequentibus, & ex uetuſtis codicibus, Hoc aut decolorat, aut colorat, ut ſit illud Ariſtotelis ἔχρωσε. Sequitur enim Vtriq; diſtinctionem ſuam reddam. Et paulo infra. Hæc adhuc Hetruſcis philoſophis) Lege Hetruſcis et philoſophis. docet. n. in quo conſentiunt, & diſſentiunt Hetruſci & philoſophi in fulminũ obſeruatione. Neq; enim Hetruſcos philoſophos nouimus,

quippe qui non ſecreta, reconditáq; naturæ ſcrutentur, ſed qui de cœlo tacta animaduertant, pecudum fibras rimentur, oſtenta, monſtra, atq; portenta interpretentur, ac uolatus garritusq; auium obſeruent, & totam hanc ſuæ diſciplinæ originem in Tagem quendam exaratum in ſulco Tarquinienſi deum referant.

EX EODEM

Hoc fulmen boni aliquid aliquando fiat, ſed tunc quoq; non aliter quam ut noceat) *Hæc omnia peregrina, & aduentitia ſunt, nec iſta author agnoſcit. adſcripta autem ab ignaro librario. Sunt enim ſuperuacanea, inepta, abhorrentiáq; ab alijs. atq; ſine dubio ſcholia illius quod ſequitur, Quæ prodeſt quidem, ſed non impune. Præterea hic incongrue & contra Grammaticam legem uerbũ, Quæ, poneretur, ſi ſuperius Hoc fulmen dixiſſet. Nullum itaq; dubium relinquitur, quin expũgenda ſint. Item paulo poſt. Sed adhibitis in conſilium quos dijs, ſuperiores) Legendum Sed adhibitis conſilio dijs, quos ſuperiores &c.*

EX CAPITE XLII.

In hijs primam ſpeciẽ ſi intueri uelis) *Vetus lectio. Primam faciem, quod idem eſt. Et paulo infra. Vtrum enim tunc, cum emiſit igneis, quibus innoxia capita percuteret ſcelerata tranſiret, aut noluit iuſtius mittere, aut non ſucceſſit.) Vetus lectio diuerſa & fortaſſis melior. Vel tunc, cum emiſit igneis, quibus innoxia capita percuteret ſcelerata tranſiret, aut noluiſſe iuſtius mittere, aut non ſucceſſiſſe. Neq; enim eſt interrogatio, aut refutatio opinionis, ut aliqui perperam intellexerunt, qui corruperunt ueram lectionẽ, ſed continuata cum ſuperioribus ſententia. non fuiſſe ſcilicet tam ſtultos Hetruſcos, ut crederent Iouem tunc, cum igneis mitteret, & præteritis noxijs, innoxia capita percuteret, aut iniquæ fuiſſe uoluntatis, & noluiſſe iuſtius mittere. aut certe minus paratum fuiſſe, nec bene manũ libraſſe. Itaq;, quibus ignibus noxij peterentur, errorẽ in innoxios detuliſſe.*

EX CAPITE XLIII.

Perniciosſum id quod alijs quoq; dijs authoribus miſit) *Vetuſti codices & uulgati, Perniciosum id quod deliberauit, et quod alijs quoq; dijs authoribus miſit. & profecto hæc lectio ſuſtineri poterat. neq; uideo cur abijci debuerit. Item paulo infra. Aduocent, conſyderent multorum ſententias, nocitura temperent) Vetus lectio Placita temperent. & bene. hoc eſt ſuam uoluntatem & libidinem. uel certe placita, ideſt ſua in alios decreta, ſuaſq; rigidas ſententias. reponit hanc & Eraſmus. Nanq; qui reip. præſunt legum ſimiles eſſe debent, quæ ad puniendum non iracundia, ſed æquitate ducuntur.*

EX CAPITE XLIIII.

Tela uocant ſuperi) Scribendũ ex Ouidio. *Tela ſecunda uocant* Superi. Et mox infra. *Vt exiſtimarent Iouem modo leuioribus fulminibus & luſorijs telis uti)* Bona quidem hæc, & elegans, ſed uetus ſincerior uidetur. *Vt exiſtimarent Iouem modo leuioribus & luſorijs flammis uti.*

EX CAPITE XLV.

Mundi huius operis dominum & artificem) Vetus *Mundani*, non *Mundi*. Et paulo infra. *Ex quo ſunt omnes cauſæ cauſarum)* Antiqua lectio *Creaturarum*. quodcunq; legatur tolerari poteſt. Et ſtatim poſt. *Vt inconcuſſus exeat)* Vetus lectio *Vt inconfuſus*. & forte rectius, præſertim cum ſequatur uerbum *Explicet*, quod non concuſſioni, ſed confuſioni opponitur. Et infra. *Et ſe ſuſtinens & ſua)* Scribe *Vi ſua*, hoc eſt propria, non externa, neq; acerſita uirtute. Et infra capite ſequenti. *Sed ſignum, & uim, & curam dedit omnibus)* Vetus lectio *Cauſam*, non *Curam*.

EX CAPITE XLVII.

Sed contextum rerum per omnem deínceps ætatem futuram complectitur) Lego *Futurarum*, ut uerbo, *Rerum*, reſpondeat. Item quod mox ſequitur. *Hæc ſunt fulmina, quæ proprio accepto patrimonio)* Vetus lectio *Primo*, non *Proprio*. ſcribendum ergo ex Plinio *Prima*,
» ut fulmina intelligas. Plinij de eadem re uerba hæc ſunt. Vocant &
» familiaria, inquit, in totam uitam fatidica, quæ prima fiunt familiã
» ſuam cuiq; indepto.

EX CAPITE XLVIII.

Omnium ergo fulminum, & omnis euentus dies ſtatuta eſt) Ita quidem legit & Hermolaus, ſed lectio uetus *Stata*, non *ſtatuta*. Plinius quoq; *Stata* ubiq;. Et paulo infra. *Quæ inſpicienda ſunt in fulmine)*
» Vetus lectio *Fulgure*, ut & Seneca paulo poſt. *Nunc nomina fulgurum*: & nos ſuperius monuimus.

EX CAPITE XLIX.

Ait enim poſtulatoria) Vetus lectio, *ait eſſe Poſtulatoria*. Et infra. *Peſtifera quæ mortẽ exiliũq; prætendũt)* Vetus uulgataq; lectio *Portendunt* & hoc magis familiare & conueniens uerbũ eſt, ut & ſe-
» quenti capite, *Aut ineuitabilia mala portendunt*. Et paulo poſt. *Dentanea, quæ ſpecies periculi ſine periculo afferunt)* Sic legitur in omnibus. ego malim legere *demptanea*, a' demendo. hæc enim fulmina uidentur quidem afferre periculum, ſed non afferunt, quin potius adimunt, ſi quid periculi aliunde immineret. legunt aliqui *Ventanea*, ſed cur ita legi debeat, non uideo.

EX EODEM

Parentalia, quibus coluntur priorum fulminum minæ) Lego Peremptalia, non Parentalia, à perimendo. & Tolluntur non Coluntur. Pom-
» peius Feſtus, Poſtulatoria fulgura, inquit, quæ uotorum, aut ſacrifi-
» ciorum ſpretam religionem deſyderant. Peſtifera, quæ mortem, aut
» exilium oſtendunt. Peremptalia, quæ ſuperiora fulmina, aut por=
» tenta perimunt, ideſt tollunt.

EX EODEM

Artencata, quæ incluſo fiunt) Vetus lectio Attercauta. ſed neutrum horum intelligo quid ſibi uelit. alij legunt Atterranea, quæ in incluſo fiunt. hoc quoq; nihilominus ignotum, cum origo uerbi quæ ſit, non ſatis appareat. Item mox. Regalia, quorum ui tangitur uel comitium, uel principalia urbis. Libere loquar) Legendum ex uetuſtis, et uulgatis exemplaribus, Vrbis liberæ loca. Quid enim ſibi timet Seneca? quem'ue offendit, ut excuſet libertatem loquendi, cum fulgurum ſignificationes perſtringit? An iram Iouis timet, ne ab eo fulmine feriatur, ut Hoſtilius olim, ſi non rite fulgurum nomina & ſignificationes explicuerit. In magnis enim rebus & periculoſis uſurpamus iſta uerba, Dicam enim libere, Eloquar intrepide, Loquar audacter, ſed hic nullum locum habent. Miror itaq; librarium alioqui diligentem, & non indoctum hoc loco in tam manifeſtum errorem incidiſſe, cum in omnibus fere exemplaribus alijs uulgatis hic locus integer ſit.

EX EODEM

Hoſpitalia quæ ſacrificijs ad nos Iouem arceſſunt) Vetus lectio Accerſunt. bona utraq;, eadem enim eſt ſignificatio utriusq; uerbi, ſed Arceſſunt antiquis magis in uſu. Et quod mox ſequitur. Et (ut uerbo eorum meliori utar) inuitant) Vetuſti codices et uulgati, Molliori non Meliori, & bene, mollius enim ſonat, Inuitant, quam Arceſſunt.

EX CAPITE L.

Qua utebatur Araldus) Vetus lectio Attalus, quem philoſophum & ſuperius huic diſciplinæ deditum fuiſſe commemorauit. Item mox infra. Qui Hetruſcam diſciplinā Græca ſubtilitate miſcuerat) Vetus lectio purior uidetur, Qui Hetruſcam diſciplinam Græca utiliter miſcuerat.

EX EODEM

Quædam autem nihil ſignificant, ut id cuius intellectus ad nos non peruenit) Vetus lectio rectior & perfectior, Quædam aut nihil ſignificant, aut id cuius intellectus ad nos non peruenit. ut & ſe-
» quenti capite. Nihil ſignificant fulmina, aut id cuius notitia nos effugit. Item infra. Aduerſariorum hæ ſunt ſpecies) Lego Aduerſorũ hæ ſunt ſpecies. Item ſtatim infra. Aut quæ minui poſſunt, aut

prolongari) Vetus lectio Aut *prorogari, quod magis proprium eſt, quamuis eiuſdem notæ.* Item mox *infra.* *Læta aut manſura ſignificant, aut caduca*) Vetus lectio, Sunt, non Significant. Itē paulo *infra,* *Qua terreri nec lætari debemus*) Lego, *Qua nec terreri nec lætari debemus.*

EX CAPITE LI. ET LII.

T*anquam utrum eodem anno, idem futurum ſit fulmen quod factum eſt*) Mihi hæc uerba, quia multum abhorrere à cæteris, & à toto ſenſu aliena eſſe uidētur, ſuſpecta ſunt. Et *infra.* *In uaſtum mare ſparguntur*) Vetus lectio Funduntur. utraq; bona. Et ex capite. LII. *Valentiora, quæ reſiſtunt*) Vetus lectio *Quia reſiſtunt, & forſitan rectior.*

EX CAPITE LIII.

Q*ui quia natura grauis eſt, ſæpius actus, uel hauſtus alienat*) Vetus lectio. Sæpius hauſtus grauius anhelat. Illud autem, Actus uel hauſtus, ex duplici Lectione erratum eſt. ſulfuris uero odorem grauem anhelitus facere, quinetiam pectus, & meatus ipſius anhelitus ſtringere certum eſt. Recte tamen forſitan legetur & Alienat, ſcilicet mentem hominum. Sed illa duo uerba, Actus uel, tollenda ſunt.

EX CAPITE LIIII.

E*a quæ uehementius intonat*) Lego Eóq; uehementius, ideſt propter hoc, quia uniuerſa fit eruptio. Et *infra.* *Ergo non tonitrua hic ſpiritus exprimit, dum aut rumpit nubem aut peruolat*) Ita quidem & uetera exemplaria. Ego tamen malim legere ſine negatiua particula. falſum enim eſt ſpiritum illum, dum uel rumpit, uel peruolat nubem tonitrua non edere, cum hæ ſint potiſſimæ tonitrui exprimendi cauſæ. nam ruptio frangit nonſine ſono ingenti nubem, & peruolatio, ſeu luctatio incluſi, & cohibiti nube ſpiritus, & ad libertatem exire nitentis, atterit & affligit. id quod & Senecæ ſequentia uerba confirmant.

EX CAPITE LV.

E*' ſpiritu naſcitur*) Lego *Qui è ſpiritu naſcitur.* Et *infra.* *Non poteſt aliqua ex his tranſcurrentibus ſtellis &c.*) Vetus lectio Concurrentibus ſtellis, uulgata forte commodior. Item mox *infra.* *Non ob hoc tonitrua ſunt, ſed eſt hoc tonitrua ſunt*) Portentoſa eſt hæc uerborum cōfuſio. Vetus lectio, Nō ob hæc tonitrua facta ſunt. Clidemus ait &c. neq; habet illa uerba, Sed eſt hoc tonitrua ſunt, neq; multum neceſſaria uidētur. tamen, ſi reſtituātur, defendi poſſunt. hoc modo for-

ſitan. Nō tamen ob hoc tonitrua facta ſunt, ſed hoc fieri, q̄a tonitrua facta ſunt. quæ lectio propemodum ex uulgatis codicibus colligitur. erit autem ſenſus. Igneis aliquando ſtellaſq; tranſcurrenteis apparere, & impingi nubibus, non tamen propter hoc tonitrua edi, ſed illos potius igneis, & ſtellas micare, & incidere in nubeis, quia tonitrua prius facta ſunt. Similis ferme eſt ſententia ſupra capite. XXXII. Nos putamus, inquit, quod, quia nubes colliſæ ſunt,
» ideo fulmina emittantur. ipſi exiſtimant nubeis collidi, ut fulmina
» emittantur. Item mox, Tanquam non quia facta ſunt, ſignificent,
» ſed quia ſignificatura ſint, fiant. Et apud Plinium. Sed ea accidiſſe,
» inquit, non quia hæc facta ſunt arbitror, uerum hæc ideo facta,
» quia inceſſura erant illa.

EX EODEM

Clidemus ait fulgurationis ſpeciem inanem eſſe) Vetus lectio Clidemus autem fulgurationes ait ſpeciem inanem eſſe, bona utraq;. Diximus ſupra, eorum quæ in ſublimi fiunt, alia apparere, alia ſubſtare. Et quod mox ſequitur. Sic enim per noctem ſplendorem motu remotum uideri) Lego ex Ariſtotele & uetuſtis uulgatiſq; codicibus Remorū non Remotū. Quanq̄ Clidemus non Remis, ſed ῥάβδῳ .i. uirga dicat p̄cuſſam aquam maris noctu ſplendere. Sed nihil refert remo, an uirga, ſeu quacūq; alia re p̄cuſſa ſit, ſemper .n. noctu mota æque fulget, & ſcintillat. Item infra. Hic quid fit in aëre erumpit et exilit) Vetus lectio rectior. Id quod fit in aëre erumpit & exilit. Item capite. LVII. Ideo æſtate plura ſunt fulmina) Antiqua lectio Plurima fiunt fulmina.

EX CAPITE LVIII.

Nec continuatur aſſiduus ignis) Vetuſti codices Aſſiduis ignibus, utrūq; bene, ſed ueteris lectionis fides maior. Et quod mox ſequitur. Quia celerum eſt, miriq; motus) Lego Celerrimum, nō Celerum. ne non Latinum ſit. Item infra. Et qui natura ignem ſurſum uocat) malim legere Quia, quàm Qui, ut eſſet ſecunda cauſa obliquæ lationis fulminis. Prima, quia ſpiritu conſtat, qui flexuoſus eſt. Secunda quia ignis natura in ſuperiora nititur, ſed illum externa uis, & iniuria deprimit, ideo incipit fulmen obliquum eſſe. ut cum uacuum uas in aquam deprimere conaris, obliquat & circumagit ſe. Item mox. Incipit autem obliquū eſſe) Quamuis & uetera exemplaria ita habeant omnino, illud tamen uerbū, Autem; ſine dubio ſuperuacaneum eſt, & turbat ſenſum. Iſta enim uerba ad ſuperiora pertinent continuo & copulato ſenſu.

EX CAPITE LIX.

Tentant fugam corpore imbecilli) Vetus lectio Imbelli, & forte melius. Et paulo infra. *Cogitemus nos quantum ad mortem perditos eſſe, & ſumus.)* Scribendum, Cogitemus nos tanquam ad mortem proditos eſſe, & ſumus. Cõmunis eſt hæc querela omnibus. Omne hu
» manum genus, inquit Seneca, morte damnatum eſt. omneis ea con-
» ditio deuinxit. Cui naſci contigit, mori reſtat, atq; in tanta uolutatio-
» ne rerum humanarum nihil cuiq̃ niſi mors certum eſt. Ita profecto
» eſt, omnes mortali conditione naſcimur, atq; quamuis interuallis di-
» ſtinguamur, ipſo tamen exitu æquamur.
» Sed tamen huc omnes, huc primus & ultimus ordo.
» Longius, aut propius mors ſua quenq; manet.

Sed mors ipſa uel ob id nõ timenda, ut ait Arellius, Fuſcus, quod nihil aliud ea intercidit, quàm corpus fragilitatis caducæ, morbis obnoxium, caſibus expoſitum, omnibus deniq; periculis obiectum. animus uero diuina origine hauſtus, oneroſi corporis uinculis exolutus, ad ſedes ſuas, & cognata ſydera recurret.

EX EODEM

Nam quod maximum ſolet eſſe ſolatium extrema paſſuris?) Legendũ eſſe ſine interrogatione arbitror. &, Nam particulam in principio poſitam, expungendã, ut ſit continuus contextus uerborũ à ſuperiori. hoc ſenſu. In omneis conſtitutum eſſe capitale ſupplicium, & q̃dem iuſtiſſimo, digniſſimóq; decreto, & conſtitutione, quod ſolet maxime ſolari miſeros & extrema paſſuros, quod eorũ in cauſa eadem ſors eſt. omnes. n. mortales eadem miſeria, ad idem ſupplicium ſunt deſtinati. omnium cauſa eandem ſortem, eundemq́; exitum habet. quod ſolatio eſſe debet, noſtram ſcilicet ſortem communem eſſe omnibus, qua reges ſeruis extremæ conditionis æquantur. Seneca infra libro. VI.
» Nullum eſt maius, inquit, ſolatiũ mortis, quàm ipſa mortalitas. mors
» naturæ lex eſt, mors tributum officiumq́; mortalium.

EX EODEM

Viues, ſi fulmen Effugis) Vetus lectio euaſeris. Et paulo infra. *Si paueſcis ad cœli fragorem, nubiumue trepidas. Quoties aliquid effulſit expiras)* Vetus lectio commodior. Sed paueſcis ad cœli fragorem, & ad inane nubium trepidas, & quoties aliquid effulſit expiras. Item infra. *Cogita te nihil habere de tanta morte perdendum)* Nuſquam aliter, ſed De præpoſitio nullo pacto ſuſtineri poſſe uidetur, quia totam confundit ſententiam, alioqui planus eſt uerborum ſenſus, ſi amota præpoſitione ſic legeris, Cogita te nihil habere tanta morte perdendum.

ANNOTATIONES EIVSDEM FORTVNATI IN LIBRVM TERTIVM SENECAE.

EX PRAEFATIONE.

T ad contemplationem ſui ſaltem ipſo impetu reſpiciat) Vetus lectio Saltem in ipſo fugæ impetu, & forte melius. Item infra. Tollimus ingentes animos, & maxima facta paruo tempore molimur.) Lego Et maxima paruo tēpore molimur. Itē non ita multo poſt. Infractis rebus etiā poſt Carthaginem) Vetus lectio fractisq; rebus. Legendū ergo eſt, Infractisq; rebus. ut illud Virgilij.

» Turnus ut infractos aduerſo marte Latinos
» Defeciſſe uidet.-

EX EODEM

Quemadmodum ante deſierit ſenex omnibus angulis bellum quærere) Lego Quemadmodum non deſierit ſenex. &c. ut & ſenſus & hiſtoriæ ueritas conſonent. Annibalis fuga ad Antiochum, & Pruſiam regem, ut aliquam occaſionem belli renouandi áduerſus Romanos inueniret, notiſſima eſt oībus. Et mox infra. Quanto ſatius, quid faciendum ſit, quàm factum ſit quærere.) Legendum, Quàm quid factum ſit. Item infra. In deterius optata flectuntur) Vetus lectio Vertuntur, utrunq; recte. Item paulo infra. Regna ex infimo coartata.) Lege Coorta.

EX EODEM

Inueniri non poteſt numerus, quàm multa ab alijs fracta ſint. Nunc cum maxime deus alia exaltat &c.) Ita omnia & uetera exemplaria, & uulgata. ſed uacillant & fluctuant hæc omnia, nullo certo ſenſu, aut uerborum exitu. Quare arbitror aliquid erroris ſubeſſe, nec audeo quicquam mutare in tanto codicum conſenſu. Senſum quidem authoris hunc eſſe coniecto. Innumera regna, imperiaq; & prioribus ſeculis fracta eſſe, & nunc à maximo deo, uel, & nunc maxime (ut notet ſua ætate maxime incerta ac mutabilia regna, & imperia fuiſſe) à deo alia prouehi, alia deprimi. &c. Ad hunc ſenſum forſitan ſic erit lectio reſtituenda. Inueniri non poteſt numerus quàm multa & alijs temporibus fracta ſint, & nunc maxime deus alia exaltat. &c. Vel ſic, Quàm multa alijs tēporibus fracta ſint. nunc enim maxime. Vel ſic potius, ut nihil addas, Quàm multa et aliâs fracta ſint, cum nunc maxime deus alia exaltat. Vel ſi priorem omnino lectionem, nihil immutando, nihil inuertendo cuſtodire

uolumus, & fidei antiquorum exemplarium rationem habere, quod magis placet, tunc illa uerba, quæ mox ſequuntur, Magna iſta, quia parui ſumus, credimus, à ſuperiori ſenſu non ſeparabimus. Quid ſi legeretur? Inueniri non poteſt numerus, quàm multa alijs atq; alijs modis fracta ſint. Senecæ. X. Epiſtolarũ. Omnes, inquit, quæ uſquam rerum potiuntur urbes, quæq; alienorum imperiorum magna ſunt decora, ubi fuerunt, aliquando quæretur, & uario exitij genere tollentur. alias deſtruent bella, alias deſidia paxq; ad inertiã uerſa conſument, et magnis opibus exitioſa res luxus. Tã uarias lectiones poſſe contemni, uel etiam rideri præclare uideo. Nos tamen in iuuandis authorum locis deprauatis, ut in ueteri morbo, quælibet mutationum auxilia tentare nõ inutile, neq; ineptum ducimus, quando uerũ abſq; ambitione quærendum eſt.

EX EADEM

Quia à diuinorum contemplatione) Vetus lectio Conuerſatione, bona eſt uulgata. Item infra. Sed aduerſus utrunq; intrepidus & confiſus) Vetus lectio melior rectiorq;, Sed utrunq; intrepidus & inconfuſus. quod & mox ſequentia uerba confirmant. Nec illius tumultu, inquit, nec huius fulgore perculſus. Et paulo poſt. Quod ut ad te tranſeat, aliquis poſsit dare, alquis amittere) purior eſt antiqua lectio. Quod ut ad te tranſeat, aliquis poſſit amittere. Illa enim duo uerba, Dare aliquis, otioſa ſunt.

EX EADEM

Etiam ſi quis domum caſus attulerit.) Vetus lectio Abſtulerit, & forſitan rectior. Et quod mox ſequitur. Quaſi exitura, quæ uenerunt.) Vetus lectio, Quà uenerint. Itẽ paulo infra. In primis labris animam habere.) Scribendum. In primis, liberum animum habere. loquitur enim de libertate animi, quod eſt ſummũ in omnibus rebus humanis, donumq; naturæ, non fortunæ. Hæc libertas communis eſt ſeruis pariter atq; regum liberis. Stoicorum hæc diſputatio eſt. de qua re extant Ciceronis Paradoxa.

EX EADEM

Hæc res efficit non euenire quærenti, ut ſit liber, ſed euenire naturæ.) Lego. Quiriti, non Quærenti, hoc eſt alicui nobili ex illuſtri familia, quales ſe omnes Quirites, ideſt Romani credebant. Non enim longo ordine numerata ab atauis ſtemmata faciunt liberos, ſed natura, ſed uirtus ipſa. Perſius.

» -Heu ſteriles ueri, quibus una quiritem
» Vertigo facit.-

Quanquam tantum numero multitudinis præcipiant inflecti hoc nomen grammatici, tamen & in ſingulari numero non infrequens uſus eius eſt apud authores. Iuuenalis.

-Tamen

» -Tamen ima de plebe quiritem
» Facundum inuenies.- Horatius.
» Ludicra quid, plauſus, & amici dona quiritis
» Quo ſpectanda modo? Idem alibi.
» Quis te redonauit quiritem
» Dis patrijs?- Item Ouidius.
» An ſi pulſaſſem minimum de plebe quiritem.

A' Quiritibus eſt etiam uerbum quiritare, ut docet Varro, & Nonius Marcellus, quod ſignificat Quiritium fidem clamando implorare, uel quocunq; modo clamare. Fabius Oratoriæ Inſtitutionis
» tertio. Cur initio furioſo ſit exclamandum non intelligo, cum propo-
» ſita conſultatione, rogatus ſententiam, ſi modo eſt ſanus, non quiritet.
» Plinius Naturalis hiſtoriæ libro. IX. Vbi de Mullo. Aſinius Celer
» è conſularibus hoc piſce prodigus. Claudio Principe unum mercatus
» VIII. Mil. Nummum. qua reputatione aufert tranſuerſum animum
» ad contemplationem eorum, qui in conqueſtione luxus cocos emi ſin-
» gulos pluris, q̃ equos quiritabant. At nunc coci triumphorum pretijs
» parantur, et cocorum piſces. Fœde totum hunc Plinij locũ conuulſum
reſtituimus.

EX CAPITE I.

In mare præruptum, & pelago premit arua tonanti.) Vetus lectio It mare, & pelago Sonanti, non Tonanti. atqui non aliter habent & Virgiliani codices. Et quod mox ſequitur. Siue ut apud Terentium Iunior cariſſime inuenio.) Legendum aliqui exiſtimant, Siue ut apud te Iuniorem carmen inuenio. ſed non intelligo quo ſenſu dicant Apud te Iuniorem carmen inuenio, niſi forte quod tu adhuc iuuenis luſiſti. Ego uero cenſeo nihil eſſe mutandum, niſi ut loco uerbi, Terentium, Te legatur. Iunior enim non ad ætatem hic refertur, ſed eſt nomen ipſius Lucilij gentilitiũ. uocabatur enim ita Lucilius Iunior, ſicut Plinius Secundus. Hunc Seneca aliquando Lucilium, aliquando Iuniorem appellat. ut infra in præfatione Quarti.
» Ita eſt mi Iunior, quò apertior eſt adulatio, quò improbior, & reliqua. ubi fœde deprauatum locum reſtituimus. Vtitur & infra capite. XXVI. teſtimonio Lucilij de Alpheo & Arethuſa, Et hoc etiam à te, inquit, traditum eſt, ut in prima, Lucili cariſſime.

EX EODEM

Alia in defectũ cæterorũ omniũ creſcant.) Rectior eſt uetus lectio. Alia in defectu cæterorum amnium creſcant. Sunt enim aliqua flumina quæ tunc creſcunt, cum alij amnes deficiũt. ut Nilus & Euphrates. Et paulo infra. Tam uarijs ſingulis uſus.) Lego Tam uarius.

EX CAPITE II.

Medicatas, ex quibus ſulfuratas dicimus. Legendum, aut medicatæ. Ex quibus ſulfuratas dicimus. Et quod mox ſequitur. Indicat inde ſapor.) malim Illas, quàm Inde, legere. Item paulo infra. Deinde ponderis. leues & graues ſunt.) Scribendũ. Deinde ponderis. Omnes leues, aut graues ſunt. quamuis Plinius libro. XXXI. ubi abunde multa de aquis, dicat aquas nullo penè momento ponderis inter ſe diſtare. Item infra. Deinde ſalubres ſunt & utiles.) Legendum deinde ſalubritatis. ſalubres etenim ſunt & utiles. Et paulopoſt. Quæ ſine ulla bibentis ope tranſeunt.) Lege Quædam ſine ulla ope. &c. ut ſint diſtinctæ & contrariæ ſuperiori. Illæ enim, quæ ſine ulla ope tranſeunt, non alunt. rurſum hæ quæ alunt, ſine ope non tranſeunt.

EX CAPITE III.

Tunc cogitur tunc fluit.) Lego Tunc cogitur non fluit. Item infra. In quem montes circumuecti fluuij deriuantur.) Lego Montis circumuecti, ut ſit ſingularis, & patrius caſus. Et mox infra. Itaq; etiam, cum hyberni defluxere torrentes, faciem quoq; ſuam ſeruant.) Legendum faciem ſuam ſeruat, non ſeruant, ut non ad torrentes, ſed ad Fucinum referas.

EX CAPITE V.

Quidam iudicant terram, quicquid aquarũ emiſerit curſus accipere.) Vetuſti quoq; codices eandem habent lectionem, ſed bene uidetur legi Rurſus in uulgatis exemplaribus. Item infra. Occulto enim itinere ſubit terras, & palàm uenit, ſecretoq; reuertitur.) Illa uerba Et palàm uenit) in uetuſtis codicibus non uidentur, uereor ne admiſta ſint.

EX CAPITE VII.

Quomodo ergo poteſt imber ſuggerere amnibus uires, qui ſummam humum tangunt?) Quanq̃ & uetera exemplaria Tangunt, habeant, ſingulari tamen numero Tangit, non Tangunt eſt legendum. & ad imbrem, non ad amnes referendum. Item mox. Pars maior eſt, quæ per fluminum alueos in mare effertur.) Vetus lectio Pars maior eius per fluminum alueos in mare transfertur. melior hæc, ſed tolerabilis & illa.

EX EODEM

Nec collectitium humorem.) Vetus lectio, Nec collectiuum, bene tamen Eraſmus collectitium, pro collectiuo repoſuiſſe uidetur. tametſi hæc uerba idẽ ſignificent, authores tamen idonei illas aquas, quæ Græcis συλλογιμαῖα dicuntur collectitias potius, quàm collectiuas appellant.

Aquarum

Aquarum enim aliæ ῥυταί. *hoc eſt fluentes.* στάσιμαι *aliæ, quas ſtagnanteis dicimus. quædam* πηγαῖαι, *quæ e fontibus profluunt. quedam* φρεατιαῖαι, *ideſt puteales. quædam uero* συλλογιμαῖαι *hoc eſt collectitiæ ut diximus.*

EX CAPITE VIII. ET IX.

Nec minus illas ſtagnare, quàm apud nos Oceanum & ſinus eius in imo latius) Vetus lectio *Immò eò latius, & bene. apertus eſt uerborum ſenſus.* Item ex capite. IX. *Huc quoq; quicquid effluit.)* Vetus lectio rectior. *Hoc quoq; quicquid efflauit.* Intelligit enim euaporationes & exhalationes terræ.

EX CAPITE X.

At magna in terra flumina ſunt.) Lego. *At magna flumina ſunt.* Illud autem uerbum, *In terra*, inſertum, & ſuperuacaneum eſt. Illud quoq; otioſum quod ſequitur paulopoſt, *Rurſus quanta ſunt.)* Item. *Quædam uero non concitata rapiantur.)* Hic quoq; negatio eradenda eſt. Et item mox. *Quod præſtò ſit illis ſemper aqua noua.)* Ita hoc legendum, ut à ſuperioribus dependeat. deniq; totam lectionem, quam fœde & corruptam & confuſam uides, ſic & diſtingue, & reſtitue. *At magna ſunt flumina. cum uideris quanta ſunt, rurſum ex quanto prodeant aſpice. Miraris, cum labantur aſſidue, quædam uero & concitata rapiantur, quod præſtò ſit illis ſemper aqua noua.*

EX EODEM

Sed per dies, noctesq; æqualiter fiat.) Vetus lectio *Fluit.* Item infra. *Nihil deficit, quia in ſe reddit.)* Malim legere etiam codicibus repugnantibus, *Nihil deficit quod in ſe redit.* id enim magis ſenſui conueniret. Et paulopoſt. *Quicquid alteri perit in alterum tranſit.)* Vetus lectio *Quicquid in altero perit, in alterum tranſit.* ſed illa prior eſt elegantior. Et infra. *Et aër & aqua facit terram.)* Vetus lectio contraria ſed recta eſt. *Et aëra, & aquam facit terra*, quod & ſequentia probant. Item paulo infra. *Quia illis in quæ tranſeundum eſt, iam miſta ſunt.)* Vetus lectio *Iam miſta eſt, non ſunt*, neq; diſplicet, ut terram intelligas, id enim ſequentibus magis conſonat, quæ probant terram elementis miſtam eſſe. Elementa autem inuicem mutari ſuperius quoq; notauimus capite. XV. Secundi. Item paulo infra. *Habet aër, hunc umbra hyberni frigoris denſat.)* Lege *Habet aëra, hunc umbra* et cætera. terram nanq; dicit & humorem, & aëra miſtum habere.

EX CAPITE XI.

Et ruina interſcindit curſum aquis.) Vetus lectio Viam, non Curſum. ſed bona utraq;. Item. *Deinde quia perdiderunt uiam, faciunt hoc.*) Scribendum, Deinde, quia perdiderunt uiam, faciant. Ita ut, Hoc, ſequentis ſenſus ſit initium. Item mox. *Hoc quod accidiſſe ait Theophraſtus in Auctorico monte.*) Lego in Coryco monte. Plinius
» libro. XXXI. Terræ quoq; motus, inqt, profundunt ſorbentq; aquas,
» ſicut circa Pheneum Arcadiæ quinquies accidiſſe conſtat, ſicut & in
» Coryco monte amnis erupit, poſtea, quam cœptus eſt coli.

EX EODEM

Sic & alios quoq; caſus.) Vetus lectio, Sed & alios quoq; caſus. Item. *Qui aliter uocent aquas.*) forte legendum Euocent. Item. *Aut in curſu ſuo deijciant, aut auertant.*) Vetus lectio commodior, Aut a curſu ſuo decidant, atq; auertant. poteſt tamen Deijciant uerbum defendi. Item. *Fuit aliquando aquarum inops Erinius*) Vetus lectio Hempnus, uulgati codices Humus. quod uerbum una litera immutata à uero detortum eſt. legendum enim ex Theophraſto & Plinio Hemus. Plinij uerba de eadem re, nequis dubitare poſſit, ex li-
» bro. XXXI. ſubieci. Naſcuntur, inquit, fontes deciſis plerunq; ſyluis,
» quos arborum alimenta conſumebant, ſicut in Hemo, obſidente Gal-
» los Caſſandro, cum ualli gratia ſyluas cecidiſſent. quam lectionem ante nos uidit Hermolaus, ut erat in legendis authoribus oculatiſſimus. Illum uero, qui hic Erinius, loco uerbi Humus, repoſuit, modeſtius erat tacere, quàm ex deprauata deprauatiorem lectionem facere. Recte Stoici à rebus incertis aſſenſionem cohibuerunt. nihil enim temeritate turpius, nihil tam temerarium, quàm quod non ſatis explorate perceptum, & cognitum ſit, tanquam uerum adſtruere. Et quod mox ſequitur. *Et ſyluas ſcidiſſet.*) Scribendum Cecidiſſet, ex Plinio.

EX EODEM

Flumini modo uis ex intimo manat, utraq; excipitur, quam radicibus euagari licet.) Legendum ut ſenſus conſtet. Fluminum uero uis ex intimo manat, ultráq; excipitur &c. Fulminum dicit originem altiorem eſſe, quàm quo radices arborum demittere ſua flagella poſſint. non ueriſimile itaq; uideri in arborũ alimenta humorem, qui fonteis uberes fuderit, conſumptum fuiſſe.

EX EODEM

A' cacumine deiecta pluuia poteſt facere torrentem.) Legendum & diſtinguendum ita, ut illud uerbum Pluuia, ſit initium ſequentis ſenſus. Illud

ſus. Illud uero, A' cacumine deiecta, ad ſuperiora pertineat. Scribendum tamen non A' cacumine deiecta, ſed A' capite deiectus. hoc ſenſu. Fluminum magnorum a' capite; & ab ipſo fonte per hyemem pariter, atq; æſtatem deiectum ac decurſum parem eſſe. & hoc eſt argumentum ſatis magnum, illa non ex pluuia aqua colligi, quæ poteſt facere torrenteis, ſed non æqualem eundemq; modum aquæ ſemper habenteis. Item mox infra. Aquæ non faciunt imbreis ſed excitant.) Scribo Aquam non faciunt imbres, ſed incitant, ne a' ſenſu abhorreat.

EX CAPITE XII.

Sed ſi in natura rerum elementa ſunt quatuor.) Vetus lectio Si rerum elementa ſunt quatuor. & rectius forſitan. Item paulopoſt. Poteſt aquam ex ſe ſemper effundere.) Vetus lectio Aliquid, non Aquam.

EX CAPITE XIII.

Hunc eundem languere conſydero.) Legendum Languentem conſidere. hoc eſt ab illa immenſa licentia remitti, & decreſcere abſumpto alimento quo paſcebatur. Tradunt philoſophi Cataclyſmos, & Ecpyroſeis, hoc eſt eluuiones exuſtionesq; terrarum accidere certo tempore neceſſe eſſe. Eluuiones attribuunt Planetarum humidorum coniunctioni in ſignis pluuialibus, conflagrationes calidorum in ſignis calidis. Sic uiciſſim renouationem mundi fieri, atq; priſtinum ornatum redire nunc per diluuium, nunc per exuſtionem. Ex his ortum, ex his & interitum rerum eſſe. Plinius libro. VII. in exuſtionis uices putat nunc æuũ uergere. ideo homines in dies fieri minores, conſumente ubertatem ſeminum exuſtione. Ceu uero eadem ratione, in eluuionem uergente æuo, maiores in dies fieri homines luxuria humoris neceſſe eſſet. De Ecpyroſi Illud quoq; Ouidij ex primo Metamorphoſeon intelligendum eſt.

» Eſſe quoq; in fatis reminiſcitur affore tempus,
» Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cœli
» Ardeat, & mundi moles operoſa laboret.

Quod inepte ad uenturum dei iudicium interpres retulit. Multi eluuiem uniuerſæ terræ naturali ratione euenire non poſſe contendunt, neq; terram ita operiri aquis, ut aliqua animalia non ſuperſint. In qua ſententia & Auerroim, non omnino futilem authorem naturæ ueriq;, tertio De anima fuiſſe uideo, idq; propter ſtellarum diuerſas, & plerunque etiam contrarias poteſtates.

EX EODEM

Hic humor, rerum primordium, ſic poſitus eſt.) Vetus lectio longe diuerſa. Hic humor in diductione rerum ad aquas redactus eſt, ſic poſitus, ut &c. Nos nihil immutamus, ſed uarietatem oſtendimus. Item infra. Et per rimas facere ſemitam.) Lego Sentinam, quia dixit terram in humore, modo nauigij uehi, & fluctuare mobilitate illius. & infra libro. VI. capite. VI. contra hanc eandem
» opinionem Thalis Mileſij. Ad ultimum, inquit, non tam exigua
» fieret, quàm dicit eruptio, nec uelut per rimam ſentina ſubreperet.

EX CAPITE XIIII. ET XV.

Fœminæ nomen aſſignant huic tractabili.) Vetus lectio Fœminæ nomen imponunt huic tractabili ad culturam. Item ex. XV. Vaſta maris in occulto uia eſt.) Verbum, Maris, inane eſt. expungendum ergo, ne ſententiam turbet. Item. Quam nullus fluminis curſus exhauriat.) Lege Quam nullius fluminis. Item. Alia corrupti ac paulo pinguioris.) Vetus lectio Pigrioris, forte rectius, ut omnibus reſpondeat. Item infra. Hinc eſt omnis metallorum humus.) Vetus lectio Hinc eſt omnis metalli metallorum humus. forte legendum Hinc eſt omne metallorum genus. illud ſiquidem uerbum, Humus, mihi ſuſpectum eſt.

EX EODEM

Hæc eſt cauſa aquarum ſecundum legem naturæ, uoluntatemq; naſcentium.) Vetus lectio Secundum legem naturæ uoluntate naſcentium. quaſi ſponte non arte humana naſcentium. bona tamen eſt uulgata, & neſcio an etiam melior. Item infra. Vel aliqua alia cauſa retro dedit ſanguinem.) Vetuſti codices, Vel aliqua alia cura. Et paulopoſt. Quomodo conſumpta aqua deficit.) antiqua lectio Sit, non Deficit. Et paulo infra. Modo coit ualde in cicatricē.) Lego Velut in cicatricem. Item mox. Premitq; quam fecerat uiam.) Vetus lectio Comprimit illam quam perfecerit uiam. Sed uulgata uidetur probior eſſe.

EX EODEM

Sæpe enim inania appoſita plenis humorem in ſe attrahunt. Sæpe terra, ſi facilis eſt in tabem ipſa reſoluitur, & humeſcit. Idem euenit ſub terra, quod in nubibus, ut ſpiſſetur, grauiorq;, quàm ut manere in natura poſſit, gignat humorem.) Vetus lectio Ipſe tranſire facilis in aliud. Ipſa terra in tabem reſoluitur et humeſcit. Idem euenit ſi ſub terra ſpiſſetur, grauioremq;, quàm ut manere in natura ſua poſſit, gignat humorem. Hanc utranq; lectionem corruptam

eſſe facilius eſt uidere, quàm ueram inuenire, quæ forſitan ex utraq; corrupta ſic colligenda erit. Sæpe enim inania appoſita plenis humorem in ſe attrahunt, ipſe tranſire facilis in aliud. Sæpe ipſa terra in tabem reſoluitur & humuſcit. Idem euenit ſub terra quod in nubibus, ſi ſpiſſetur, grauioremq;, quàm ut manere in natura ſua poſſit, gignat humorem. Hæc lectio proba uideri interim poterit omnibus, qui purgatam aurem habuerint, donec genuina, ſi ulla alia eſt, inueniatur.

EX CAPITE XVI.

Cum poſſim eandem cauſam ſingulis reddere.) Lego Omnibus, non Singulis, ut ſit contrarium eius. hoc ſignificat ſeparatim cuiq; per ſe. Illud ſimul uniuerſis. Item. Quibus ſe retrahant, & quibus redeant.) Vetus lectio Reddant. bona utraq;. Item. Quædam maiora & minus certa.) Vetuſti codices, Nec minus certa. mihi quidem placeret recentior lectio, ſed illa uerba, quæ paulopoſt ſequuntur, » Sunt & ſub terra minus nota nobis iura naturæ, ſed non minus certa) faciunt ut ueterum exemplarium fidem approbem. Item paulo poſt. Aeſtas ſuo tempore incaluit.) Vetus lectio Incanduit, quod fere idem ſignificat, niſi quod huius maior uidetur uis eſſe. Item non ita multo poſt. Vt in aëre cæco pinguiq; concepta.) Vetuſti codices Pigroq; concepta, forſitan rectius. Item. Pleraq; ex his cæca ut talpæ & ſubterranei uermes.) Vetus lectio ſubterranei mures. Sed hoc gloſſema illius uerbi Talpæ, uidetur fuiſſe.

EX CAPITE XVII.

Quæ urbane in re incredibili fabulam dicas.) Quamuis & uetuſti codices Fabulam, illuſtrior tamen ſenſus erit, ſi, Fabuloſáq;, legeris, Item paulo infra. Hoc miraris accidere.) Vetuſti codices. Hoc miraris me addere. uulgata commodior eſt. Item. Quoties natura aut mentitur aut uincitur.) Legendum Quoties naturam aut mentitur aut uincit. ut ipſam luxuriam intelligas ad imitationem naturæ multa excogitare, quibus naturam uel effingat, uel etiam ſuperet. Et paulo poſt. Parum uidetur Recens mullus, niſi qui in conuiuio manu moritur) Lego In conuiuæ manu moritur.) Item. Et condunt uiuos) Legendum aliqui putant Condiunt, non Condunt, & bene mea quidẽ ſententia. Quia dixit, Necant in Garo. Quod genus liquaminis eſt Plinio ex piſcium inteſtinis, cæteriſq;, quæ abijcienda eſſent, ſale maceratis. Laudatiſſimum autem erat Garum è Scombro piſce in Hiſpania, in cetarijs Sotiorum, in quo. M. Apitius Mullos necari præcellens putauit. Seneca. XV. Epiſtolarum libro. Quid illud So-

» *tiorum* Garum *pretioſam malorum piſciũ ſaniem, non credis ure-*
» *re ſalſa tabe præcordia? ubi forte,* Mullorum *piſcium, rectius lege-*
retur. Et *mox infra.* Q*uam incredibile illis uideretur, ſi audi-*
rent natare in Garo *piſcem.)* V*etuſti codices uerbũ,* In Garo, *non ha*
bent, & forte non eſt neceſſarium . mihi profectò & dempto, &
addito illo uerbo inconſtans hic ſenſus uidetur.

EX CAPITE XVIII.

I*pſa colluctatione animam afficienti.)* V*etus lectio* E*fflanti. ſuſtineri po-*
» *teſt alterutra.* P*linius,* M*ullum expirantem uerſicolori quadam, &*
» *numeroſa varietate ſpectari proceres gulæ narrant, rubentium*
» *ſquamarum multiplici mutatione pallentem, utq; ſi uitro ſpectetur*
» *incluſus.* V*etus lectio* P*linij uerbis magis conſonat.* E*t paulo infra.*
S*omniculoſæ inertiſq; luxuriæ.* Q*uam ſero expreſſero, circũſcri-*
bi ſe, & fraudari tanto bono ſenſit.) V*etus quoq; lectio propémo-*
dum eadem eſt. ſed locum totum deprauatum eſſe manifeſtum eſt,
nullus enim ſenſus, qui placere poſſit, ex his uerbis educi poſſe ui-
detur. ita moleſte illud uerbum, E*xpreſſero, inuoluit & confundit*
omnia. S*enecæ autem, quantum coniectura animi colligo, ſententia*
hæc eſſe uidetur. S*omniculoſam & inertem fuiſſe nepotum & pro-*
cerum gulæ luxuriam, quæ tanto tempore, tantis delitijs, tam cla-
ro & iucundo ſpectaculo morientis M*ulli caruerit, nec ſenſerit prius*
ſe tanto bono eſſe fraudatam. V*nde hic fortaſſe legendum erit, eli-*
minato illo moleſto uerbo, E*xpreſſero.* S*omniculoſæ, inertiſq; luxu-*
riæ eſt, tam ſero circumſcribi ſe, & fraudari tanto bono ſenſiſſe. uel
ſic potius, ut uerbi quoq;, E*xpreſſero, aliqua ratio habeatur.* S*omni-*
culoſæ inertiſq; luxuriæ fuit, quæ tam ſero hoc experta, ſero enim
circumſcribi ſe, & fraudari tanto bono ſenſit. V*el ſic.* H*oc tam ſero*
experiri, ſero enim circumſcribi ſe &c. L*egentes uiderint, quid de*
hoc loco decerni debeat, nos noſtram ſententiam oſtendimus.

EX EODEM

V*t nollent attingere, niſi eodem die captum piſcem.)* V*etus lectio* V*t*
nollent, niſi eodem die captum piſcem comeſſe. bona uidetur utraq;.
I*tem paulo infra.* I*s pro putrido piſcis affertur.)* V*etus lectio* I*s*
prò pudor iam piſcis affertur. V*nde legendum arbitror.* I*s, prò pu*
dor, iam pro putrido piſcis affertur. I*tem quod mox ſequitur.* Q*ui*
non hodie eductus occiſus eſt.) L*egendum ex uetuſtis codicibus.* Q*ui*
non hodie eductus, hodie occiſus eſt.

EX EODEM

Q*uanti ad ſollertiam luxuriæ pereunt?* H*ijs accedit, tantoq; ſubti-*

lius &c.) Portinax eſt concordia hoc loco exemplarium. lectionem tamen mendoſam eſſe, uel ipſa confuſio aperte indicat. Illa quidem uerba, Quanti ad ſollertiam luxuriæ pereunt,) poſſent cuſtodiri. luxuria enim, & ipſius gulæ uentriſq; delitiæ damnoſiſſima ſunt, ac multorum periculo præcipue è mari petuntur, hinc & pretia rebus creſcunt. unde multi, ut improbam ingluuiem replerent, quicquid mari, aut terra, aut etiam cœlo gignitur, immenſo ementes pretio, patrimonium deuorant. deinde in omnia latrocinia, & pericula ſe exponunt. Præterea ipſa gula & per ſe uitæ inimica eſt. Sed illud, quod ſequitur. His accedit) & iſtis fidem derogat, & ſequentia omnia tenebris inuoluit, adeo, ut ueram lectionem uerumq; ſenſum uix ipſe Lynceus uideat. Mirum eſt & fide uetuſtorum exemplarium, & hominum iudicio hanc lectionem hactenus cuſtoditam eſſe. Si quis tamen attentius ſequentia præcedentibus contulerit, & quæq; uerba librauerit, uel hanc, uel huic forte ſimilem, quantum quidem animi mei coniectura colligere poſſum, deprehendet lectionem. Quantum ad ſollertiam luxuriæ pretij accedit, tanto ſubtilius quotidie et cætera. hoc ſenſu. Quantum creſcunt rerum, & inſtrumentorum gulæ pretia, tanto ſubtilius furioſam luxuriam nouas quotidie excogitare delitias, ipſiſq; pretijs immenſis lætari, atq; ex pretio ſapores rerum iudicare. nihil enim ſapit illis, quod pauperis menſa capiat. Se-
» neca infra circa finem Quarti. Nobis dolet, inquit, quod ſpiritum,
» quod ſolem emere non poſſumus. Adeo nihil poteſt luxuriæ placere,
» niſi carum. Iuuenalis libro. IIII.
» Interea guſtus elementa per omnia quærunt,
» Nunquam animo pretijs obſtantibus. interius ſi
» Attendas, magis illa iuuant, quæ pluris emuntur.
» Plinius libro undeuigeſimo. Mergi enim credo in profunda ſatius
» eſſe, & oſtrearum genera naufragio exquiri, aues ultra Phaſim
» amnem peti, & has fabuloſo quidem terrore tutas, & ſic pretioſio-
» res. Idem libro. IX. Piſcium ſaporibus pretia capientium periculo
» fiunt. & paulo poſt. Parum eſt, inquit, niſi qui ueſcimur periculo,
» etiam ueſtiamur. adeo per totum corpus anima hominis quæſita ma-
» xime placent. Poteſt ſic quoq; legi. Quantò ad ſollertiam luxuriæ
» plures accedunt, tantò ſubtilius &c. Hæc lectio commodior uidetur,
» & ſenſui congruentior. Diuites enim, quibus moleſtæ erant pecu-
» niæ, cum uiderent magnam turbam ad luxuriam accedere, ſeq; in
» numerum & in turbam deduci, ſubtilius quotidie aliquid, ingenio-

ſtusq; ad luxuriam excogitabant, quo alios ſuperarent, ſeq; numero eximerent. Vel potius legendum hoc modo, eodem tamen ſenſu. Quanto ad ſollertiam luxuriæ plures eunt, tantò ſubtilius &c. ut illa duo uerba. His accedunt, ſint gloſſemata huius uerbi. Eunt. quod profectò mihi multum probatur. Item infra. Nihil eſt melius ſalatili Mullo.) Legendũ eſt ex antiquis codicibus Saxatili, non Salatili.

EX CAPITE XIX.

Magnam uim aquarum in ſubterraneis occultis.) Vetus lectio Occuli, non Occultis. hoc eſt occultari & abſcondi. Item. Certe cum in Caria circa Idimum urbem.) Vetus lectio Nydum urbem. Legendum ergo Myndum. quanquam Ariſtoteles, ſiue is ſit Theophraſtus, libro De Mundo, apud Gnidum dicat piſces ex terra reſtagnaſſe. Idem & VI. De Natura animalium. Plinius uero, & Theophraſtus apud Heracleam Latmi montis cognominem. ſed nihil refert. hanc uarietatem affinitas facit. Sunt enim hæ in Caria uicinæ urbes.

EX EODEM

Quos ignoto ante eum diem cœlo.) Vetus lectio Ignotos. Item. Et lucis inexperta.) Lego, ut melius cadat, Expertia. Item. Quod Anguillæ, quæ latebroſis locis naſcuntur.) Verbum Quæ, aut ſuperuacaneum eſt, aut loco eius, Quoq;, debet legi. Et paulo infra, eſt, non Sit, ſcribendum erit. Et mox infra. Si altitudo lucis illas penitus abſcondit) Lego Luti, hoc eſt limi, non Lucis. Item. Ex quibus continuatis flumina effici poſſunt.) Vetus lectio Corriuatis, non Continuatis, quam lectionem & Eraſmo placuiſſe uideo, cui & nos ſubſcribimus. Aquas ſiquidem ſubterraneas foraminibus inter ſe quibuſdam, atq; riuis concurrere & coire, ex Phædone refert & Ariſtoteles. Item. Sicut flumina fontium.) Antiqua lectio. Sicut fluminum, & fontium. & paulo ante, Magnis amnibus, non Magis, eſt legendum.

EX CAPITE XX.

Per quod feruntur.) Codices antiqui. Ex quo efferuntur. Item. Hæ medicatiuam potentiam.) Vetus lectio Medicamentum potentiam. Item. Hæ grauem ſpiritum coloremq; peſtiferum.) Scribo Odorẽ non Colorem. Et paulo infra. Intereſt utrum loca.) Vetus lectio Per loca.

» Item mox Nitro, non Vitro. Plinius libro. XXXI. Pluribus, inquit,

» generibus auxiliantur aquæ, aliæ ſulfuris, aliæ aluminis, aliæ ſalis, aliæ nitri, aliæ bituminis. Et paulo infra. Hinc ille de quo Ouidius ait.) Vetus lectio Hinc eſt illud, ut flumen referat. Item mox. Medicatum eſt.) Vetus lectio Medicamentum eſt. ſed magis placet

Medicatum. Plinius quoq; medicatas aquas & medicatos fontes uocat, qui alicui uſui ſalubres ſunt. Et quod mox ſequitur. Vt corpora agglutinet & induret.) Vetuſti codices, Vt corpora & glutinet, & obduret.

EX EODEM

Inde eſt quod res abiectæ in eundem locum.) Legendum Lacum. Et paulo infra. Circa canales ſuos Cymbaſq; durari.) Vetus lectio
» Riuoſq; durari, forte melius, ut infra capite. XXV. Qualia ſunt,
» inquit, quæ duratus humor efficit, utiq; circa medicatorum fontium riuos. Item. Aliquam habent cauſam.) Integrior eſt uetus lectio, Aliquam harum habent cauſam. Et paulopoſt. Similem habet uim mero ſed uehementiorem.) Vetus lectio fortiorem. bona utraq; ſed recentior magis blanditur. Item infra. Quod mentem aut furore mouet.) Vetus lectio In furorem, ſed uulgata aptius cadit.

EX EODEM

Hoc habet mali amnis eius.) Volunt aliqui legere, Hoc habet mali Mintius amnis. manifeſto errore, nam quis unquam Mintium uim meri, aut uirus furoris habere uel audiuit, uel expertus eſt? Nimirũ expediebat tacere, quàm plagam annis obductam, leuem, & boni (ut ita dixerim) ſtomachi, negligenti curatione confricare, & reſcindere, atq; ex modico errore in maiorem præcipitare legentes. Sequuntur enim, & facile acquieſcunt magnorum iudicio uirorum, de quibus præiudicata exiſtimatio eſt. Nullibi ſiquidem pronior fidei lapſus eſt, quàm ſiquando falſæ rei graues authores extiterint. Illis ergo eò magis cauere par eſſet, nequid temere, nequid inconſulte, nõ ſatis compertum & exploratum emitterent, ac deniq; ne remedijs uitia facerent. Quis nõ iure miretur in re aperta magnos & anteſignanos, primiq; nominis in omni eruditione uiros hallucinari? Hæc Ouidij ex. XV. Metamorphoſeon carmina ſunt, quem pueri mox poſt prima elementa diſcunt, ubi Lynceſtio, non Mintio amni natura uini meri attribuitur. Ita enim ibi de hoc amne ſcribit.

» Huic fluit effectu diſpar Lynceſtius amnis,
» Quem quicunq; parum moderato gutture traxit,
» Haud aliter titubat, quàm ſi mera uina bibiſſet.

Sunt antiqui codices Ouidiani, in quibus legitur Lyncæius. atqui nõ aliter uidentur Senecæ exemplaria aliquando habuiſſe. uerbi enim Lyncæius fragmentum eſſe, ultimaq; pars illud uerbum, Eius, appa-
» ret. Plinius tamen libro. II. Naturalis hiſtoriæ, Lynceſtis, inqt, aqua,
» quæ uocatur Acidula, uini modo temulentos facit. Legendũ itaq; hic, non Amnis eius, neq; Mintius amnis, ſed Et Lynceſtius amnis. Ita

eſt profectò ſummos & excellenteis uiros ſæpe ſuſpicimus, & ueneramur, maioreſq; hominibus credimus. atq; dijs æquamus. interdũ tamen homines agnoſcimus, ac nobiſcũ ſimul ſub alea humanæ fragilitatis & illos eſſe uidemus. Scitum eſt illud Alexandri Macedonis. Is, cum in obſidione cuiuſdam urbis, dũ muros circuit, facileiſq; aditus explorat, ſagitta ictus eſſet, diu diſſimulato dolore perſeuerauit in propoſito. Deinde cum repreſſo ſanguine ſicci uulneris dolor creſceret, et crus equo ſuſpenſum paulatim obtorpuiſſet, coactus ab incepto deſiſtere. Omnes inquit, iurant me Iouis eſſe filium, ſed uulnus hoc hominem eſſe me clamat.

EX CAPITE XXI. ET XXII.

Nulla res eſt, quæ non eius à quo naſcitur notas reddat.) Vetus lectio Naturam, non Notas. bona tamen & illa, & forte rectior. Item ex capite. XXII. Oceanus, & quodcunq; ex illo mari terras interſcludit.) Scribendũ ex uetuſtis codicibus, Interluit. Item non Ex illo mari, ſed Ex illo mare legendum, ut ſit nominandi, non auferendi caſus. ſenſus autem eſt. Oceanum æquæuum mundo eſſe, & omnia maria mediterranea, quæ ex Oceano profluunt.

EX CAPITE XXIII.

Poſt illam ex ſuperioribus cœleſteis aquas nubila excutiunt.) Vetus lectio, Poſt illam ſunt cœleſtes, ex poſterioribus, quas nubila eijciunt. defendi poteſt utraq;, eadem enim eſt ſententia. mihi tamen placeret ueterem tueri, præſertim cum ordinem quendam uetuſtatis aquis attribuat.

EX CAPITE XXIIII.

Facere ſolemus thracones & miliaria.) Vetus lectio Dracones, ita enim dicuntur flexus, & circuitus in omnibus rebus, animalis ſcilicet, hoc nomine dicti, ſimilitudine. Columellæ & Plinio palmites quoq; an-
» noſi Dracones appellantur. Plinius libro. XVII. Nuper repertum
» draconem ſerere iuxta arborem. ita, inquit, palmitem appellamus
» emeritum, pluribuſq; induratum annis. Idem libro. XIIII. Puroq;
» producunt dracone. Alibi etiam de Signiferi curuaturis, Sol deinde
» medio fertur inter duas parteis flexuoſo draconum meatu. Vnde & in balneis ipſi flexus ignem circumeuntis aquæ dracones apte dicuntur. Trachones uero uocantur loca aſpera & ſaxoſa, quibus nullus locus hic eſt. Item paulopoſt, loco uerbi, Struimus, Vetuſti codices habent. Facimus, recte utrunq;.

EX EODEM

Quem non falli credebant. In quibus balnearia ſine igne calefiunt.) Quanquam ita habeant omnia exemplaria. ego tamen malim le-

gere ut ſenſus, qui nunc fluctuat, & incerto exitu nutat, conſtaret. Quem non falli credunt, quibus balnearia ſine igne caleſiunt. hoc ſenſu. Illos ueram credere opinionem Empedoclis, quibus nullo igni, ſed ſolo uapore calidarum aquarum, & balnea, & miliaria, cæteraq; balnearia uaſa caleſiunt. Plinius libro. XXXI. ubi agit de
» aquis, Vapore quoq; ipſo, inquit, aliquæ proſunt, tantaq; eſt uis, ut
» balneas caleſaciant, ac frigidam etiã in ſolijs feruere cogant. Quæ
» in Baiano Poſſideanæ uocantur, nomine accepto à Claudij Cæſa-
» ris liberto, obſonia quoq; percoquunt. Mendoſe legitur in uulgatis Plinij codicibus, in Solis feruore.

EX EODEM

Nec trahit uaporem euaporatio.) Vetus lectio, Saporem, non Vaporem, & rectius. Item. Per loca ſulfure plena, uel introeunteis aquas) Addendum eſt ex uetuſtis codicibus, Exeunteis, uel introeunteis aquas, ne imperfecta ſit ſententia.

EX CAPITE XXV.

Circa Nonacrium in Arcadia.) Malim legere Nonacrin ex Plinio & Vitruuio, cæteriſq;. quanquam uetuſti codices Nonacrinum habeant.
» Plinius. Iuxta Nonacrin, inquit, Arcadiæ Styx nec odore differens,
» nec colore, quæ pota illico necat. Vitruuius. Eſt, inquit, in Arcadia
» Nonacris nominata, quæ habet in montibus ſtillanteis è ſaxo fri-
» gidiſſimos humores. hæc autem aqua στυγὸς ὕδωρ appellatur, qua
» neq; argenteum, neq; æneum, neq; ferreum uas poteſt ſubſiſtere, ſed diſſilit, ac diſſipatur. conſeruare autem eam, & continere non niſi ungula iumenti poteſt. Hac necatus ab Antipatro dicitur Magnus Alexander, non ſine magna infamia Ariſtotelis philoſophi, cuius conſilio id factum creditur.

EX EODEM

Quia protinus hauſta, duratur.) Vetus lectio Durat, ſed bene et Duratur. Item. Intra certum tempus.) Vetus lectio Breue tempus. nihil refert, quod horũ legatur. Itẽ paulo infra. At ſi illis lana opus fuerit nigra, pullis paratus gratuitus infector eſt, ad Penenion eundẽ gregem appellant.) Vetus lectio. At ſi illis lana opus ſit uel pulla, paratus gratuitus infector eſt, et ad Peneion eundẽ gregẽ appellãt. Legunt aliq ex uulgatis codicibus hoc modo. Si lana opus fuerit nigra, puellis paratus gratuitus infector eſt, ad Peneũ gregẽ appellũt. Placeret hæc lectio, niſi uetuſta exẽplaria fidẽ eius eleuarent. Temeritas profectò eſt, ne dicam, impudentia, lectionẽ truncare integram, & neceſſarijs priuare membris, ut à te conficto ſenſui reſpondeat. At,

enim particula apte, & eleganter in principio poni ſolet, cum res contraria priori inducitur. Illud quoq; uerbum, Illis, cuſtodiendum eſt, cum ſuperius dixerit, Qui facere albas oueis uolunt. eoſdem enim refert. Pullis uero, uel Puellis, minime toleranda ſenſu ipſo repugnante, et diſſidente. Etiamnum illa duo uerba, Ad Peneion eundem, ita ut in uetuſtis exemplaribus legitur, ſtare immota permittimus. Legendum itaq; erit hoc modo. At ſi illis lana opus ſit nigra, uel pulla, gratuitus infector eſt, & ad Peneion eundem gregem appellunt. Peneion uero Græcus eſt accuſandi caſus, ut infra libro Sexto,
» capite. XXV. Tunc, inquit, effugiſſe Peneion, qui paludes, quibus la-
» borabat Theſſalia, ſiccauit, abductis in ſe, quæ ſine exitu ſtagna-
» uerant, aquis. Ibi quoq; hunc locum corruptum reſtituimus. Pulla autem lana non eſt omnino Idem quod nigra, ſed ſubnigra, atra, fuſca, fulua'ue, quam & leucophæam à Græcis mutuato uocabulo
» appellamus. Plinius fuſcam uocat. Tradit Theophraſtus, inquit, in
» Macedonia quæ uelint ſibi candida naſci, ad Haliacmon ducere, quæ nigra, aut fuſca ad Axium. Quæ uerba ex eodem fonte cum uerbis Senecæ ſumpta ſunt.

EX EODEM

Quod idem in omnibus efficiat.) Vetus lectio In ouibus, non In omnibus, forſitan rectius. cum ſuperius dixerit de illis aquis, quæ ſine diſcrimine inficiant greges, hic iam loquitur de illis, quæ priuata quadam natura, aliqua certa tantum animalia inficiunt, uerbi cauſa, oueis in Gallatia, equos in Cappadocia. Non me præterit tradi aliqua loca, ubi omnia fuſca naſcantur, quippe qui legerim Plinium
» libro. XXXI. dicentem ex Theophraſto. Idem omnia fuſca quibuſdam in locis tradit naſci, & fruges quoq;, ſicut in Meſſapijs. ſed cum Meſſapia & Gallatia diuerſiſſimæ ſint regiones, iſta Phrygiæ, illa Italiæ, nihil me mouet hoc, quominus fidem integram credam uetuſtiſſimorum codicum. legentiū tamen integrū uolo ſit arbitriū.

EX EODEM

Et ſpargitur alba cutis.) Vetus lectio commodior eſt, Et ſpargatur albo cutis. Et mox infra. Quoſdam lacus eſſe, qui nandi imperitos ferant notum eſt in Sicilia. Eſt adhuc in Syria ſtagnum & reliqua.) Vetus lectio uera & perfecta uidetur. Quoſdā lacus eſſe, qui nandi imperitos ferant notum eſt. Erat in Sicilia, eſt & adhuc in Syria ſtagnum. Fuiſſe in Sicilia aquas pinthias in quibus nihil mergeretur notū eſt ex Ptolemæo & Plinio. nunc quoq; eſſe in Syria Aſphaltiten Iudææ, & Aretiſſam Armeniæ maioris lacum omnia illata pondera ſuſtinentem.

EX EODEM

Quamcunq; uis rem expāde.) Legendum Expende, hoc eſt pondera et
» examina, trutinaq;. nam & paulo infra. At ſi aquæ, inquit, et eius
» rei, quam contra penſabis, par pondus erit. Et mox infra. Dum
modo utriusq; par ſit onus.) Rectior eſt lectio uetus Par ſit modus.

EX EODEM

Quædam ad medium ſubmerſa ſint.) Vetus lectio Submiſſa, & forſitan rectius. Item quod mox ſequitur. Quædam ad æquilibriū aquæ, quædam deſcendant.) Legendum Quædam ad æquilibrium aquæ deſcendant, exploſo uerbo, Quædā, Item mox. Nanq; cū utriusq; pondus pars eſt, neutraq; res alteri cedat grauiora deſcendunt) Legendum ex præcedētibus. Nam cum utriusq; pondus par eſt, neutra res alteri cedit. Grauiora deſcendunt. &c. Item paulo infra. Itaq; ubi aqua grauior eſt hominis corporis, aut ſaxi.) Lego Hominis corpore, nō Corporis, ut ſenſus conſtet. Nam ſi Corporis legeris, aliquod neceſſarium uerbum deſyderes neceſſe eſt.

EX EODEM

Ex quibus quæ conſtant inſulæ in India natant.) Vetus quoq; lectio In India, Hermolao tamen placet ut Lydia legatur. qa in Lydia in Torrebia, ſeu Nympheo lacu ſunt Calaminæ inſulæ, quæ calamorū cantu tripudiantium more in ambitum ſeſe motant. unde & Calaminæ à calamis dictæ. quas alio nomine Græci ἀλτικάς, Plinius
» Saltares uocat, quoniam in ſymphoniæ cantu ad ictus modulantiū pedum mouentur. Quanquam Calaminas à Saltaribus Plinius diſtinguere uideatur, et Calaminas in alio loco, quā Nympheo locare.

EX EODEM

Theophraſtus eſt author ipſe, ad Cutillam natantem inſulam uado.) Vetus lectio. Theophraſtus author eſt. Ipſe ad Maliam natantem inſulam uado. Legendum ita ut illa uerba, Theophraſtus author eſt, ad ſuperiorem clauſulam pertineant, Ipſe uero ſequentis initium ſit. item non ad Cutillam, neq; ad Maliam, ſed Ad Cutyliam, qui lacus eſt in agro Rheatino, umbilicus Italiæ, in quo inſula Cutylia Græcis dicta, ut docet Feſtus, fluctuat. Illud quoq; uerbum, Vado, ſiue ſit nomen ſexti caſus, ſiue uerbum, ſtare nullo pacto poteſt ſaluo ſenſu. quare loco eius reponendum cenſeo Vidi, ut dicat, non tantum ſcriptis Theophraſti, aliorumq; fluctuanteis inſulas eſſe conſtare. ſed ſe certò ſcire, & uidiſſe ad Cutylias aquas natantem inſulam. Et quod mox ſequitur. In alia in uadoſis lacu uehitur. Lacus in ſtatione Nili eſt.) Hermolaus Barbarus ille Plinij penè ſepulti Aeſcula-

pius, hunc locum corruptiſſimum, ſic reſtituit. Alia in Vadimonis lacu uehitur, alia in lacu Statonienſi. Vetuſtiſſima exemplaria Plinij & Senecæ habent Stationienſi.

EX EODEM

Quæ ubi purgamento aquarum coaluerunt, & ſpuma ſolidatur.) Legendum ex uetuſtis codicibus. Quæ, ubi purgamenta aquarũ coaluerunt, ex ſpuma ſolidantur. Item. Creditum eſt quaſdam aquas ſcabiem auferre corporibus.) Lego Afferre, hoc eſt afficere corpora ſcabie. loquitur enim de uitio aquarum. Plinius. Rore nimio ſcabiem
» fieri, pruina uredinem, cognatis & niuis cauſis.

EX EODEM

Contra autem eſſe tenuiſſimas. hoc enim euenit.) Scribendum ex uetuſtis uulgatisq́; codicibus. Contra autem eſt, tenuiſſimis hoc enim euenit. Aquas pluuias, ex quibus pertinacius congelatis conſtat Cryſtallum fieri, eſſe leuiſſimas, clariſſimas, & tenuiſſimas, ſed cito computreſcenteis, docent citra faſtidium nominandi authores Auerrois, Auicenna, Paulus Aegnita, & Galenus, cæteriq́; medici, & rerum naturæ periti. Ratione leuitatis afferunt, quod ſubire, ac pendere in aëre potuerunt, Solem quoq; tenuiſſima quæq;, ac leuiſſima attrahere. τῶν ὑδάτων, Hippocrates inquit, κουφότατα τὰ ὄμβρια, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα, καὶ λεπτότατα. hoc eſt. Ex aquis leuiſſimæ ſunt pluuiæ, et dulciſſimæ, clariſſimæq́;, ac tenuiſſimæ. Addit Auicenna eam præcipue probari, quæ æſtiua ſit, & Tonitru ex attritis, uexatisq́; nubibus expreſſa. unde illas à re ipſa Aſtrapæas, & Brontiæas uocant. Ceraunias uero, quæ non ſolum Tonitribus, uerumetiam Fulminibus excuſſæ deciderint. Plinium in contraria ſententia eſſe uideo.

EX CAPITE XXVI.

Exiſtit procul hinc, alioq́; renaſcitur ore.) Ouidiani & uetuſti Senecæ codices, Orbe non Ore. quanquam & Ore aliquot Ouidiani manuſcripti codices habeant, & profecto probabilius & uериſimilius eſt, ut Ore potius, quàm Orbe legatur. Plinius libro. II. Subeunt
» terras, rurſus redduntur Lycus in Aſia, Eraſinus in Argolica. Et quod mox ſequitur.

Sic modo cum bibitur, tacito modo gurgite lapſus.)

Lego Combibitur, ut ſit una pars orationis ex eodem Ouidio, ubi et loco uerbi Tacito, Tecto legitur. ſed placet Tacito. hoc enim mollius, & cum maiori gratia aurium ſonat, quàm Tecto, ſenſui quoq; magis conuenit. Hoc carmen Hermolaus corrupte legit, nec uidetur Oui

dianum

dianum eſſe agnoſcere. Item ſequenti uerſu Ouidiani codices habent In agris, non In undis, ut erratum eſſe in alterutro neceſſe ſit.

EX EODEM

Ideoq; his diebus Olympia ſunt. Victimarum ſtercus ſecundo traditum flumine illic redundare.) Vetus quoq; lectio eadem ferè. Legendum tamen ita uidetur, ut hæc uerba ſine cæſo, coniuncto ſenſu ad unam clauſulam pertineant. Cæterum non Ideoq; his diebus, ſed, Ideo quibus diebus, ſcribendum erit, ne tumultuentur uerba cum ſenſu. Item, non Flumine, ſed Flumini in datiuo caſu legendum, ut cum uerbo Traditum concordet. Hoc modo igitur tota lectio reddenda. Ideo, quibus diebus Olympia ſunt, uictimarum ſtercus ſecundo traditum flumini illic redundare. Quandiu ludi aguntur
» Olympij Arethuſam fimum olere Plinius quoq; comprobat. Eſt &
» illa mutatio miraculi plena, inquit, Arethuſam Syracuſis fimum re-
» dolere per Olympia, uériq; ſimile, quoniam Alpheus in eam inſu-
» lam ſub ima maria permeet. Idem uolumine ſecundo. Arethuſa, in-
» quit, fons Syracuſanus, in quo redduntur iacta in Alpheum, qui
» per Olympiam fluens, Peloponneſiaco litori infunditur. Idem tra-
dunt de Alpheo Strabo, & Timæus, qui etiam phialam, quæ per id tempus in Alpheum ceciderat, in Arethuſam redditam tradit. Quæ de Arethuſa & Alpheo ſcribit Virg. in. III. Aenei. & Ouid. V. Meta. cæteriq; paſſim poëtæ, ſciens prætereo, neq; enim fabuloſa conſectamur.

EX EODEM

Et hoc & à te traditum eſt ut in prima parte.) Vetus lectio Et hoc etiam à te creditum eſt, ut in prima Lucili cariſſime. ſuperius quoq; capite. I. huius tertij aduocauit carmen Lucilij de hac eadem re.
» Elyſius ſiculis de fontibus exilit amnis.

EX EODEM

Eſt in Cheronneſſo Chodiorum fons.) Vetus lectio, Eſt in Cherſoneſo Chodiorum fons. utroq; enim modo dicitur. Eſt autem hæc Cherroneſus in Caria, cuius extrema Gnidus oppidum obtinet. Cæterum legendum Rhodiorum fons, non Chodiorum ex Plinio.
» Rhodiorum, inquit, fons in Cherroneſo nono anno purgamen-
» ta egerit.

EX EODEM

Vt Circa Meſſenam & Inulas, fimum quidem Sylæ turbulente auis mare profert.) Vetus lectio æque deprauata, tamen propior uero. Vt circa Meſſenem & Mylas fimum quidē ſile turbulentum luis mare

proſert. ut legendum eſſe arbitrer, ex Plinio hoc modo. Vt circa Meſſanam, & Mylas fimo quiddam ſimile turbulentum in litus ma re profert. Plinius, quaſi iſta uerba Senecæ mutuatus, de hac eadem
» re ſic ſcribit ſecundo uolumine Naturalis hiſtoriæ. Omnia, inquit,
» plenilunio maria purgantur, quædam & ſtato tempore. circa Meſſa-
» nam & Mylas fimo ſimilia expuuntur in litus purgamenta. unde
» fabula Solis boues ibi ſtabulari. Hinc Taurominitanum litus à ple-
riſq; Græcis authoribus κοπρίαν dici animaduertimus, quaſi ſter-quilinium recrementorum purgantis & exonerantis ſe maris. Vnde aliqui ex philoſophis mare animal, aliqui ſimile animali dicunt. Quippe ut illa recrementa egerunt, uitalemq; ſpiritum aſſidua re-ciprocatione nunc efflant, nunc reuocant, ſic etiam mare & pur-gat ſe, & uiciſſitudine perpetua in ſe, & ex ſe profertur & refer-tur. Alij crediderunt mundum ipſum eſſe animal, & commercia ſpi ritalia, & quaſi nares quaſdam in Oceano conſtitutas, fixaſq; habere, per quas emiſſi anhelitus, uel reducti, modo efflent maria, modo reuocent. Sed uera ratio in ſyderibus eſt, & præſertim in Lunæ accremento, & decremento, ortu & obitu, quibus maxime al-terni recurſus maris reſpondent. Vnde ſcite, & eleganter aliqui Oceanum ipſum comitem Lunæ appellant. Mylæ & Meſſana Si-ciliæ oppida ſunt. Apllonij interpres Mylas Siciliæ Cherroneſum di cit eſſe, ubi Solis boues paſcantur, ſtabulenturq;. Hermolaus credit, uel alios credere uult, hunc locum Senecæ à ſe reſtitutum eſſe, cum emendatis aliquod uerbis, aſtute illa, quæ emendare non potuit, omi-ſerit.

EX EODEM

Sed difficilis ratio eſt quorundam, utiq; inibi tempus eius uel de qua quæritur inobſeruatum, ſed incertum eſt.) Vetus lectio rectior, & explicatior. Vtiq; inibi tempus eius ualde, quo purgatur, obſeruatum, ſed incertum eſt. hoc ſenſu. Difficilem eſſe rationem, & in ſecretis na turæ abditam, cur quædam maria ſtato tempore ſe purgent. In Si-cilia ſiquidem ad Mylas & Meſſanam tempus, quo ſtercora egerun tur, diligenti cura obſeruari, ſed nullius curioſitatem poſſe ad ueram rationem peruenire.

EX CAPITE XXVII.

Vt conceptus ad puerperium perducatur infans.) Vetus lectio Perduret infans. bona eſt uulgata. Item mox. Quantis laboribus tuetur, educatur.) Legunt aliqui Tenetur, educatur. Vetus tamen lectio Te-ner educatur, quæ commodior eſt alijs. Item haud multo poſt. Et ex humido ſpiſſa caligo. Nunquam exiccantibus uenis.) Vetus lectio.

Et ex

Et ex humido, ſpiſſáq; caligine nunquam exiccantibus uenis, ita ut ad unam hæc clauſulam coniuncto tenore uerborum pertineant. Item. Quia Ilex & Quercus excutitur.) Vetus lectio Quà Ilex eſt & Quercus, excutitur.

EX EODEM

Omne enim fundamentum in lubrico figitur.) Vetuſti codices Firmamentum, non Fundamentum, & forſitan rectius. Intelligit enim fulcimina & tibicines, quibus labefactarum domorum ruinoſa latera firmari ſolent. Item infra. Nouiſſime in materia magna gentium clarus.) Legendum ex uetuſtis codicibus In ruina magna gentium, non Materia. Et paulo poſt. Quæ fundamentis laborantibus adeſſe receſſerunt.) Vetus lectio Laboribus non Laborantibus. ſed hæc quoq; nihilo probabilior, immò corruptior aliquanto. ſenſus enim exigit ut legamus. Quæ fundamentis laborantibus auulſa receſſerunt.

EX EODEM

Et quod horrida ac terribilis.) Legendum, Et quidem horrida ac terribilis. eſt enim aggeratio quædam rei horrendæ. Nam ſi, Quod, legeris, ſuſpenſa manebit, ſine ullo exitu, ſententia. Item paulo infra. Tunc uero actu fluminum, acceſſu & ſibi anguſtum) Diſtorta hæc, atq; ſine ulla conſequentia uerborum confuſio. Vetus lectio propius uero accedit. Tunc primum actum fluminum acceſſu. Legendum igitur. Tũc primum auctum fluminum acceſſu. Aliàs enim mare fluminum acceſſionem non ſentire manifeſtum eſt, uel quia cuncta flumina in mare ſe exonerantia ſuperlabuntur, & uaſto patentiſſimoq; ſpatio, tum celeriter, tum ſenſum fallente ratione exhauriuntur, ut cyathus aquæ in patentem tabulam infuſus. Vel potius, quod maria rurſum per cuniculos, uenasq; terræ occultas in flumina colantur, Solis etiamnum radij multum exhauriunt.

EX EODEM

Et ditiſſimis quibusq;.) Lego Aeditiſſimis quibusq;, hoc eſt excelſiſſimis locis, montibusq; ædentibus ſe ſupra cætera, & oſtentantibus. Ita & » paulo ante. In ea, inquit, excelſiſſima cum liberis, coniugibusq; fugêre. Item infra. Sicut illud pro magnitudine rei dixit.) Scribo Sic & illud. Item paulopoſt. Et ſpatiata ruunt.) Vetus lectio. Et ſpatioſa ruunt. Ouidiani codices rectius, Expatiata. hoc eſt ultra ſolitum & præſcriptum ſpatium licenter euagata. Et quod mox ſequitur. Preßæq; labant ſub gurgite turres.)

Quanquam & uetera exemplaria Labant, Ouidiani tamen co-

dices Latent, non Labant, utrunq; patitur & ſenſus & carminis ratio. Item paulopoſt. Aut non eodẽ impetu pecus eſſe.) Legendũ Pecus omne, non Eſſe, ita enim & uetuſta & uulgata exemplaria habent, & ſenſus, qui apertiſſimus eſt, ut ita legatur, exigit. Legi autem debet cum interrogatione figurata, quæ non reſponſum, ſed aſſenſum requirat.

EX CAPITE XXVIII.

Magno impetu, magna ferienda ſunt.) Aliqui legunt Finienda ſunt. Vetera tamen exemplaria cuſtodiunt uulgatam lectionem, uidetur'q; id adagij formam habere. Item infra. Et illic cauſam tantæ cladis accerſiri.) Lego Illinc, hoc eſt à motu & auctu maris. Et paulo infra. Sed adhuc in damna proſpectum eſt) Legendum ex uetuſtis codicibus Profectum eſt. Item infra. Deinde ubi litus his prohibitum eſt.) Lego Prolatum eſt. ut cum ſequentibus conueniat.
» Et pelagus, inquit, in alieno conſtitit, prolato ſcilicet & prometo litore. Et quod mox ſequitur. Cum minus procurrit æſtus ex uno receſſu maris) Legendum. Comminus. & Ex imo, non Ex uno.

EX EODEM

Quoniam quo terris faſtigio aſcenderet?) Legendum Quoniam æquo, ſine interrogatione. Reddit enim rationem cur nihil aridum ſit ab aquis, quoniam æſtus freti æquo terris faſtigio ſe attolleret, & altiſſima quæq; cacumina æquaret. Item haud multo infra. Et illud æquale terris eſt.) Lego At illud, ut ſit aduerſatiua particula. dicit mare planum quidem nobis, propter fallacem oculorum ſenſum, uideri, at illud figuram orbis abſoluti, quemadmodum & terram, habere.

EX EODEM

Defluit ergo ubi Sol & æſtus æquinoctialis, ſub ipſum Lunæ Solis'q; coitum omnibus alijs maior undauere.) Lectio confuſiſſima, quam facit unius uerbi ſoluta compages, ac duorum interpollata forma. Legendum enim eſt Defluit ergo, ut ſolet æſtus æquinoctialis ſub ipſum Lunæ Solis'q; ortum omnibus alijs maior undare. Aequinoctialem autem appellat æſtum maris ſolitum, & quotidianum, quia ſenis ſemper horis, non uulgaribus, ſiue temporalibus, quas Græci καιρικὰς, ſed æquinoctialibus, quas ἰσημερινὰς appel-
» lant, accedere & reciprocare ſolet. Plinius. Paribus interuallis re-
» ciproci, ſenis'q; ſemper horis, non cuiusq; diei, aut noctis, aut lo-
» ci, ſed æquinoctialibus. ideo'q; inæquales uulgariũ horarum ſpa-
» tio utcunq; plures in eas, aut diei, aut noctis illarũ menſuræ cadunt,

& æquinoctio tantum pares ubiq;. Vulgus breuiſſimum quenq; iuxta & longiſſimum diem, ſimiliter & noctem in horas duodecim diuidebat, ſic horæ inæquales ſemper erant, præterquam tempore æquinoctij, Sole Arietem, uel libram obtinente, quando nox æquatur diei. Sole autem Cancrum tranſeunte, ſicut breuiſſimæ erant noctis, ita longiſſimæ diei horæ, quas æſtiuas & ſolſtitiales appellant. Capricorno uero Solem gerente diei breuiſſimæ, noctis longiſſimæ, quæ brumales, uel hybernæ dicuntur. His itaq; horis æſtus nunquam pares erant niſi æquinoctio. Illud quoq; hoc loco notare non alienum duxerim, Geographos, Reiq; ruſticæ præceptores per horas uulgares deſignare ſolitos regiones cœli, terrarumq; ſitum & poſitionem. Plinius libro XVII. ubi de transferendis
» ſeminarijs & ulmis ſerendis. Pleriq;, inquit, id demum cauent,
» ut plaga deputati cacuminis Meridiem ſpectet, ignari fiſſuris nimij
» uaporis opponi. Id quidem in horam diei quintam, uel octauam
» ſpectare maluerim. Hoc eſt, in regionem cœli, quæ eſt inter Meridiem & ortum Brumalem, ideſt inter Auſtrum & Vulturnum, atque adeo inter Auſtrum & Phœnica, ſiue Euronoton. Vel quæ eſt inter Meridiem & Occaſum hybernum, hoc eſt inter Africum & Auſtrum, uel ſiquis ſubtilius id exigat, inter Auſtrum &
» Libonoton. Idem libro tertio de Italia. Incedit per maria, inquit,
» cœli regione ad Meridiem quidem, ſed ſiquis diligenti ſubtilitate id exigat, inter ſextam horam, primamq; Brumalem. quod ſignificat inter Meridiem & hybernum exortum, hoc eſt inter Notum & Eurum. Item libro ſexto de Fortunatis inſulis. Ab ijs. CCL. Mil. Paſ. Fortunatas contra leuam Mauritaniæ in octauam horam Solis locari. hoc eſt inter Meridiem & hybernum Solis occaſum, ſiue inter Notum & Libonoton. Fœde corruptus & diuulſus erat hic locus Plinij, nec ante nos, quod equidem ſciam, à quoquam reſtitutus. Sic enim legebatur. Ab ijs CCL. Mil. Paſ. Fortunatas contra leuam Mauritaniæ VIII. Mil. Paſ. Oram Solis uocari. Ex quibus uerbis nullus unquam ſenſus extorqueri poteſt. noſtra uero lectio, immò uetuſtiſſimorum codicum, hoc eſt ipſius Plinij clariſſima eſt. quam confir-
» mant paulopoſt ſequentia uerba. Iuba de Fortunatis, inquit, ita
» inquiſiuit. Sub Meridiem poſitas eſſe prope Occaſum, à Purpurarijs DCCXXV. Mil. Paſ. Sic ut CCL. ſupra Occaſum nauigetur. dein per CCCCLXXV. Mil. Paſ. Ortus petatur. Hac ratione Iubæ intelligimus ita quidem ſub Meridie ſitas

eſſe Fortunatas, ut CCXXV. Mil. Paſſ. propiores ſint ab Occaſu ſextæ diei horæ, quàm Purpurariæ ab Ortu. Et totidẽ Mil. Paſſ. Purpurarias eſſe propiores quintæ, quàm Fortunatas ſeptimæ. Et illas quidem à ſexta, hoc eſt à Meridie, & ab ipſo Auſtro CCCCLXXV. Mil. Paſſ. ad Ortũ remotas. has uero CCL. ad Occaſum. Sitæ ſunt ergo ſub Meridie quidem, ſed prope Occaſum. In hæc nos excurriſſe cauſa Plinij Legentes quæſo boni conſulãt. Sed iam illuc, unde digreſſi fuimus, redeamus. Aliud eſt genus horarum, quæ ſemper pares ſunt, & quæq; uigeſimam quartam partem diei naturalis complectitur, & in ſexaginta momenta diſtribuitur. Hæ dicuntur æquinoctiales, & æquales, pareſq;, quibus nunc paſſim ubiq; utimur. His æſtus maris pares ſunt, ſenis enim horis æquinoctialibus ſemper effluunt, ſenis rurſum refluunt, unde æquinoctiales appoſite dicuntur à Seneca. Aeſtus uero maiores minoreſ'ue ſubeunt; pro ut illos elicit Solis, Lunæq; ſydus, ad cuius arbitrium Oceanus, mariáq; exundant, ut ſuperius ex philoſophorum opinione retulimus.

EX EODEM

Deuoluitur per centena milia.) Ita diſtinguendum eſt, ut uerbum Deuoluitur cum antecedentibus iungatur. Per centena milia, initium ſequentis clauſulæ ſit. Et paulopoſt. Vtrum ſit deo uiſum ordiri meliora.) Vetus lectio perfectior Alterutrum fit, cum deo uiſum ordiri meliora. hoc ſenſu. Fieri alterutrum, hoc eſt uel eluuionem, uel conflagrationem, quoties deo placuit uetera aboleri, & noua, melioráq; oriri, ut diximus ſupra. Et quod mox ſequitur. Ergo quáq; placuere res nouo mundo, ſicut in nos ſemper mare emittitur deſuper, ut feruor ignisq;, tum aliud genus exitij placuit.) Vetus lectio paulo corruptior, quæ tamen occaſionem rectæ lectionis inueniendæ præbuit, hanc autem eſſe ex iam dictis arbitror. Ergo quandocunq; placuere res nouæ mundo, ſic in nos mare emittitur, deſuper ut feruor ignisq;, cum aliud genus exitij placuit.

EX CAPITE XXIX.

Beroſus qui bellum interpretatus eſt.) Legendum Belum per ſimplex l. ut ſit nomen uiri. Belus enim fuit rex Aſſyriorum, quem Iouis nomine dignantes, pro ſanctiſſimo deo Aſſyrij colebant. Plinius libro ſexto, ubi de Babylone. Durat adhuc ibi, inquit, Iouis Beli templum. Inuentor hic fuit ſyderalis ſcientiæ, quam deinde etiam editis uoluminibus celebrauit, quæ poſtea Beroſus Græce interpretatus eſt doctiſſime. qui tantum enituit in Aſtrologia, ut ei, ob diuinas prædictiones, Athenienſes publico in gymnaſio ſtatuam inauratam

rata lingua ſtatuerent. Quod autem ad Belum attinet, quia is primus in aſtra aditum oſtendit, ab eius nomine crediderim cœlum quoq; ipſum, atq; aſtrorum ætheriſq; ambitum βηλὸν à multis prioribus Græcis dici. Item paulo infra. Magnæ potentiæ ſignáq; in ipſa mutatione &c.) Legendum diſtincte, & ſeparatim. Signa, quæ in ipſa mutatione &c. Et infra mox. Et iſtas ego per ceperim cauſas.) Vetus lectio. Receperim, hoc eſt admiſerim & ap probauerim. Neſcio quo conſilio hæc lectio immutata eſt, cum & uulgata exemplaria habeant Receperim.

EX EODEM

Et illa quæ in conflagratione noſtris placet.) Vetus lectio Et illa quæ in conflagratione numeris placet. ſed hæc aliquanto corruptior eſt. Fuit quando hæc uolumina Senecæ raptim tranſcurrens, nihil in hunc locum, tanquam planum & apertum offenderim. Nuper uero, cum horum caſtigandorum prouinciam ſuſcepiſſem, diligentius aliquantum, & attentius cuncta euoluens, neque primam tantum cutem, & ſententiarum ſpeciem, ſed ſanguinem quoq; ipſum, ac medullam uerborum introſpiciens, atq; eruens (quoniam medici officium eſt, non apparentia tantum uitia curare, ſed etiam quæ latent inuenire) impegi in hunc, tanquam in ſcopulum quendam, ubi multum, diuq; magno cum labore, ac ſudore fruſtra luctatus, ſæpe cum deſperatione & pudore reiectus. puduit enim me, fateor, mei ingenij & induſtriæ circa locum penè planum tandiu fruſtra laborare. Quare rurſum, quaſi indignatione incitatus, reſumpta ſpe, locum repetens, atq; omnem (ut dici ſolet) lapidem mouens, uix tandem aditum exitumq; inueni, ſingula con ferens cura ſcrupuloſiſſima. Legendum itaq; eſt. Et illa, quæ in conflatione noſtri placent. Præterea non, Hoc quoq; transferendum, ſed Huc quoq; transferenda, ſcribendum. Hoc modo. Et illa, quæ in conflatione noſtri placent, huc quoq; transferenda puto. Senſus autem eſt. Illa quoq;, quæ placent philoſophis, & præſertim natalium peritis in prima origine, & conflatione hominis, huic mundanæ perniciei accommodanda, & conferenda eſſe. Placet autem philoſophis, qui fato omnia fieri uolunt, mentemq; hominis uoluntate libera ſpoliatam, neceſſitate inuicta deuinciunt, in ipſo hominis primo conceptu, quamprimum formari, & fingi, conflariq; tenera membra incipiunt, ſtatui, decerniq; fati inuicta lege, atque cauſarum ſempiterna ſerie totam poſtfuturæ uitæ rationem. fortunarum præterea, euentuum, periculorum, & caſuum

illius, qui conceptus eſt. Ita nihil per totum uitæ curſum accidere, niſi ex primo fati decreto, & ex cauſis antegreſſis. Simili ratione in ipſa mundi naſcentis prima origine conſtitutum & decretum eſſe dicit Seneca, quid facere, quid pati debeat. non fortuitam itaq; eſſe eluuionem terrarum, ſed à principio neceſſaria fatorum lege conſtitutam. Sed nolo pluribus in re confeſſa morari, euidentiſſimum eſt hanc eſſe ueram, neſcio an etiam genuinam lectionem, uel ex ſequentibus, & niſi quis conniueat, facile id uidere poteſt.

EX EODEM

Maximam tamen cauſam ad ſe mutandam terra ipſa præbebit.) Vetus lectio Mundandam, non Mutandam. & forſitan melius. Per diluuium ſiquidem, & conflagrationem terra ipſa mundatur & pur
» gatur potius, quàm mutatur. neq; obſtat quod ſequitur. Quam diximus eſſe mutabilem, cum hoc modo per parteis omnia elementa inuicem ſint mutabilia. uerum hoc ut uolent legentes. nobis ſatis ſit locum ipſum oſtendiſſe.

EX EODEM

Ergo quandoq; erit terminus rebus humanis.) Legendum Ergo quandocunq;. Item. Nec ſuperſit in deteriora magis.) Lego Magiſter; non Magis. nam & uetuſti codices habent Præceptor. hoc ſenſu. Quándo terminus humanis rebus uenerit, plus tunc aquæ fieri quàm unquam fuit, per quam ita totum humanum genus deleri, atq; elui, ut nullus ex illa flagitioſa, & omnibus humanis diuinisq́; ſceleribus obruta & impiata gente ſuperſit, qui nouam innoxiamq́; plebem corrumpat, & in deteriora magiſtrum ſe præbeat. Hic quoq; requiro induſtriam emendatoris, qui loco uerbi Magiſter, Magis repoſuit nullo ſenſu.

EX EODEM

Vide ergo ne terra non debeat minus.) Vetus lectio Vide ergo ut terra non debeat minus. Mutata & tranſpoſita uerba, ſed idem eſt ſenſus, non tamen qui placere poſſit, aut quem requirimus, ſed futilis, uagus, nec præcedentibus, nec ſequentibus cohærens. Legendum ergo arbitror cum interrogatione figurata, hoc modo. Vnde ergo terra habeat, minus ut ualidioribus infirma ſuccumbat? quaſi dicat terræ nullas uireis ſufficere, quin tantæ uiolentiæ ingruentium undiq; aquarum uicta ſuccumbat. Item haud multo infra.

Ambriaci & Cretici ſinus.) Legendum ex Plinio, Strabone, Mela, item cæteris. Ambracij non Ambriaci. dictus autem ſinus Ambracius ab Ambracia Epiri urbe. Et paulo infra. Ex ipſis ar-

tibus.) Lege Arcibus.

EX CAPITE XXX.

Atq; non ſubito.) Legendum Ad quæ, ſeparatim. & ſupra, Vti quæ, non Vtiq; , ut ſint duæ partes orationis utrobiq; . Item paulo infra. Cum in hunc habitum ex informi unitate deſcenderet.) Vetus lectio Diſceret, legēdū Diſcederet. Et paulo infra. Quid porro iſtinc, unde tantum tumultum uides? Metus eſt è mari, & magno ſpiritu erumpentibus fluuijs.) Legendum Quis porro iſtinc, unde tantum tumultum uides, metus eſt è mari, & magno impetu erumpentibus fluuijs? ut ſit continuus uerborum & ſententiæ curſus. Et quod mox ſequitur. Vbi humorem natura diſpoſuit.) Legendum cum interrogatione ne ſenſus titubet. Vbi non humorem natura diſpoſuit, ut undiq; nos, cum uoluiſſet, aggredi poſſet?

EX EODEM

Mentior niſi erumpentibus terræ humor occurrit.) Legendum, Eruentibus terram. hoc eſt effodientibus & egerentibus ex puteis, uel ex cuniculis, quos propter auaritiam, uel aliquam aliam cauſam in terram homines agunt, hāc lectionem & ſequētia confirmant. uulgata quoq; exemplaria rectam habent lectionem, quo magis mirari par eſt eius negligentiam, ne dicam temeritatem, qui recta, claráq;, & apertiſſima lectione repudiata, uerba adulterina, diſtorta, ac nullo pacto cohærentia inculcauit. Oculatus lector multa huiusmodi hic temere interpollata inuenire poteſt, quæ nos librario potius, quàm cuiquam alij imputamus.

EX EODEM

Adijce nunc quod inanes ſunt ex abdito lacus.) Lege Immanes ſunt in abdito lacus. Item paulo poſt. Multum fluminum per operta labentium.) Vetus lectio Per opaca. ſed nihil eſt immutandum. Item paulo infra. Et maiore hiatu ſoluet.) Antiqui codices Maiorem hiatum. bona tamen & uulgata. Item infra. Venter exoluit.) Vetuſta exemplaria. Exhaurit, quam lectionem & Eraſmus repoſuit. Et infra. Nihil enim tam uiolentum.) Rectior eſt uetus lectio Nihil eſt tam uiolentum. Et mox infra. Infeſtumq; retinentibus.) forte Renitentibus. quam lectionem ex notulis ueteris codicis deprehendo. Poteſt tamen & uulgata lectio tolerari.

EX EODEM

Quæ ſcindit circuitq;.) Vetus lectio Quæ ſcindit creuitq;, forte legendum Eruitq;. bene tamen et Circuit. Et paulo poſt. Sic momento ſe

redundantia pluribus locis maria committent.) Vetus lectio Sic momento redundantia maria ſe committent. neq; habent illa uerba, Pluribus locis, & haud ſcio an neceſſaria ſint, præſertim cum atrocitatem rei, quam Seneca aggerare uidetur, diminuant. Item infra.

Extinctisq́; pariter feris ui aquarum homines ingenia tranſirent.) Legendum In quarum, non Vi aquarum, & Tranſierant, non Tranſirent. hoc ſenſu. Extinctis feris, in quarum ingenia & mores homines ſceleſtiſſimi deſciuerant, & degenerauerant à ſimplici, miti, & innocenti cultu. Et infra. Omne ex integro animal gloriabitur.) Legendum arbitror Generabitur, non Gloriabitur, tametſi omnia antiqua, recentiáq; exemplaria Gloriabitur tueantur. Item. Sed illis innocentia non durabit.) Legendum ex uetuſtis codicibus. Sed illis quoq; innocentia non durabit.

ANNOTATIONES FORTVNATI IN LIBRVM QVARTVM SENECAE.

EX PRAEFATIONE.

e T ſubijci ne contumelia quidem poſſunt.) Vetus lectio Subigi. bona utraq;, & ferè eiuſdem notæ. Item infra. Ea miſeria quisq; patet, quam patitur.) Vetus lectio uidetur probior. Ea maxime quisq; patitur, quà patet. Hæc lectio bonum & ſequentibus congruum ſenſum habet, quamuis ſubobſcura ſit. ſenſus autem uerborum talis uidetur eſſe. Iuſto quodam fati iudicio quenq; ea maxime pati ab alijs, quibus ipſe alios læſit. uerbi cauſa. Si quis uel lacerat, uel patitur apud ſe aliorum famam lacerari, accommodatq́; faciles aureis conuitijs, quibus bonorum nomen inceſſitur, ipſius quoq; fama lacerabitur, & multis conuitijs exagitabitur, magno ſucceſſu lacerantium, & exagitantiū. ita iuſtiſſime pœnam in authores recidere, & ea maxime parte quenq; obnoxiū calamitati eſſe, qua patuit ad Calamitatē aliorum, ſéq; facilem detrectatoribus præbuit. Qui enim uel audit, uel dicit quæ uult, quæ non uult, audiet. Sophocles, ut refert Plutarchus, hanc ſententiam ſic extulit.

» φιλεῖ γὰρ γλῶσσαν ἐκχέας μάτην,
» Ἀκῶν ἀκούειν οὓς ἑκὼν εἴπῃ λόγους. idest,
» Etenim ſolet, qui dicta temere iecerit,
» Audire nolens uerba, quæ dixit uolens.

Qua menſura alijs emenſi fuerimus, eadem remetietur nobis. quod
» Chriſtus apud Matthæũ ſic teſtatur. ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθή-
» σεσθε. καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν. hoc eſt. In quo iudicio iudicatis, in eo iudicabimini. Et qua menſura metimini alijs, illa remetientur uobis. In authores itaq; pœna ſolet ferè ſemper detorqueri,

» Vt Phalaris tauro uiolenti membra Perilli
» Torruit, infelix imbuit author opus.
» Primus inexpertum, Siculo cogente tyranno,
» Senſit opus, docuitq; ſuum mugire iuuencum.

Perillus ſæuior Phalaride tyranno ſuffragabatur ſæuitiæ tyranni tauro facto æreo, in quo homines incluſos igni ſubdito, mugitum imitaturos pollicebatur. & primus eum expertus cruciatum, in nulla unquam re Phalaridis iuſtiore ſæuitia.

EX EADEM

Plancus artifex ante Vileum maximus.) Vetus lectio Plancus artifex ante Villeum maximus. Et paulo infra. Nec diſſimulando blandiendum.) Vetus lectio Ex diſſimulato, ea forma, qua ex occulto, ex compoſito. ſed nihil muto.

EX EADEM

Futuros multos in perſona tua Plancos cogita.) Quanquam omnia tam uetera, quàm recentia exemplaria In perſona habeant, cum tamen hoc uerbum ſenſus nullo modo patiatur, legendum cenſeo, non In perſona, ſed In prouincia, hoc eſt in Sicilia, in qua Lucilius Iunior tunc præfectus erat. In Sicilia itaq; dicit multos adulatores Planci ſimileis eſſe, quos omni diligentia cauere Luciliũ monet. Plutarchus quoq; nihil intentius cauendum eſſe, quàm adulatores dicit, quoniã nullum ſit genus pernicioſius, quodq; in præcipitium feſtinatius agat.
» Cynicum Diogenem refert Stobæus ſolitum dicere κρεῖττον εἶναι ἐς
» κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. hoc eſt. Melius eſſe in coruos incidere, quàm in adulatores, quoniam illi tantum cadauera & morticinia conſectentur, ij etiam uiuos, bonosq; uiros laniatu peſtifero excarnificant. Illud autem quod in Sicilia multos Plancos dicit eſſe, non caret ratione. nam ſicut Cretenſes, propter familiaria & domeſtica mendacia, apud antiquos infamia pulſati ſunt, ita Siculi, propter adulationem, proprium germanumq; uitium, ſemper maleaudierunt. author Q. Curtius.

EX EADEM

Et quidem ſic, quemadmodum opponi amico ſolet. Quæ ſi impulit grata, gratior eſt ſi effregit.) Legendum eſſe uidetur. Nec quidem ſic, quemadmodũ opponi amicæ ſolet, quæ ſi impulit grata eſt, gratior ſi effregit. Nihil gratius amantibus, quàm proteruitas amicarum.

EX EADEM

Non incertam fidem iuris.) Lego ex uetuſtis codicibus, Ruris, cuius fides paulo minus incerta eſt, quàm fori. Nam ſæpe ſpem agricolarum ſeges uanis eludit auenis, ſæpe imber nocet, ſæpe grando ſata decutit, aut etiã proterit. rubigo quoq;, maxima ſegetũ peſtis, uinearumq́; malum nullo minus noxium, conſumit ruris fructus. Sæpe etiam ipſa rura uſq; ad iniuriam ſterilitatis exareſcunt. Quid quod ipſa quoq; fertilitas ſuſpecta eſt, luxuria procumbentibus ſatis?

EX EADEM

Et Apollonio. Picturæ.) Vetus lectio Et Apollonio pictæ. Legendũ ergo Et Apollonio pycta, hoc eſt pugile. Pyctas enim pugiles appellant multi antiqui ſcriptores, à Græcis uſurpato uocabulo. Lampridius in
» Heliogabalo. Gladiatores, inquit, ante conuiuium pugnantes ſibi, &
» pyctas frequẽter exhibuit. Et Pliniani uetuſtiſſimi codices libro. VII. ubi ſimilitudinum ponuntur exempla, ſic habent. Indubitatum exẽ-
» plũ eſt Nicæi nobilis pyctæ Byzantij geniti. nõ Poëtæ, ut in uulgatis legitur exemplaribus. Nam et in Solini iam carie propter uetuſtatem ſemeſis exemplaribus omnibus, qualia nos ad uiginti ferè dili-
» genter contulimus, legitur, Vel in Byzantio nobili pugile. Et quod mox ſequitur. Quamuis ſtaturã habeas Thetiſum recte compoſiti.) Locus corruptiſſimus, quem ſine præſidio uetuſtiſſimorum codicum difficile eſt reſtituere. nam in iſtis, quos nunc habeo, codicibus omnibus æque deprauate legitur, præterquam, quod unus uetuſtiſſimus habet Thetiſi in Threcæ cõpoſiti. Vnde legendũ arbitror Thetiſi Threcæ incompoſiti. Threcæ enim ſiue Threces dicebantur gladiatores à ſimilitudine Parmularum Thraciarum, ut docet Feſtus.

EX EADEM

Hominem quidem non eſſe illo liberaliorem.) Vetus lectio, Illum, non Illo, ſed legendum Vllum, ut ſenſus conſtet. Nam hoc quoq; ad artem Gnatoniſmi pertinet, ut ſuum quiſq; regem in omnibus rebus alijs præferat. Item. Ita eſt mihi uilior, quo apertior eſt. Adulatio quo improbior &c.) Legendum, ut & ſuperius annotauimus. Ita eſt mi Iunior, quo apertior eſt adulatio, quo improbior, & reliqua. iuncto ſenſu. Habent hanc lectionem & uetuſta omnia & recentia ferè exẽplaria. quo minus ferenda eſt temeritas illius, quiſquis ſit, q uerã ſinceramq́; lectionem ita corruperat. Item paulo infra. Ab omni eum parte tentaſſe.) Legendum ex uetuſtis uulgatisq́; codicibus, Tentaſti. Et paulo poſt. Quod conſecrari mallet, quàm conuerti.) Vetus lectio Conteri, forte rectior, hoc eſt frangi, molliri, & ab

illa ſeueritate, animiq; magnitudine deflectere.

EX EADEM

Frugalitatem laudare cœpit.) Vetus lectio *cœpiſti*. ſed recte legitur *Cœpit*, ut non ad Lucilium, ſed ad Gallionem referatur. Sequitur enim, ut illos nec habere, nec damnare uideatur. Quanquam haud parum dubito, an tota hæc lectio conuulſa, & deprauata ſit, ita omnia inepta, frigida & abrupta, nonnulla uero etiam diſſona ſunt. Primo, illa uerba *Quæ ſic à nobis*, uel, ut alij Legunt, *A uobis reſiluit*) quid referunt? frugalitatem ne? nihil profecto ineptius putidiusq;. ſed procedat hoc. Verbum deinde, *Illos*, quo referendum? quod nullo pacto cum uerbo *Nobis* aut *Vobis* locum habere poteſt. Etiamnum alia, quæ ſequuntur, nulla ratione cohærent. Legendum itaq; arbitror hoc modo. *Quare ſic à nobis reſiluit? uti nos nec laudare nec damnare uideatur*. Moderationem enim animi Gallionis laudat. Senſus autem eſt. Quare Gallio frater meus, cum eum laudaremus, eiq; adularemur, à nobis ſic reſiluit? hoc eſt, non probatis, uel reprobatis noſtris de ſe laudibus, uerba ſua ad frugalitatem laudandam tranſtulit. Reſpondet deinde Seneca. *Vti nos, inquit, nec laudare nec damnare uideatur.* quod argumentum temperati animi eſt.

EX EADEM

Nemo enim imputari ſibi bonitatem publicam patitur.) Legendum ex uetuſtis, & etiam uulgatis codicibus. *Nemo non imputari*. ſic paulo infra. *Quas nemo non in ſinum recipit.* Et paulo ante. *Vbi artem ſimulationemq; non redolet*) Legendum ex uetuſtis codicibus. *Vti artem ſimulationemq; non redoleat*. Item infra. *Quia paria facturus.*) Vetus lectio *Qui*, non *Quia*. & mox, *Dixeris*, non *Dixerit*. Et paulo infra. *Quanquam paupertas alias uaderet.*) Lego. *Alia ſuaderet*. Item. *Vbi præſens ſtudij pretium eſt, ad gratuita carmina deflexi me.*) Vetus lectio *Deduxi me*. bona utraq;.

EX EADEM

Non mihi inimicitia Gettuli grauis fidem eripuit.) Vetus lectio *Nec mihi inimicitia Getulici Gaius fidem eripuit*. Legendum ergo *Getulici Caij*. ut paulopoſt. *Videbam apud Caium tormenta, uidebam ignes*. Caius Caligula, fax humani generis, per adulationem Getulicus fuit dictus, ut refert Suetonius ex Plinio. Et quod ſequitur. *Infeliciter armatorum.*) Commodius erit ſi *Armati*, non *Armatorum* legerimus.

EX EADEM

Periculis meis paratus ire in ea.) Vetus lectio Periculis meis maior, paratus ire in ea &c. Et paulopoſt. Vtrum ſatis eſſet me perire pro fide.) Satius legerim potius, quàm Satis. Item haud multo infra.

Virgilianum illud excludi) Vetus quoq; lectio Excludi, ſed deprauatum eſſe uerbum non eſt dubium. Forte legendum Excude. Item infra. Erimus unà, qua parte optimi ſumus.) Vetus lectio Meliores ſumus. bona utraq;. animo enim & meliores, & optimi ſumus.

EX CAPITE I.

Cui danubium ſimilem habere naturam.) Vetus lectio Similem naturæ. bona utraq;. ſed ueteris gratia maior.

EX CAPITE II.

Tantum uſura, quantum ſiccitati annuæ ſufficere poſſit.) Forte Hauſura legendum, non Vſura. nam & uetuſti codices Auſura. Item infra.

Quare non cum poëta in ea re iocor, & illi Ouidium ſuum impingo.) Ita & uetuſti codices. Lectionem tamen corruptam eſſe nulli dubium eſſe debet. uel Senecam lapſum memoria. quod ego non credo, ſed potius ſeculum illud rude & in craſſiſſimas tenebras prolapſum, quo omnes bonæ literæ obſoleuerant, nullũ nouiſſe poëtam præter Virgilium, & Ouidium. Quare putauiſſe hic Ouidiũ ſcribi debere, ubi uel Albium, uel Tibullum legebatur. Non enim Ouidij, ſed Tibulli eſt hoc hemiſtichion. Is libro primo inter cætera de Nilo hæc ſcribit.

» Te propter nullos tellus tua poſtulat imbres,
» Arida nec Pluuio ſupplicat herba Ioui.

Vnde hic quoq; Pluuio, non Pluuias legendum eſt, ut intelligamus Iouem ὄμβριον, ſiue ὑέτιον, cui apud Athenienſes aram in monte Hymetto poſitam fuiſſe, iuxtáq; terræ ſimulachrum pluuiam ab eo ſuppliciter comprecantis, Pauſaniæ credimus. Aegyptus uero nihil Ioui Pluuio, nihil imbribus, nihil cœlo ſe in alendis, augendiſq; ſeminibus debere gloriatur. Nilum enim habet & colonum, & fœcunditatis parentem. hoc uno aquarum genere pingueſcit.

EX EODEM

Ad hanc Nilus magnus magis, quàm uiolentus egreſſus. Aethiopiam harenaſq;.) Legendum ex uetuſtis codicibus. Hanc Nilus magnus magis, quàm uiolentus, egreſſus Aethiopiam arenaſq; &c. Nilus enim ex Aethiopia, in quam ſe diffuderat, egreſſus, collectis iam, & concordibus aquis Philas prælabitur, quæ diſtant DC Mil. Paſſ. à Nili fiſſura, quæ Deltã facit. Plinius quatuor Philas ponit, Seneca uidetur

unam

unam multitudinis numero. Et *illud quod præcedit.* *Vrbem totam complectitur.*) Legendum etiam refragantibus omnibus codicibus, Vrbs, non Vrbem. hoc eſt, totam inſulam, id eſt Philas, urbs eodem nomine complexa eſt. ut illud Plinij, ubi de inſulis ante Aſiam. In
» Phœnicio deinde mari eſt ante Ioppe Paria, tota oppidum. Philæ ſunt paulo ſupra Cataractem Nili, communis Aethiopum & Aegyptiorum habitatio. hæc templa Aegyptiorum habuit, ubi Accipitrem uice Numinis cultum accepimus.

EX EODEM

At ubi in ſcopulos cautius librauit, ſpumat.) Legunt aliqui Cautiū non Cautius, & recte. nam neq; uetuſti codices aliter. Præterea Vibrauit, non Librauit. ego uero ex uetuſtis Intrauit. Plinius. Poſtremo inclu-
» ſus montibus, nec alibi torrentior. Et paulo infra. Obtuſis aſſidue frangitur auribus.) Legendū Obtuſis aſſiduo fragore auribus. Seneca
» alibi. At mehercule ego iſtum fremitum non magis curo, quàm flu=
» ctum, aut deiectum aquæ. Quamuis audiam cuidam genti hanc
» unam fuiſſe cauſam urbem ſuam transferendi, quia fragorem Nili
» cadentis ferre non potuit. Plinius libro quinto. Nouiſſimo Cataracte
» inter occurſanteis ſcopulos non fluere immenſo fragore creditur, ſed
» ruere. Scribit Philoſtratus libro ſexto De uita Apollonij, Nili uerticē octo fermè ſtadijs ad Cataractas ſuſpēdi, aquarumq; eius inde ruentium fragorem horrendum, & auditu intolerabilem eſſe, multosq; propius accedenteis auditum amittere. Cicero in fragmento ſexti De
» Rep. Nec eſt ullus hebetior ſenſus in uobis, ſicut in illis, ubi Nilus ad
» illa, quæ catadupa nominantur, præcipitat ex altiſſimis montibus,
» ea gens, quæ illum locum accolit, propter magnitudinem ſonitus, ſen=ſu audiendi caret. Et mox infra. Et ob hoc ſedibus ad quietiora translati ſunt.) Malim legere Ad quietiora translatis, alioqui illud uerbum, Sedibus, inane eſt.

EX EODEM

Exiguo ab hoc ſpatio terra diuiditur.) Vetus lectio rectior, Petra, non
» Terra, nam & paulo infra. Illa primum ſaxa auctum fluminis
» ſentiunt. ita enim legendum eſt, non Saxum, neq; Auctu. Et quod mox ſequitur. Abacton Græci uocant.) Aliqui legunt Abactos. Vetus autem & uulgata lectio Abaton, & recte quidem. nam hanc lectionem & uerba ſequentia probant. Nec illam, inquit, ulli, niſi antiſtites calcant. Illa itaq; petra ἄβατος dicitur, quia non patet ad eam acceſſus prophanis, & hoc quidem propter Nili uenerandam maieſtatem, qui Aegyptijs uice Iouis cultus eſt, Iupiterq; Aegyptius

appellatus. Pindarus Nilum Saturnium uocat, quaſi & ipſe, ut Iupiter, Saturni filius ſit, & Iupiter æque nominetur.

EX EODEM

In hæc ora ſtirpem ſacerdotes.) Lego Stipem, non Stirpem. Plinius libro
» octauo. Memphi eſt locus in Nilo, inquit, quem à figura uocant
» Phialam, omnibus annis ibi auream pateram, argenteamq́; mergen
» tes diebus, quos habent natales Apis. Solinus quoq; Apis natalem
» celebrari à Memphiticis iactu in Nilum pateræ tradit. Et mox
infra. Ne in altitudinem excedat) Senſus poſtulat ut Latitudinem non Altitudinem legamus. Item infra. Et quod obliniat.) Videtur eſſe legendum Oblimat, hoc eſt illato limo ſaturat, & opplet.
» Cicero libro ſecundo De natura deorum. Nilus Aegyptum irrigat,
» & cum tota æſtate obrutam, oppletamq́; tenuerit, tum recedit, mol-
» litosq́; & oblimatos agros ad ſerendum relinquit. Vnde Seruius
grammaticus exiſtimat dictum eſſe Nilum quaſi νεὸν ἰλύν. hoc eſt nouum limum, quod oblimet, nouum lutum deuehens, ſingulis annis Aegyptum. Et paulo infra. Adeo nihil edit.) Vetus lectio Exedit, & rectius.

EX EODEM

Illato enim limo arenas ſaturat ac iungit.) Forte Legendum Inungit, hoc eſt pingues, fertilesq́; facit. poteſt tamen & Iungit cuſtodiri, hoc eſt rimoſas hiantesq́; aſtringit, & conglutinat. Et paulo ante.

Nimiumq́; in eo ſit.) Legendum, ut ſenſus conſtet, Minimum, non Nimium, Item infra. Cæterum belluas marinas uel magnitudine, uel noxa pares educat. Lego Marinis, dandi caſu, non Marinas, ut uerbo Pares reſpondeat. Item. Et ad nauigandum loci continet.) Legendum ex uetuſtis Ad uagandum, hoc eſt, huc & illuc diſcurrendum. Neq; enim nauigant belluæ, ſed uagantur. Et infra.

Valde properantibus prælium.) Alij legunt Velut pro partibus, forſitan recte, neq; enim aliter habent uetuſta exemplaria, ut intelligas Pro partibus, pro ſuis finibus & terminis. Crocodili enim pro Nilo, tanquam pro regno ſuo dimicant. Plinius libro VIII.
» Abigentes eos præda, ac uelut in ſuo tantum amne regnantes. &c.
Ego aliquando exiſtimaui eſſe legendum Velut præparantibus prælium, nunc autem uideo id non poſſe cohærere. Item. Et in aduerſum emerſi.) Vetus lectio Emiſſi. bona utraq;.

EX EODEM

Nec illos tincturæ generis, aut ſanguinis proprietate ſeparant.) Vetuſta quoq; exemplaria nihil uariant. mendoſum tamen hunc locum eſſe, & in labem tractum cui non apparet? Sed bene habet, quod

facile,

facile, nulloq; negotio ex Plinio, Solinoq; & item alijs reſtitui, et emendari poteſt. Legendum ergo hoc modo. Nec illos Tentyritæ generis, aut ſanguinis proprietate ſuperant, ſed contemptu & temeritate. quam lectionem & ſequentia Senecæ uerba confirmant. Nota eſt hiſtoria ſolos Tentyritas dominari Crocodilis, ut Pſyllos, Marſosq;
» *ſerpētibus. Plinius libro. XXVIII. In inſula, inquit, Nili tentyri na*
» *ſcentes tanto ſunt Crocodilis terrori, ut uocem quoq; eorum fugiant.*
» *Idem libro. VIII. ubi de Crocodilis. Quin & gens hominum eſt*
» *huic belluæ aduerſa in ipſo Nilo, ab inſula Tentyri, in qua habitat,*
» *appellata. menſura eorum parua, ſed præſentia animi in hoc tan-*
» *tum uſu mira. Quæ uerba Plinij maxime cū illis Senecæ conſonant, ubi ait Tentyritas non generis, aut ſanguinis proprietate ſuperare Crocodilos, ſed animi præſentia, & temeritate in hac tantū re præ-*
» *cipua. Faciunt ad hoc & uerba Solini. Præterea habitant, inquit, in*
» *inſula Nili homines forma perexigui, ſed audacia eouſq; præditi, ut*
» *Crocodilis ſe offerant obuios. Incolæ autem huius Inſulæ Tentyritæ apud Strabonem appellantur. quos dicit præter cæteros Aegyptios mirum in modum Crocodilos perſequi, atq; ex omnibus belluis inimiciſſimos habere. Cæteros enim Aegyptios, quanquam eius animalis malitiam nouerint, & humano generi pernicioſum ſciant, uenerari tamen, & ab eo abſtinere. Tentyritas uero omnibus modis id inueſtigare atq; occidere. Non deeſſe præterea qui exiſtiment, quemadmodum Pſyllis apud Cyrenaicam regionem contra ſerpentes, ſic & Tentyritis naturale quoddā uirus ineſſe contra Crocodilos. Hinc ab eis nihil pati, nihil timere, ſed intrepide natare et aquā tranare, alijs minime id audentibus. Addit itē ultra. Cum Crocodili cauſa ſpectaculi Romam allati fuiſſent, Tentyritas cum eis ueniſſe, Crocodilisq; factum fuiſſe euripum in modum piſcinæ, & in uno latere euripi egreſſum facilem, ut in apricum ex aqua egredi poſſent ad præbendum ſpectaculum. Tentyritas uero præſto fuiſſe, qui eos etiam inuitos nunc extraherent ad Solem in conſpectum ſpectatorrū, nunc rurſum in aquam retraherent magno ſpectantium miraculo. Atque adeo ipſa Strabonis uerba, ſi cui legere li-*
» *bet, ex XVII. Geographiæ libro ſubijciam.* μετὰ δὲ τὴν ἄβυ-
» δον διόσπολις ἡ μικρά. εἶτα τέντυρα πόλις. ἐνταῦθα δὲ διαφερόντως
» παρὰ τοὺς ἄλλους αἰγυπτίους ὁ κροκόδειλος ἠτίμωται. καὶ ἔχθιστος τῶν
» ἁπάντων θηρίων νενόμισται. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι καίπερ εἰδότες τὴν κακίαν
» τοῦ ζώου, καὶ ὡς ὀλέθριος τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, σέβονται ὅμως καὶ ἀπέ-
» χονται. οὗτοι δὲ πάντα τρόπον ἀνιχνεύουσι, καὶ διαφθείρουσιν αὐτούς. ἔνιοι

» δ' ὥσπερ τοὺς ψύλλους πρὸς τῇ κυρηναίᾳ, φυσικήν τινα ἀντιπάθειαν ἔχειν
» πρὸς τὰ ἑρπετὰ, οὕτως καὶ τοὺς τεντυρίτας πρὸς τοὺς κροκοδείλους. ὥστε
» μηδὲν ὑπ' αὐτῶν πάσχειν. ἀλλὰ καὶ κολυμβᾶν ἀδεῶς, καὶ διαπερᾶν, μηδενὸς
» ἄλλου θαῤῥοῦντος. εἴς τε τὴν ῥώμην κομισθεῖσι τοῖς κροκοδείλοις ἐπὶ δείξε
» ως χάριν, συνηκολούθουν οἱ τεντυρῖται. γενομένης τε δεξαμενῆς καὶ πή-
» ματος τινὸς ὑπὲρ μιᾶς τῶν πλευρῶν. ὥστε καὶ τοῖς θηρίοις ἐκβᾶσι τοῦ ὕ-
» δατος, ἡλιαστήριον εἶναι. ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ ποτὲ μὲν ἐξέλκοντες δικτύῳ πρὸς
» τὸ ἡλιαστήριον, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν θεατῶν ὁραθῆναι. ἐμβαίνοντες ἅμα εἰς τὸ ὕ=
» δωρ. ποτὲ δὲ πάλιν εἰς τὴν δεξαμενὴν κατασπῶντες. De Tentyritis
& Hermolaus in Plinianis caſtigationibus, et Iuuenalis in ea Saty=
ra, quæ eſt de pudēdis portentoſisq; Aegyptiorũ Numinibus. Quo-
niam autē hic de Delphinis quoq; fit mentio, nō alienũ fortaſſis erit,
neq; ingratum lectionis Plinianæ ſtudioſis, ſi in eo de Delphinis lo-
cum, iam inde à multis ſeculis deprauatum, & ad hanc diem à
nemine, quod ſciã, emendatum, aut intellectum (legentes quæſo boni
conſulant) reſtituero ex uetuſtiſſimis probatæ fidei codicibus. Libro
nono Naturalis hiſtoriæ de Delphinis ſic legitur in uulgatis codi-
» cibus. Nanq; cũ fame conciti fugientem in uada ima ꝓſecuti piſcem,
» diutius ſpiritum continuere, ut arcu emiſſi ad reſpirandũ emicant,
» tantaq; ui exiliunt, ut plerunq; uela nauium tranſuolent uento.
Agunt uere coniugia &c. Alij loco uerbi, Vento, legunt Euntium,
alij Iuncti, ut ad ſequentia pertineat, hoc modo. Iuncti agunt uere
coniugia. Non diſpliceret hæc lectio, ſi modo uera eſſet, neq; ſibi diſſi=
deret. Quomodo. n. fieri poteſt, ſi uere agũt, ſiue iũcti, ſiue diuiſi con
iugia, et decẽ menſibus catulos geſtant, ut æſtiuo tẽpore pariant? Nu
mera à Martio, ꝗ facit Veris initiũ. uel, ſi mauis, à Februario decẽ
menſes, partus Delphinorũ in Decembrem, uel ſaltem Nouembrem
incidat, neceſſe eſt. Quo pacto igitur æſtiuo tẽpore pariunt? Nec poſſu
mus dicere in hoc aliqd erratum eſſe, nam & Ariſtoteles libro. VI.
» De hiſtoria animalium, ubi de partu Delphinorum. κύει δὲ δέκα
» μῆνας. τίκτει δὲ ὁ δελφὶς ἐν τῷ θέρει. ἐν ἄλλῃ δὲ ὥρᾳ οὐδεμιᾷ. Fert,
inquit, uterum Delphinus decem menſibus. Parit autem æſtate, nec
ullo alio tempore. Vides hanc lectionem nullo modo defendi, aut to-
lerari poſſe. Euntium uero, & ſi uolueris, potes addere Vento, ad
præcedentem quidem ſenſum pertinet, ſed ineptum facit. Quid enim
intereſt ſtantium, an euntium uento, uel remis nauium uela tranſuo
lent? Ariſtoteles libro. IX. hiſtoriæ animalium, maiorum etiam
nauigiorũ tranſilire malos dicit cuius uerba de Delphinis hæc ſunt.
» λέγεται δὲ καὶ περὶ ταχυτῆτος ἄπιστα τοῦ ζώου. ἁπάντων γὰρ δοκεῖ εἶναι

ζώων

» ζώων τάχιστον καὶ τῶν ἐνύδρων, καὶ τῶν χερσαίων. καὶ ὑπεράλλονται δὲ
» πλοίων μεγάλων ἱστούς. hoc eſt, dicuntur autem & incredibilia de ue
locitate huius animalis. Omnium enim apparet eſſe animalium ue-
lociſſimum & aquatilium et terreſtrium. Tranſiliunt quidem etiam
maiorum nauigiorum malos. Et paulopoſt καὶ ὑπερβάλλονται τοὺς
ἱστοὺς, ἐὰν παρατύχωσι τῶν πλοίων. ideſt. tranſgrediuntur etiam ma
los nauiũ, ſi forte in eas inciderint. Sed hoc nihil adiuuat, nam et ſi
nauium maiorum legamus, adhuc de coniugijs manebit idem error.
Vetus autem lectio omnibus numeris ſibi conſonat, et conſpirat, quæ
talis eſt. Vt plerunq; uela nauium tranſuolent. Vagantur fere con-
iuges. Hoc eſt, coniugati & copulati, ut Coniuges ſit nomen adie-
ctiuum, quemadmodum iniuges, biiuges, et cætera his ſimilia. Plinius
» libro octauo de Aſpidibus. Coniugia ferme uagantur, nec niſi cum com
» pare uita eſt. Idem libro nono de piſcium diuerſitate. Vagantur gre-
» gatim fere. Apud Solinũ, qui omnia ferè, quæ ſcribit, ex Plinio ma-
gna ingratitudine accepit, integer ſincerusq; manſit hic de Delphinis
» locus. Ante omnia, inquit, nihil uelocius habet maria, ut plerunq; ſa
» lientes tranſuolent uela nauium. Quocunq; eant coniuges euagan-
» tur, catulos edunt, decimus menſis maturum facit partum, Lucinam
» æſtiuus dies ſoluit &c. In uetuſtiſſimis aliquot Solini codicibus legi-
tur Quoquo eant coniuges euagantur. quæ lectio mire conuenit cum
Pliniana antiqua. Ariſtoteles quoq; libro nono De hiſtoria animaliũ,
unde Plinius hæc accepit, διατρίβουσι δὲ μετ' ἀλλήλων κατὰ συζυγίας
οἱ ἄρρενες ταῖς θηλείαις. Theodorus hoc ita interpretatus eſt. Delphini
mares coniugatim degunt cũ fœminis. Plinius uero more ſolito felici
breuitate duobus uerbis hãc Ariſtotelis ſententiã expreſſit. Vagãtur,
inquit, ferè coniuges. Illud enim διατρίβουσι, uerbo Vagantur magis
proprie, quàm uerbo Degunt exprimitur. Quæ uerba Ariſtotelis
ita noſtram confirmant caſtigationem, ut nulla ſupereſſe amplius
debeat dubitatio. Ex uerbis Ariſtotelis credo datam fuiſſe aliquibus
occaſionem Plinium corrumpendi, & inculcandi inepte, & ſuperua-
canee illud uerbum Iuncti (quod gloſſema uerbi Coniuges, aliquan-
do fuiſſe arbitror) Ceu uero non omnium animantium iuncta, co-
pulataq; ſint coniugia. Præterea etiam loco uerbi Vere, ut euitarent
errorem, qui ex tempore ſequebatur, legunt Vera, hoc modo. Iuncti
agunt uera coniugia. Quæ lectio falſa, inepta, et ad libidinẽ ficta eſt,
indignaq; Plinio, quam reprobare ſatis poterant uel Solini codices.

EX EODEM

Non deſcendiſſe decimo regni anno, & undecimo conſtat.) Vetus lectio

» Non aſcendiſſe. ita & paulo infra. Per nouem annos non aſcendiſſe
» Nilum ſuperioribus ſeculis. hoc eſt non inundaſſe, neq; in agros more ſolito diffuſum fuiſſe. Nam cum iuſtum ſit incrementum eius cubitorum XVI. illo biennio contractior, et exilior, non ultra quinq; cubitos aſcenderat. Inundatione itaq; ſolita, ideſt ubertate fraudata Aegyptus fruſtra tunc nubila optauit, cœlumq; reſpexit. Plinius li-
» bro V. de auctu Nili. Maximum incrementum ad hoc æui fuit
» Cubitorũ XVIII. Claudio principe. Minimum V. Pharſalico bello: Ita enim legendum eſt, non Minimumq;, ut perperam in omnibus uulgatis Plinij codicibus legitur.

EX EODEM

In eadem opinione omnis uetuſtas fuit.) Codices antiqui Vetuſta ætas. bona utraq;, & paulo infra, loco uerbi Tradebant, ueteres codices habent Tractabant, ego malim legere Credebãt. Item infra. Nullũ materiæ ſuperadornatæ manet operimẽtũ.) Vetus Superadoratæ. nõ facile dixerim utra ſit rectior. inclinat animus, ut utrãq; deprauatã credã. Niſi Seuo, uel Sepo adornatæ legere uelimus. Itẽ infra. Alexandria quoq; longe ab huiuſmodi immodicis caloribus eſt poſita. Niues nõ cadunt, ſuperiora pluuia carent.) Vetuſta quoq; exẽplaria prope eodẽ modo habent, ſed mihi hæc lectio tota diſtorta uidetur. Neq; enim ſibi conuenit, nec quicq̃ ad argumentum facit, quo niues in Aethiopiæ montibus non eſſe probaret. Quare, ut ſingula cohæreant, & ſequentia præcedentibus reſpondeant, legendũ eſſe cenſeo hoc modo. Alexandriæ quoq;, quæ longe ab huiuſmodi immodicis caloribus poſita eſt, niues non cadunt, ſuperiora etiam pluuia carent. Ita hoc argumentum efficax erit.

EX EODEM

Quemadmodũ ergo regio tantis ſubiecta feruoribus duraturas p totam æſtatẽ niueis recepit.) Legendũ ex uetuſtis Quomodo ergo. itẽ Recipit? cũ interrogatione, nõ Recepit. Et qđ mox ſequitur. Quas ſane aliqui montes illic quoq; excipiant? Legendũ eſt ſine interrogatione. hæc. n. uerba non interrogantis, ſed admittentis ſunt. Interrogatio autem debet poni mox poſt uerbum Recipit, ut diximus. Item mox.

Nunq̃ magis Alpes, quàm Thraciæ iuga.) Scribendũ ex antiquis codicibus Nunq̃ tamen magis, quàm Alpes, quàm Thraciæ iuga. hoc ſenſu. Et ſi aliqui montes in Aethiopia excipiant niueis, non tamen maiores excipiũt, quàm Alpes, & quàm Thraciæ iuga. Item paulo infra. Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Cayſtrus.) Vetus lectio. Nec Iſter, nec Cayſtrus. Quamuis Cayſter frequentius proferant authores in er, quàm in us, Senecam tamen credo propter uitandum ὁμοιοτέλευτον Cayſtrus, non Cayſter protuliſſe.

Ex eodem

EX EODEM

Aeſtate proueniunt, & illis altiſſimæ in ſeptentrionalibus iugis niues ſunt. Phaſis quoq; per Indiæ campos oras tenens creſceret, ſi niues flumina poſſent contra æſtatẽ magna producere.) Vetus lectio æſtate. Sunt & illis altiſſimæ in ſeptentrionalibus iugiter niues. Phaſis quoq; ꝑ Indiæ tempus, & oris tenus creſceret, ſi niues flumina poſſent contra æſtatem magna producere. Harum lectionũ utra ſit, non dico rectior, ſed corruptior, & portentoſior, difficile eſt diſcernere, ita fœde omnia uerba, partim mutata, partim luxata, & (ut ita dicam) delũbata, partim autẽ ſuo loco, & ordine mota ſunt. Ego, ſi quis coniecturæ locus eſt, legendũ ita cenſeo, ut illud uerbũ Aeſtate, ad præcedentẽ clauſulã ꝑtineat, hoc modo. Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Iſter, nec Cayſtrus ſubiacent malo æſtate. Cætera uero ſic. Altiſſimæ ſunt & in illis ſeptentrionalibus iugis niues, Phaſis quoq; per id tempus, eas oras tenens, creſceret, ſi niues, & reliqua. Quid ſi legatur? Altiſſimæ ſunt et in ſeptentrionalibus iugiter niues. uel, Iugeſq; niues. Dicit enim paulo infra parteis ſeptentrionaleis ſemper hybernas eſſe. Virgilius de Scythia.

» *Illic clauſa tenent ſtabulis armenta, neq; ullæ*
» *Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes,*
» *Sed iacet aggeribus niuëis informis, & alto*
» *Terra gelu late, ſeptemq; aſſurgit in ulnas.*
» *Semper hyems, ſemper ſpirantes frigora Cauri.*

Phaſis Colchorum fluuius eſt in Moſchis ortum habens. hũc Ariſtoteles ex Caucaſo monte profundi dicit. Verbũ autem Proueniũt, tanq̃ inane, remouendũ cenſuimus, credo gloſſema illius uerbi Sunt, fuiſſe, ab aliquo ignaro appoſitum.

EX EODEM

Præterea, ſi hæc eadẽ attollerent Nilũ.) Legendũ Hæc cauſa attolleret Nilum. Et infra. Eteſiæ deſcendentes Nilo reſiſtunt.) Lego ex ueτuſtis codicibus Deſcedenti Nilo. Confirmat hanc lectionem quod mox ſequitur. Et curſus eius actus contra hoſtia maris ſuſtinet.) Lego Et curſus eius, acto contra oſtia mari, ſuſtinent. nã et uulgati codices Acto, nõ Actus. Plinius libro quinto de Nili incremento. Cauſas hu-
» *ius incrementi uarias prodidere, ſed maxime probabileis Eteſiarũ,*
» *eo tempore ex aduerſo flantium, repercuſſu ultro in ora acto mari.*
» *Aut Eteſiæ per ea tempora flantes, inquit Mela, uenienti obuij, ad-*
» *uerſo ſpiritu curſum deſcendentis impediunt, aut arenis, quas cum*
» *fluctibus litori applicant, oſtia obducunt. Seneca quoq; paulopoſt.*
» *Tunc enim eijcitur mare inſtantibus uentis.*

EX EODEM

Et quocunq; mox potuit incontextus erumpit.) Vetus lectio purior. Et quacunq; mox potuit, inconceſſus erũpit. hoc eſt. quamuis includeretur, & cogeretur oppoſitis aggeribus, & chomatis intra alueum fluere, ne excedens regionem laceraret, ipſe tamen, cum ſe non capit, ruptis molibus, per ſciſſuras & diacopos aggerum errumpit. Plinius libro X. tradit Hirundines continuatione nidorum molem inexpugnabilem Nilo euaganti opponere. Item paulo infra. Inde Nilus fluit maior.) Vetus lectio Vbi Nilus fluit maior. Item. Cum reſederint in pelagus, conquieſcit.) Legendum Cum reſederint, & pelagus conquieſcit. hoc eſt. cum Eteſiæ poſuerint, & flare deſierint, tunc & pelagus conquieſcit, nec, fluctibus in ora Nili actis, curſum deſcendentis remoratur. Item Deſcendenti, non Diſcedenti legendum.

EX EODEM

Præterea non ſit quo illi flauere uehementius.) Lego Præterea non ſit maior, quò illi flauere uehementius? quam lectionem uerba ſequentia probant. Nam ſi Eteſiarum flatus cauſa eſt inundationum Nili, conſequens eſſet, quò illi uehementiores flarent, eò maiora aquarũ fieri incrementa. Item. Quid quod Eteſiæ litus uerberant.) Vetus lectio Litus Aegypti uerberant. Item infra. Nunc turbidus uenit.) Antiqua lectio Non, ut nũc, turbidus ueniret. Itẽ mox. Adde quod teſtimonium eius.) Vetus lectio Age quod teſtimonium eius. bona eſt utraq;. Itẽ paulo poſt. Cum ignota eſſent externa.) Vetuſti codices addunt Litora, et recte. Et infra. Nunc uero tota extremi maris ora.) Vetuſti codices nõ Extremi, ſed Exteri, forte uerius.

EX EODEM

Quorum nemo narrat Mintium, Nilum, aut mare ſaporis alterius, quàm natura credi uetat.) Vetus lectio Quorum nemo narrat nũc Zeum Nili, aut mare ſaporis alterius, quod & natura credi uetat. Corrupta utraq;. Legendum ex præcedentibus crediderim. Quorum nemo narrat nunc cœruleum Nilum, aut mare ſaporis alte-
» rius, quod & natura credi uetat. nam ſuperius dixerat. Præterea
» ex mari purus & cœruleus efflueret. Item paulo ante. Cæterum
» dulcis mari ſapor eſt. Emendatori uero huic familiare eſt Mintium inculcare, ubi aliud non poteſt. Et paulo infra. Præterea quare hyeme nõ creſcunt.) Lego Creſcit, ut Nilum intelligas. Item infra. Semel populet Aegyptum.) Vetus lectio non Populet, ſed Opleret. & recte.

EX EODEM

Genopidechius ait.) Legendũ Oenopides Chius. Huius & apud Pliniũ fit mentio.

fit mentio. Item. Sed in aliis terris augent imbribus flumina.) Lego Augentur. Item infra. Quod ſi uerũ eſſet, æſtate abundaret.) Vetus lectio integrior. Quod ſi uerũ eſſet, æſtate flumina creſcerent, omnesq́; putei æſtate abundarent. Item mox. Deinde calorem hyeme ſub terris eſſe maiorem.) Vetus lectio Deinde non calorem hyeme &c. & recte. refutat enim opinionem Oenopidis Chij. Sunt autem multi philoſophi cum Oenopide, qui dicunt magnã uim terræ cauernis contineri caloris, eamq́; hyeme eſſe denſiorem, ob eamq́; cauſam calorem inſitum terris contineri arctius. Item. Ex eadem cauſa æſtate frigidant.) Vetus lectio rectior. Refrigent. Item. Hunc & ſiccata tellus ex mari ducit, & ex cæteris aquis.) Verior, elegantiorq́; eſt uetus lectio, Hunc exiccata tellus, tum ex mari ducit, tum ex cæteris aquis.

EX EODEM

Sunt enim perforata omnia, & itinere peruia.) Lego Inuicem peruia. Diximus ſuperius capite XIX. Tertij, aquas in terra quibuſdam foraminibus inter ſe confluere. Terram ſiquidem ipſam eſſe poroſam, & uenis quibuſdam, atq; foraminibus humori peruiam, argumento ſunt cuniculi ſtillantes, & quaſi ſudorem quendam emittentes. Niſi quis dicat ex aëre incluſo, & frigore illas guttas fieri, eadem ratione, qua ſupra terram aër uaporoſus in aquam frigore cogitur. ſed flumina quæ abſorbentur, rurſus alijs locis redduntur, citra omnem dubitationem, & calumniam aperte declarant terram anfractibus, & cauernis ſubbiare.

EX EODEM

Ergo unde Sol trahit?) Vetus lectio Ergo undas Sol trahit, abſq; iterrogatione. Item mox. Sed ex his quæ premunt, maxime hæc remedia ſunt.) Vetus lectio Meridiana, non Remedia, & recte. Præterea legendum Premuntur, non Premunt. hoc eſt excoquuntur, & torrentur propinquioribus, & directis ac ferè perpendicularibus radijs
» Solis. ſequitur enim paulopoſt. Sic aqua illò incumbit, quò uis calo
» ris, & terræ æſtuantis arceſſit. Item infra. Vnde ergo trahitur.) Vetus lectio Trahit. utraq; recta, eiuſdemq́; ſententiæ.

EX EODEM

Quod cuiq; ſupereſt, emineret.) Vetus lectio ſincerior Emitteretur. hoc ſenſu. Niſi Pontus ſemper in unam partem, hoc eſt in Meridiem flueret, nunq̃ reciprocis aquis, redundantiaq́; humoris, ac luxuria, quæ Septemtrionalibus regionibus ſupereſt, hoc Ponti fluxu emitteretur, & humectaret æſtuantem terræ Meridionalis partem, iam et Meridionalia omnia exiccata fuiſſent, & Septemtrionalia inundaſſent. Pontum autem ſemper in Propontidẽ & Aegeũ, dehinc in alia me-

diterranea maria exæſtuare, nec unq̃ inde aquas reuocare docet
» Ariſtoteles primo Meteoron. Plinius libro II. Et Pontus ſemper ex=
» tra meat in Propontidem, introrſus in Pontũ nunq̃ reſiuo mari. Idẽ
» libro IIII. ubi de Ponti inſulis. Non eſt, inquit, omittenda multorum
» opinio prius, quàm digrediamur à Ponto, q omnia maria interiora
» illo capite naſci, non Gaditano Freto exiſtimauere, haud improbabili
» argumento, quoniam æſtus ſemper è Ponto profluens, nunquam re-
» ciprocetur ad eundem.

EX EODEM

Interrogare Diogenem libet, quaſi cõpertus animus cuncta & inuicem commeat.) Vetus lectio Commeent, in cæteris ne uno quidẽ apiculo à uulgata diſſentit, quò magis temerariũ erit hic coniectura piclitari q̃d legendũ ſit. nã hæc omnia immutata & mendoſa eſſe euidentius eſt, quàm ut aliquis dubitare poſſit. Nos tamen, q nulla ambitione, ſed utilitatis cõmunis cauſa hunc laborẽ ſuſcepimus, nõ recuſabimus uel graue iudiciũ ſubire. tantũ quæſo meminerint legentes, nos nihil, niſi iuu andi gratia bonas literas quantũ in nobis eſt, facere, & ut hoc noſtro qualicunq; labore, legentiũ labor, et tædiũ diminueretur, laborare. Legendũ ergo tum ex ſuperioribus, tum ex inferioribus arbitror hoc modo. Interrogare Diogenẽ libet, quare, cum Pontus & amnes cuncti inuicem commeent, nõ omnibus locis æſtate maiora ſunt flumina? Senſus apertior eſt, quàm ut uel exẽpli, uel declarationis indigeat. Iudiciũ uero legentiũ, ut toties præfati ſumus, ſicut in alijs, ita in hoc quoq; integrũ ſit uolo, ac liberũ.

EX EODEM

Deinde, quia illa pars terræ ſine humore eſt, omnis ad ſe ex alijs regionibus trahit, eoq; magis humidior, quò calidior eſt.) Vetus lectio Deinde, quare ulla pars terræ ſine humore eſt, cũ omnis ad ſe ex alijs regionibus trahat, eoq; magis, quò calidior eſt? Illud autem uerbũ Humidior, ſuperuacaneũ eſt, & ſine cauſa appoſitũ fuit. non. n. dicit terrã quo calidior ſit, eò humidiorẽ eſſe, ſed eò magis humorẽ attrahere.

EX CAPITE III.

Inter nullos magis, quàm inter philoſophos eſſe debet æqualitas.) Vetus lectio forſitan rectior. Cũ inter nullos magis, quàm inter philoſophos eſſe debet æqua libertas.

EX EODEM

Et quomodo cœpi tibi moleſtus eſſe.) Cõmodior, puriorq; eſt uetus lectio. Et quoniã cœpi. Item infra. Me uſq; ad mendacia hæc leuiora.) Lege Qui me uſq; ad mendacia. Item non Præſcidi, ſed Præcidi. Martialis II. Epigrammaton.

» Os tibi præciſum, quanto non ipſe Latinus

» Vilia Panniculi percutit ora ſono.
Quod ultra notam ſignificationẽ, aliam obſcœnã habet, ut κόπτω
» apud Græcos, ut in Batrachis Ariſtophanis κἀκόπτετ' ἐγκεκυφώς.
Illud.n.uerbũ κόπτεται, ut etiam interpres Ariſtophanis admonuit,
ϗ ηκιμφάτως pronuntiatur. Ab hoc uerbi ſignificatu dicũtur Præciſi,
» muliẽbria patientes. Seneca. Quid porrò, nõ eſt iniquũ fortes arma
» ſumere, & in caſtris pnoctare, & pro uallo obligatis ſtare uulneri-
» bus, interim in urbe ſecuros eſſe præciſos, et profeſſos impudentiã?
Et paulo infra. Aquilone flante & ſuũ cœlũ habente.) Vetus le-
ctio Et ſuum diẽ habente. poteſt utraq; ſuſtineri, omnes enim uentos
uicibus ſpirare Plinius eſt author. ita ſuos flatus cuiq;, ſuaſq; uices cer
to tempore redire. Quid ſi hic, non Suũ, ſed Sudũ cœlũ legeremus?
Aqlonis.n. confeſſa poteſtas eſt nubes abigẽdi, cœlũq; ſereuãdi, unde
et ſudificus apposite dicitur à poëtis. propterea et ab Homero βορέης
αἰθρηγενέτης, hoc eſt ſerenificus, ſeu ſudificus Boreas dicitur. Neq; il-
lud obſtabit, quod ſequitur. Minutæ pluuiæ ſunt, cũ etiam ſudo, hoc
eſt, ut Nonius uult, ſemiudo cœlo, poſſint alibi minutæ pluuiæ eſſe.

EX CAPITE V.

Quid.n. mali eſt, aliquid & faciliori iudici ſcribere.) Ita habẽt omnia
etiã uetuſta exẽplaria, nullo tamen recto ſenſu. Nos Iudicio, nõ Iudici
ſcribẽdũ arbitramur, ſenſus autẽ erit. Nihil eſſe mali, neq; uitio uerti
debere, ſi ſcribũtur aliqua ab authoribus nõ adhibito acri iudicio.
Nam quis poteſt omnia argumenta ad amuſſim, et ad unguẽ exco-
gitare. quod ſi ab authoribus durius exigeretur, pauci admodũ, hac
difficultate territi, ſcriberent. His autẽ uerbis Seneca Latinis autho
ribus, q aliqd operæ leuioris ſcripſerũt, patrocinatur. Vide quantã
faciat confuſionẽ unius literulæ detrimentũ. Hanc noſtrã lectionem
» confirmant etiã uerba ſequentia authoris. Pauca.n. admodum ſunt,
inqt, ſine aduerſario. Itẽ infra. Si uolueris uerũ exqrere.) uetus
lectio Experiri. bona utraq;.

EX EODEM

Et hoc intelligere uſu ipſo potuere.) Scribe Potuiſſe. Et paulo infra. Pu
blice præpoſitos χαλαξοφύλακας.) Scribendũ χαλαζοφύλακας, per ζ.
non per ξ. χάλαζα enim grando dicitur Græcis, nõ χάλαξα. Et pau-
lopoſt. Aut ad ſcoreas.) Vetus lectio Scorta. forte legendũ Storeas,
hoc eſt tegetes, ſeu mattas, quæ ex ulua, ſiue ſcirpo, aut ſparto fiunt.
Mihi non diſpliceret tueri authoritatem & fidẽ ueteris lectionis, cũ
Scorta, hoc eſt duriora & craſſiora animalium coria, ueſtium im-
pluuiarum uſum præbeant.

EX EODEM

Immo pro ſe quiſq; alius agnũ immolabat, alius pullũ.) forte rectius

legeretur. Immò pro ſe quiſq; album agnum immolabat, aut pullũ, ut oſtenderet illam antiquam ſacrificandi conſuetudinem, de qua eſt illud Virgilij.

» Nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam.

Vt pullũ, hoc eſt nigrũ, agnũ intelligeremus immolari conſueuiſſe ad repellendã, et amoliendã grandinem, tempeſtatemq;. Albũ uero ad propitiandos quietioris aëris diuos. Sed cũ omnia uetuſta exẽplaria, quæ qdem nos uiderimus, uulgatã lectionem cuſtodiant, nihil mutare auſim. ſatis ſit nõ inſalutatũ hunc locũ præteriiſſe, nã id incurioſum uidebatur. Itẽ illud quod mox ſequitur. Siquis nec agnũ pullũ habebat.) Vetus lectio Siquis nec agnũ, nec pullũ habebat, ego malim legere, ſi ſuperiorẽ, cuius admonui, lectionẽ admitteremus, Siquis nec albũ, nec pullũ habebat. ſed nec hic qdẽ innouandũ quicq̃, cũ tolerari poſſit uetus lectio. piculũ ſiquidem eſt, ne pro alienis natiua reijciamus, ut olim uir quidam Thracius inſipiens, & ruris colendi inſolens, fructiferas arbores, uiteſq; pro rubis detruncauit, et excîdit. Ego magis hæc, ne præterirẽ, quàm quod probarẽ, retuli.

EX CAPITE VII.

Alteri ſuſpicari ipſos aiũt.) Legendũ Se, nõ Ipſos. Itẽ infra. At Cleone iudicia reddebãt in illos.) Vetus lectio At Cleone iudicia in illos uertebant. Scribẽdũ ergo cenſeo Animaduertebãt. Item paulo poſt. Et attrahi imbres cantibus.) Vetus lectio Nubes nõ Imbres. ſed hoc nõ in magno ponendũ diſcrimine.

EX CAPITE VIII.

Hanc.n.plus habere caloris ex quatuor cauſis.) Lego ex uetuſtis codicibus. Tribus, non Quatuor. nã neq; ipſe plures recenſet. De iſtis libro ſecundo abunde multa. Certũ eſt contra iſtorum rationem nubes, pluuias, imbres, niues, grandines, pruinas, et rores illic concipi, ubi replicati à terra radij deſinunt. Itẽ infra. Et in ſe currũt.) Lege Recurrunt.

EX CAPITE IX.

Sequitur, ut quemadmodum minora balnearia, & minora foramina citius caleſiunt.) Vetus lectio ſincerior, Et minora milliaria. cuius loco uerbi, Foramina, ut inculcaretur, eo errore factum exiſtimo, quod pauloante dixerat Neceſſe eſt minora foramina eſſe. Milliariũ autẽ, et plurali numero milliaria, nõ tantũ ſpatiũ mille paſſuũ ſignificat, ſed etiã uas æneũ magnũ, multarũ mẽſurarũ capax, unde et nomen. ad balnearũ uſum maxime aptũ. Seneca ſupra tertio uolumine
» capite XXIIII. Facere ſolemus dracones, milliaria, et cóplures formas. Hoc genus uaſis ἰπνολέβης Græcis dicitur. Milliariũ dicebatur etiã colũna aurea in capite fori Romani, in qua uiæ terminabantur,

ut docet Plinius libro tertio, cui & Milliariæ porticus dicuntur à mille paſſuum ſpatio arbitror, uel à columnarum, quibus ſuſpenſæ pendent, numero. & Milliariæ Oleæ, à pondere olei, quod ferant annuo prouentu.

EX CAPITE X.

Ita in aëre ſpiſſiſſima quæq; deſcendunt.) Vetus lectio deſidunt. Et paulo poſt. Sed editior aër quò longius à terrarũ colluuie receſſit.) Vetus lectio forte purior eſt. Sed quò æditior eſt aër, & quò longius. &c. Bona tamen eſt & illa, idem enim manet ſenſus, niſi quod uetus elegantior, honeſtiorq; eſt.

EX CAPITE XI.

Vt illorũ magnitudo ſentire ſolis uiciniam poſſit.) Vetus lectio Magnitudines. & Poſſint multitudinis numero. ſed frequentior eſt in ſingulari uſus. Et paulo infra. Ad æqualitatem ducta, hanc autem accipe.) Vetus lectio ſincerior, Aequalitatem autem hanc accipe. Inepte enim, et ſine cauſa appoſita fuerunt illa duo uerba, Ad æqualitatem ducta, cum prius dixerit, Cum æqualitate quadam rotunditas. Item mox infra. Non multum illi commiſſuræ rimarũ nocent.) Vetuſta & uulgata exemplaria, Non multum illi commiſſuræ, & rimæ earum nocent, & forte rectius. bona tamen & illa. Et quod mox ſequitur. Nihil illa interualla officiunt.) Vetus lectio Vlla nõ Illa, recte tamen utrunq;.

EX EODEM

Quia Solem propius excipiat.) Vetus lectio Reſpicit. nihil muto. Item haud multo poſt. Sed ſic, quo modo eſt pilus pilo groſſior.) Legendum craſſior, ne Senecam barbarum, & parum Latine loquentem faciamus. ut enim craſſus Latine, ita groſſus barbare, & non Latine in hoc ſignificatu dicitur. Nam groſſos Ficorum nouimus, quos Græci ὀλύνθους, & ἐνικῶς ὄλυνθον uocant. Nam & apud Latinos contra grammaticorum opinionem, inuenitur in ſingulari inflexum, ut apud Plinium & Macrobiũ. Et quod mox ſequitur. Iſto enim modo & arbor, & alia magis, quàm alia, dicentur uicina cœlo.) Vetus lectio Et alia magis, quàm alia terra dicetur uicina cœlo. Item paulo infra. Quia etiam ſi magno diſcrimine, tamen minima uincuntur.) Vetus lectio Quia & ſine magno diſcrimine, tamen minima uincuntur. mihi neutra ſatis facit. ita neſcio quo pacto à ſenſu ipſo utraq; aliena uidetur, ſi quis introſpexerit, quamuis primo aſpectu blandiantur, fallantq; parum diligenter intuentes. Quomodo enim, uel à quo iſta, ſeu cum diſcrimine, ſeu ſine diſcrimine uincuntur, ſi nihil intereſt quanto alterum altero ſit maius? neq; intelligere poſſumus ab immenſo totius uniuerſi corpore iſta uinci, id enim ineptum eſſet, nec quicquam argumentum authoris adiuuaret.

nam collatione uniuerſi uel maxima inter ſe diſcrimina abſumuntur, et ferè nulla ſunt. Videtur ergo eſſe legẽdũ, Quia etiã ſi magno diſcrimine tamen minima iudicantur, uel, minima uidẽtur. hoc ſenſu, etiam quæ magnum diſcrimen inter ſe comparata habent, minima collatione totius uniuerſi uidentur.

EX CAPITE XII.

Nam uicinus aër plus habet frigoris, quàm ut in aquam, & imbrem tranſeat, & minus, quàm ut duretur in grandinem. hic medio frigore non nimis intento niues fiunt coactis aquis.) Vetus lectio Nam uicinus aër & plus habet frigoris, quàm ut in aquam & imbrem tranſeat, & minus, quàm ut duretur in grandinem, hoc medio frigore non nimis intento niues fiunt coactis aquis.

EX CAPITE XIII.

Iubes me cũ luxuria litigare Ha ha.) Illã notã cachinni uel potius indignationis uetuſti codices nõ habẽt, neq; uidetur neceſſaria, aut digna graui philoſopho. Itẽ paulo ante. Quare emendæ nõ ſint niues.) Verus lectio Quomodo, nõ Quare. Itẽ infra. Hanc ipſam inſpectionẽ.) Addendũ ex uetuſtis exẽplaribus Quid porro? hanc ipſam inſpectionẽ naturæ &c. Item infra. Vbi ebrietas continua uiſceribus inſedit, & præcordiale, in quod uertitur, torret) Scribendum Et præcordia Bile, in quã uertitur, torret. Bilis enim, ut ſcholæ medicorum docent, ex intemperanti & redundanti uictu, peſſimiq; ſanguinis purgatione colligitur, & præſertim Atra bilis, quã Græci μελαγχολίαν uocant, ex fecibus, & ex ſordibus coit. hæc inimica uitæ, cognataq; ſenio, & morti dicitur. Medici, & rerum naturæ periti, ut mundum quatuor elementis, ita hominem quatuor humoribus conſtare aſſerunt, Sanguine, Pituita, & utraq; Bile, Flaua ſcilicet & Atra. Sanguinem aëri, aquæ Pituitam, Flauam bilem igni, terræ uero illam quæ Atra bilis dicitur aſſimulari. Conuenireq; horum qualitates, quas Græci ποιότητας appellant. Sanguinem eſſe humidum & calidum, Pituitam frigidam & humidam, calidam uero aridamq; Bilem flauam, Atram autem ſiccam & frigidam. Sanguinis originem eſſe ex corde, ex cerebro Pituitæ, Flauæ bili ex iecore, et Atræ ex ſplene. Item infra. Nam ſicut animo relictos, ſtupenteſq; aqua frigida ſpargimus.) Vetus lectio Frigida ſpargimus, ſimpliciter, non Aqua frigida. & certe honeſtior elegantiorq; eſt oratio ſi ſine Aquá legeris. multa enim cum maiore gratia intelliguntur,
» quàm dicuntur, quale eſt illud Gelidæ calidæq; miniſter. Et mox infra. Ita uiſcera iſtorũ intus torpentia.) Vetuſti codices Vitijs tor-

pentia. Et quod mox ſequitur. Niſi frigore illa uehementiore percuſſeris.) Antiqua lectio Perfuderis, bona tamen, & forte melior » illa prior, ut penetrabile frigus adurit.

EX EODEM

Et annonam pro pudore uariam.) Vetus lectio Pro pudor. Item paulo infra. Cuius calorem ſaporemq́ꝫ.) Forte rectius Colorem, quàm Calorem, ut ſit χρόαν, non καῦμα. Item infra. Et raptim indumento ſuo merſatos.) Legendum uidetur In condimento ſuo merſatos. Boleti inter opimos cibos habebantur, ſed immenſo exemplo in crimen adducti, ueneno Claudio principi per hanc occaſionem à coniuge Agrippina dato, eius enim cibi auidiſſimus fuiſſe fertur. Martialis.

» Dic mihi quis furor eſt, turba ſpectante uocata,
» Solus boletos Ceciliane uoras?
» Quid dignum tanto uentriq́ꝫ, gulæq́ꝫ precabor?
» Boletum, qualem Claudius edit, edas.

Seneca alibi Boletos uoluptuariũ uenenum appellat. Item mox infra. Videbis, inquã, quoſdam graciles, & palliolo focaliq́ꝫ circundatos.) Vetus lectio Gracili palliolo, focaliq́ꝫ circundatos. Fabius Quintilianus. Palliolum, ſicut faſcias, quibus crura ueſtiuntur, et focalia, & auriũ ligamenta ſola excuſare poteſt ualetudo.) Et quod mox ſequitur. Non ſorbentes ſolum niuem, ſed etiam eſſe.) Legendũ, ut uerba ſibi reſpondeant, Sorbere, non Sorbentes, quia ſequitur Eſſe, hoc eſt mandere et comeſſe. Plinius libro XIX. » Hi niues, illi glaciẽ potant. Item mox infra. Inter ipſam bibendi moram.) Legendum uidetur ex uetuſtis codicibus ad perfectionem ſenſus, Ne inter ipſam bibendi moram tepeſcant.

EX EODEM

Nec in cutem effuſo calore deprehenditur) Vetus lectio Colore, non Calore, poteſt defendi utraq́ꝫ. febres enim & colore ægri, & calore deprehendũtur, ſed quoniam dixit Effuſo, quod colori magis conuenit, placet recentior lectio. Et infra. Itaq́ꝫ nix iſta, in qua etiam iam natatis, eò peruenit uſu ad quotidianam ſtomachi ſeruitutem) Vetus lectio & integrior & honeſtior. Nix inquam iſta eò aſſiduitate peruenit, uſu, & quotidiana ſtomachi ſeruitute. Poteſt etiam hoc modo ex utraq́ꝫ legi. Itaq́ꝫ nix iſta, in qua etiamnum natatis, eò peruenit uſu, & quotidiana ſtomachi ſeruitute. nam illud, Etiam iam, agreſte, rude, & inſuaue eſt, & quod aures uix patiuntur.

ANNOTATIONES FORTVNATI IN LIBRVM QVINTVM SENECAE.

EX CAPITE PRIMO.

q Vidam ita diffinierunt, Ventus eſt aër fluẽs in unam partem) Vetus lectio Ventus eſt aër agitatus in unã partem, bona eſt utraq;, tamen paulopoſt hanc definitionem repetens, Fluens non Agitatus dicit quæ definitio uidetur accepta ex libro De mũdo Ariſtote
» lis, ubi uentũ ſic definit. ἄνεμος οὐδὲν γάρ ἐστι, πλὴν ἀὴρ πολὺς ῥέων
» καὶ ἀθρόος. Secundo autem Meteoron dicit Ventum eſſe copiã ſiccarũ
» ex terra aſpirationum, quæ circa terram feruntur. ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἄνε-
» μος, inquit, πλῆθός τι τῆς ἐκ γῆς ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως κινούμενον περὶ
» τὴν γῆν. Et paulo infra. Et duci, tranquillum eſt. &c.) Vetus lectio Et dici tranquillum, quia nec huc, nec illò impetum capiat, poteſt ſtare utraq;. Item infra. Ergo parum diligenter comprehendit, quod uult, qui dixit.) Lege Comprehendet, quod uult, qui dixerit, & paulo poſt Cauerit, & Fuerit, non autem Cauit, & Fuit.

EX CAPITE II.

Et diu fluctuata, ac dubia.) Vetus lectio Fluctuantia, ſed nihil intereſt. Item mox infra. Nec arietare poſſunt nec impelli.) Vetus lectio forte probior Nec arctari poſſunt, nec impelli.

EX CAPITE III.

Et inde eſt ſpiſſior nubium grauitas.) Vetuſti codices Et inde ſpiſſatarum nubium grauitas eſt. Item mox infra. Artatis, coniunctisq; corporibus.) Antiqua lectio Congeſtisq; corporibus. ſed hæc nõ ſunt ponenda in magno diſcrimine.

EX CAPITE IIII.

Quæ merſerat, immutatio ipſa alicuius miſti in uentum uertitur.) Vetus lectio probior. Quæ emiſerat, mutatio ipſa halitus miſti in uentum uertitur. Nam & Ariſtoteles uentos, qui flant in aëre, ex ſiccæ terræ aſpiratione impulſa frigore fieri dicit. Ventus enim eſt, inquit, ſiccarum ex terra aſpirationum copia. Item paulopoſt. Quæ non ſine magna iniuria emittitur.) Addendum Nariũ ex uetuſtis codicibus, qui ſic habent, Quæ non ſine magna nariũ iniuria emittitur. Item mox infra. Bene nobiſcum agitur, quod ſemper excoquit.) Magis proprie dixeris, ut habent uetuſta exemplaria, Concoquit, hoc eſt digerit, & conſumit omnia alimenta, quibus nutritur. facete autem, & ſatis iocoſe irridet hanc opinionem.

Ex capite

EX CAPITE V.

Quin ego hanc ſolam eſſe cauſam uenti exiſtimo.) Legendum ex uetuſtis uulgatisq; codicibus. Quid ergo? item Exiſtimas, non Exiſtimo. Eſt enim interrogatio ex oppoſito, non opinio authoris. cum paulopoſt di
» cat. Ego uero & hanc iudico, cæterum illa eſt longe uerior cauſa,
» ualentiorq;. Item infra. Cumq; denſa ſteterint.) Legendum ſeparatim. Cum quæ denſa ſteterunt. Item ſcribo In ampliorem locum, non Inter ampliorem. Et paulopoſt. Aëra autem relictum & inertem & inagitabilem eſſe.) Vetus lectio eadem habet uerba, ſed compoſitius ordinata. hoc modo. Aëra autem inertem & inagitabilem relictum eſſe.

EX CAPITE VI.

Animalia igne aliquando generari.) Vetus lectio Generātur. forte conuenientius. Gignitur autē ex igni in Cypri ærarijs fornacibus animal maioris muſcæ magnitudinis. pennatum, quadrupes, appellatur Pyralis, à quibuſdam Pyrotus, ut docet Plinius libro XI. Naturalis hiſtoriæ. Item. Aliquando per ſeipſum ſolum cauſa uenti eſt.) Vetus lectio Aliquando per ſe ipſe Sol cauſa uenti eſt. Hanc lectionem confirmant ea quæ dicuntur infra nono, & octauo capite. Adijcit
» autem ei, inquit, ſtimulos ortus Solis feriens gelidum aëra. unde hic quoq; legere malim, Findens, uel Fundens rigentem aëra. Plinius li-
» bro II. Ventos, uel potius flatus poſſe & arido, ſiccoq; anhelitu
» terræ gigni non negauerim, poſſe & aquis aëra expirantibus, qui
» neq; in nebulā denſetur, nec craſſeſcat in nubes, poſſe & Solis im-
» pulſu agi. quoniā uentus non aliud intelligatur, quàm fluctus aëris.
» Ariſtoteles II. Meteoron. ὁ δ' ἥλιος, καὶ παύει, καὶ συνεξορμᾷ τὰ πνεύματα. id eſt. Sol autem & ſedat flatus, & concitat. Plinius uero hæc
» uerba Ariſtotelis ſic Latine extulit. Sol & auget & comprimit flatus. Syderalis ſcientiæ periti dicunt Solem excitare uentos ab Oriente, Iouem à Septentrione, ab Occaſu Lunam, Martem à Meridie.

EX CAPITE VII.

Nunc iterum incipiemus illos excutere.) Legendum ex uetuſtis exemplaribus. Nūc uiritim incipiemus illos deſcribere, hoc eſt ſingillatim, & unumquenq; per ſe. Prius enim ſummatim locutus de omnibus, nunc uero ſingillatim de ſingulis. Verbum Excutere, poteſt tueri qui uult. Item paulo infra. Nec fertur ultra terrarum conſpectum.) Vetera exēplaria. Nec fert ultra terrarū aſpectum, forte rectius.

EX CAPITE VIII.

Quomodo ergo talis flatus concipitur, quem Græci ἀνκοπίαν uocant.) ἀνκοπίαν idem ferè eſſe quod ἀνκολίαν nouimus, ſed ita uocari

aliquem flatum, uel uẽtum nuſq̃, nec apud Græcos, nec apud Latinos legimus, nec credo reperiri apud quenq̃. Legendũ ergo ex Ariſtotele arbitror ἐγκολπίαν, ſeu Encolpiã, hoc eſt ex ſinibus flantem. Nã & ueteſti codices Eucolphiam parum corrupto & immutato nomine.
» Ariſtoteles libro, qui De mundo inſcribitur, τῶν δ' ἀνέμων οἱ μὲν ἐκ
» νενοτισμένης γῆς πνέοντες, ἀπόγεοι λέγονται. οἱ δὲ ἐκκόλπων διεξάπτον-
» τες, ἐγκολπίαι. τούτοις δὲ ἀνάλογόν τι ἔχουσιν οἱ ἐκ ποταμῶν, καὶ λιμνῶν.
» οἱ δὲ κατὰ ῥῆξιν νέφους γινόμενοι, καὶ ἀνάλυσιν τοῦ πάχους πρὸς ἑαυτοὺς
» ποιούμενοι, ἐκνεφίαι καλοῦνται. μεθ' ὕδατος δὲ ἐκραγέντος ἀθρόως, ἐξυ-
» δρίαι λέγονται. Venti q̃ ex humida terra ſpirant Apogæi dicuntur, qui ex ſinibus Encolpiæ, qui uero ex fluuijs & paludibus proflant, Encolpijs proportione, & quaſi cognatione quadam reſpondent. At qui ſciſſa, concerptaq; nube erumpunt, & diſcuſſam Craſſitudinem in ſe ipſos contorquent, Ecnephiæ uocantur, ut Exhydriæ, q̃ ex aqua repente dirupta inferuntur. Plinius uidetur Encolpias Altanos Latine appellare, quaſi ex alto ſpirantes. Apogæi autem dicuntur A terranei, quando à terra conſurgentes in mare pergunt. cum uero è mari in terram redeunt Tropei, quaſi uerſarij appellantur. Sed ipſa uerba Plinij cum fide de his ſubijciam, ut aperiatur in eo er-
» ror ex dictis Ariſtotelis & Senecæ. Quoniam uentus, inquit, non
» aliud intelligatur, quàm fluctus aëris. pluribusq; etiam modis,
» nanq; & è fluminibus, & è ſinibus, & è mari uidemus equi-
» dem tranquillo alios, quos uocant Altanos, & è terra conſurgere.
» qui quidem cum è mari redeunt, Tropei uocantur, ſi pergunt Apogæi. Male erat diſtincta Pliniana lectio, & loco uerbi Sinibus, perperam legebatur Niuibus. Ariſtoteles Apogæos dicit Aquilonij generis eſſe. Ventos ternos à quatuor mundi partibus mitti authores tradunt. Ab oriente Solſtitiali καικίαν, qui Latinum nomen non habet, ab oriente Aequinoctiali ἀπηλιώτην, ab ortu Brumali εὖρον, hic Vulturnus, ille Subſolanus nobis dicitur. Ex aduerſo, ab occaſu Solſtitiali ſpirat ἀργέστης, ab occaſu Aequinoctiali ζέφυρος, ab occidẽte Brumali λίψ. Primus Caurus, ſecundus Fauonius, tertius Africus Latinis dicitur. À Septentrionibus autem poſt Caurũ θρασκίαν, qui apud Latinos ſine nomine eſt. dein à uertice ἀπαρκτίαν, poſt hunc βορέαν. hunc Aquilonẽ, illũ Septentrionem appellamus. Contrarij à Meridie, poſt Vulturnũ εὐρόνοτος, poſt hunc νότος, deinde inter liba & Notum, ideſt inter Auſtrum & Africum λιβόνοτος, qui & Libophœnix dicitur. Notus Auſter Latine nominatur, Euronotus & Libonotus nondum Toga donati ſunt.

Ex eodem

EX EODEM

Nocte exhauritur montibus incluſum, & in unam regionem colligitur.) Vetus lectio rectior. Nocte non exhauritur, ſed montibus incluſum in unam regionem colligitur. Item infra. Vbi plurimum uacui eſt, & magna, & patens aëra.) Vetus lectio Et magno potens aëre. ſed rectius legeretur Et magna ac patens area. Et paulopoſt.

Iam tantum laceſſit & irritat.) Lege Iam tamen laceſſit. Et mox infra. Cum ipſe præceſſit.) Malim legere Proceſſit. Et quod mox ſequitur. Alia ſuperius rapiuntur, alia finiuntur tepore.) Vetus lectio Alia diffunduntur terræ. forte Diffunduntur in terra, ut ſit oppoſitum illius, quod dixit. Alia ſuperius rapiuntur. Item.

Ideo non ultra matutinum illis datur fluere.) forte legendum Flare, non Fluere. flatus qui ex fluminibus, ſinibus, paludibus, & conuallibus feruntur, prima fere aurora ſpirant, & ante Solis ortum reſidunt, hinc & Antelucani appellantur. etiam ptinacius, & ualentius flantes ante Meridiem langueſcunt.

EX CAPITE IX.

Quia uer aquoſius eſt, & plurimis locis, ob humidam cœli naturam ſaturis, et redũdantibus maior euaporatio eſt.) Vetuſti codices Quia Vere aër aquoſus eſt, et ex pluribus aquis, locisq; ob humidam cœli naturã. &c. quæ lectio ſincerior uidetur, tametſi nõ mala ſit et uulgata. Item mox infra. Quia poſt occaſum Solis remanet diuturnus calor.) Scribẽdum Diurnus calor. Item haud multo poſt. Illa quoq; nubila & triſti luce caleſiunt.) Nebula ſcribendum, non Nubila, ut ſit ſextus, uel ſeptimus ſingularis caſus, non nominatiuus pluralis.

EX EODEM

Et ideo, ut quibuſdam uidetur, inde flatus eſt, unde Sol.) Vetus lectio purior eſſe uidetur. Et ideo quibuſdam uidetur inde flatus eſſe, unde Sol eſt, bona eſt tamen & uulgata. Item paulopoſt. Et contra ortum plenis uentis nauigatur.) Legendum Velis, non Ventis. Seneca
» hoc ipſo capite. Nec qui uela impleant. Plinius. Et quamuis plena
» præterit uela. Ventum proſperum, ſecundum, & ferentem, uelaq; implentem Homerus πλησίστιον uocat, ut diximus.

EX CAPITE X.

Nec minus propoſitum adiuuant.) Quanquam omnia uetera quoq; exemplaria Minus habeant, ipſe tamen ſenſus exigit, ut Nimis legatur. Ait enim paulo infra, Quare Eteſiæ illos non adiuuent, nec quicquam huic conferant cauſæ.

EX CAPITE XII.

Dicimus ante lucem auram incitari, tandem ſubſidere, cum illam Sol attigit.) Legendum ex præcedentibus, & ex uetuſtis codicibus Dicimus

autem luce auram incitari, eandem ſubſidere, cum illam Sol tangit. Et quod mox ſequitur. At quia Eteſiæ.) Lege Atqui Eteſiæ. Item. Quod non accideret, ſi ut auras, ita illos Sol commoueret.) Vetuſti codices Cōminueret, non Commoueret, ſed forte Cōmoueret rectius.

EX CAPITE XII.

Hos Græci uentos ætnæphas uocant.) Scribendum Ecnephias. Plinius.
» Repentini inquit, flatus maiore illati pondere, incurſúq; ſi late ſic-
» cam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ uocatur à Græcis Ec-
» nephias. Sin uero depreſſo ſinu arctius rotati effregerint ſine igne,
» hoc eſt ſine fulmine, uorticem faciunt, qui Typhon uocatur. ideſt ui=
» bratus Ecnephias. Defert hic ſecum aliqd abreptum è nube gelida
» conuoluens, uerſanséq;, & reliqua. Ariſtoteles De mundo ut paulo
» ante retulimus, τῶν δ᾽ ἀνέμων οἱ μὲν κατὰ ῥῆξιν νέφους γινόμενοι,
» καὶ ἀνάλυσιν τοῦ πάχους πρὸς ἑαυτοὺς ποιούμενοι, ἐκνεφίαι καλοῦνται,
» idem III. Meteo. ἐὰν δ᾽ ἀθρόον πνεῦμα καὶ πυκνότερον, ἧττον δ᾽ ἐκκριθῇ
» λεπτὸν, ἐκνεφίας ἄνεμος γίνεται. Idem paulo poſt. Vortex, inquit, efficitur cum ſpiritus procelloſus è nube craſſa, propter denſitatem, erumpere non poteſt, quæ luctatio circumagit, rotatq; nubem, & in terram defert, mouetq; & torquet concitata uertigine. atq; id planè quod percellit proſtratum in cœlum refert, ſorbetq; in excelſum. Cum autem idem ſpiritus incluſus craßæ nubis coriū aliquo impetu ruperit, fit procella Ecnephias. Cū uero idē ſpiritus effracta nube erūpens ignē conceperit, Turbo accenſus dicitur, quem Præſtera uocant. Item pauloante. Et in pronum ſolutæ præmittunt.) Forte legendum Emittunt.

EX EODEM

Et in modum tibiæ anguſta.) Vetus lectio Diducta, non Anguſta. poteſt tamen utraq; tolerari. Item infra. Hic ferè breuis ſtatus eſt.) Legendum Flatus, non Status. Item paulopoſt. Sicut torrentes modicæ ualetudinis eunt, quādiu ſeparatis ſuus curſus eſt.) Vetus lectio Sicut torrentes modicæ magnitudinis eunt, quādiu ſeparatus eorum curſus eſt. bona utraq;, ſed recentior magis placet. Item infra. Idem credibile eſt fieri & in procellis, ut ſint breues, quādiu ſingulæ ſunt.) Vetus lectio Ideo credibile eſt, ut ſpiritus, quādiu ſinguli ſunt, breues ſint. Idem ſenſus eſt utriusq;. Nos autem ueterem adſcripſimus, non ut eam probandam cenſeremus, ſed ut eius copia fieret arbitraturis. Item paulopoſt. Et impetus illis accedit & mora.) forte Motus, non Mora legendum.

EX CAPITE XIII.

Modo ipſa arietatio.) Vetus lectio Agitatio. bona utraq;. Itē paulo ante. Nonnunquam conglobationem illam ſpiritus rumpit, nonnunq̄

incluſi,

incluſi, & inexitum nitentis luctatio.) Illud uerbum Nonnunquam,
ſecundo loco poſitum, delendum eſt, & ſic coniuncto ſenſu legendum.
Nonnunquam *conglobationem illam rumpit ſpiritus incluſi, & in*
exitum nitentis luctatio. Item. *Qui euenire in fluminibus ſolet.)*
Legendum *ita, ut illud uerbum* Qui, *in principio poſitum expun=*
gatur, ne obſtrepat ſenſui. Et *paulo infra.* *Ita ut circumlatæ inter*
ſe ſorbeantur.) Legendum *Ita ut circumlatæ in ſe ſorbeantur.* Item
infra. *Sed fere omnia pericula.)* Legendum *ex uetuſtis codicibus.*
Hi ferè omnia pericula. ut Preſteras intelligas, hoc eſt Turbines ac=
" *cenſos, & non accenſos.* Plinius *libro* II. *Quod ſi maiore depreſſæ*
" *nubis eruperit ſpecu, ſed minus lato, quàm procella, nec ſine fragore,*
" Turbinem *uocant, proxima quæq; proſternentem.* Idem *ardentior*
" *accenſusq; dum fuerit,* Preſter *uocatur, amburens contacta pariter,*
" *& proterens.* Eſt *etiam* πρηστὴρ χθόνιος. *hoc eſt* Preſter *terreſtris* Ari
ſtoteli, quod ἀναφύσημα *uocat, cum ſpiritus ex terræ hiatibus ex=*
ploſus, maiore ui ſe circumagit, & contorquet. Quid *ſi legeremus*
in Seneca, *non* Hi *ferè omnia pericula, ſed* Typhones *ferè omnia*
pericula uenti erupti de nubibus produnt. Typhonem *enim* Plinius
dicit præcipuam nauigantium peſtem, non antennas modo, uerum
ipſa nauigia contorta frangentem. Quamuis Turbines, Vortices,
Typhones, *et uibrati* Ecnephiæ *non magno diſcrimine diſtent.* Item
paulopoſt. *Etiam nunc quia uentos diuerſos ex ſe generant.)* Le=
gendum Etiamnum *quidam uenti diuerſos ex ſe generant.*

EX CAPIVE XV.

Et *recto ſpiritu liberoq;.)* Lego Et *relicto ſpiritu libero.* Item. Obli=
tus rerum naturæ melioris.) Scribendum *ex ueteribus* Oblitus die=
rum, oblitus naturæ melioris. Item *ſupra.* *Sed iam ante antiqui=*
tus.) Ante *otioſum eſt.* Item *infra.* *Supra quos auaritia ingens ter=*
rarum pondus iniecit.) Vetus *lectio* Vrgens, *non* Ingens. Illa *prior*
tamen lectio probabilior. Item *paulopoſt.* *Et aquarũ in illis fluen*
tium horridos fontes.) Vetuſti, *uulgatiq; codices* Et *aquarum nulli*
fluentium, forte melius, hoc eſt, nullo uſu, uel nulli uſui fluentium.

EX CAPITE XVI.

Et *ſingulis uentis binos ſuffectos dant.)* Alij *legunt* Subditos, *neq; diſpli=*
cet. uetera autem exemplaria Sub *præfecto dant. hæc quoq; non*
mala. Item *infra.* *Imus Trachias.)* Scribendum Thracias *per* Th.
non per T. Vetuſti *codices* Thraſcias, *id quoq; recte. hic enim &*
Thracias & Thraſceas, & Thraſcias *indiſcriminatim dicitur.* Ari

ſtoteles hunc inter Argeſten, & Aparctian, hoc eſt inter Caurum et Septentrionem ſpirare dicit. Item illud paulo ante, quod me uelut alíud agentem eluſerat. Græci illum ἐφηλιώτην uocant:) Legendum ἀπηλιώτην. Ita enim Ariſtoteli, Straboni, Plinio, & Gellio, cæteriſq; dicitur. Quanquam nó male uideatur per φ ſcribi, ut habent omnes uetuſti tum Græcorum tum Latinorum authorũ codices. ἥλιος enim primam denſam & flatilem habet, cuius flatum π præcedens in ſe attrahit & in ſuam aſpiratam tranſit, ut in ἐφίππια, ἐξ ἐπὶ καὶ ἵππος. Eadem ratione libro I. Parhelia, ut habent antiqui codices, non Parelia ſcribendum pleriq; cenſent. Ariſtotelis tamen, cæterorũq; Græcorum impreſſa exemplaria παρήλια, non παῥήλια. Nos hæc Grammaticis, quos ea cura tenet, diſputanda relinquimus. Frequens, et penè familiaris eſt Græcarum literarũ inuicem tranſitus, Tenues in Aſpiratas, ſeu Denſas tranſeunt, et contra. Item Mediæ in utraſq; & rurſus hæ utræq; in Medias. atq; talis ferè in iſtis literis mutatio eſt, qualem in mundi elementis fieri diximus, unde elementi nomine hæ quoq; appoſite cenſentur, quia elementorũ mundi non modicam ſimilitudinem habent.

EX EODEM

Deínde libanotus, qui apud nos ſine nomine eſt.) Vetera exemplaria Leuconotos. ſed rectius in uulgatis Libonotus. Quamuis non neſciam apud Ariſtotelem Eteſias imbecilliores à Bruma ſpiranteis Leuconotos & Ornithias uocari. Poſt Brumam, inquit, qui Leuconoti appellantur, non tamen ita continentes ſpirant. Et paulo poſt. À Bruma æque Ornithiæ flant, quos ſupra Leuconotos dixerat, hi enim imbecilli Eteſiæ ſunt, cum pauciores, & tardiores, quàm Eteſiæ flent. Hi ſeptuageſimo die poſt Brumam ſpirare incipiunt.
» Plinius quoq; libro II. de Eteſijs ſcribens. Spirant autem, inquit,
» & à Bruma, cum uocantur Ornithiæ, ſed leniores, & paucis diebus. Cum tamen Seneca uideatur hunc uentum poſt Auſtrum ſiue Noton inter Meridiem, & hybernum Occidentem ponere, placet ut Libonotus legatur, à Libe ſcilicet, & Noto compoſitus, et medius inter utrunq; ſpirans. Nam & Ariſtoteles libro De mundo Libonoton, inter Liba & Noton, hoc eſt inter Auſtrum et Africum ponit, quãuis hunc ſecundo Meteoron non agnoſcat. Dicit enim Meſæ, qui medium tenet locum inter Aquilonem, & Cæciam, nullum flatum ex aduerſo reſpondere, hoc eſt à loco inter Auſtrum & Africum medio, unde ꝑ dimetientem ducitur linea ad locum qui eſt inter Boreã

» & Cæciam, ubi Meſes oritur. Plinius libro II. Numeroſior, inquit, » ratio interiecerat inter Liba & Noton compoſitum ex utroq; medium inter Meridiem, & hybernum Occidentem, Libonoton. Strabo Argeſten, hoc eſt Caurum, ſeu Corum, qui ab Occaſu Solſtitiali ſpirat, Leuconoton, hoc eſt, Album Auſtrum appellari dicit. Hic.n. » contra naturam Auſtri paucas nebulas facit. τὸν ὑφ' ἡμῶν, inquit, » καλούμενον ἀργέστην, νότον τὸν λευκόνοτον, οὗτος γὰρ ὀλίγα τὰ νέφη ποιεῖ.

EX CAPITE XVII.

Pamphiliam Chagenus.) Vetus lectio Chagreus. Legendum arbitror ex Ariſtotele Catægis, ideſt καταιγίς. Hunc uentũ procelloſum superne incumbere dicit, & quidem repente, ſicut Lælapa, & Strobilum » in ſuperiora uolui. τῶν γε μὴν βιαίων πνευμάτων, καταιγὶς μὲν ὅτι, » πνεῦμα ἄνωθεν τύπτον ἐξαίφνης. Et paulo ante. Athenas Scyron.) Scribendũ Sciron, uel Sceiron per .i. uel per .ei. non .y. Hunc enim Athenienſes à Scironijs ſaxis, unde ſpirat, appellarunt. Hunc eundem putant Argeſten, ſiue Caurum, & Olympian, & Helleſpontion & Iapyga. Ariſtoteles dicit Scironem ab occaſu Solſtitiali mitti, & Euro ſiue Vulturno ꝑ dimetientem occurrere. Strabo & Zephyros, q à Scironijs ſcopulis flant Scirones ab Athenienſibus appel- » lari, ſed præcipue Argeſtas. καθάπερ καὶ τῇ ἀττικῇ ἀπὸ τῶν σκειρωνί- » δων πετρῶν, ἀφ' ὧν καὶ σκείρωνες καλοῦνται οἱ ζέφυροι. καὶ μάλιστα οἱ » ἀργέσται.

EX CAPITE XVIII.

Vitalemq; terris.) Vetus lectio Tracturis, non Terris. Item Sinerent, & Redderent, multitudinis numero, non Sineret & Redderet. Item infra. Mouemus maria, & nauigia deducimus.) Vetus lectio Mouemus manus, nauigia deducimus. bona utraq;, ſed uulgata magis placet. Item ſupra. Non in hoc prouidentia. &c.) Vetuſti codices. Nimirũ in hoc prouidentia. Item mox. Vt nos claſſes) Vetus lectio Non ut nos claſſes. Item infra. Ergo non merito quis dixerit.) Lego Non immerito. Et mox infra. Et in alto diſcurſu furentium.) Scribo Inhibito, non In alto. Item. Nunc parum in domeſtica.) Vetuſti codices Vi domeſtica. Et paulopoſt. Si circumſcriberetur naturalis ſoli fine.) Scribendum Natalis fine ſoli. Item. Cui uidere expeditur.) Legendum Expedit. Item. Quod non in contrarium transferat culpa) Vetuſta exemplaria Tranſeat culpa. bona utraq;. Item infra. Cum cogitaueris uita parari ea.) Legendum Vitæ parari.

EX LIBRO

ANNOTATIONES FORTVNATI IN LIBRVM SEXTVM SENECAE.

EX CAPITE PRIMO.

B altera Calcedonenſe.) Vetera, uulgatáq; exem-
plaria Herculanenſe, & rectius, ut & paulo infra.
» a Nam & herculanenſis, inquit, oppidi pars ruit, &
» capite XXVI. infra. Falſa hæc eſſe, inquit, Pompeij
» et Herculaneum ſenſere. Adde quod Herculaneum
et Pompeij uicina erant oppida, eodem litore haud procul Veſuuio
monte. Niſi forte Chalcidenſe legere malis, ideſt Neapolitanum. ſed
Pompeijs Herculaneũ propius erat, quàm Neapolis. Et quod mox
ſequitur. *Mare ex aperto conductum.*) Vetera exemplaria Re-
ductum, ſed Conductum magis conuenire uidetur, ut ingenij, non
naturæ opus intelligamus. Item. *Quos uacare à tali periculo ma-
iores noſtri ſolebant permittere.*) Legendum Promittere. Item
Adijciuntur his illa.) Vetus lectio Adijciunt his ſexcentarum
ouium. Et paulopoſt. *Impotentes ſui erraſſe.*) Lege Impotes ſui.

EX EODEM

Diſcedit, ac titubat.) Vetera exemplaria Deſidit ac titubat. Legendum
» uidetur Deſidit, aut titubat, ut infra capite IIII. Cur modo tre-
» mat, modo laxata ſubſidat, nunc in partes diuiſa diſcedat. Quare
hic quoq; non male legitur Diſcedit. Item. *Sed gentes totas, re-
gionesq; ſubuertit.*) Vetus lectio Submergit, parum tamen refert.
Item infra. *Hoc habet inter cætera iuſticiæ ſuæ natura præci-
puum, quod cum ad exitum uentum eſt.*) Vetus lectio Hoc habet in-
ter cætera iuſticiæ ſuæ munera præcipuum deus, quod cum ad exi-
tum, & reliqua. bona & elegans profectò utraq;, ut quam magis
eligas, non ſit facile diſcernere. Item non ita multo poſt, *Aut quæ
in futuram ruinam ſuam fulta ſunt?*) Vetuſti codices Et quæ in fu-
turum ruina ſua fulta ſunt? ut de illis locis intelligas, quæ iam ſua
ruina periculo defuncta ſunt, & in futurum tuta.

EX EODEM

*Aſia duodecim urbes ſimul perdidit anno priore in Achaia & Ma-
cedonia. Quæcunq; iſta uis mali incurrit, nunc Campaniam læ-
ſit.*) Legendum uidetur ex uetuſtis, ita ut illud, Anno priore, ſit
principium ſequentis clauſulæ, ſcribendumq; hoc modo. Aſia duo-
decim

decim urbeis ſimul perdidit. Anno priore Achaiam & Macedoniam, quæcunq; eſt iſta uis mali, quæ incurrit, nunc Campaniam lædit. Nam quomodo diceret anno priore Aſiam duodecim urbeis perdidiſſe, cum hæc Neronis principatu prodat, in Aſia autem Tiberij principatu proſtratæ ſint duodecim urbes maximo illo in omni memoria mortalium terræmotu, qui fuit tempore, quo Chriſtus Saluator patiebatur, terra ipſa ſupplicium mundi principis non ferente. Illud quoq; abſurdum, Achaiam, & Macedoniam in Aſia eſſe, quē ſenſum prioris lectionis uerba habere uidebantur. Et paulo poſt. Quæ breuis, & caduca.) Legendum Qui, non Quæ.

EX CAPITE II.

Quid ergo.) Malim legere. Quid ago. Et paulo poſt Denuncio, non Pronuncio. Item infra. Hoc itaq; generi humano dictū puta, quod illis ſubdita captiuitate rerum.) Legendum Subita, non Subdita. Hoc ne notandum quidem putaſſem, niſi omnes librarij in hunc errorem hactenus lapſi fuiſſent. Omnia enim exemplaria, quæ quidem ego uiderim, tam manu ſcripta, quàm ære excuſa, habent Subdita. Illud quoq; uerbum Rerum, ſine cauſa poſitum eſt, reijciendum ergo cenſemus, idq; fide ueterum exemplarium approbante. Nota eſt hæc ſubita Troiæ captiuitas ex Secundo Aenei. Virgilij.

EX EODEM

Magni ſe æſtimat, qui flumina, & motus terrarum, hiatusq; formidat.) Legendum Fulmina, non Flumina. Item paulo ante. Sine dubio id unum periculi nobis eſſet.) Videtur eſſe legendum Satis eſſet, non Nobis eſſet. Item infra. Et ſub terram ſe corripere fulminum metu.) Vetera exemplaria Et ſub terram correpere. neq; diſplicet hæc lectio ad oſtendendum illorum timorem, qui metu fulminum in anguſtiſſimos etiam ſpecus, & cuniculos irrepunt Vulpecularum more, cum greſſum rectum anguſtiæ non capiant. Fulmen autem nunquam altius quinque pedibus deſcendit in terram. Item mox infra. Quid ſtultius quàm timere mutationem, aut ſubitos montium lapſus.) Legendum Nutationem, non Mutationem.

EX CAPITE III.

Nec ira numinum aut cœlum conuerti, aut terram.) Legendum Concuti, non Conuerti. Cæli enim conuerſio, quæ quotidie fit, nihil minatur, terra uero nunquam conuertitur. Gellius libro II. dicit incompertum eſſe, quæ cauſa, aut quis deus, dea'ue terram quatiat,

propterea, inquit, ueteres Romani, cum ferias eius rei cauſa indicæbant, nomen dei, ita, uti ſolet, cui ſeruari ferias oporteret, edicære quieſcæbant, ne alium pro alio nominando, falſa religione populum alligarent. Philoſtratus in uita Apollonij dicit Neptuno, Tellurió; ſacrificia fieri ſolita, cum terra concuſſa eſſet. Cum ciuitates, inquit, circa Helleſpontum poſitas crebri terræmotus concuterent, Aegyptij Chaldæió; ſacrificuli apud eas, pecuniæ colligendæ cauſa, conuenerant, decem poſcentes talenta pro ſacris Neptuno Tellurió; faciendis. Multi enim aquarum in terræ cauernis ſpiritu impulſarum, & undantium fluctibus, pulſibusó; terrā moueri exiſtimauerunt, unde Neptuno aſſignata hæc mouendi potentia, hinc uaria indita illi nomina. Dicitur enim alijs ἐνοσίγαιος, alijs ἐνοσίχθων, alijs autem σεισίχθων, hoc eſt, Terræmotor, uel quaſſator.

EX CAPITE VI. ET VII.

Et ea aliquando concuteretur.) Legendum uidetur Tota aliquando concuteretur. Item ex capite VII. Et Europam, Aſiamó; diſterminans.) Quis non iure miretur (niſi hæc uerba aliena, & adulterina ſint) Senecam in tanta notitia, contra omnium opiniones, & contra ueritatem ipſam Danubium Aſiæ Europæó; terminum ſtatuere, quas Tanaim diuidere certum eſt. Mari enim mediterraneo, & Tanai, Nilo; uniuerſum terrarum orbem in treis parteis diuidi compertiſſimum eſt, mare Europam ab Africa diſpeſcit, Africam ab Aſia Nilus. ex aduerſo latere Aſiam ab Europa Tanais. Lucanus libro III.

» - Quà uertice lapſus
» Riphæo Tanais, diuerſi nomina mundi
» Impoſuit ripis, Aſiæó;, & terminus idem
» Europæ, & mediæ dirimens confinia terræ.

EX CAPITE IX.

Ignem cauſam motus terrarum quidam, ſed & quidam non ob eandem cauſam iudicant.) Vetus lectio ſincerior, & ciuilior forſitan. Ignem motus cauſam quidam, & quidem non eandem iudicant. Itē mox. Qui exiſtimat ſimili penè ex cauſa, et aëre concuti terram.) Legendum tum ex Ariſtotele, tum ex ſequentibus, Et aëra
» concuti & terram. Plinius libro II. Neq; aliud eſt in terra tremor,
» quàm in nube tonitruū, nec hiatus aliud, quàm cum Fulmen erum-
» pit incluſo ſpiritu luctante, & ad libertatem exire nitente. Item mox infra. Ex eadem uia.) Scribendum Eadē ui. Item. Hunc ipſe.)

Vetus lectio. Hic ipſe. Item paulopoſt. Aut cum dubitauere, ſuper ea ſe, quæ ſuperſunt, quæ conſtant, ſe componunt.) Vetus lectio liquidior, & elegantior. Aut cum diu dubitauere, ſuper ea ſe, quæ ſuperſunt, ſtantq́; componunt. Item paulo ante. Sed quia pluribus obuius locis ardeat.) Licet omnia exemplaria Obuius, ego tamen malim legere Obrutus, hoc eſt tectus in locis ſubterraneis.

EX CAPITE X.

Hic ipſe caſus uicinia concutit fluctum.) Lege Fluctu, non fluctum. Item paulo ante. Quæ cecidit, exultat.) Scribendum, ut ſenſus ſit perfectus, Quæ, cum cecidit, exultat.

EX CAPITE XIII.

Siue per anguſta eniſus eſt.) Alij eliſus. Vetuſti tamen codices Eniſus, hoc eſt eluctatus anguſtias. Et paulo ante. Deinde rixa ſpiritus.) Vetuſti, uulgatiq́; codices Dum rixa. forte rectius. uel legatur utrunq́;. Deinde dum rixa. &c. Item infra. Motum, ac tumultum faciet.) Legendum ex uetuſtis codicibus Ciet. Item infra. In proxima quæq́; re molitur ac iactat.) Scribendum Proxima quæq́; remolitur, ac iactat.

EX CAPITE XIIII.

Quemadmodum animal totum uexationem ſentiet.) Scribo Tota, non Totam. Item mox infra. Alias citius impellit.) Neq; uetuſti, neq; uulgati codices illa duo uerba Alias citius, habent, neq; neceſſaria ſunt, cum honeſtius, atq; etiam clarius intelligantur, quàm ſcribantur.

EX CAPITE XV.

Sed multos illi caſus impoſuit natura.) Hoc uerbum Natura, non minus frigide, quàm inaniter nuper tantum inſitum, & inculcatum ab aliquo moleſte curioſo, ſummouendum ergo eſt, ne ſenſui noceat, nam ſine illo & elegantior, & apertior eſt ſenſus. ut Caſus uerbo Impoſuit, Multos uero, uerbo Aditus reſpondeat, quæ lectio uel indocili turbæ probabilis, & aperta eſt. Ariſtoteles etiam ex ſententia Anaxagoræ dicit terram totam in modum fungi naturalibus ſpiramentis ſubhiare, ſed ultra hoc multos in ea aditus, multosq́; ſpecus caſu, & externa ui factos, & apertos. Et quod mox ſequitur. Aqua alia torrentes cecidere.) Alij legunt Edidere, uetera tamen exemplaria Cecidere, ut ſit à uerbo Cædo, non Cado. Illud autem uerbũ Aqua, ad præcedentia pertinet, Alia uero ſequentis cæſi initium eſt. quare ſic diſtingue. Alicubi deduxit, quic=

quid ſuperne terreni erat, aqua, alia torrentes cecidere.

EX CAPITE XVI.

Quemadmodum tam diuerſas radices aleret, atq; aliter in ſe merſas foueret.) Vetus, uulgataq; lectio Aliter, atq; aliter in ſe merſas foueret, quæ recta, ſinceraq; eſt. Quo magis miror temere, nulloq; iudicio ueram lectionem aliquem interpolauiſſe, & quaſi data opera Senecã corrupiſſe. Item. Et tam uerſatile & uagatione gaudens?) Vetus lectio Et agitatione gaudens?

EX CAPITE XVII.

Non aliter; quàm ille pontem indignatus Araxes.) Vetuſti codices Quàm ille poëta, forte legendũ Quam illud poëtæ. uel, Ille poëtæ pontem indignatus Araxes. Hoc enim hemiſtichion Virgilij uatis eſt in calce octaui Aenei. Item mox. Vbi ſaxa manu, uel caſu in latere preſſere uenientẽ.) Quanq̃ & uetuſti codices In latere, rectius tamen meo quidem iudicio legitur Illata, quam lectionem Eraſmus reponit. uel forte utrunq; retinendum, ut ſit Illata in latere preſſere. Nam ſi In latere tantum legerimus, ſuſpenſa ſententia uidebitur. Eleganter, & copioſe ſcribit Mela Pomponius hanc Araxis fluminis contra oppoſita ſaxa uiolentiam. Cuius uerba non queo mihi
» temperare quin adſcribam. Araxes, inquit, Tauri latere demiſſus,
» quoad campos Armeniæ ſecat, labitur placidus, & ſilens, neq; in
» utram partem eat, quanquam intuearis, manifeſtus. Cum in
» aſperiora deuenit, hinc atque illinc rupibus preſſus, & quantò
» anguſtior, tantò magis pernix, frangit ſe ſubinde ad appoſita cau-
» tium, atq; ob id ingenti cum murmure, ſonanſq; deuoluitur, adeo
» citus, ut, quà ex præcipiti in ſubiecta caſurus eſt, non declinet ſtatim
» undam, ſed ultra, quàm canalem habet, euehat plus iugeri ſpatio
» ſublimis, et aquis pendentibus ſemetipſum ſine alueo ferens. Deinde
» ubi incuruus, arcuatoq; amne deſcendit, fit tranquillus, iterumq; ꝑ
» campos tacitus, & uix fluens. Item infra. Citius eripitur.) Vetus lectio Eò citius rapitur. Item mox infra. Sæpe enim terræmotus fuit.) Legendum Sæpe enim, cum terræmotus fuit, ſi modo pars eius aliqua dirupta erat, inde uentus per multos dies fluxit.

EX CAPITE XVIII.

Infuſuſq; per minima, laxamentum ſuperat. Indomita naturæ potentia libera eſt, utiq; cum concitatius ſibi ius ſuum uindicat.) Vetus lectio diuerſa. Fuſuſq; per minima laxamentum ſuperatus, indomita naturæ potentia liberat. Eſt utiq; cum concitatus ſibi ius ſuum uendicat.

Poteſt utraq; utcunq; defendi, mihi tamen uetus & elegantior, & magis genuina uidentur. nihil tamen auſim mutare, ſuum igitur opinaturis liberum, integrumq; ſit iudicium. Illud hoc loco monere inter neceſſaria duxerim, non proprie dici Laxamentum ſuperari, quod mihi dubiam, ſuſpectamq; facit lectionem Eraſmianam. Praeterea ſi ſic legatur, & ſequentia æſtuabunt nullo ſententiarum fundo. Item infra. Quicquid integrum tulerat.) Quanq̃ omnia exemplaria Integrũ, ego tamen legendũ arbitror Integer, ſpiritum enim refert.

EX CAPITE XIX.

Quomodo cum in dolio cauſatur uox, illa per totum cum quadam diſcuſſione percurrit, ac reſonat, & tam leniter morata circuit.) Vetus lectio probior, puriorq; uidetur. Quomodo in dolio cantantis uox per totum cum quadam diſcuſſione percurrit, ac reſonat, & tam leniter mota tamen circuit.

EX CAPITE XX.

Aut his plura.) Legendum Aut ex his plura. Item infra. Nonnunq̃ in coacta itinera coniectus.) Vetuſti codices In terrena itinera coniectus, forte legendum In arcta itinera. Item paulopoſt. Quibuſdam iam uitiatis.) Vetus lectio Quibus uitiatis &c.

EX CAPITE XXI.

Therem, & Theream hãc noſtræ ætatis inſulam.) Vetus lectio Therẽ & Themam, & hanc noſtræ ætatis inſulam. Videtur legendum ex Plinio. Theram, & Theraſiam, uel Theram & Thiam, quia ſequitur Et hanc noſtræ ætatis inſulam. Thia enim principatu Claudij, ætate Senecæ enata eſt. Thera autem & Theraſia ante Senecam plus minus ducentis annis emerſerunt. Quid ſiquis Theram & Hieram, hoc loco legeret? Quanquam Hiera quoque ante ætatem Senecæ enata credatur. Videtur ergo ſuæ ætatis inſulam illam intelligere, quæ inter Theram & Theraſiam cum flammis totum mare inuoluentibus illa ætate enata eſt, de qua ſupra capi-
» te XXVI. libri II. Strabo libro I. ἀνὰ μέσον γὰρ θήρας, καὶ θηρα-
» σίας ἐκπεσοῦσαι φλόγες ἐκ τοῦ πελάγους, ἐφ᾽ ἡμέρας τέσσαρας, ὥστε
» πᾶσαν ζεῖν, καὶ φλέγεσθαι τὴν θάλασσαν. &c. Sed circa hæc, non debet
eſſe nobis anxia diligentia, ad alia properantibus. Item paulo ante. Et nouos monteis ſubiectos extollere.) Lege ſubiectus.

EX EODEM

Altera inclinatio, quæ altera nutat.) Legendum Qua in latera nutat, nauigij more. Tales motus, quibus in obliquum, & in latera, atq; in unam partem inclinatione facta, aut uolutatione fluctuum more terræ mouentur, Ariſtoteles Oſtas uocari dicit. hi maxime infeſti &

periculoſi labefactant, & ſubuertunt quæcunq; mouerint. Qui autẽ, inquit, in obliquum quidem, ſed alterno pulſu, contrarioq; ictu, mucronatis quaſſant angulis, & quadam arietatione uiciſſim ſe impellunt, Epiclintæ uocantur. Illi uero qui ſurſum, ac deorſum terram rectis angulis ſucutiunt Braſtæ dicuntur. Quibus terra in caua deſidit, Chaſmatiæ. quibus aperitur & diſcedit, Rhectæ nominantur. Quidam uibrant in utranq; partem criſpante ædificiorum crepitu, & id quod uibrant, ipſa quaſſatione dirigunt, hos Palmatias uocant. Seneca latine Tremorem numero ſingulari. Oſtas Inclinationem, Braſtas Sucuſſionem, Chaſmatias autem nos poſſumus dicere Receſſus, Rhectas Hiatus, Epiclintas uero Acclinationes. De hoc ipſa
» Ariſto. uerba, ſiquis legere uoluerit, ſubſcripſi. τῶν δὲ σεισμῶν οἱ μὲν
» εἰς πλάγια σείοντες κατ' ὀξείας γωνίας, ἐπικλίνται καλοῦνται. οἱ δὲ ἄνω
» ῥιπτοῦντες καὶ κάτω κατ' ὀρθὰς γωνίας, βράσται. οἱ δὲ ὑφιζήσεις ποιοῦντες
» εἰς τὰ κοῖλα, χασματίαι. οἱ δὲ χάσματα ἀνοίγοντες καὶ γῆν ἀναῤῥηγνύν-
» τες, ῥῆκται καλοῦνται. Et paulo infra. τινὲς δὲ ἀναπέμποντες κατὰ μίαν
» πρόωσιν, οὓς καλοῦσιν ὤστας. οἱ δὲ ἀναπάλλοντες καὶ ταῖς εἰς ἑκάτερον
» ἐγκλίσεσι καὶ ἀναπάλσεσι διορθοῦντες ἀεὶ τὸ σειόμενον, παλματίαι λέγονται. Item paulo ante. Vtriusq; nomen.) Vetus lectio Vtriq;.

EX CAPITE XXII.

Vt ex his quæ impendere rupibus aqua reſoluta.) Vetuſti codices Vt ex his quæ impendent rupibus, aliqua reſoluta. Item paulopoſt Cadat, non Cadant. ut ſit ſenſus, & ordo uerborum. Aliqua rupes reſoluta cadat ex his rupibus, quæ impendent. Item infra. Nec tamen pondere ſuo.) Legendum ex uetuſtis codicibus. Nec tantum pondere ſuo. Item paulo infra. Vt deſinant eſſe oneri ferendo idonea.) Hoc uerbum Idonea, otioſum eſt, & inane.

EX CAPITE XXIII.

Quemadmodum Helice Buriſq; merſa ſunt.) Plinius libro II. & Quarto Buran non Burim uocat Oppidum Corinthio ſinu abla-
» tum. Ariſtoteles quoq;, et Strabo Helicen et Buran. i. ἑλίκην καὶ βοῦραν.
» βοῦρα δὲ καὶ ἑλίκη, ἡ μὲν ὑπὸ χάσματος, ἡ δ' ὑπὸ κύματος ἠφανίσθη.
Bura uero & Helice, inquit Strabo, hæc terræ hiatu abſorpta, illa undis ſubmerſa eſt. Ouidius.

» Si quæris Helicen & Buram Achæidas urbes,
» Inuenies ſub aqua, & adhuc oſtendere nautæ
» Inclinata ſolent cum mœnibus oppida merſis.

Item paulo infra. Quisquis primas literas Græcas didicit, ſcit illum apud Homerum ἐννοσίγαιον uocari.) Vetuſti omnes, uulgatiq;

codices Sibithona, non ἐννοσείγαιον. Vnde, & ex Homero legendum eſt hic σεισίχθονα. à σείω, quod eſt quatio, & χθών. ονος. ideſt terra, quaſi Motorem terræ dicas. Ipſum quoq; terræmotum σεισμὸν Græci uocant. Scio Neptunum eadē de cauſa ἐνοσίγαιον quoq; dici, ab ἐνόω καὶ γαῖα, & aliquando gemino νν metri cauſa, ut apud Iuuenalem.

» Ipſum compedibus qui uinxerat Ennoſigæum.

Dicitur etiam ἐνοσίχθων ſimili ratione, quod ſcilicet terram concutiat, ut diximus.

EX CAPITE XXIIII.

Immó, inquit, ſeu cum frigore.) Legendum Ceu cum frigore per. c. non per. s. Ariſtoteles quoq; ſecundo Meteoron dicit terræ ſimile quiddam noſtris corporibus accidere. quemadmodum, inquit, plerunq; poſt urinam redditam, quodam quaſi tremore corripimur, exteriore ſcilicet, & frigidiore aëre in interiora ad ſedem emiſſi lotij penetrante, ſic ipſam terram per cauernas ingreſſi frigidi ſpiritus quatiunt, & uibrant.

EX EODEM

Atalantam inſulam.) Vetuſti codices Atlantem, ſed legendum putauit Hermolaus in Plinio Atalantem ex Strabone, Stephano, & Thucydide. Quanquam & Atlantem inſulam eſſe ſciamus, contra montem Atlantem ſitam, ſed. Atalantis, de qua hic fit mentio, Eubœæ adiacet, quondam eidem iuncta, deinde maris interuentu auulſa. Sed forſitan nō male exit etiam in. a. Græci enim efferunt ἡ ἀταλάντη. η. autē finale ſæpius in. a. quàm in. is. à Latinis cōuertitur. Strabo
» libro IX. πλησίον δὲ καὶ ἡ ἀταλάντη, ὁμώνυμος τῇ περὶ εὔβοιαν καὶ
» λοκρούς. proxima eſt Atalante, cui cognominis alia eſt ad Eubœam
» & Locros. Idem in eodem. καὶ ἡ ἀταλάντη δὲ, νῆσος, κατὰ ὀποῦντα
» ἵδρυται, ὁμώνυμος τῇ πρὸ τῆς ἀττικῆς. Et Atalante inſula locata eſt in Hopuntem, eiuſdem nominis cum illa, quæ contra Atticam ſita eſt. Item paulopoſt. Aut certe maxima ex parte ſuperfuſam.) Vetus lectio ſuppreſſam, ſed uulgata lectio probior. Item. Id Sidoniæ accidiſſe.) Vetuſti codices Sidone. Forte legendum Sidoni. Strabo In Phœnice facto terræmotu, inquit, oppidum ſuper Sidonem ſitum abſorptum fuiſſe Poſſidonius author eſt, & Sidonis duas fere partes corruiſſe.

EX CAPITE XXV.

Decidant in illum ſubteriacentem locum.) Vetus lectio Subteruacantem. Item paulopoſt. Et ſciſſam unius magnitudinē montis in duas partes tunc effugiſſe.) Diſtinguendum ita, ut illa ultima uerba Tunc

effugiſſe, ad ſequentia pertineant, hoc modo. Tunc effugiſſe Penæon. Tametſi Effudiſſe, uel Effluxiſſe magis probauerim, quàm Effugiſſe. Præterea ſcribendum per ei Græcam diphthongum, ut & ſupra libro III. monuimus, quandò ipſi Senecæ ſic ſcribi ex Græco placuiſſe uidemus, ita enim habent omnia uetuſta exemplaria. Item. Ni laxos ſpecus.) Legendum In laxos ſpecus. Et paulo infra Spiritum, non Spiritui. Item infra. Quod niſi eſſent magna terrarum ſpatia.) Legendum Quod niſi eſſet, ſingulari numero: hoc eſt. niſi ſpiritus in laxos ſpecus conueniret, magna terrarum ſpatia commouerentur. Et paulo infra. Cum laborauit Aegine, tam propinquas illi patrias de motu nihil audiſſe.) Forte legendum Patras, non Patrias, Patræ enim in promontorio longiſſimo Peloponneſi conditæ, quinq; fere Mil. Paſ. ab Aegina, ſiue Aegine oppido diſtant.

EX CAPITE XXVI.

Multumq; ſecum limum trahens.) Vetus lectio Multumq; ſecũ cœni trahens. Item mox infra. Et eum ſubinde.) Legendũ Et id ſubinde. Aegyptum totam fere à Nilo aggeratam docet Ariſtoteles primo Meteoron. & Plinius II. Naturalis hiſtoriæ. Item infra. Nec ulla interualla in ſe habet, & ſic creuit in ſolidum areſcente limo, cuius preſſa erat.) Purior eſt uetus lectio. Nec ulla interualla intra ſe habet, ſed creuit in ſolidum areſcente limo, quo preſſa erat, & ſedens ſtructura. &c. Item paulo poſt. Falſa hæc Pompeium, & Herculaneum ſenſere.) Legendum ex uetuſtis codicibus Pompeij, πληθυντικῶς, ut ſupra in principio libri. Item infra. Sic nobilis, & huic iã familiaris Malonicopolis.) Legendum ſeparatim, malo Nicopolis, ut » Malo ſit dandi caſus. Plinius libro II. Nec montoſa tali malo carẽt: quamuis mendoſe legatur in omnibus Plinianis codicibus Tali modo » carent. Strabo libro I. de Terræmotu τὸ δ᾽ αὐτὸ πάθος καὶ ἐπὶ τὴν » συρίαν ὅλην διέτεινε. hoc malum in totam Syriam extentum eſt. hoc eſt, hæc clades & affectio terrarum. Hæc leuia admonere ſuperuacuum eſſet, niſi delicatum lectorem uel fallerent, uel morarentur, & (ut Plautino utar uerbo) remoram facerent. Nicopolis Epiri urbs eſt, à uictoria Auguſti ad Actium ſic appellata, quæ prius Ambracia dicebatur. Eſt & Alia Nicopolis in Aegypto, non longe ab Alexandria ab eadem Auguſti uictoria.

EX CAPITE XXVII.

Vel corruptus æternorum igniũ uitio.) Rectius forte uetuſti codices Internorum ignium, hoc eſt, in terra latentium. Item quod mox ſequitur. Cum eſt longo ſitu emiſſus, parũ habet liquidũ quod maculat,

ac polluit.) Vetuſti uulgatíq; codices paulo ſinceriorem habent lectionem hoc modo. Parum hunc liquidum quod maculat. Legendum ergo Cum è longo ſitu emiſſus, purum hunc, liquidumq́; maculat, ac polluit. Ipſo Sole clarior eſt ſenſus. Item. Ante, quam ab homine poſſet trahi.) Vetus, & uulgata lectio forte probatior, & integrior. Ante, quàm ut ab homine poſſet trahi, ſurgeret.

EX CAPITE XXIX.

Nam quod aliquos inſanis, attonitisq́; ſimileis diſcurrere facit motus.) Legendum eſt. Nam quod aliquos inſanis attonitisq́; ſimileis diſcurrere fecit metus. Cum enim Pompeij terræmotu deſederunt, aliqui attoniti ĩpotesq́; mentis diſcurrerunt. Seneca ſupra ſtatim à principio
» *huius ſexti libri. Adijciunt, inquit, his ſexcentarum ouium gregem*
» *exanimatum, & diuiſas ſtatuas, motæ poſt hoc mentis aliquos, atq;*
» *impotes ſui erraſſe. Confirmant hanc lectionem etiam ſequentia.*

EX EODEM

Hæc loca ui quondam, & uaſta percuſſa ruina.) Vetus lectio Conuulſa ruina. Item. Venit ingenti ui pontus.) Vetuſti codices Medio ui pontus. Item Et undis heſperium, non Ingens. Et paulo infra. Littore, nõ Aequore diductas. Virgiliani quoq; codices nõ diſcrepant unico apiculo à uetuſtis Senecæ exẽplaribus. Item paulo infra. Cum pars naturæ concita eſt, deeſſe & aliquo mare ignem ſpiritu impegit.) Ita habent omnia exemplaria, quæ ego uiderim, adeo pertinaciter in errorem conſpirarunt. niſi quod unus uetuſtiſſimus codex loco uerbi Concita, habet Concitata. Præterea Spiritus, non Spiritu. Robuſtior eſt, altiusq́; longo tempore hic error demiſit radices, quàm ut obiter extirpari queant. Quare in loco tam inſigni coniectura periclitari uix citra reprehenſionem poſſumus. ſed quoniam nobis propoſitum eſt non recuſare, cauſa cõmunis utilitatis, etiam ancipitis iudicij aleã ſubire, non diſſimulabo noſtram ſuper hunc locum ſententiam, quam late miſſa coniectura aſſequor. Legendum enim arbitror. Cum pars naturæ concitata eſt de ſe, uel aliquod mare ingens ſpiritus impegit. Nam maria & de ſe naturali motu concitantur, ut docet Ariſtoteles, & ſpiritu ꝑ occulta foramina ſubeunte aquas impelluntur. Spirituum autem in omni mundi parte indomita, miráq; potentia eſt. Verum hoc nolo ita eſſe decretoriũ, quin integrum ſit opinaturis iudicium.

EX CAPITE XXXII.

Quos magis refert natura fortiores fieri.) legendum ex uetuſtis codicibus Quos magis refert ueſtra fortiores fieri. Vt ſupra circa finem

» ſecundi. Intelligo quid iandudum deſyderes, quid efflagites. malo,
» inquis, fulmina non timere, quàm noſſe, itaq; alios doce quemadmo=
» dum fiant, ego mihi metum illorum excuti malo, quàm naturam
» indicari. Item paulo infra. Quid eſt enim cur ego hominem aut
feram quidem.) Legendum Quid eſt cur ego hominem aut feram? quid eſt cur ſagittam &c. Item. Siue mors æquo &c.) Legendũ. Siue nos æquo. Item infra. Cum libet illi eam accipiat.) Vetus lectio Qui uolet illã accipiat. ut ſit communiter dictum. Item mox infra. Et cum omnibus bonis.) Lego Et cum bonis omnibus, hoc eſt precationibus & auſpicijs.

EX EODEM

Nec quod fuit in puncto fugientis temporis. Pendeóq;, & magni eſt modicum fuiſſe.) Ita legendum, & diſtinguendum eſt, ut Pendeo uerbum, ad præcedentia pertineat. & In puncto ſit initium huius clau
» ſulæ, hoc modo. In puncto fugientis temporis pendeo, & magni eſt
» modicum fuiſſe. Nihil habemus de tempore niſi præſens, dicit philo-
» ſophus. Seneca in libro De breuitate uitæ. Præſens tempus, inquit,
» breuiſſimum eſt, adeo quidem, ut quibuſdam nullum uideatur. Et
paulopoſt. Solum igitur ad occupatos præſens pertinet tempus, quod tam breue eſt, ut arripi non poſſit. Hinc eſt illud uulgatiſſimũ apud Græcos authores. στιγμὴ χρόνου. ideſt. momentum, ſeu punctum tem
» poris. Plutarchus de pueris inſtituendis. στιγμὴ χρόνου πᾶς ἐστὶν ὁ βίος.
» Punctum temporis eſt omnis uita. Terentius. Tum temporis adhuc
punctum mihi eſt. hoc eſt, breuiſſimum ſpatiũ. Punctum enim apud Mathematicos eſt pars indiuidua lineæ. Tria ſanè dicuntur eſſe tempora Præteritum, Præſens, & Futurum. ſed præteritum iam non eſt. futurum nondum uenit. præſens inſtans eſt, nullum ſpatium, nullámq; partem ſuam habens. prima enim eius pars eſt præteriti, ſecunda futuri. tertia ſiqua eſt media, illa inſtans & incomprehenſibilis eſt, atq; omnino puncto indiuiſibili ſimilis. Item. Hoc aſſignemus animo.) Vetus lectio Hoc affigamus animo. Item mox. Hoc nobis ſubinde ſemper dicamus.) Legendum Hoc nobis ſubinde dicamus. Illud enim Semper, ſuperuacaneum & inane eſt, ac χόλιον illius uerbi ſubinde. Et in fine libri. Vel ſi ita tulerit, poſſis illi ut obuiam exire.) Honeſtior puriórq; erit lectio, ſi mutato ordine uerborum ſic legerimus. Vt ſi ita tulerit, poſſis illi uel obuiam ire.

ANNOTATIONES MATTHAEI FORTVNATI IN LIBRVM SEPTIMVM ET VLTIMVM NATVRALIVM QVAESTIONVM SENECAE.

EX CAPITE I.

Ipſi quoq; quamuis ſpargantur, & longius exerant faces, æque tamen ignei, ſplendidiq; ſunt.) Magna arte corrupta eſt, & mutata hæc lectio, frigida tamen eſt & inepta. Legendum ergo tum ex uetuſtis, tum etiam uulgatis exemplaribus, nam & illa uno uerbo parum deflexo, ſincœram lectionem habent. *Ipſam quoque, quamuis ſpargatur, & longius exeat, faciem, æquæ enim ignei ſplendidiq; ſunt.* Senſus autem eſt. Cometas cæteris ſyderibus non ſolum ortus & occaſus communeis habere, ſed ipſa quoq; facie ſimileis eſſe, quamuis ſparſa ſit, & latius, liberiusq;, quàm cæterorum ſyderum diffuſa, atq; multarum ſtellarum regionem complexa. Item mox infra. *Mouenturq; ſenis menſibus.*) Vetus lectio *Manentq;*
» *ſenis menſibus.* ut infra capite XII. *Atqui Cometæ ſenis menſibus manent.* Plinius uero libro II. dicit longiſſimum ſpatium, quo cernerentur, octoginta dierum annotatum eſſe, breuiſſimum ſeptem. Item paulo poſt. *Et nuper in Græcia inuenta.*) Rectius uulgati codices *In Græciam inuecta*, uel *In Græciam tranſuecta*, ut uetuſta habent exemplaria. Nam obſeruatio rerum cœleſtium non inuenta in Græcia, ſed in Græciam ex Aſſyria, & Aegypto inuecta eſt. Seneca paulo infra. *Eudoxus, inquit, primus ab Aegypto hos motus in Græciam tranſtulit.*

EX CAPITE III

Plureis ſtellas eſſe quæ currant.) Quanquam *Currant* legatur in omnibus, quæ nos uidimus, exemplaribus, ego tamen malim legere *Coëant*, uel *Concurrant*. Anaxagoras enim, & Democritus, ut docet Ariſtoteles I. Meteoron, arbitrantur nihil aliud eſſe Cometen, quàm iunctam effigiem, lumenq; commiſſum, & confuſum duarum, uel plurium ex propinquo Errantium ſtellarum. Nam quædam ſydera
» diſſolutis etiam crinibus conſpecta fuiſſe tradiderunt. Αναξαγόρας
» μὲν οὖν καὶ Δημόκριτός φασιν εἶναι τοὺς κομήτας, σύμφασιν τῶν πλα-
» νητῶν ἀστέρων. ὅταν διὰ τὸ πλησίον ἐλθεῖν δόξωσι θιγγάνειν ἀλλήλων.

» Item non ita multo poſt de ſententia Democriti φησὶ γὰρ ὦ φθαδια
» λυομένων τῶν κομητῶν καὶ ἀςέρας τινάς. Item paulo infra. Nec omnia.) Lege Nomina, ut habent uulgati codices. Virgilius.
» Nauita tum ſtellis numeros, & nomina fecit.

EX CAPITE IIII.

Hinc uidetur.) Legendum Huic uidetur, ut ſit dandi caſus. Item mox infra. Hæc cum proxima ſigna Martis, aut in Lunæ uicina tranſit.) Vetus lectio Hæc cum proxima ſigna Martis premit, aut in lucem uiciniam tranſit, ut forte legendum ſit. In lunæ uiciniam, aut certe Lucem uicinam, ideſt Iouis ſydus, cui ſtella Saturni uicina eſt. Verum hoc ut uidebitur legentibus. Illud ſciendum, Saturnum ideo plus uirium ad omnes motus habere, quia quodq; ſignum bis repetit. In Capricorno facit grauiſſimas pluuias, præcipue in Italia, in Scorpio grandines, item in alio fulmina, in alio uentos. Item paulo poſt. Præterea, inquit, aliam naturam habent fulmina.) Scribendum tum ex uetuſtis codicibus, tum ex ſequentibus uerbis Materiam, non Naturam, nam ſequitur Aquarum enim, & omnis humidi euaporatio &c.

EX CAPITE V.

Syluas interim & tecta corripiens.) Interdum forte, non Interim legendum. Item. Caliſthenes tradit antequam Burim & Helicen mare abſorberet.) Vetuſti aliquot codices ſic habent. Talem effigiem ignis longi fuiſſe Colliſthenes tradit, ante, quàm Burim & Helicen mare abſorberet. Sed hæc uerba mihi addita, et inſita ab aliquo uidentur, quod alioqui imperfectus, & abruptus ſenſus prima fronte apparebat. Scribendũ præterea Calliſthenes gemino ll. ubiq;.

EX CAPITE VI.

Et ſtellas non prætermeant.) Legendũ abſq; negatione. Et ſtellas prætermeant. ut capite ſequenti. Qui & procedunt, & ſigna prætereunt.

EX CAPITE VII.

His accedit illud quoq;, uentus multas aëris partes impellit.) Legendum ex uetuſtis codicibus Quod uentus &c. Et paulo poſt. Si illos Aquilo propelleret, ad meridiem ſemper augeretur.) Legendum Agerentur.

EX CAPITE VIII.

Num quis noſtrum aut accideret.) Legendum ex uetuſtis Num quis noſtrum crederet, aut Lunam &c. Item paulopoſt. Non tantum ſupra Lunam efferrent.) Scribendum Non tamen ſupra Lunam &c. Item capite IX. Plurium uentorum, non Plurimum. Et paulopoſt.

Nam cum

Nam cum uagus, & incertus ſpiritus certi uolatus eſt.) Vetus lectio Certi uolutatus eſt. Videtur eſſe legendum Cum cæteris uolutatus eſt. ſequitur enim. Nouiſſime uni uis cedit. Vortex enim ſeu Turbo, eſt plurium uentorum inter ſe luctatio, ut pauloante dixit Seneca. Item In exitum ſui, non In exitum. Et capite X. Cœliq́; uolumina torquet.) Legendum Celeriq; uolumine torquet ex Ouidio, cuius ex II. Meta. ſunt carmina hæc.

» Adde quod aſſidua rapitur uertigine cœlum,
» Syderaq́; alta trahit, celeriq; uolumine torquet.

EX CAPITE XI.

Forma eius non eſt una.) Videtur eſſe legendum abſq; negatione. Forma eius una eſt. ut apparet ex ſequentibus. Item paulopoſt. Et eorum quibus fuſus adeſt ignis.) Scribendum ex uetuſtis codicibus, Quibus fuſus qdem eſt ignis. Item. Ita dicit, aut lucidiorem eſſe.) Vetus lectio Ita ait aut liuidiorem eſſe, aut rubicundiorem. hoc tamen non caſtigandi, ſed admonendi gratia poſuimus. Et quod mox ſequitur. Aut in latera diuiſos.) Vetus lectio Demiſſos.

EX CAPITE XII.

Quanto celerior debet fieri in ſtellis congreſſio?) Scribendum Digreſſio? Item paulopoſt. Cum ſint ingenti ratione diductæ.) Legendũ Regione, non Ratione, hoc eſt ſpatio & interuallo. Item infra. Quemadmodum arcum alterne ſol uiſit.) Vetus lectio caſtior. Quemadmodum alterne arcus Solis uiſitur. Et paulopoſt Intra breuiſſimum ſpatium, non Inter ſcribendum.

EX CAPITE XIII. ET XIIII.

Aut per obſcuritatem luminis.) Legendum ex uetuſtis. Propter obſcuritatem. Et mox infra Propter circulorum, non Per circulorum. Item ex capite XIIII. Velim cum mihi dicat.) Legendum Velim tamen mihi dicat. Item mox infra Qui mundo, non Cum mundo ſcribendum. Item infra. Quid eſt deinde quod probes.) Legendum Quo probes.

EX CAPITE XVI.

Sicut hic dicit Cometen.) Verbum Dicit otioſum eſt, ponitur enim infra alind uerbum ſenſui reſpondens. Ita autem eſt diſtinguendum, ut illa particula Sicut hic, ad ſuperiorem clauſulam pertineat. ſubintelligendumq́; eſt uerbum Decapit. Item paulo infra. Qui ingentis traxit euentus.) Vetus lectio Quia ingentis rei traxit euentus. Item ſupra capite XV. Quid ergo coire ſtellas oportet.) Scribendum Quot ergo. Et paulo infra. Quot ergo conueniſſe debent Erraticæ.

EX CAPITE XVII.

Illi ſimilem fuiſſe negans.) Verbum Negans, antiqui codices non habent, & profectò confundit ſenſum, neq; enim poteſt ad Apollonium apte referri. Et quod mox ſequitur. *Qui poſt diui Iulij Veneris ludis genetricis.)* Hic neceſſarium uerbum deeſſe uidetur, arbitror illud uerbum Negans, quod pauloante repudiauimus, huc pertinere, ſed immutatum eſſe, ſcribendum enim uidetur hoc modo. Qui poſt ne-
» cem Diui Iulij, Veneris ludis genitricis. Plinius libro II. Cometes
» in uno, inquit, totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodum
» fauſtus Diuo Auguſto iudicatus ab ipſo, qui incipiente eo apparuit lu
» dis, quos faciebat Veneri genitrici, nō multo poſt obitum patris Cæ
» ſaris, in collegio ab eo inſtituto. Hæc Plinius. Cometes hic natalem Chriſti Saluatoris prænunciaſſe creditur. Item capite XVIII. *Non autem manet illis prima facies.)* Legendum Nunc autem.

EX CAPITE XX.

Multos cometas uidemus.) Legendum cum negatione Non uidemus. Item infra. *Quem Sol uicinus traxerat.)* Scribendum Texerat. uel, ut uetuſti codices habent, Obtexerat. hoc eſt, obſcurauerat, & hebetauerat.

EX CAPITE XXI.

Ignium materia alimentum ſuum ſequitur.) Legendum Ignium modo alimentum ſuum ſequitur. Item mox infra. *Quamuis enim ad ſuperiora uiſus eſt,)* Vetus lectio ſincerior, et clarior. Quamuis enim illi ad ſuperiora niſus ſit. hoc ſenſu. Quamuis Cometes, utpote igneus, naturali curſu ad ſuperiora moueatur, tamen materia alimenti deficiente retroit, deſcenditq; in aëra humiliorem, & craſſiorem, pa-
» ſtum ſequens. Seneca non ita multo poſt. Huc itaq; deſcendunt inui-
» tante materia, non itinere. quamuis non hæc ſit opinio Senecæ. Item infra. *In diuerſum illi Claudiano circumactum.)* Lego Circumactus. Item. *Videlicet ille humiliora habuit.)* Legendum Humidiora. Item. *Et ibi ſe ſubduxit.)* Vetuſti codices addunt Oculis.

EX CAPITE XXII.

Quam quæ natura ne unquam excuterentur aptauit.) Vetus lectio Quam quē natura ne unquam excuteretur aptauit. bona eſt utraq;, ſed uulgata probior. ſenſus autem eſt. Cometas in aëre uago, & fluido locum habere non poſſe, qui tam pertinaciter ſuis ſedibus hæreant, quàm illi ſempiterni ignes, quos natura partim cœlo, partim ſuis orbibus ita affixit, ne unquam excuterentur. Cometas itaq; certos, & perpetuos igneis à natura aptatos credibile eſſe.

Ex capite

EX CAPITE XXIII.

Sic quæ tranſuerſæ dicuntur ſtellæ cadentes.) Vetus lectio cōmodior uidetur. Sic quæ tranſuerſæ ducuntur ſtellæ, & cadentes. ſed hoc arbitrarium ſit. Item paulo infra. *Cometes poteſt ſic altum habere circulum, ut modo in hunc parte aliqua ſui incidat.*) Videtur eſſe Legendum. Cometes poteſt ſic latum habere circulum, ut in hunc tamen aliqua parte ſui incidat. neq; enim altitudine, ſed latitudine potius Cometarum circulum à Septentrione, ubi fere Cometæ uiſuntur, ad Zodiacum uſq; extendi, & aliqua parte in eum incidere credibile eſt.

EX CAPITE XXIIII.

Vt in multa itinera diuiſus, hinc non unam deterat ſemitam.) Vetus lectio Vt in multa itinera diuiſus hinc &, nec unam deterat ſemitam. Vnde legendum arbitror. Vt in multa itinera diuiſus ſit, nec hāc unam deterat ſemitam. Item paulopoſt. *Quæ minime uacuū, & inertem eſſe patiuntur.*) Vetus lectio Quæ aëra minime &c. Item. *Quinq; ſtellas eſſe.*) Lego ex uetuſtis codicibus Quinq; ſolas eſſe.

EX CAPITE XXV.

Nondum teneri legibus cæteris.) Scribo Certis. Item infra. *Qui nullam ſtellam.*) Lege Qui ullam. Item. *Quæ nō tenor.*) Vetus lectio Quæ nunc tenor. Item. *Alia ex diuerſo.*) Vetuſti codices ex áduerſo.

EX CAPITE XXVI.

Vt certo tempore intuentes afflent.) Vetuſti codices Vt certo tempore uel inuentis intuens afflant. Vnde legendum arbitror. Vt certo tempore illis inuentis afflet, uel, illas inuētas afflet. Certo enim tempore, certisq; partibus cœli Sol deprenſas ſtellas afflat, propelluntur'q; aut in ſummas, Sole ſubeunte abſidas, aut ſuperueniente in imas deprimuntur. Quod ſupra in præfatione primi uoluminis Seneca his
» uerbis notauit. Obſeruat, inquit, ubiq; quæ ſtella primum terris lu
» men oſtendat, ubi culmen eius ſummum, qua curſus ſit, quouſq; deſcendat. Vbi ſi Proximum, non Primū legeres, clarior, & uerior forſitan lectio eſſet. Proximæ enim ſunt terris ſtellæ, & altitudine & latitudine in Occaſu ueſpertino. contra uero in Exortu ueſpertino altiſſimæ, & remotiſſimæ à terris utraq; ratione, & altitudinis ſcilicet, & latitudinis. *A matutinis enim, primisq; ſtationibus (quas Saturnus, Iupiterq; facit in triquetra, ſeu triangula forma à partibus CXX. Mars uero, quippe Soli propior, etiam in quadrato à partibus LXXXX.) Solis radio perculſæ rectum agere curſum pro-*

hibentur, & ignea ui in ſublime, abſidumq; altitudinem ſubire coguntur. Deinde progrediente radiorum uiolentia retroaguntur, diminuiturq; ſemper motus, ac detrahuntur numeri uſq; ad alterum ab altero latere triquetrum, ubi faciunt ſtationes ueſpertinas, ſeu ſecundas. Itaq; harum trium ſuperiorum ſtellarum (nam Veneris, Mercurijq;, quæ infra Solem ſunt, penè contraria ratio eſt) à primis ſtationibus ad ſecūdas adeo diminutus eſt motus, ut intuētes fallant, ſtareq; credantur, ac multo magis in exortu earum ueſpertino, cum minimo motu feruntur, propterq; nimiam ſublimitatem uix cernuntur, expulſæ ſcilicet in ipſos ſummarum abſidum uertices, toto ſole à partibus CLXXX. aduerſo, ac diu in nullam partem ſtellam propellente, ſed totis per dimetientem aduerſis radijs, in articulo ſummæ abſidos ſydus urgentibus. Hoc ergo tempore maxime pertinaciter ſtare uidetur, intuentesq; fallit, & præſertim, ſi id in Septentrionalibus ſignis, quæ altiora ſunt, euenerit. Quare hic quoq; forte legendum erit. Vt certo tempore uel intentius intuentes fallant. Quæ mihi uidetur ueriſſima, & germana lectio, conueniensq; tam præcedentibus, quàm ſequentibus. confirmat maxime hanc lectionem exemplum quod ſequitur de nauibus. Syderum uero ſublimitatem, uel humilitatem facit etiam abſidum, ſeu circulorum eccentricorū uaria poſitio. præterea obliquitatis, latitudinumq; Signiferi ratio, per quas ſtellæ euagantur nunc in Auſtrum deſcendentes, nunc in Septentrionem ſubeuntes.

EX CAPITE XXVII.

Quomodo nihil prohibet? ita ſydera eſſe.) Legendum ſine interrogatione. Quomodo nihil prohibet iſta ſydera eſſe. Item infra. Intra breuiſſimum tempus Aries excolitur.) Legendum Extollitur. Item. Libra tardiſſime mergitur.) Legere malim Emergit. ſequitur enim, Hoc diu proferatur. Videtur loqui de ortu utriusq; ſigni, quàm uarius ſit, illius uelox, huius tardus. Hæc autem inæqualitas in emerſu ſyderum, uel ſignorum fit ſecundum quod recta, uel obliqua emergant. Item paulopoſt. Vides enim ſimillima eſt illa.) Sic in omnibus. Legendum tamen arbitror Vides quàm diſſimillima eſt illa. Item paulopoſt. Alia moroſiora.) Vetera, uulgataq; exemplaria Maiora, non Moroſiora, & certe Moroſiora abhorret à ſenſu, neq; enim idem ſignificat, quod tardiora, ut arbitratus eſt ille, qui hoc uerbum appoſuit. Nam moroſum, moroſa, & inde moroſiora, non à mora, ſed à moribus deducitur. moroſus enim dicitur, qui habet multos ac uarios, diſcordesq; &

inter

inter ſe contrarios mores. Item capite XXVIII. *Ex quo apparet illum non ex proximo.*) Vetus lectio *Non ex improuiſo*, & rectius forſitan.

EX CAPITE XXIX.

Non deſijt in rectum aſſidue celerior ferri.) Legendum *Celſior ferri*. Seneca ſupra de eodem. *Ille enim*, inquit, *a Septentrione in uerticem ſurgens*. Item infra. *Quæ an uera ſint dij ſciunt.*) Legendum ex uetuſtis non *Dij ſciunt*, ſed *Diſcutiant quibus eſt ſententia ueri*. ſupra quoq; *Contenti*, inquit, *ſumus inuentis, aliquid ueritati & poſteri conferant*. *Diſcutiant* autem hoc ſenſu dixit, ut palàm diſputent, & exquirant, quos ea cura tenet. ſequitur enim, *Nobis rimari illa et coniecturare in occulto tantum licet*. Illud enim dictum *Dij ſciunt*, puerile & putidum eſt, neq; huic loco conueniens. Tragici ſolent ad aliquem deum confugere, ubi explicare argumenti exitum non poſſunt, atq; ubi aliquis dignus uindice nodus inciderit.

EX CAPITE XXXI.

Multa præterea cognata nimium ſummo.) Lege *Numini ſummo*. hoc eſt deo. Item paulopoſt. *Ne quidem hæc multa, uenientis æui populus.*) Legendum uidetur ex uetuſtis codicibus, ut ſenſus conſtet, *Ne hæc quidem multa. Multa uenientis æui populus ignota nobis ſciet*. hoc ſenſu. Multa quidem hoc primum ſeculo cognouimus, ſed longe plura cognoſcent poſteri. ex ipſius enim naturæ ſacrario interiore quælibet ætas habebit, quod promat. Item infra. *Vtiq; ſi labor ceſſat.*) Ita legendum, diſtinguendumq; eſt, ut hæc uerba ad præcedentem clauſulam pertineant. In quod autem inchoet ſequentem. Item paulo ante. *Ex quibus hæc ætas.*) Scribendum. *Ex quibus aliud hæc ætas*. Item. *Non ambulamus ſed incedimus.*) Vetus lectio commodior. *Non ambulamus, ſed repimus*. Cicero de officijs. *Cauendum eſt autem ne tarditatibus utamur in greſſu mollioribus, ut ſimiles pomparum ferculis eſſe uideamur*. Item.

Aut traducatur.) Vide ne legendum ſit, *Vt traducatur*. hoc eſt dedecoretur, & deturpetur, atque infamia afficiatur. ut apud Iuuenalem.

» *Squalentes traducit auos.* Seneca XVI. Epiſtolarum,
» *Volo luxuriam obiurgari, libidinem traduci, impotentiam frangi*. Item infra. *Et locatus ad mortem infamiæ armatur.*) Vetus lectio *In fame armatur*. neq; diſplicet, ſubiungitur enim, *Egenus etiam, in quo morbum ſuum exerceat, legit*.

EX CAPITE XXXII.

Quis philoſophum.) Lege Philoſophiam. Senecæ libro XV. Epiſtolarum. In Rhetorum, inquit, ac Philoſophorum ſcholis ſolitudo eſt, atqui celebres culinæ ſunt. Idem libro XI. Cogito mecum, quàm multi corpora exerceant, quàm pauci ingenia, quantus ad ſpectaculum non fidele, & luſorium fiat concurſus, quanta ſit circa artes bonas ſolitudo, quàm imbecilli animo ſint, quorum lacertos, humeroſq; miramur. Item paulo poſt. Sine ſucceſſione deficiunt.) Vetuſti codices ſine ſucceſſore. Item mox infra. Academici ueteres, & minores) Rectius forſitan legeretur Iuniores. Item. Vt detur latus.) Legendum ex antiquis codicibus Vter det latus illis. Item.

Tranſitur ad ganeam.) Vetera, recentiaq; exemplaria forſitan rectius Galeam. dixit enim. Deinde ſub perſona cum diu trita frons eſt. Nam prius & uiri & fœminæ impudentiores exercebantur ſub perſona, deinde, quaſi ad ueram arenam ſe præpararent, ſub galea. Iuuenalis libro II.

» Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem?

Idem paulopoſt.

» Aſpice quo fremitu monſtratos perferat ictus,
» Et quanto galeæ curuetur pondere.=

Hæc fœminarum impudentia eò progrediebatur inſaniæ, ut aliquando in ueram arenam, ueramq; pugnam prodire auderent, & cominus Apros, Leones, Vrſos, & alias id genus feras in arena conficere. Iuuenalis libro I.

» = Cum Meuia Thuſcum
» Figat aprum, & nuda teneat uenabula mamma. Item

Martialis primo Epigrammaton

» Belliger inuictis quod Mars tibi ſæuit in armis,
» Non ſatis eſt Cæſar, ſæuit & ipſa Venus.
» Proſtratum Nemees & uaſta in ualle Leonem
» Nobile, & Herculeum fama canebat opus.
» Priſca fides taceat, nam poſt tua munera Cæſar
» Hæc iam fœminea uidimus acta manu. Papini. in Syluis
» Stat ſexus rudis, inſciusq; ferri,
» Et pugnas capit improbus uiriles.
» Credas ad Tanaim, feruumq; Phaſim
» Thermodontiacas calere turmas.

Refert Suetonius Domitianum non modo uirorum, uerumetiam fœminarũ pugnas ediſſe. Cum hæc proderem, conſului iudiciũ ui-

ri in utraq; lingua eruditiſſimi tum de alijs, tum præſertim de illo
Senecæ loco libro primo, capite XV. Quæ aſparſoplecta Græci
uocant. quid loco illius uerbi Aſparſoplecta legendum cenſeret.
Tardius, quàm uolebam, & iam formatis excuſisq; primi libri an=
» notationibus reſpondit his uerbis. Ex Ariſtotelis libro de mundo,
» conijcere poſſumus, & ex eo præcipue loco, ubi de fulminibus agit,
» legi oportere Apyroplecta. uel Apreſteroplecta. ut ſit uel ἀπυρόπλη-
» κτα. uel ἀπρηστηρόπληκτα. Quæ uerba uel præpoſtere, quandò ſuo
loco non licuit, reddenda cenſuimus, ne iudicio hominis doctiſſimi le
gentes defraudaremus. In eodem libro primo capite V. de ſpe
culis & nubibus ſic legitur. Cum illæ non perluceant, hæc tran
ſmittant lucem? Illæ denſæ & coactæ, hæc rara ſint?) Verior ui=
detur eſſe lectio, ſi legerimus. Cum illa non perluceant, hæ tranſ=
mittant lucem? Illa denſa & coacta, hæ raræ ſint? Hanc lectionem
& lex ipſa dicendi, et ueritas requirit. ſpecula enim ſunt denſa, ideo
non perlucent. Nubes uero & raræ ſunt, & lucem tranſmittunt.
» Seneca infra capite VIII. de Sole & nube. Cũ radios tranſmittere
» ſoleat, & omnem denſitatem perrumpere.

FORTVNATVS LECTORI.

Non eſt quærendum Lector candide, quot loca corrupta, & deprauata, ſed potius quot ſincera, ac integra in iſtis Naturalium rerum quæſtionibus fuerint ante, quàm noſtro labore, & induſtria, uetuſtiſſimorum codicum auxilio reſtitutæ eſſent. Nam ſi ſcrupulatim rationem colligere uoluerimus, maior profectò illorum, quàm iſtorum numerus pullulabit. Ita fœde omnia erant infecta, deformata, & in labem tracta, ut nihil inoffenſe legi potuerit. Mirari non ſufficimus, quibus tantum de nobiliſſimo, & grauiſſimo authore licuerat. Siquis noſtram recognitionem cum exemplaribus hactenus impreſſis, diligenter contulerit, inueniet certe multa millia locorum in tam paruo opere à nobis reſtituta. Nullum enim locum, ac ne uerbum quidem inexcuſſum reliquimus. Laborauimus, fateor, omni cura, & diligentia, ut hoc noſtro labore, omnis labor, ac faſtidium legentium tolleretur, atq; omnia ita complanarentur, & leuigarentur, expolirenturq;, ut ne minima quidem aſperitas relinqueretur. Quod quantum effecerimus aliorum ſit iudicium. ſcio id me magis uoluiſſe, quàm præſtitiſſe. neq; enim omnia con ſequimur, quæ uolumus. Illud audeo citra ſuſpicionem arrogantiæ

polliceri, has Quæſtiones naturales ex noſtra recognitione nitidiores, & ſinceriores in lucem prodire, quàm à multis ſeculis prodierint. Videbis ſtudioſe lector quamplurima exoleta eſſe renouata, ſubſultantia reſecta, adulterina remota, legitimis in familiam reſtitutis. confuſa in ordinem redacta, præpoſtera ſuo loco reddita, trunca, & neceſſarijs membris priuata, ad integritatem perducta. Suppleuimus enim non uerba tantum, uerumetiam integras ſententias. Creuerat in immenſum labor. Nam & uetuſti codices mendoſi ſunt omnes, habentq; uarias, & nonnunquam contrarias lectiones, in quibus difficilis eſt & electio & diuinatio. Nunc ego facile intelligo quantum debeant omnia tempora Aldo Manutio aſſertori, & Camillo utriuſq; facundiæ maximo, cuius excellenti uirtute, laboribusq; immenſis effectum eſt, ut uirtutum ſtudia colantur. Hic amiſſa iampridem eloquentiæ ornamenta reparauit. huius diligentia extinctum Græcæ Romanæq; gentis lumen reuixit. Incredibile profectò eſt, ſi uero iudicio æſtimare uolumus, quanto labore, & induſtria, quantaue cura, & diligentia, uir ille ingens, dono quodam prouidentiæ genitus, & ſupra mortalium naturam euectus, tantum ſcriptorum utriuſq; linguæ à tenebris reuocauerit, & ab infinitis erroribus, quibus temporum iniuria, & librariorum uitio oppleti erant, uindicauerit. Incredibile etiam quantum omnibus ſeculis tam pio labore, ac munere profuerit. Sed quamuis magna, totiq; poſteritati celebranda fecerit, parua tamen præ illis, quæ diuino animo concepta ad utilitatem mortalium moliebatur, magnoq;, & pio conatu iam multos annos parturiebat, uidentur. Hoc ipſum, credo, aduertens ſæua, & importuna mors properauit pulcherrimo conatui obſtrepere, & obſiſtere, ipſumq; tantæ molis opificem ex altiſſima immortalitatis ſpecula deijcere. Nimirum in eos ſolet uiolentius, atq; acerbius ſæuire, quos nouerit immortalia, ſuisq; legibus non obnoxia facere, ac moliri. Sed in Aldo, cuius nomine audito ſemper inſtaurator literarum intelligitur, non omnino ex uoto proceſſit deteſtandum truculentæ mortis conſilium. uiuit enim Aldi gloria per orbem, quem ipſe meritis impleuit. uindicata eſt ab iniuria obliuionis eius memoria. celebratur, ac celebrabitur, dum erunt literæ, fama tanti in omnia tempora meriti. Nulla erit tam ſurda & tam ingrata poſteritas, quæ ſummis laudibus in cœlum non ferat tam inſignem in literas, humanumq; genus pietatem. Poſt mortem Aldi hoc egregium iuuandi homines, bonasq; literas inſtitutum, ac munus quaſi hæreditarium, & ſingu-

lari dei immortalis beneficio Aſulanæ genti datum, ſuſcepit Andreas Aſulanus ſocer Aldi, uel hoc unico pietatis teſtimonio uir maxime inſignis. Acceſſit cohæres, et particeps huius pij muneris Franciſcus Aſulanus Andreæ F. iuuenis ingenij, animiq; dotibus ornatiſſimus, cuius animum ſuccendit eximiæ laudis amor, & uirtus æmula pectus eius peracuit. Incitat eum Aldi gloria, & imago oculis propoſita, ſtimulat iuuandi omnem ætatem ardens ſtudium, inſignis amor, & memoranda pietas. Non impenſis, non laboribus, non uigilijs parcit, ut omnem uetuſtatem ab Orco reuocet, & uindicet ab omni ſitu & ſqualore. Huius egregios conatus tum alijs ſtudijs, tum uetuſtorum exemplarium inquiſitione iuuare debent omnes, qui Remp. literariam ſaluam uolunt. Noſtra enim ætas hoc genere ſtudiorum maxime indiget, ut antiquorum ſcripta quamcaſtiſſima habeat. quando deeſt nobis felicitas noua inueniendi, quæ in aliqua parte uetuſtatem imagnentur. Nos primo eius ſtudij iuuandi cauſa has Naturaleis Senecæ grauiſſimi philoſophi, & optimi uirtutum, formandorumq; ingeniorum magiſtri quæſtiones, ab omni ſqualore, quo obſitæ erant, præter pauca admodum loca, repurgatas, tanquam præludia noſtri laboris dedimus, mox Plinium, in quem iampridem molimur, daturi. pleroſq; alios ſuæ lectioni noſtro labore & diligentia, præſidioq; uetuſtiſſimorum haud dubiæ fidei exemplarium tum reſtitutos, tum reſtituendos (faueant modo numina cœptis) dabimus. idq; maiore diligētia ſumus facturi, ſi uiderimus hæc noſtrorum ſtudiorum progymnaſmata non ingrata ſtudioſis eſſe. In quibus, ut errauerim, legenteis tamen non decepi, indicata cum fide uaria lectione, ut quam uellent ſequi magis probantibus liberum eſſet. Vbi uetus lectio ſuſpecta erat, ſecuti ſumus uel rationem, uel hiſtoriam, uel authoritatem, coniectura modice uſi. Quædam aperta, & nuda, ſuaq; luce clara, annotare tantum inter agnoſcenteis ſatis eſſe duximus. Alioqui neq; tempus hoc bimeſtre, quo hæc, & quidem ſucciſiuis tantum horis curauimus, ſufficiebat ad excutiendas bibliothecas, ut cuncta authoritate firmaremus. Quare, ut in opere tumultuario, tuum erit Lector cariſſime & cognoſcere errores, & ignoſcere, non me maledictis onerare. Scio nonnullos errores non mea culpa, ſed impreſſorum præcipiti conſilio factos eſſe. hæc enim eſt cōmunis labes omniū librorum. Diſtinximus autem quenq; librum per capita, ad diſtinctionem uetuſtorum exemplarium, ut facilius ea, quæ notata eſſent, inuenirentur. Annotauimus uero loca deprauata ex his exempla-

ribus, quæ nuper ab Eraſmo Roterodamo maximo bonarum literarum aſſertore & principe recognita, & in Germania Baſileæ ſeptimo ab hinc anno impreſſa ſunt. quæ caſtigatiora inter cætera uulgata, ut ſunt, credidimus. atq; ea tantum, quæ Eraſmum, qui primus aliquam lucem in Senecam aperuit, ſpemq; dedit poſſe illum emendari, præterierant, quæ prope infinita ſunt, quoad licuit reſtituimus. Ille enim iandudum ad faſtigium uſq; euectæ famæ ſecurus, negligentius iſta, ut ſua curatione minora, tractauit, alioqui, certo ſcio, noſtro labori conſuluiſſet. Vale. IIII. Nonas. Auguſti. M. D. XXII.

FINIS.

Errores, qui inter imprimendum inciderunt, qui alicuius momenti uiſi ſunt emendauimus. reliquos tute lector cariſſ. emendabis. Hic autem uerã tantũ ponimus lectionẽ, quomodo legi debeat, ut tu expuncta erronea, ſic legas, ut infra notauimus. Horũ uero triũ numerorũ, primus oſtẽdit carthã, ſecũdus paginã carthæ, tertius uerſum paginæ.

an mundus. Liceat cartha 1. pagina 1. uerſu 23.
poſſit, 2.1.25
reſpõde, ſatius 2.2.3
colores, 4.2.1
ſingulis 4.2.15
cum illa non pluceãt, hæ tranſmittant lucẽ? Illa denſa et coacta, hæ raræ ſint? 6.1.17
uelut duro corpori 6.2.1
dum enim particula ſupflue eſt appoſita.
perbreuem 6.2.3
cũ aduentat 6.2.23
multo 6.2.29
interitus. 7.1.1
multiplex 8.1.13
exhibendam 8.2.14
Ita illic 8.2.19
tempeſtas 8.2.32
Cypariſſiæ 9.2.9
circundedit. Et 10.1.22
immolãdus 10.2.11
conſiſtit 11.1.17
materiæ 12.1.18
quo deprimatur 14.2.4
ingeſta ex deſtinato 18.2.15
omnium 18.2.21
aut non 18.2.39
uenit, ſed tñ 19.2.6
ne fulmen 20.1.13
ut peregrinationem 21.1.17
impetu 21.1.29
natura 22.2.2
Ita'ne ſalus 23.1.3
te Iunior 24.2.2
influxit 25.1.5
fluminum 25.1.25
ſentiant? 25.2.9
flãma, & 26.2.37
Cappadocia 30.1.5
Cutyliarũ 30.1.27
Ambracij 33.2.9
Aegyptum 37.1.15
ueniret 37.2.39
cuſtodiunt 41.1.23
luce 42.2.39
extenditur 43.1.35
circumlatæ 44.1.10
obiectu retunditur 47.2.7
maxime appareat 49.2.27.
Quæ ſiquando 50.2.26
Calliſthenes 54.2.16
ita ubiq; ſcribendum
propria 55.2.35

oro te 57,233
cingunt, intra 61.2.7
caput XVIII.
62.2.30
non idem 62.2.31
poteſt 63.2.27
Græcia 64.2.8
orationem. 68.2.14
clariſſimi 69.1.6
interpolari 70.1.11
ὀξυοπίαν 73.1.12
Effuſurus 79.1.9
conuexa 80.1.21
quod & ſentinā ſigni ficat. hæc tria uerba ſuꝑflue addidit chalcographus ex margine aliunde acce= pta. 81.1.5
συλλήβδην δὲ 82.1.19
φορᾶς 84.1.6
Arellius Fuſcus 90.2.13

EX EADEM

91.1.14. & .24. hic error in paucis tan= tū exēplaribus eſt, cum pila atramenti tenacitate euelliſſet literas, & impreſſor alias repoſuiſſet.
fluminum 93.2.33
codicibus 96.2.6
Galatia 98.2.33. (& .27
interpolata 101.2. (30. & .104.1.23
ſpectatorū 108.1.32
ſerenandi 112.1.13
fluens 114.2.9
ſuſpenſa 120.1.17

Dum chalcographorū errores ꝑquirerē, incidi in quædā fugitiua mancipia, quæ me prius latuerant. Hæc tibi nūc ad tuū arbitriū pœnas datura lector expono. capite. 53. libri. 2. Quod in fulminis inſpectione.) Videtur eſſe legendum Quod fulminis inſpectione. abſq; præpoſitione. cap. 7. lib. 3. Putei in altū acti.) Forte legendū Puteis in altū actis. cap. 15. lib. 3. Aut ictus, aut quaſſatio.) Arbitror legi debere Cum aut ictus, uel, Quando aut ictus. In calce Tertij libri. Iterum aquas terra ſorbebit, terrā pelagus ſtare, aut intra &c.) Forte ſcribendum Iterū aquas terra ſorbebit, pelagusq; ſtare, atq; intra terminos ſuos furere coget. Cap. 2. lib. 4. In unam partē ſemper pronus, et torrens.) Forte legendū Sed in unam partē &c. Cap. 2, lib. 6. Imperitis fit magna ex deſperatione ſecuritas.) Rectius forſitan In peritis, ut ſint duo uerba. Cap. 6. lib. 6. Siue illud Oceanum uocas.) Aptius uidetur legi Siue illū Oceanū. Cap. 25. eiuſdē. Ladon flumen inter Elim & Megalempolim.) Plinius lib. 4. Megalepolim. Strabo lib. 8. μεγαλόπολιν ubiq;. Hæc urbiū Arcadicarū ampliſſima eſt, unde et nomen. Hanc ab Homero Oechaliā appellari dicit Strabo. Cap. 6. lib. 7. Hoc unum intereſt, quod illi turbines.) Hoc uerbum Turbines otioſum eſſe uidetur. Cap. 28. eiuſdem. Et compreſſa legibus mundi.) Quamuis et uetuſti codices hāc lectionē habeāt, ego tamen malim legere Cóprehenſa, quàm Cópreſſa. Cap. ultimo eiuſdē ſeptimi, cur dicat inuidioſam turbā Pythagoreæ ſcholæ, te quærere Lector amice uolo. item cap. 41. lib. 2. qui ſint Inuoluti dij. ne omnino otioſum te relictum exiſtimes.

ELENCHVS, SIVE INDEX RERVM NOTABILIVM QVAE IN HISCE ANNOTATIONIBVS CONTINENTVR.

A'βατος petra Nilum diuidens. capite. 2. libri. 4.
Abſides ſummæ imæq; 26.7
Acclinatio genus terræmotus 21.6
Adoleſcentiam à Venere agi 32.3
Adulatores polypos dici prologo. 1.
Adulatores à Græcis apte ſcoleces uocari ibidem
Adulatores coruis peiores eſſe, prologo. 4.
Adulatores ſummopere cauendi ibidem
Aegine. 25.6
Aegyptum Nilo pingueſcere 2.4
Aegyptum totã ferè à Nilo conuectã 27.6
Aëre colliſo, uel fricto maiora minoráue edi lumina 1.1
Aërem omnia penetrare 9.2
Aëris imam partem calidiorẽ eſſe 10.2
Aëris miraculorũ alia apparere, alia ſubſtare 12.& (55.2
Aëris ſumma pars tenuior calidiorq; 14.2
Aeſtus maris ſenis ſemper horis accedere et recedere 28.3
Aeſtus æquinoctialis qui dicatur. 28.3
Aeſtus maiores minores'ue qua ratione fiant 28.3
Aetates ſeptem, Planetis totidẽ ſubeſſe 32.2
Aeterna contrario carere 13.2
Aetheris ima pars dẽſior frigidiorq; 14.2
Africus uentus 8.5
Alba pecude bonam Tempeſtatem propitiari ſolitũ apud ueteres 6.4
Alexander ſagitta ictus 20.3
Alexandri dictũ memoria dignum 20.3
Alexander Stygis aqua necatus 25.3
Alexãder conſilio Ariſtotelis necatus 25.3
Alpheum in Arethuſam permeare 26.3
Alpheũ Elidis fluuiũ in ſe iacta i arethuſa reddere 26.3
Altani uenti 8.5
Ambracia oppidum 29.3
Amicarũ proteruitas grata prologo. 4.
Anaphoræ 32.2
Anaxagoræ de igne nubiũ opinio 12.2
Anaphyſema 13.5
Animal ex igne gigni 6.5
Animum cœleſtem originem habere 56.2
Anni temporum uices ſyderum acceſſu & receſſu fieri 32.2
Antelucani flatus 8.5
Antipheron Oretanus 3.1
Antlia trahendæ aquæ iſtrumentũ 9.2
Aparctias uentus 8.& 16.5
Apeliotes uentus 8.& 13.5
Apheliotes idẽ ibidẽ
Apis natales 2.4
Apogæi uenti 8.5
Apoteleſmaticorũ curioſitas 32.2
Aqua ſtagnans percuſſa orbes facit 2.1
Aquari 3.1
Aquatius uinum 3.1

Aquæ tollendæ inſtrumenta 9.2
Aquas nullo ferè pondere diſtare 2.3
Aquæ collectitiæ 7.3
Aquarum differentiæ 7.3
Aquas ſubterraneas foraminibus qbuſdã cõfluere 19.3.et.2.4
Aquarum medicinæ 20.3
Aquam ſine igni feruere 24.3
Aquæ in quibus nihil mergitur 25.3
Aquis pluuijs tenuiſſimæ 25.3
Aquis pluuijs Cryſtallum gigni 25.3
Aquas pluuias probari 25.3
Aquarum pluuiarũ genera & differentiæ 25.3
Aquam maris noctu percuſſam ſcintillare 55.2
Aquilo 8.5
Araxes fluuius 16.6
Arceſſere et accerſere eiuſdem ſignificatus 49.2
Arcus cœleſtis uarij coloris 2.1
Arcũ non tantũ duos habere colores 3.1
Arcum duobus coloribus duo indicia exprimere 3.1
Arcus pluuiarum uel ſerenitatũ idices 6.1
Arcũ tauri caput habere 6.1
Arcum bibere 6.1
Arcum ἶριν à Græcis dici 6.1
Arcum nunquam in circulum iungi 8.1
Arcus colores apparentias eſſe 12.2
Aretiſſa lacus Armeniæ 25.3
Arethuſam cũ Olympia celebrantur fimũ redolere 26.3
Arethuſa fons Syracuſanus 16.3
Ἀργῆτες fulminum genera 14.1
Argeſtes uentus 8.5 (&.16.&.17.5
Ariſtotelis cõſilio necatus Alexãder 15.3
Artificũ ſpectabilior ars in minimis prologo 1.
Artium bonarum negligentia 32.7
Aruſpicũ uanitas 32.2
Aſphaltites lacus Iudææ 25.3
Atalãtis inſula 24.6
Aterranei uenti 8.5
Atlantis inſula 24.6
Atram bilem quid generet 23.4
Atterranea fulgura 49.2
Auaritiæ reprehenſio 17.1
Aurum ad uitæ perniciẽ repertũ 17.1
Auſter 8.5

B

Balineas ſine igni calefieri 24.3
Belus Aſſyriorum rex 29.3
Belus Iupiter 29.3
Belus ſyderalis ſcientiæ inuentor 29.3
Beroſus 29.3
Beroſi ſtatua inaurata lingua 29.3
Bilis atra & flaua 23.4
Boleti inter opimos cibos 13.4
Boletus uoluptuarium uenenum 13.4
Boleti ueneno ſuſpecti 13.4
Boreas ſudificus 4.4
Boreas uentus 8.5
Braſtæ terræmotus 21.6
Bura & Helice ſubmerſæ 23.6

C

Caligula prologo 4
Calaminæ iſulæ 25.3
Calorem in omnibus mũdi ptibus eſſe 5.2
Calore omnia nutriri 10.2
Caloris naturam uim uitalem

uitalẽ habere 10.2
Canaliculi in colum=
nis 7.1
κανονικὴ pars Geome-
triæ 6.2
Captatores prologo 1.
Cataclyſmus 13.3
Catægis 17.5
Cataractæ Nili 2.4
Caurus uẽtus 8 & (17.5
Cauſas rerum cogno
ſcere felicitas eſt
præfatione.
Cayſter uel Cayſtrus
fluuius 2.4
Cæcias uentus 8.5
Celonium aquæ tra=
hendæ inſtrumen-
tum 9.2
Chaſmata 14.1
Chaſmatiæ genus ter
ræmotus 21.6
Cherroneſus Ca-
riæ 25.3
Chomata Nili 2.4
Chriſto patiente terræ
motus maximus 1.6
Chriſti natalem come
tes prænũcians 17.7
Ciconia aquæ trahẽ-
dæ inſtrumentũ 9.2
Claudius princeps ue
neno boleti neca-
tus 13.4
Climactericus pericu=
loſus 32.2
Cœlũ ſingulariter tan
tũ inflecti prologo 1
Cœleſtium obſeruatio
à quibus primum
celebrata, præfatione
Colorẽ animaliũ quæ
cauſa mutet 5.1
Colorũ uarietatem lu
cem facere 5.1
Columbæ Veneri ſa-
cræ 5.1
Columbarum pennæ
plurium colorũ 5.1
Cometas aliquando
mortem principum
prænunciare 1.1
Cometarũ facies 2.7
Cometas aliquando ſe
nis menſibus appa-
rere 2.7
Cometes qđ ſit ex De
mocriti opinione 3.7
Cometes Iulij Cæſa-
ris 17.7
Cometes Romæ cul-
tus 17.7
Cometes Chriſti ſalua=
toris natalem præ-
nuncians. 17.7
Cometas paſtum ſecu
tos in humiliorem
aëra deſcẽdere 21.7
Cometas Seneca ppe-
tuos credit ut cætera
ſydera 22.7
Cõiectura fallax 6.1
κόπτω obſcœnæ inter=
dũ ſignificationis, ut
præcido apud Lati=
nos 4.4
Coronarũ triplex ha=
bitus 2.1
Coronæ cœleſtes nũc
turbidi, nũc tranqlli
aëris indices 2.1
Corus uentus 8.5
Coruſcatio 12.2
Corycus mons 11.3
Cretenſes mendaces.
prologo 4.
Crocodilos pro Nilo
tanquam pro regno
dimicare 2.4
Crocodili Tentyritas
fugiunt 2.4
Cryſtallus ex aquis
pluuijs 25.3
Cutyliæ lacus 25.3
Cypariſſiæ ignes pro=
digioſi 15.1

D

Decrepitam ætatem à
Saturno agi 32.2
Delphinos prolem.X.
meſ.geſtare 2.4
Delphinos æſtate ſem
per parere 2.4
Delphinorum ueloci-
tas 2.4
Delphinos uela naui-
um tranſilire 2.4
Delphinos cõiuges ua
gari 2.4
Demptanea fulgu-
ra 49.2
Diacopi Nili 2.4
Diei cuiuſq; in.XII.
horas diuiſio 28.3
Diluuiũ uniuerſæ ter=
ræ fieri non poſ-

ſe 13.3
Diogenis dictum de adulatoribus prologo 4
Dracones qui dicantur 24.3
Dracones Vitiũ 24.3
Dracones balinearum 34.3

E

Eccentrici circuli 26.7
Εγκολπία, uentus 8.5
Ecnephiæ uenti 8.5
Ecnephias procella 12.5
Ecnephias uibratus 12.5
Ecpyroſis 13.3
Elementa inter ſe mutari 15.2
Eloquentiſſimi q̃ fuerint præfatione.
Eluuio terrarũ 13.3
Empedoclis de igne nubium opinio 12.2
Enneades annorum 32.2
Ενοσίγαιος, & ἐνοσίχθων Neptuni epitheta 3.&.23.6
Epiclintæ terræmotus 21.6
Eraſinus amnis terras ſubit 26.3
Eteſiæ imbecilliores 16.5
Eteſiarum flatu Nilũ creſcere 2.4
Euronotus 8.5
Eurus 8.5
Exhydriæ uenti 8.5
Exta 32.2
Exuſtio terrarũ 13.3
Ευκοπία 8.5

F

Fati legem inuictam eſſe 34.2
Fati neceſſitate omnia fieri 29.3
Fatum an ſit mutabile 35.2
Fati legibus mundum obnoxium eſſe 29.3
Fato regi uitam hominis 29.3
Fauonius 8.5
Ferri uſum innoxiũ aurum nocere docuit. 17.1
Fidei lapſus ubi pronior 20.3
Flãmæ crepitus 12.2
Flãmæ ex mari erũpentes 21.6
Flumina in defectu aliorũ creſcẽtia 1.3
Flumina omnia à mari ſine ſenſu abſorberi 27.3
Fœminas in arenam prodire 32.7
Fortunatæ iſulæ 28.3
Fortunatarũ inſularũ ſitus 28.3
Fulgẽtra 12.2
Fulgores cœleſtes 15.1
Fulgura & fulmina ferè idem 39.2
Fulguratio 12.2
Fulgurita dici fulmine tacta 21.2
Fulgurũ genera 49.2
Fulmen 12.2
Fulmen clarum 40.2
Fulmen quæ cauſa in terras deprimat 24.2
Fulmen q̃ alte in terram penetret 2.6
Fulmen oblique ferri 58.2
Fulmina ab Hetruſcis dici fulgura 39.2
Fulmina cur in obliquũ ferantur 14.2
Fulmina familiaria 47.2
Fulmina duplici motu agi 14.2
Fulmine cur innoxij petantur aliquando 42.2
Fulminum differentiæ et genera 40.2
Fulminum ſignificationes nullas eſſe 39.2
Fuſca ubi naſcuntur omnia 25.3

G

Galatia 25.3
Gallio frater Senecæ prologo 4
Garum quid ſit 17.3
Garum Sotiorũ 17.3
Genethliaci 32.2
Genethliacorum uanitas 32.2

Genituræ

Genituræ obſerua- tio 32.2
Gnidus oppidum ca- riæ 19.& 26.3
Grando 6.4
Groſſi ficorum & in ſingulari groſ- ſus 11.4
Gulam pretioſa iuuant 18.3
Gula uitæ inimi- ca 18.3
Gylippus 1.1
H
Halituum duo eſſe ge- nera 12.2
Hebdomades anno- rum 32.2
Helleſpontion uen- tus 17.5
Helicia fulmina 14.1
Helice & Bura ſub- merſæ 23.6
Hemus mons 11.3
Heraclea Lat- mia 19.3
Herculaneum oppi- dum 1.6
Hetruſcorum ſcientia circa quæ uerſa- tur 41.2
Hiatus 21.6
Hieme terra cali- dior 2.4
Hirundines Nilo agge rem opponere 2.4
Hominem natura ipſa ad cœleſtium rerũ contẽplationem for mauit præfatione.
Hominum mentibus quæ res potiſſimum religionẽ incutiant. præfatione.
Horarum differen- tiæ 28.3
Horas pares in ſexa- ginta momenta diſt- ribui 28.3
Horæ æquinoctia- les 28.3
Horæ æſtiuæ ſiue ſol- ſtitiales 28.3
Horæ brumales ſiue hybernæ 28.3
Horæ uulgares ſiue tẽ porales 28.3
Horæ pares 28.3
Horæ pares uigeſimã quartã partem diei complectuntur 28.3
Horis uulgaribus re- giones cœli terra- rumq; poſitiones no tari ſolitum. 28.3
Horoſcopantia ſi- gna 32.2
Horti pẽſiles prologo 1
Hoſpitalia fulgu- ra 49.2
Humanum nihil diu- turnum præfatione.
Humanum eſt erra- re 11.1
Humore terreno ſyde ra, mundum, natu- rãq; rerũ paſci 5.2
Humores quatuor, ele mentis mundi aſſimi lari. 13.4
Humorũ quatuor qua litates 13.4
I
Iapyx uentus 17.5
Iecur caput exto- rum 32.2
Ignem belluæ auidiſſi mæ conferri 10.2
Ignes tranſcurrentes an edant toni- trua. 55.2
Ignem paſcentia 15.1
Ignem in nubes ſu- peruenire 12.2
Ignem nullũ ſine pa- ſtu 5.2
Ignis an poſſit ab æthere decide- re 14.2
Ignis fœcundã ratio- nem eſſe 10.2
Ignorantiæ temeri- tas 1.1
Imperitia proxime præteritorum ſecu- lorum 2.1
Inclinatio 21.6
Infantiam Lunæ con ſentire 32.2
Intenſionẽ nõ eſſe niſi per unitatem 6.2
Inuentor ſyderalis ſcientiæ 29.3
Iouis natura 32.2
Iʹπνολέβης uaſis bal- nearij genus 9.4
Irim triplici colore

diſtingui 3.1
Iupiter belus 29.3
Iupiter ὄμβριος 2.4
Iupiter ὑέτιος 2.4
Iuuentutem à ſole regi 32.2

L

Legentes à magnis uiris ſæpe decipi 20.3
Leges æquitate ducuntur 43.2
Lælaps uentus 17.5
Leuconoti uenti 16.5
Leucophæa 25.3
Liberos natura, non fortuna facit præfatione 3
Libertas animi præfatione 3
Libonotus uentus 8.& 16.5
Libophœnix 8.5
Libs uentus 8.5
Literarū inuicem mutatio 16.5
Literæ cur elementa dicantur 16.5
Literulæ unius detrimentum ſenſum confundere 5.4
Lucem rebus colorem attribuere 5.1
Lucilius Iunior 1.3
Ludouicus Cælius antiquarum lectionem author 3.1
Lunæ arbitrium in oceanum 28.3
Lunæ natura 32.2
Luxuria damnoſiſſima 18.3
Luxuriæ furorē ingenioſum eſſe 18.3
Luxuriæ improbatio 18.3
Lycus amnis terras ſubit 26.3
Lyncæſtium amnē uini naturā habere 20.3

M

Marcus Apitius 17.3
Magnos uiros cautos eſſe oportere 20.3
Mare animal eſſe 26.3
Mare figuram orbis habere 28.3
Mare fluminum acceſſum cur non ſentiat 27.3
Mare ſimile eſſe animali 26.3
Maria mundo eſſe coæua 22.3
Maria ſe purgantia 26.3
Maris aquam percuſſam noctu ſcintillare 55.2
Maris fluxus & refluxus uariæ cauſæ 26.3
Maris ſe purgantis ratio incerta 26.3
Marſos ſerpētibus dominari 2.4
Martis natura 32.2
Matta 6.4
Melancholia 13.4
Mente æterna omnia plena prologo 1
Mercurij natura 32.2
Meſſana 10.3
Meſſapia 25.3
Meſes uentus 16.5
Meteora maxime miramur, præfatione.
Meteora quæ ſint, præfatione
Meteoron ſcientia neceſſaria, præfatione
Metus inſanos, attonitosq́; facit 29.6
Milliariæ ollæ 9.4
Milliariæ porticus 9.4
Milliarium columna aurea 9.4
Milliarium uaſis balnearij genus 9.4
Moroſum à moribus deduci 27.7
Moroſus quis dicatur 27.7
Mors oīa æquat 59.2
Mors tributum mortalium 59.2
Mortali lege omnes naſci 59.2
Mortem naturæ legem eſſe 59.2
Mortem non timendam eſſe 59.2
Morte nihil certius 59.2
Mortis ſolatiū 59.2
Mulierum impudentia

tia 32.7
Mullorum piſcium lu xuria 17.3
Mullos in garo necari ſolitum 17.3
Mullum expirantem mutare colores 18.3
Mullum uitro incluſum ſpectari ſolitum 18.3
Mundi formæ 32.2
Mundi renouationem per exuſtiones & eluuiones fieri 13.3
Mundum eſſe animal 26.3
Mundum humore paſci 5.2
Mundum in oceano nares habere 26.3
Mylæ 26.3
Myndus 19.3
N
Naturæ ſacrarium cuiq; ætati ad promendũ ſufficit 31.7
Naturales quæſtiones utiliſſimas & neceſſarias, præfatione
Naturam humore nutriri 5.2
Nebulæ unde fiunt 12.1
Neptuni aliquot epitheta 3.6
Neptunus terræmotor 3.6
Nicopolis urbs 27.6
Nigra lana 25.3
Nigra pecude hyemi ſacrificari ſolitũ 6.4
Nili accolæ ſurdi 2.4
Nili cadẽtis fragor 2.4
Nili catadu ppa 2.4
Nili cataractæ 2.4
Nili chomata 2.4
Nili fiſſurã deltam facere 2.4
Nili diacopi 2.4
Nili incrementi cauſæ 2.4
Nili maximũ minimũq; icrementũ 2.4
Nili iuſtum incrementum 2.4
Ni li uerticem octo ſtadijs ſuſpendi 2.4
Nilo agger ab hirundinibus oppoſitus 2.4
Nilũ ab Aegyptijs uice numinis coli 2.4
Nilum Aegyptiorum colonum eſſe 2.4
Nilum diuidens petra ἄβατος dicitur 2.4
Nilus Aegyptum oblimat 2.4
Nilus Iupiter Aegyptius 2.4
Nilus Saturnius 2.4
Nilus unde dictus 2.4
Noctis cuiusq; in duodecim horas diuiſio 28.3
Nonacris 25.3
Nonarius climactericus 32.2
Notus 8.5
Nouenarij poteſtas 32.2
Nouitas rerũ, q̃ magnitudo ad excitandas hominũ mentes potentior, præfatione
Numeri decretorij 32.2
O
Oceanum mundo æquæuũ eſſe 22.3
Oceanus ad Lunæ arbitrium fluit & refluit 28.3
Oceanus Lunæ comes 26.3
Ὄλωθος 11.4
Olympia uẽtus 17.5
Ornithiæ uenti 16.5
Os præcidere 4.4
Oſtæ terræmotus 21.6
Oues nigras ex albis, & contra potu fieri 25.3
Ouidij locus ex primo metamor. 13.3
P
Palmatiæ 21.6
Parhelia an parelia dici debeat 13.5
Partus menſes à planetis regi 32.2
Partus octaui menſis cur nõ uitalis 32.2
Patræ 25.6
Peremptalia fulgura 49.2
Pinthiæ aquæ 25.3
Perillus ærei tauri au

thor, præfatione 4
Perillus ſuum taurum primus mugire docuit, præfatione 4
Peſtifera fulgura 49.2
Phalaris tyrannus præfatione 4
Phaſis fluuius 2.4
Philas totas oppidum eiuſdem nominis occupat 2.4
Phile inſula 2.4
Philoſophia latinis literis à paucis culta, præfatione
Philoſophiæ quale orationis genus conuenit præfatione
Philoſophorū de fulminibus diſſidentes ſententiæ 12.2
Philoſophum quale orationis genus deceat præfatione,
Phyſicus quis ſit 3.1
Phiala locus 2.4
Planetas partus menſes regere 32.2
Planetis totam uitæ rationem ſubeſſe 32.2
Plinij locus de Caſtorū ſtellis, præfatione
Plinij locus de ecpyroſi enarratus 13.3
Plinij locus de Fortunatis inſulis 28.3
Plinij locus de Mullo prologo 3
Plinij locus de Nili auctu repurgatus 2.4
Plinij locus de aquis calidis 24.3
Plinij locus de terræmotu 25.6
Plinij locus de uentis caſtigatus 8.5
Plinij locus ex libro XIX. de horto rigando 9.2
Plinij locus ex libro IX. de Delphinis caſtigatus 2.4
Plinij tria loca expoſita 28.3
Plinij locus ex libro ſeptimo prologo 4
Πλησίστιος uẽtus ferẽs 8.5. & prologo 1
Pluuiæ, grandines, niues &c. quomodo concipiantur 8.4
Pœnam in authores recidere prologo 4
Pocula ſpeculis adornari 17.1
Pogoniæ ignes prodigioſi 15.1
Pompei oppidū 1.6
Pontū ſemper in Propontidem fluere nec unq̄ refluere 2.4
Poſtulatoria fulgura 49.2
Præcidi interdū obſcœnæ ſignificationis ut κόπτω apud græcos 4.4
Præciſi q̄ dicātur 4.4
Præſter 12.et.13.5
Proxime præteritorū ſeculorū iperitia 2,1
Pruina uredinem fieri 25.3
Pſyllos ſerpentibus dominari 2.4
Pueritiam Mercurio ſubeſſe 32.2
Pulla lana 25.3
Pullum à nigro q̄tū differat 25.3
Purpuræ tincturā 3.1
Purpurariarū inſularum ſitus 28.3
Putei cur hyeme caleant 2.4
Pyctæ qui dicantur prologo 4
Pyralim ſiue pyrotū ex igne gigni 6.5
Pyrenes ſeu nuclei digitis expreſſi 24.2

Q

Qualitates humorū quatuor 13.4
quirites et i ſingulari declinari prologo 3
Quirites qui ſint prologo 3
Quirito uerbum prologo 3

R

Receſſus 21.6
Rectores reip. quales eſſe debent 43.2
Regalia fulgura 49.2

Rhectæ terræmotus 71.6
Rhetica uitis 11.1
Rhodiorū fons purgamenta egerit. 26.3
Romanorū religio circa exta 23.2
Rore ſcabiē fieri 25.3
Rubigo maxima ſegetum peſtis prolog. 4
Ruris fidem incertam eſſe prologo 4

S

Saltures inſulæ 25.3
Sarmēta ſulfurata 1.1
Saturni natura 32.2
Saturnū bis quodq; ſignum repetere 4.7
Saturnus cur filios deuorare dictus 32.2
Saturnus cur oſor uitæ humanæ 32.2
Saturnus oībus motibus uiolentus 4.7
Sciron uentus 17.5
Scironia ſaxa 17.5
Scoria 6.4
Scythia ſemꝑ niuibus informis 2.4
Selas 15.1
Semina minuta ī q̄tū coaleſcant 6.2
Senecæ error 11.1
Senecæ naturaliū quæſtionū uolumina mamaxime fuiſſe corrupta præfatione.
Seneca nō infelix orator grauiſſimus'que philoſophus præfat.
Seneca præcipue apd̄ latinos ſublimia latinis literis ornauit præfatione.
Σείω uerbum 23.6
Σεισίχθων Neptunus 23.6
Σεισμός 23.6
Senili ætati Iouē dominari 32.2
Septenarij poteſtas 32.2
Septentrio uentus 8.&.16.5
Septimanus climactericus 32.2
Serpētibus qui dominantur 2.4
Siculi adulatores prologo 4
Signorrū uelocem tardum'ue ortum et occaſum quid efficiat 27.7
Sinus Ambracius 24.3
Solini ingratitudo 2.4
Solini locus de Byzantio pugile prologo 4
Solis boues ubi ſtabulant 26.3
Solis natura 32.2
Sol uētos concitat 6.5
Specula uarie formata uarie imagīes reddere 4.1
Speculis Socratem ad morum diſciplinam uſum fuiſſe 17.1
Speculorum imagines inanes eſſe 15.1
Spirituū indomita potentia 29.4
Stellæ quando terræ proximæ quādo remotæ 26.7
Stellarum contrariæ poteſtates 13.3
Stellarum inerrantiū orbis 32.2
Stellarum occaſus & ortus ueſpertini & matutini 26.7
Stellarum ſublimitatē & humilitatem qd̄ faciat 26.7
Stellarū ſtationes primæ quæ & matutinæ 26.7
Stellarum ſtationes ſecundæ quæ & ueſpertinæ 26.7
Stellas igneas eſſe 5.2
Stellas quid ſubire & deſcendere faciat 26.7
Stellifer an ſit extimus orbis 32.2
Stelliferi orbis conuerſio 32.2
Storea 6.4
Striæ columnarū 7.1
Strigles columnarum 7.1
Strobilus uentus 17.5
Stygis aqua Alexan-

der necatus 25.3
Stygis aquam nullo uaſe contineri 25.3
Stygis aquam ungula tantum iumenti continerí 25.3
Stygis aqua peſtifera 25.3
Subſolanus 8.5
Succuſſio 21.6
Sudum quid ſit 4.4
Sulfuris odorē grauem anhelitus facere 53.2
Summos quoque uiros labi 20.3
Sydera humore paſci 5.2
Syderalis ſcientiæ uanitas 32.2
Sydera p latitudinem Zodiaci euagari 26.7
Syderum duæ conuerſiones 32.2
Sderum duo genera 32.2
Syderum quinque in genituris obſeruatio 32.2
Syluæ tonſiles prologo 1
Syluas tonſiles qs primus inſtituit prologo 1

T

Tages deus Hetruſcorum 41.2
Tanais Europā Aſiamq; diuidit 7.6
Tauromínitanum litus κοπρίαν dici 26.3
Teges 6.4
Temeritas 11.3
Temeritas ubiq; turpis 5.1
Temeritate nihil turpius 13.3
Temperatura 2.1
Tempora tria 32.6
Tēporis nos nihil niſi inſtans habere 32.6
Tēporis punctū 32.6
Tempus præſens breue eſſe 36.6
Tentyris inſula 2.4
Tentyritas Crocodilis dominari 2.4
Terræmotu cui ſacrificium fieri debeat 3.6
Terræmotū quis deus deciue faciat incertum 3.6
Terræmotus ſex genera 21.6
Terræmotus maximus 1.6
Terræ uniuerſæ in tres partes diuiſio 7.6
Terram frigidi ſpiritus quatiunt 24.6
Terram multos ſpecus habere 15.6
Terrā qd moueat 3.6
Terram totam fungi modo ſubbiare 15.6
Terra poroſa 2.4
Thera inſula 21.6
Theraſia inſula 21.6
Thia inſula 21.6
Thracius uir ruris colendi inſolens 6.4
Thraſceas uentus 8.5
Thraſcias, Thracias, Thraſceas idem uentus 16.5
Threces gladiatores prologo 4
Tibicines 27.3
Tollones 9.2
Tronitru 12.2
Tonitru acerbū 27.2
Tonitru quomodo fit 12.2
Tonitru quomodo editur 54.2
Tonſiles ſyluæ prologo 1
Torrebia lacus 25.3
Trachones 24.3
Traducere quid ſit 31.7
Tragicorum mos ad deū confugiēdi 29.7
Tremor terræ 21.6
Trimerion qd ſit 32.2
Tropei uenti 8.5
Turbines 8.5
Turbinis uiolentia 22.2
Turbo accenſus 12.5
Turbo quid ſit 9.7 (& 13.5
Turbo terreſtris 13.5
Typhon 13.5
Typhones 8.5

V
Varietas colorum in arcu unde ſit 3.1
Veneris natura 32.2
Venti duodecim 8.5
Venti duplex definitio 1.5
Ventos à quatuor ſyderibus cõcitari 6.5
Ventorũ genera 8.5
Ventos quæ cauſa gignat 6.5
Ventos ſol ſedat & concitat 6.5
Venti à quibus excitantur 6.5
Ventus qd ſit & unde fiat 4 & 6.5
Verſarij uenti 8.5
Veſtæ riſus qd ſit 12.2
Veterum ſcripta religioſe tractanda eſſe 5.1
Viciniam rerum etiã diſcordium ſimilem eſſe 14.2
Virgilij locus expoſitus 6.1
Virilẽ ætatem à Marte regi 32.2
Vniuerſo collata uel maxima nulla eẽ uidentur 11.4
Vocũ differentiæ 6.2
Vortex procella 12.5
Vrbes uarijs modis pire prologo 3
Vrina reddita cur tremore corripimur 24.6
Vulturno ſpirãte res maiores apparere 3.1
Vulcani riſus quid ſit 12.2
Vulturnus 8.5
Z
Zephyrus 8.5
Zephyri leuconoti 16.5

* a b c d e f g h i K l m n o p q r

*Omnes ſunt quaterniones præter * & r terniones & h quinternionem.*

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI
ET ANDREAE ASVLANI
SOCERI, MENSE
FEBRVARIO.
M. D. XXII.

0937

AL DVS

Aldine
5 22
S475 A
c. 1

AL DVS